

GOVERNMENT OF INDIA
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY
**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY**

14434

CALL No. sa2v51/Bau/cal

D.G A. 79.

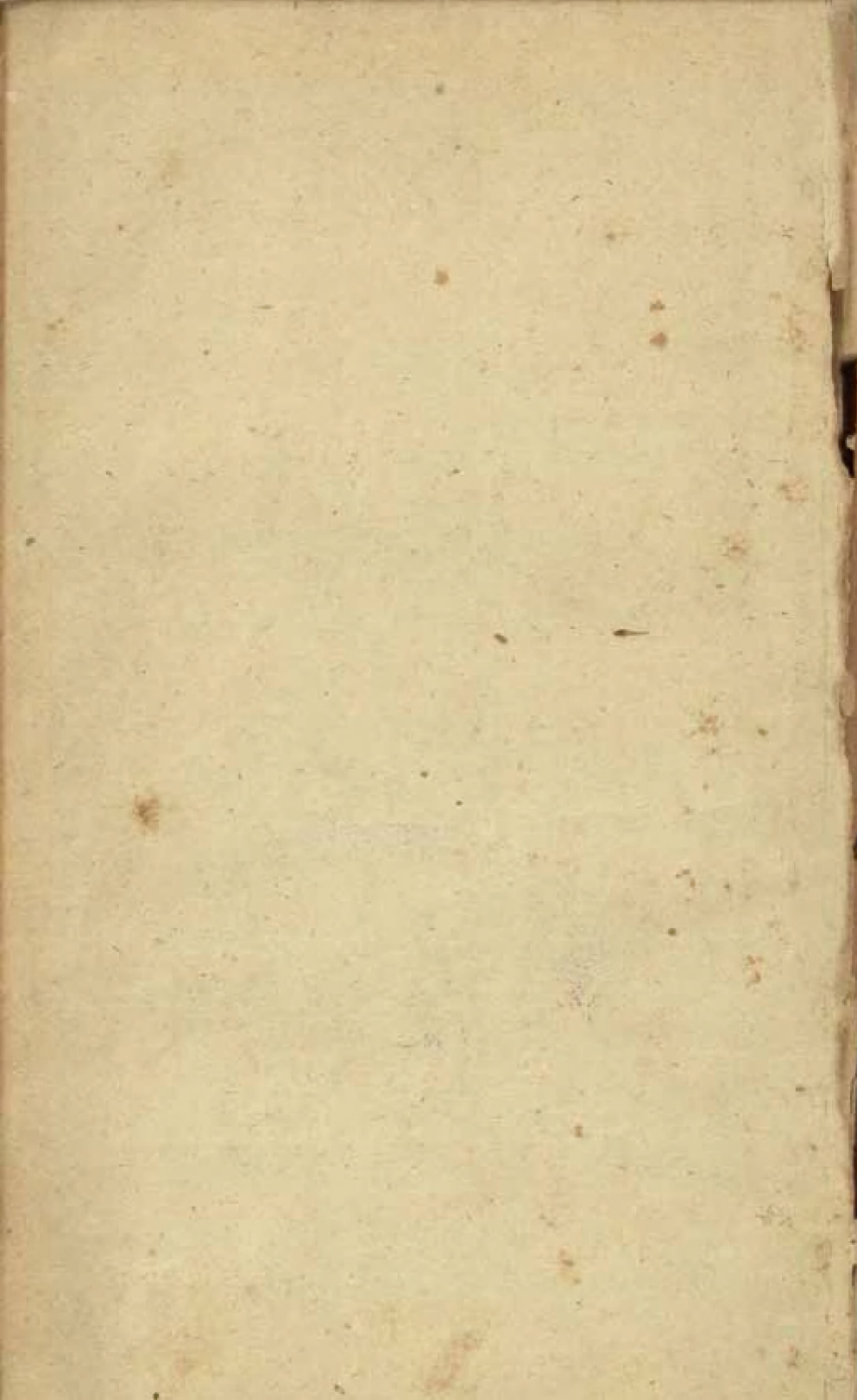
~~A 384~~

Vol 102

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIRĪYA SAMHITĀ

14434

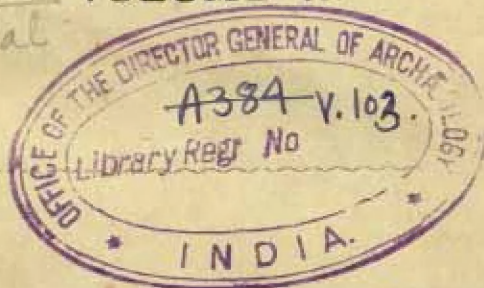
EDITED BY

DR. W. CALAND

Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

Sa 2 Vsi
Ban/cal

VOLUME II.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1907.

557

GENERAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No

14434

Date

1.5.1961

Call No

SA 2 V. 1

Bali/cal.

PREFACE.

In preparing the text of this second volume of the Baudhāyanaśrautasūtra the editor has had to cope with many more difficulties than he had to do when preparing the text of the first volume. Indeed, a few months ago I was almost despairing of obtaining sufficient material for this volume. The fact is, that the tradition of these parts of the sūtra, describing for the greater part the rituals, partly obsolete, partly less observed than the darsapūrṇamāsa, agnyādheya and agniṣṭoma, is, throughout India, a very bad one. The MSS. of Bombay, Benares, Gwalior, Dhar and Ujjain are all together more or less corrupt and seem partly to derive from one archetype, in which not only were lost the right arrangement of the materials and the numbering of the praśnas, adhyāyas and khaṇḍikās, but the text of which was also hopelessly corrupt in many a passage. And no complete copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, which would have been of paramount use, seems to be extant. Although Professor Hultsch has taken all possible pains to hunt up more MSS. from Southern India and has set to work two pandits to unearth more material, he has, alas, not succeeded. Professor Bhandarkar of Elphinstone College also was kind enough to provide me with more material, but it was of the same kind: on the whole corrupt from beginning to end.

Nearly despairing, I wrote to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief to the India Office, requesting him to look over, for my sake, once more the Mackenzie Collection of Sanskrit MSS. preserved at the India Office. And he was so fortunate as to light upon one MS. (cp. *infra* the enumeration of the MSS.) containing a wholly independent tradition of the text I stood in need of so much. This MS., too, is far from faultless, but it throws light on many a difficult passage, and, what is the main point, the arrangement of the praśnas seems to be correct in this MS. Before I knew this Mackenzie MS., I had my doubts about which part of the sūtra constituted the so-called uttarā tatiḥ. In the MS. from Benares, where the praśnas are all numbered by a *secunda manus* (cp. my paper "Ueber das rituelle Sūtra des Baudhāyana," p. 12), the praśna coming after the dvādaśāha and gavām ayana, numbered here as the 17th, contains the atirātra, the sautrāmaṇi and the ekādaśinī. In the copy of Bhavasvāmins Vivaraṇa, known to me from the beginning up to the aupānuvākya (consequently giving the first fourteen praśnas complete), is found neither the aśvamedha nor the dvādaśāha and gavām ayana, but immediately after the aupānuvākya comes the ekādaśinī. Now, as the MS. of Bhavasvāmin ends with the words: *iti bhavasvāmīkṛte*

kalpativarane tatau dvitīyo 'dhyāyaḥ, and the Mackenzie MS. agrees exactly with this numbering, as it gives the number *dvitīyaḥ* precisely at the end of the passage treated lastly by Bhavasvāmin, there is no doubt at all that the Mackenzie MS. is *right* and that the *uttarā tatīḥ* begins with the *atirātra* and the *immediately following ekādaśinī*. This being the case, the statement of B and Be, that the 17th *praśna* should have contained the *atirātra*, *sautrāmaṇi* and *ekādaśinī* must be false. On account of the fact that the Mackenzie MS. agrees in this respect with Bhavasvāmin and that in other points this MS., of all those known to me, also seems to have preserved the correct order, I have adopted the arrangement of the materials as given by this MS. In consequence of this arrangement, the one adopted previously has been abandoned: thus the numbering of the *praśnas* and partially that of the *adhyāyas* in the text coming after the *gavām ayana* is wholly different from the numbering followed by me in citing passages from Baudhāyana in my above paper on this *sūtra*. But however valuable this Mackenzie MS. may be, it has not cleared up all the *dubia* regarding the arrangement of the materials. There are two more points to be settled. The first is a question analogous to a difficulty in the construction of the text of Vol. I (the place where the *pravargya* had to be put in), viz., the place to be assigned to the *Kāthakasūtra*. In the MSS. from Benares (Be) and Bombay (B) it is numbered as the 18th, in the MS. Haug it is numbered as the 21st. The Mackenzie MS. assigns a place to this *praśna* between the *agnicayana* and the *vājapeya*, without, however, giving a *praśna-number* to it.¹ As the contents of this *praśna* are mentioned neither in the *Dvaidha-* nor in the *Karmāntasūtra*, no further information is to be obtained from these texts. But as it is highly improbable that this *praśna* should have formed part of the *uttarā tatīḥ*, the number 18 assigned to it by Be and B can by no means be right. In accordance with the MS. Haug,² and with the place occupied by this material in the *brāhmaṇa* (viz., at the end of the *Taitt. Brāhm.*) I have inserted it after the *uttarā tatīḥ*. In consequence of this new arrangement the numbers of the following *praśnas* (*Dvaidha*, *Karmānta* and *Prāyaścitta*) will have to be changed accordingly. By doing so I may come into collision with the original numbering, which, it seems, is unknown to us. But this is a point of minor importance.

Another question has also puzzled me greatly. In the *uttarā tatīḥ*, as handed down to us in the Mackenzie MS., two

¹ *Praśna numbers* are not found in the Mack. MS.

² This MS. gives as the number of the *Kāthaka-praśna*: 21; the same MS. numbers the three *Karmānta-praśnas*: 22, 23, 24; and the *Dvaidha-praśnas*: 25, etc. This is obviously an error (cp. my paper on the Baudh. *sūtra*, p. 13, 14). But at any rate this MS. inserts the *Kāthaka* immediately before *Dvaidha* and *Karmānta*.

adhyāyas are found, the contents of which are entirely foreign to a śrautasūtra, viz. the adhyāyas 12 and 13 of praśna 17, treating of the samāvartana, a subject we would expect to be treated rather in the grhyasūtra. Now, the tradition of the grhyasūtra is in this respect not wholly consistent either. Most of the MSS. of the grhyasūtra have in the grhyasūtra proper (second praśna) a chapter commencing thus: *vedam adhitya snāsyann ity uktam samāvartanam*, and in the so-called paribhāṣā-sūtra a chapter commencing: *vedam adhitya snāsyann ity upakalpayate*, etc. This last part is identical with the long passage found in the Mackenzie MS. of the śrautasūtra and here inserted as adhyāya 12 of the first uttarā tatiḥ praśna. This distribution of the material in the MSS. of the grhyasūtra cannot possibly be right, for obviously the passage *vedam adhitya snāsyann ity uktam samāvartanam* refers to the passage *vedam adhitya snāsyann ity upakalpayate*, which therefore must have preceded. I possess a very good copy in Grantha writing of the whole grhyasūtra, kindly procured me by Professor Hultsch. In this MS. the long passage commencing: *vedam adhitya snāsyann ity upakalpayate* (the passage given by the Mackenzie MS. as forming part of the śrautasūtra) stands where the chapter *vedam adhitya snāsyann ity uktam samāvartanam* is inserted by the other MSS. Before the Mackenzie MS. came into my hands I thought this was all right. But not long ago I received one more copy of the grhyasūtra, copied from an original preserved at Madras. This MS. throws some light on this hitherto obscure point. Where the other MSS. (except the one from Madras, designed by me as M) have the chapter *vedam adhitya snāsyann ity uktam samāvartanam*, this MS. reads: *vedam adhitya snāsyann ity uktam samāvartanam; aśya samāvartanasya nātra pāṭhah, kintu anyatra poṣhitam; atra samgrhya vilikhitam atropayogāt*; then comes the text given by Mackenzie as xvii. 12 and 13, and the rest of the chapter *vedam adhitya snāsyann ity uktam samāvartanam*. Now, as it is impossible that the passage referred to in the opening words *ity uktam samāvartanam* could have followed, it seems highly probable that the treatment of the samāvartana was originally incorporated in the uttarā tatiḥ, and that here the Mackenzie MS. is right too. I possess now another copy of the complete grhyasūtra, which confirms this statement. This MS. gives in the second praśna the chapter *vedam adhitya snāsyann ity uktam samāvartanam*, but in the paribhāṣā the text given by the Mackenzie MS. (as xvii. 12, 13) is not found. It is not improbable that the scribes of our śrautasūtra, finding the treatment of the samāvartana foreign to a śrautasūtra, omitted it and inserted it in a more proper place (the grhyasūtra), disturbing, in doing so, the first praśna of the uttarā tatiḥ. For it is remarkable that none of all the other MSS. of the śrautasūtra give for this praśna (the 17th) any adhyāya- or khaṇḍikā-number; the Mackenzie MS., on the other hand, gives the adhyāya- and khaṇḍikā-numbers, and, in accordance with this

fact, at the close of this *prāśna*, all the *pratikās* of the *adhyāyas* and *khaṇḍikās*, including those of the chapters on *samāvartana*. How it occurred to the diasceunasts of the *śrautasūtra* to insert the *samāvartana* among the subjects treated in the *śrautasūtra*, I am, however, at a loss to explain.

So this Mackenzie MS. was of the greatest help in constituting the text of Vol. ii. The tradition of the *cayana*, *vājapeya* and *rājasūya* chapters is in this MS. inferior to that of the following chapters. To these, however, it is of the greatest value: entire passages, omitted by all the other MSS., are found *here*, and in many a passage it is easy to prove that only the reading found in M. (Mackenzie) is right, over against the oftentimes unanimous reading of all the other MSS. As no complete copy of the *Vivaraṇa* seems to be available, we are thrown upon our own resources to understand the meaning of this text. Of some use are, of course, the cognate texts of *Āpastamba* and *Hiraṇyakeśin*, but, as these are much more real *sūtras* than the text of *Baudhāyana*, and consequently, on the whole, much shorter, the help procured from these texts is rather inefficient. In passages, where new words or unknown expressions occur, I have, therefore, as a rule, adhered to the reading of M. The corruption of the other MSS. is so great, that it is not worth while mentioning all their various readings. So, *e.g.*, in the description of the *vrātyastomas*: here the text of all the MSS., with the exception of M., is one hopeless confusion. It is highly to be regretted, that this Mackenzie MS. is not wholly complete: some final leaves are wanting; consequently the text of the important last chapters of the second *uttarātatiḥprāśna* had to be edited as well as possible after the corrupt MSS. This is all the more to be regretted as they contain the legends of *Parūravas* and *Uśanas*.

After the above remarks, the reader and student of the second volume of *Baudhāyana* will be indulgent to the editor, who thought it better to give a text, however imperfect, rather than postpone its publication *ad calendas græcas*, as, after years of inquiry, no more help seemed to be forthcoming.

After these preliminary remarks, I shall now give a list of the MSS. used in editing Vol. ii.

1. M. being No. xxviii. (new number: 92) of the Mackenzie Collection at the India Office, see Wilson, a descriptive catalogue of the Oriental MSS. collected by Lt.-Col. Mackenzie, Vol. i., p. 6; old palm-leaf MS. in Nandināgarī characters, 44 c.m. long, 2½ large, well-written but slightly injured; the pagination is continuous. It contains the following parts:—

(a) *karmāntasūtra*, one leaf numbered 2 and containing *Karm.* i., kh. 3 from: ° *ta dvōpo bhavati tantram tu unto jagatīti*, close of kh. 5; then on 20 leaves numbered 21-41, the rest of the *Karmānta*, beginning *prāśna ii.*, kh. 27, from: ° *bṛhaspatibhyāṃ teḥ jṣṭam* unto the end of the *Karmānta*.

(b) *śulbasūtra* foll. 42-50 a.

- (c) *cayanasūtra* foll. 50a-72.
- (d) *kāthakasūtra* foll. 73-77.
- (e) *vājapeya* foll. 78-83.
- (f) *rājasūya* foll. 83-93.
- (g) *iṣṭikalpa* foll. 94-105.
- (h) *upānūvākya* foll. 106-122.
- (i) *aśvamedha* foll. 123-137.
- (k) *dvādaśāha* foll. 137-148.
- (l) *uttarā tatiḥ* (first *praśna*) foll. 149-168.
- (m) *ekāha*s (sec. *praśna*) foll. 168-182.

The MS. breaks off after the 10th adhy. of *praśna* xviii.

2. B. cp. Preface to Vol. i., p. vii.

3. Be (Be 115) cp. ib. p. vii, viii.

4. U, being a nearly complete collection of the Baudh.-sūtras, neatly written on paper in Nāgari by the same hand. From Ujjain. The *avāntaradikā* is not found in this collection. It contains on 158 leaves (numbered continuously) the contents of Vol. i.; the *pravargya* comes *after* the *agniṣṭoma*; it closes with kh. 17. Then come the *agnicayana*, *vājapeya*, etc. No *praśna* numbers are given here and in the following parts, which are all numbered separately; its colophon runs: *śake 1762 bhādrapada kṛṣṇa 2 varicūṣare taddine āṭhavele ity upanūmakaganeśabhaṭṭātma-jārāma-candrena likhitam*. Through the kind mediation of Professor Bhandarkar I was allowed the use of this MS.

MSS. containing single parts:—

5. H cp. Preface to Vol. i., p. viii.: *cayana*, *vājapeya*, *atirātra*, *aptoryāma*, *ekādaśinī*, *kāthaka*, and *sautrāmaṇi*.

6. F cp. Preface to Vol. i., p. ix. (*vājapeya*).

7. D, being a collection of various parts of the sūtra found at Dhar, the loan of which was procured to me also by Professor Bhandarkar. Paper, Nāgari writing, different handwriting. It contains the *iṣṭikalpa* in a rather good tradition, although badly written; the *dvādaśāhapraśna*, *atirātra*, *uttarā tatiḥ*, very badly written and in the same hopelessly corrupt tradition as the other MSS.

8. Tr, being a copy in Grantha writing on paper from an original in Trichinopoly, pretending to be a complete *śrautasūtra* (!). It contains: the whole of the text already published in Vol. i.; the *pravargya*, together with its *prāyaścitta* and the *avāntaradikā*, precedes the *agniṣṭoma*. After the *agniṣṭoma* come: 1. *cayana* (foll. 225-276); 2. *sautrāmaṇi* (foll. 277-282); 3. *vājapeya* (foll. 282-297); 4. *atirātra* (foll. 297-305); 5. *aptoryāma* (foll. 305-306); 6. the three *prāyaścitta* *praśnas* (foll. 306-343). The *praśna* numbering of this copy is utterly worthless.

9. MS, being the sūtra passages of the *cayana* as found in the *mahāgnisarvasva*, in Grantha writing on palmleaves, belonging to the India Office (cp. Burnell, a catalogue of Sanskrit MSS., Part i., p. 27); MSc., the reading presented by the *Mahāgnisarvasva* commentary itself.

10. Bu, the text of the *cayana* as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh. 24, breaking off after the words : *nīhanty ācāryāśmānam upa*.

11. Be 11, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 9: *dvādaśāha* (without *gavām ayana*), *rājasūya*, *vājapeya*.

12. T, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 12: *rājasūya* only. Of the *rājasūya* MSS. B Be and U agree mostly; on the other hand Be 11 and T go together. M is independent.

13. Be 8, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 10 (here cited as B 4) contains the *iṣṭikāpa*.

14. Be, a copy of the *aupānuvākya* *prāsna* from Benares (Nāgarī, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as B and Be (115).

15. Be, a copy of the *kāthakasūtra* from Benares (see *sūci-patra*, p. 72, No. 10), paper, Nāgarī, 7 leaves.

16. Be (12), a copy of the *atirātra* from Benares (see *sūci-patra*, p. 72, No. 12), paper, Nāgarī, 3 leaves.

17. G, an original MS. of the *aupānuvākya* from Gwalior on paper in Nāgarī, procured on loan by Professor Bhandarkar.

18. T, a copy of the *santrāmaṇi* in the collection of Sanskrit MSS. preserved at Tübingen (Ma. i., 317) Nāgarī, paper.

19. MS and MSc, text and commentary of the *ekādaśinisūtra* contained in the MS. of the *Mahāgnisarvasva*, cp. *supra* No. 9.

Other sources, which were of more or less help, are the *Vivaraṇa* of *Bhavasvāmin* up to the *aupānuvākya*, the *Vivaraṇa* of the *atirātra*, the *aptoryāma* and the *santrāmaṇi*, and lastly the *Prayogasāra* of *Keśavasvāmin* on the contents of which cp. my paper on the *Bandh.-sūtra*, p. 15.

My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS. and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to Mr. A. Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W. CALAND.

Utrecht, May 1906.

- उखाः संभरिष्यद्रूपकल्पयते ऽथ च गर्दभं च तयोरेव रश्ने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमय्यौ वाभिं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्मीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च योक्तमुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अज-
 ५ लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्वः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाहतं कुशलमित्यथामावास्थेन वा हविषेहा नचचे
 वायेण शालाः शम्यान्यासे गर्तं खानयति ' तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति ' समां विलेन करोति ' तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च योक्तमुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विधुवति
 १० स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्मीकवपां निदधाति ' तां दक्षिणतो वैश्वो
 गोपायश्चास्ते ' ऽथोत्तरः शालाखण्डमयेण स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य
 सिकता निवपति ' तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः सिक-
 ताभिराभ्राग्निं करोति ' तं कुशतरुणकैर्दूर्वायन्त्रिभिरिति
 संप्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति ' तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति ' तदुप-
 १५ सादयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणौमुखाहतं कुशलमित्यथेता-
 वश्चगर्दभावयेण शालां पल्पूलितौ तिष्ठतो ' ऽन्तर्वेशभिं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्ने ' परिस्मृणन्ति ' दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ गार्हपत्य आन्यं विला-
 २० योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनौये साविचाणि जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमाने ' ॥ १ ॥

युञ्जानः प्रथमं मन इति षडृचो ऽनन्तर्हिता देव सवितरि-

1

तृगेषेमं नो देव सवितरिति यजुरेतद्वा वा यजुषा वावस्व-
 त्याहुतिं नवमीः हुत्वोपतिष्ठत च्वा स्तोमः समर्धयेत्था-
 भिमादत्ते देवस्व त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्ता-
 मेषेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणत आसीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छ-
 त्वय रश्नामादत्त इमामगृभ्णचश्नामृतस्येति । तथाश्चमभि-
 दधाति प्रवर्तं वाजिन्नाद्रवेत्येवमेव द्वितीयाः रश्नामादत्ते ।
 तथा गर्दभमभिदधाति युञ्जायाः रासभं युवं योगेयोगे तव-
 स्तरमिति दाभ्यामश्वं पूर्वं नयन्ति । तमनुमन्त्रयते प्रवर्त्तन्ने-
 क्ष्वक्कामन्नस्यसौरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा मयुजा सह पृथिव्याः
 सधस्यादग्निं पुरीथमज्जिरस्वदच्छेहीति । प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते ।
 वैश्वः पृच्छति पुरुषाः किमच्छेथेत्याग्निं पुरीथमज्जिरस्वदच्छेम
 इतीतरे प्रत्याह्वरय वक्षीकवपासुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीथम-
 ज्जिरस्वद्वरिष्याम इत्यथोपातियन्यन्वग्निरुपसामयमस्वदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अतु सूर्यस्य पुरुषा च रश्मीननु द्वावा-
 पृथिवी आततानेत्यथैतेनाश्वेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य
 वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमिति दाभ्यामश्वस्य पृष्ठं मर्ह-
 व्यते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्यमात्मानरिचः समुद्रस्ते योनिः ।
 विष्टाय चक्षुषा त्वमभितिष्ठ पृतन्यत इत्यथ यं यजमानो
 देष्टि तमश्वस्याधस्यदं ध्यायत्यथैनं प्राक्षमुत्कमयत्युत्कामोदक-
 मीदिति दाभ्यामथैतं पदाश्रयमद्विरुपसृजति ॥ २ ॥

आपो देवीरुपसृज मधुमतीरयक्षा य प्रजाभ्यः । तासां
 स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पला इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं

गृहीत्वा दक्षिणे ऽवान्तरग्रहे हिरण्यं निधाय संपरिस्त्रीयाभि-
 जुहोति जिघर्ष्यग्निं मनसा हृतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे
 ऽवान्तरग्रहे हिरण्यं निधाय संपरिस्त्रीर्यैवाभिजुहोत्वा त्वा
 जिघर्षिं वचसा हृतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमादाय पदं परि-
 ५ लिखति परि वाजपतिः कविः परि त्राग्रे पुरं वयं तमग्रे
 शुभिरिति तिसृभिः^१ खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रमवे
 ज्योतिष्मन्तं त्राग्रे सुप्रतीकमिति दाम्भ्यामथोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनापाणि ढणानि सः स्त्रीर्यं तेषूपरि कृष्णाजिनं
 प्राचीनयौवमुत्तरलोमोपसृणात्यथापां पृष्ठमसीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति^१ तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधायार्यैने संमृशति शर्म
 च स्यः संवसायामिति दाम्भ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्मुदं हरति ॥ ३ ॥

पुरीथो ऽसि विश्वभरा इति^१ तामां चतस्रो गायत्र्यश्च-
 तसस्त्रिष्टुभः^१ स पिण्डं पिण्डं वैवर्चा हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्डं हरत्यथैतमवटं^१ विश्वलोपेन पूरयित्वा द्विरुपसृजति सं
 ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां
 यश्चरति प्राणयेन तस्मै च देवि वषडसु तुभ्यमित्यथोपरिष्ठा-
 त्युष्करपर्णं मृदि निधाय समुक्षित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्योक्ते-
 णोपनहति सुजातो ज्योतिषा सह शर्मं वक्ष्यमासदः
 १० सुवः । वामो अग्रे विश्वरूपं संवयस्य विभावसो इत्यथैन-

१ Thus only M Bhāv.; अथैनमवटं all the other MSS.

मादायोपोत्तिष्ठत्युदु^१ तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्वं ऊ पु ण ऊतय इति
 दाभ्यामथैनमाहरति स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्रे चारु-
 विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाः सक्तः प्र मादभ्यो
 अधि कनिकदद्वा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 वीक्ष्य आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहन ५
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
 मा द्यावापृथिवी अभिशूशुचो मान्तरिचं मा वनस्पतीनित्यथं
 पूर्वं नयन्ति^१ तमतुमन्त्रयते प्रेतु वाजो कनिकददित्यन्वञ्चं
 गर्दभं नानदद्रासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीथ्यं मा पाद्यावुषः
 पुरा ॥ रासभो वां कनिकदत्सुयुक्तो वृषणा रये । स वामग्निं १०
 पुरीथ्यमाशुर्दूतो वहादितः ॥ वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं
 ससुद्रियम् । अग्न आथाहि वीतय इत्यथेमे समौचत चतः
 सत्यमृतः सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते^१ वैश्वः पृच्छति
 पुरुषाः किं भरथेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वङ्गराम इतीतरे प्रत्या-
 ऊरथैनं खर उपावहरन्त्योषधयः^१ प्रतिगृहीताग्निमेतमोषधयः १५
 प्रतिमोदधमेनमिति दाभ्यामङ्गिरभ्युक्ष्यान्गर्दभावुत्सृजन्त्यपो
 रग्ने अभवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
 अथैनं विस्त्रुषयति वि पाजसा पृथुना शोशुचान इत्य-

१ Thus M Tr U ; ऊप om. HB Ma. १ वेतिष्ठ. Be.

१ उपावहरत्य. B Be.

- येनमद्भिषपसृजत्यापो^१ हि हा मयोभुव इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसमयेनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सःसृजति मित्रः सःसृज्य पृथिवीमय-
 ज्ञाय त्वा सःसृजामीति दाभ्यामथैनः संभरति रुद्राः संसृज्य
 ५ पृथिवीमिति^१ पिण्डं करोति मखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ तृतीयं मृदो ऽपच्छिद्य
 क्षीग्विण्डान्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सःसृष्टां
 वसुभौ रुद्रैरित्यनुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण कन्दसे-
 त्यतिशिष्टायै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति सिनीवाली रुकपदेत्यनु-
 १० मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु वैष्णुभेन कन्दसेति^१ सर्वांमन्ततो
 मृदं प्रयच्छत्युखां करोतु शस्तेत्यनुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन कन्दसा विद्ये त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्वा-
 नुष्टुभेन कन्दसेत्यथ वै भवति प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मियुनत्वाय^१ शुद्धिं करोतीति^१ स यदेव चिह्नरति चिरनु-
 १५ लिखति तेन शुद्धिं प्रादेशमाचौमूर्ध्नामपरिमितां तिरस्त्रीं
 करोत्यथास्यै अङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा राखां पर्यस्यत्यदित्यै
 रास्त्रासीत्यथास्यै अनुदिशमष्टावश्रीरुचयति^१ रास्त्रासन्धिषु
 चाश्रिसन्धिषु चाष्टौ स्नानान्करोति^१ नवाश्रिमभिचरतः कुर्या-
 दिति ब्राह्मणमस्तनां नवमौ करोत्यथास्यै विलं गृह्णात्यदितिसे
 २० विलं गृह्णातु पाङ्गेन कन्दसेत्यैनां खरे निदधाति कृत्वाय

१ Thus M Be Tr HU (pr.m.), Bhav.; उपावसृजत्य. BU (sec.
 m.) Ms.

सा महीमुखामित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
द्वितीयां तृणीं पञ्च चर्षभाःस्तिस्रश्च^१ मण्डलेष्टकाः^१ ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिग्रिष्यते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति^१
तासूपवातासूपकच्यत एकविंशतिं तृणो अश्वस्य शतृत्पि-
ण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकमादीष्य मुख्यामुखां धूपयति^१
वषवस्ता धूपयन्तु गायत्रेण वन्दसेति प्रतिपद्य वषणस्ता
धूपयन्तित्यातोऽन्तरतश्च बाह्यतश्च^१ सुधूपितां कृत्वा निदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं द्वितीयां तृणीं पञ्च चर्षभाः-
स्तिस्रश्च मण्डलेष्टकाः^१ अथोत्तरेण ग्रास्तासुर्विलमिवावटं
खानयत्यदितिस्ता देवी विश्वदेव्यावती प्रथियाः सधस्ये ऽङ्गि- १०
रस्त्रस्तनत्वटेति^१ तं पचनेनावस्तीर्य तस्मिन्मुख्यामुखां प्रवृणक्ति
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः प्रथियाः सधस्ये ऽङ्गि-
रस्त्रद्धत्स्व इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणक्त्येवं द्वितीयां तृणीं पञ्च
चर्षभाःस्तिस्रश्च मण्डलेष्टकाः^१ प्राचीर्वादीचीर्वायातयत्यथैनाः
पचनेनोपरिष्टात्संप्रच्छाद्य मृदावल्लिष्यति^१ चतुरङ्गुलमनुदिश- १५
मादीपनायातिग्निश्चथोपोषति^१ ॥ ६ ॥

धिषणास्तेति पुरस्ताद् ग्रास्तेति दक्षिणतो वरूचयस्तेति

१ Here and infra some of the MSS. present the fem. 'चर्षभासि' (or 'च चर्षभासि'); again some of the MSS. om. the first च ।

१ Thus (cp. Vol. I. 269, 8) MUH Be; चमिन्निपनि B Bn Tr Ms Ksf.

१ Before चतुर Be B Bn Tr U (sec. m.) Ms ins. नाम् ।

- पश्चाच्चनयस्तेत्युत्तरतो^१ ऽथैनाः परिददाति मिचैतामुखां पचैषा
 मा भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्वा इति^१ ता अङ्गा वा रात्र्या
 वा पच्यन्ते^१ यदि प्रातरुपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 स्तासु पक्तासूपकल्पयते गोपयश्चागापयो धृष्टिमश्वसंदावः
 १५ सतः संदः शं खारीः शिक्चं कृष्णाजिनमित्येतत्समादायाभ्ये-
 त्यभीमां महिना दिवं मिचो बभूव सप्रथाः । उत अवसा
 पृथिवौम् ॥ मिचस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम् । शुभं
 चित्रश्रवस्तममित्यथ धृष्टिमादाय सुखाया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपतु सुपाणिः स्रङ्गुरिः । सुवाङ्मृत
 १० शब्देत्यथैनामुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ दृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमि-
 त्यथैनामाशये प्रतिष्ठापयत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आष्टणे-
 त्यथैनाः संदः श्रेण परिगृह्य सते ऽवधाय चागापयसा-
 च्छणत्ति ॥ ७ ॥

- वसवस्त्वाच्छन्दन्नु गायत्रेण छन्दसेति प्रतिपद्य विश्वे ता
 १५ देवा वैश्वानरा आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसेत्यातो ऽन्तरतश्च
 बाह्यतश्च^१ स्वाच्छृणां कृत्वा गोपयसाभिविद्यन्दयत्येवमेव द्विती-
 यामाच्छृणत्त्वेवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः स्तिखश्च मण्डले-
 ष्टका^१ अथ यदि विधुवां प्रदरो वा जायते ऽम्बूषांनि
 चागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युक्ष्योल्मुकेनाभितपति^१ सः हैव
 १० रोहति^१ यद्यु वै सर्वं एव भिद्यत^१ एतान्येव^१ कपालान्य-

वाञ्छनं पिद्वा यैषा सृत्रायश्चिन्ताय परिगते तथा सः सृज्य
कृत्वा पक्वाञ्च्य निदधाति । तामां वदा दसथ उपर-
मत्यथैनाः खार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्ठात्संप्रच्छा-
द्योत्तरे शालाखण्डे शिष्य आसजति । ता आ काला-
त्परिगरे ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वाद्ययेन पशुना यजते । तस्य तदुप-
कृतं भवति यत्पशुना यज्यमाणस्य संगामे हतयोरसस्य च वैश्वस्य
च शिरसौ । दौव्यन्त चषभं पचन्ते । दृष्टिं च वसं चोहर-
नयेत्सर्पगिरो । ज्यास्त्रेषा पूर्वद्युरेव पाशुवन्धिकी वेदिर्विमिता
भवति । तां परिसौर्व सन्मयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरो-
डाशिकं चिर्यजुषा दृष्टौ चतुर्थं । पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति ।
करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्रस्तिर्हरति । यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यय
चात्वालस्यादृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरादृतोत्तरवेदिं
निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्नेरादृताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
ग्राहं परिगृह्णाद्योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्रजः सन्ध्या संप्रैषमाह १५
प्रोचणीरामादयेभावर्हिहपमादय सुवः स्रधितिः सुचस्र
संमृद्धि दृष्टौ पृषदाज्यपदणौ पत्नीः संनद्याब्देन च दध्ना
चोदेहि प्रतिप्रस्थातः पशुग्रीवाणि विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं
पाशुवन्धिकं कर्म चेष्ट्यथ प्रतिप्रस्थाता याचयेकविंशतिं

१ Some of the MSS. ins. च after सुवं and after स्रधितिं, some only after सुवं; M om. स्रधितिं and has सुवं सुचस्र; cp. Vol 1. 112, 7.

मावाग्वर्णशाखां सृत्विण्डमुदपाचमुत्कुषी१ सप्तधा विद्वषां
वल्मीकवपाः संदंष्ट्रमित्येतत्समादाय पशुग्रीवाण्यभ्येति ।
दक्षिणत एतत्पुरुषाग्रिर उपग्रेते ऽप्येतेतराख्य प्राचीनावीतं
कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषाग्रिरः परिकीर्य चिरपसलेः पर्णशाखया

१ परिकीर्यति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं जगत् । वैवस्वतो न ह्वयति
पञ्चभिर्मानवेर्यम इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव परिकीर्यति
वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव

१० परिकीर्यति ते राजन्निह विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वामुप ।
देवाः य ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाः स्वापचित्यतीत्ययादन्ते दक्षि-
णेन वल्मीकवपाः सव्येन संदंष्ट्रेण पुरुषाग्रिरः । प्राणैः प्राणा-
न्निधायान्नये वल्मीकवपां निदधात्यथैतत्पुरुषाग्रिरो ऽमुच्छो-
त्कुष्य१ प्रचात्य सृदाभिलिम्पत्यनभिलिम्पन्प्राणानधेतराणि चये-

१ Thus (उत्कुषी१ or 'वी') Tr Be H Bu U Bhav. (MS. Burnell),
Ms and Mac (both the Burnell MS. and the MS. of Tübingen);
उत्कुषी१ Bhav. (Gidambara MS.); उत्कुषि१ B; M उत्कुषी१ or उत्कुषी१ ।
According to the Bhāṣya it is: सुनंनवा ह्येवत्का; Mac.: उत्का ह्येः
समाववा दीर्घाकारोत्कुषी भवेदिति गोपालः ।

१ Thus U (pr. m.) Bhav.; अमुच्छोत्कुष्य Tr; अमुत्कुष्य Be U (see. m);
अमुत्कुष्य B Ms; अमुत्कुष्य only M; Bu is corr. and in H this whole
chapter is missing.

यैव निस्तिष्ठन्त्यभ्युक्त्यैव^१ प्रचाक्ष्य मृदाभिलिम्पन्त्यनभिलिम्पन्तः
प्राणानधेनान्यद्भिः प्रोक्षन्तो^२ निदधाति^३ तान्या काजा-
त्यरिग्रे^४ ॥ १० ॥

अथ पशोः सामिधेनीकल्पः^५ । प्र वो वाजा अभिचव इत्ये-
कादश^६ । समास्ताग्र ऋतवो वर्धयन्त्विति दश^७ । तामां ज्योति-
मतीमपोद्भृत्य नव धाव्यालोके दधात्यथ पृथुपाजवत्यौ धाव्ये
दधात्यथ युष्ठा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^८ । ताः परा-
चौरनूच्यमानाश्चतुर्विंशतिः संपद्यन्ते^९ । ज्योतिमतीं त्रैवोत्तमा-
मन्वाहाय क्षिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्याधारमाधारयत्यथात
आप्रीणामेव मीमांसा^{१०} अथ सामिधो भवन्तीति दादश^{११} ।
तामां तानूनपातीमपोद्भृत्य नाराग्र^{१२} वमिष्ठानां^{१३} दधात्यपो-

^१ Thus only BU (sec. m.); Ms again अभ्युक्त्यैव; thus also Bu with var. r: अभ्युक्त्यैव; अभ्युक्त्यैव M Tr.; Bhav.: एवेव संधापयति तापयिषा प्रचाक्ष्य मृदाभिलिम्पति; as Bhav. has explained उक्त्य, supra p. 9, l. 14, by प्रताप्य रोमाणि दग्ध्या perhaps here simply उक्त्यैव without अभि is to be read.

^२ Thus M only in accordance with Bhav. (चद्भिः प्रोक्षन्तः पशोः प्रोक्षन्ते चर यथा प्रोक्षन्ते तथा निदधाति); प्रोक्षन्तश्चिदन्तो Ms. and Mac. (but the commentary runs: चद्भिः प्रोक्षन्तश्चिदन्तो निदधाति । पशुप्रोक्षन्ते यथा प्रोक्षन्तानि भवन्ति तथा दक्षिन्तः पशोर्निदधानीति यावत्); प्रोक्षन्तश्चिदन्तो U; प्रोक्ष दक्षिन्तो Bu Tr B Be; H om. the whole chapter.

^३ The last sentence is omitted by M Tr U; is it commented upon by Bhav. and Ms.

^४ वमिष्ठानां some of the MSS.

द्वृत्य नाराश्र्शीं तानूनपातीमन्त्रेषां गोचाणामथ पीवो ऽन्नाः
 राघे ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाशस्य प्र वायुमन्त्रा नो नियुङ्गिरिति हविषः^१ इति^२
 नु यदि मिश्रो भवति^३ यद्यु वै सर्ववायव्यः^४ एव भवति
 १ पीवो ऽन्नाः राघे ऽनु यमित्येतासां दे वपायै दे पशुपुरो-
 डाशस्य दे हविषो^५ ऽथ यदि सर्वप्राजापत्यः^६ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां दे वपायै दे पशुपुरो-
 डाशस्य^७ दे हविषः^८ सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्त्येतानि पशु-
 ग्रीवांश्चभिपर्यग्निकृतान्युत्तरे शालाखण्डं शिक्रेष्वासजत्यथैत-
 १० तर्पणिर सन्ध्या विद्यथ शिक्रपाशे प्रयथाति^९ तान्या
 कालात्परिग्रे^{१०} ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपचः प्रतिधीयते^१ स उपकल्पयत इष्टकाद्याग्नि-
 दक्षिणास्य^२ यदि रात्रिभृतं चेष्यमाणो भवति^३ यद्यु वै संव-
 त्तरभृतं दीर्घा ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत^४ स उपकल्पयत
 १५ औदुम्बरीमुख्यामन्दौ तस्याः प्रादेशमात्राः पादा भवन्त्तरजि-
 मात्राणि ग्रीवांश्चनूच्यानि सा मौञ्जीभौ रज्जुभिर्भूता भव-

१ om. B Be U Ms.

२ Thus M, all the other MSS. सर्वो वा०, but cp. xvi. 11 and 19.

३ Thus again only M; सर्वः प्रा० the other MSS.

४ पशु० fails in some of the MSS.

५ All the MSS. exc. B and Ms insert च before यदि; but the clause यदि रात्रिभृतं चेष्यमाणो भवति seems to be the protasis of the foregoing स उपकल्पयत इष्ट०; Mss.: •अग्निदक्षिणाद्योपकल्पयत इति पूर्वोक्तान्वयः।

त्येकसराभिः फलकाभिस्त्रीणां मृदावलिप्ता^१ षडुद्यामं दादग्रो-
 द्यामं वा मौञ्चः शिखं सुञ्जकुलायं कुमुकमाज्यसंयुतं वैक-
 क्ष्मत्तौ च ग्रमीमयीं च समिधौ सप्तौदुम्बरीः समिधस्त्रिलो-
 नानावृद्ध्या एकविंशतिनिबन्धः इक्ष्मं^१ प्रज्ञाता अग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^१ जुष्टे देवयजने ग्राह्या कारिता भवत्येनं^१
 तीर्थादानीय पवयित्वा चिहविषमग्निदीचणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालमदित्यै हृते चरुं वैश्वानरं दादश-
 कपालमिति^१ तस्यै तावन्मृत्सीदन्ति यावन्ति दीचणीयाया^१
 अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संघाज्य प्राङेत्य
 भ्रुवामाष्याज्यस्याख्यां प्रत्यवनीयाज्यस्याख्याः सुवेणोपघात-^{१०}
 मग्निदीचाङ्गतौर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः
 स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं
 प्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्रये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णाः सुचमौद्वहणं^{११}
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मतेः वृणीत सख्यं विश्वे राय इषु-
 धमि दुधं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यैतत्पूर्वपाचमन्तर्वेदि निनय-
 त्ययवेणोपघवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छत्यय सुखा-

^१ Thus MH Bhav.; मृदाभिः B Be U Ms. Mac.

^१ Thus M Tr Be Ba U Ms; the other MSS. सोद्वहः; but cp. TS.

सुखां याचति ^१ तस्याः प्रकृतिपिण्डान्पूतिद्वयानौति संप्रकीर्त्या-
 न्वसुवं प्रत्यस्याहवनीयस्थानमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति मा सु भित्वा
 दुःस्रेति दाभ्यामथैनां परिददाति भित्तेतामुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्भित्या इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ५ तैरेव कपालैः सःसृजेदिति ^१ सा यदि भिद्यत एतान्येव
 कपालान्यवाञ्छनं पिद्वा यैषा मृत्पायश्चित्ताय परिगते तथा
 सःसृज्य कृत्वा पक्वाश्च निदधात्यथान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याद्यत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्थान्मथित्वा तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भृतिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य
 स्यादिति ^१ स य एवैष उखायै संतापाज्जायते तस्मिन्मुञ्च-
 कुलायमवदधाति या ते अग्र योजस्त्रिणी तनूरोवधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्यादेत्यथ कुमुकमाज्यसंयुतमवदधाति
 १५ द्रुवः सर्पिरासुतिरित्यथ वैकङ्कतीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्या अधि मंवत इति वैकङ्कतीं परमस्याः
 परावत इति शमीमयीमय सीद त्वं मातुरस्या उपस्य
 इति तिसृभिर्जातमुपतिष्ठते ^१ ऽय पञ्चौदुम्बरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

^१ भिद्येतैतान्येव U Be Ms, the others (exc. B which is corrupt and Bu, which is incomplete) : भिद्यत एतान्येव ; cp. supra p. 7, 20.

यदग्ने यानि कानि च यदक्षुपजिह्विका रात्रिः रात्रिम-
 प्रयावं नाभा पृथिव्या याः सेना अभीवरैरित्यथैनं पञ्चर्चन
 रात्रोऽग्नेनोपतिष्ठते कृणुष्व पात्रः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
 जानावृक्षाः समिधो ऽभ्यव्यादधाति दग्धाभ्यां मलिच्छूनित्या-
 श्रत्यौ ये जनेषु मलिच्छव इति वैकङ्कतीं यो अस्मभ्यमरा-
 तीयादिति अभीमयीमथ सृगितं मे ब्रह्मोद्देशं वाह अति-
 रमित्युत्तमे श्रौदुम्बरौ वाचयन्नेवाभ्यादधात्यथ कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति 'मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 त्यथैतामामन्दीं व्यस्तग्निकृपाशं जघनेनाहवनीयं निदधाति'
 तस्मामिण्डाभ्यां परिगृह्णोख्यमासादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निः स्त्रे योनौ विभर्त्युखा ।
 तां विधैर्देवेर्हन्तुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्ति-
 त्यथामीन उत्तरनिर्वाधः रुक्मं प्रतिमुञ्चते दृशानो रुक्म
 इत्यथ ग्निकृपाशं प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
 र्नाकोषासेति द्वाभ्यां 'तृष्णीं कृष्णाजिनमुत्तरमथैनमवेक्षते'
 सुपर्णो ऽभि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोम आत्मा
 माम ते तनूनामदेवं हृदद्रव्यन्तरे पञ्चौ यज्ञायज्ञियौ पुच्छं
 इन्द्राश्चक्रानि धिष्णिताः शफा यजूंषि नामेत्यथैनमुद्गृह्णाति
 सुपर्णो ऽभि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेति 'पुरस्तादेवास्यैते

दौर्घाः शिष्यपाशाः^१ कारिता भवन्ति^१ सो^१ ऽव^१ वैव^१ सति^१
क्रमते ऽपि वैवसुपोद्यच्छते ॥ १५ ॥

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं कन्द आरोह
प्रथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं दिश इति चतुर्भिरनु-
१ च्छन्दसं^१ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति^१ न चतुर्थांश प्रकामति^१
नाहवनीयमुपात्येत्याकन्ददित्येतामन्वाहाय दक्षिणमसमभि
पर्यावर्तते ऽग्रे ऽभ्यावर्तिक्षग्रे अङ्गिरः पुनरुजां सह रयेति
चतसृभिर्योदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुन्मुच्य शिष्यपाश-
मुन्मुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्त्रदित्यैवमाहरत्या त्वाहार्ध-
१० मये वृहन्नुषमामूर्ध्वा अस्यादिति दाभ्यामेव यं कामयेत
राजन्यः राष्ट्रः स्यादिति तं मनसा ष्यायेद्राष्टमेव भवतीति
ब्राह्मणमथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यामादयति षौद तं
मातुरस्या उपस्य इति चतसृभिः सहस्राभिर्यत्र सुष्टी च
करोति वाचं च यच्छत्यथास्मै व्रतं प्रदास्यन्नपतौयाः समि-
१५ धमभ्यादधाति वा जपति वाचपते ऽन्नस्य नो देहीत्यथोख्य-
मुपसमिग्हे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति^१ स याव-
त्कालो ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्भवत्येवमेवाचपतौयाः समिधमभ्या-
दधाति वा जपति वैवमुख्यमुपसमिग्हे^१ ऽथ प्रातरुदित

१ Thus M Tr Be BHU (sec. m.); *पादाः Ms. U (pr. m.) Bhav.

१ Thus M (only सतीं) Be BHU Ba Ms. Bhav. (one MS.); सोचैव-
वसति Tr Bhav. (another MS.) Kes.; according to Msc. the words
are: सो ऽव वा एव सति (sc. उपस्ये) ।

आदित्ये विसृष्टायां वाचि वासप्रेणोपतिष्ठते दिवस्वरि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चेन^१ स एवमेव पूर्वेषुः
प्रकामत्युत्तरेषुपतिष्ठते । ऽथास्योपवसथौघे ऽहन्वात्सप्रः संप-
द्यते^१ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रषाणस्यैव मौमाःसा^१ दौक्षितं वायोगचेमो^१
विन्दत्यन्यथ वा देवयजनाद्दीचते सःसृजन्ति व्रते^१ संवध्रन्ति
व्रतदुघयोर्वसावा^१दधति यदाधेयं भवति नौडे गार्हपत्यं प्रवग
आहवनीयमित्यथोक्तमुद्यच्छत^१ उदु ता विधे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रवग आसादयति सौद त्वं मातुरस्या उपस्य इति
चतसृभिः सहःसाभिर^१थेतानासन्दीपादान्फल्गुकेषु यथासुदु^१
विनिवध्रन्ति^१ मधमे वःश्रे शिक्वपात्रं प्रयद्यन्वपि वारस्यो-
रग्रीक्समारोह्य प्रयाति भद्रादभि श्रेयः प्रेहि प्रेद्रे ज्योतिषा-
न्याहीति द्वाभ्यामथ यद्यच उत्सर्जत्यक्रन्ददित्येतामन्वाहायाव-
सिते घृतानुचिकाः समिधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन्दव्या जुहोतन स्वाहेति गायत्र्या^{१२}
वाङ्मणस्य प्रयायामग्निर्भरतस्य ऽष्टस्य इति विष्टुभा राजन्यस्य^१
स यावत्सतः प्रयास्यन्मवत्येवमेवैतत्सर्वं करोति^१ ॥ १७ ॥

अथातो भस्मन एवातिवृद्धस्य मौमाःसा^१ भस्म चेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमयोदर्वीः संदःशमित्येतत्समादाय

१ After आहवनीयम् M Tr H Bu om. इति; Mac.: दक्षिणो दक्षिणाग्निं
आहवनीयमिति रतिशब्दः सूचयति; in the collateral passage (Vol. I,
p. 165, 11) however, no इति is found.

यथापस्त्यन्ति सोऽस्या ^१ अथैतमग्निं संदग्नेन परिगृह्णते
 ज्वधायायोदव्यापु भस्म प्रवेशयत्यापो देवीः प्रतिगृह्णीत भस्मे-
 तदस्वमे सधिष्टव गर्भा अश्लोषधीनामिति तिसृभिरनुचन्द-
 समयेन ज्योतिष्मतीभ्यां प्रत्यवदधाति प्रसद्य भस्मना धोनिं
 पुनरासद्य सदनमपश्येति दाभ्यामथ पुनरुजां सह रथ्येति
 दाभ्यां पुनरुदैत्यथोऽस्यमुपसमिद्धे ^१ पुनस्तादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्वतामित्यथैनं यथाक्षतं प्रतिपर्याक्षत्य यजमानायतने
 तिष्ठन्मुपतिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य ^१ स याव-
 त्कालो मस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्ययातः कात्यायैवोपगते

१० संभारेभ्यः ^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथातः कथयैवोपवसवः पर्याग्निते ^१ स उपकल्पयते
 पञ्चशतमिष्टका अपरिमिता अपस्या नैर्हन्तीः क्षणास्तिस्रस्तुष-
 पका भस्म पुरीषमूषान्सिकता इत्यथोपवसवीये ऽहर्देवयजन-
 मध्यवस्यत्येदमगन्नापेतेति दाभ्यामथ महावेदिं विमिमौत

११ एतानेव व्याघसः प्रक्रमान्प्रकम्वाच्छ्रुत्या मानेन प्रमाथ समन्त-
 स्सन्ध्या परितनोति ^१ पृष्ठ्यामातनोत्यथैतमग्निं प्रत्यक्षं यूपा-
 वटीयाच्छहोर्विमिमौते पुरुषमाक्षेण वेणुना ^१ समपचपुच्छम-
 रज्जिना ^१ पचौ द्राघीयाः सौ भवतः ^१ षड्विधं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा यावद्विधं वा चैव्यमाणो भवत्यथैनमच्छ्रुत्या

१ उदेति only MH, ep. TS. v. 2.2.5 ; उदेति all the other MSS.

१ वेणुनापच and अरज्जिना वा M.

मानेन प्रमाय समन्तः सन्ध्या परितनोत्यनुसन्ध्यां लेखां
 लिखत्यपोद्धृत्य सन्ध्यां कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या ' दक्षिण-
 तश्च पश्चाच्च वर्षीयसौः कुर्वन्त्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते '
 वसन्त्येताः रात्रिमयाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सः प्राप्तिं चिन्तन-
 व्रतं दोहयतेत्यथैतमग्निः सते समुष्य दक्षिणतो ज्वलयन् १
 आसते ' ऽथैतदग्न्यायतनः गृह्णन्तिपण्डेन परिलेपयति ' तस्मिन्-
 स्यतस्रः प्राचीरिष्टका आयातयति द्वे पुरस्तात्समीची द्वे
 पश्चात्समीची ' अथैनं प्रदक्षिणं त्रयोदशभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यनुष्टकं लेखां लिखत्यपोद्धृत्येष्टकाः कर्षूः खानयन्त्यु-
 च्छ्रयन्त्यपस्या ' दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसौः कुर्वन्ति ' ॥ १६ ॥ १०

अथ दाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति ' श्वेतमन्त्रमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा मादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यत्र संभारा-
 न्नवपत्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञा- १५
 नमसि कामधरणमितूषान्नायि ते कामधरणं भूयादिति
 सिकता ' अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममे-
 त्येनाङ्कल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इत्यर्थोर्ध्वचित ७५- १०

दधाति चित् स्य परिचित ऊर्ध्वचितः अयध्वं तथा देवत-
याङ्गिरस्सद्गुवाः सौदतेत्यथानुब्यूहत्याप्यायस्तेति गायत्र्या ब्राह्म-
णस्य सं ते पयाः सौति चिष्टुभा राजन्यस्य यथासुष्टु यथाशर्कर-
मनुब्यूहति तस्मिंश्चतस्रः प्राचीर्याजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

- ५ अयः सो अग्निरग्रे दिवो अर्धमच्छा जिगास्सग्रे यत्ते
दिवि वर्चः पृथिव्यां पुरीष्यासो अग्नय इति ' हे पुरस्तात्स-
मीची इडामग्र इति दक्षिणामयं ते योनिर्धत्विष इत्युत्तरां '
हे पश्चात्समीची चिदभीति दक्षिणां परिचिदसौत्युत्तरामयैनं
प्रदक्षिणं चयोद्गमभिर्लोकं पृष्णाभिः परिचिनोति लोकं पृष्ण
१० क्षिप्रं पृष्णायो सौद गिवा लम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरग्नि-
न्योनावसीषदक्षिति ' तथादेवतं करोति तथा देवतयाङ्गि-
रस्सद्गुवा सौदेत्यथ सूददोहमं करोति ता अस्य सूददोहमः
सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वारोचने
दिव इत्यथावद्गुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति
१५ पृष्ठो दिवीति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोतीति त्वा
इयं प्रथमा चितिर्निष्ठायत ' एवमेव द्वितीया निष्ठायत एवं
तृतीयैवं चतुर्थैवं पञ्चमी ' तान्यदि ' चेय्यत आदित्यो ऽभ्युदि-
याद्वाचंयमो ऽध्वर्यु यजमानो ऽन्वारभत ' उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिममेधनीयं प्रतिप्रस्थाता ' तौ पुरस्तात्प्रत्यक्षौ समितमिति
२० चतसृभिः संनिवपतो ' ऽथ शिक्वादुखां निरूहति ॥ २१ ॥

१ Thus (तान्) M Tr. H Bhav. (तानध्वर्युं यजमानान् according to Bhav.); ना यदि B Be Bu U Ms (ता पञ्च चिनोः according to Mac.)

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीषमग्निः स्वे योनावभादसा ।
 तां विश्वेर्देवैश्चतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुञ्च-
 निति । तां नावेचेतेत्याहुः शुम्भत्येव हि भवतीति । तस्या-
 मन्यवावेचमाणो^१ दधिद्रुषाग्रास्यत्यमुं^२ ते शुचि दधामीति
 वा तृष्णीं वाधैनाः शिकताभिः पूरयित्वा दध्नोपरिष्ठात्संप्र-^३
 ष्णाद्योत्तरे ग्रासाखण्डे निदधात्येवमेव द्वितीयां पूरयत्येवं
 तृतीयां । ता आ कासात्परिष्मेरे । ऽथ वैश्वानर्या शिष्यामादत्ते
 यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तन्न पर्यदति दिव
 इत्यथ याचति नैर्घन्तौः छणाक्षिसमुपका आसन्दौः^४
 हव्यस्य प्रबन्धनमुदपात्रमित्येतत्समादाय दक्षिण्या द्वारोप-^५
 निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यवास्य स्नह्यतमिरिणः स्पष्टं भवति
 प्रदरो वा । तदेतत्पराचीनपाशः शिष्यं न्यस्यत्यग्ने^६ वैश्वानर
 स्नाहेति । शिष्यपाशमनु पराचीर्नैर्घन्तौरुपदधाति नमः सु ते
 निर्घन्ते विश्वरूपे यत्ते देवौ निर्घन्तिरावबन्ध यस्यास्ते असाः
 क्रूर आसञ्जुहोमीत्युपास्यत्यासन्दौः हव्यस्य प्रबन्धनमथोप-^७
 तिष्ठते ऽमुन्वन्तमयजमानमिच्छ देवौमघं निर्घन्तिं वन्दमान
 इति द्वाभ्यामथोपो व्यतिषिष्य परास्य पात्रमनवेचमाणा

१ अन्यवैवावेच० Bhav. ; अन्यवेवेच० Tr.

२ इवान् U (sec. m.) Ms, Dvaidha and probably also M ; इवं
 Be H Tr U (pr. m.) Bhav., Keś.

३ M ins., perhaps rightly : शिष्य ।

४ Thus Tr Bu U (sec. m.) Ms Bhav. ; निरस्नाति MHB Be U
 (pr. m.)

आयन्ति ' हस्तपादान्प्रक्षाल्येतेनैव धयेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याहवनीयसु हैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति ' ॥ २२ ॥ घृष्टः ॥

- अथ प्रायणीयेन चरति ' प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
१ चरति ' पदेन चरित्वा राजानं कौलोद्धातिष्यं निर्वपत्याति-
थ्येन प्रचर्य प्रथमाभ्यां प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरत्ययोपनिष्क्रम्य ' संप्रैष-
माह सुत्रद्वयं सुत्रद्वयमाह्वय चिह्ननव्रतं प्रयच्छतेत्याहुयति
सुत्रद्वयः सुत्रद्वयां ' चिह्ननव्रतं प्रयच्छति ' स पुच्छादेवाये
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रकामति दक्षिणा पञ्चमं ' तदप्यं
१० निदधाति ' स उपरवाणां कालो ' ऽथ महावेद्या उत्तरा-
दग्नीयाच्छद्मोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रकामत्युदक्षं
त्रयोदशं ' तदाग्नीध्र उपमौदति ' स उत्करस्य कालो ' ऽथो-
परवाणां कालात्स्तनयजुर्हरतौदमेव प्रसिद्धं पौरोडाग्निकं
त्रिर्यजुषा तूष्णीं चतुर्थं ' पूर्वं परिधाहं परिगृह्णाति ' करणं
१५ जपत्युद्धन्युद्धतादाग्नीध्रस्तिर्हरति ' यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथायेन
शालां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदिकारा वेदिं कल्पयतेति ' यथा-
संप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ कार्णाजिनोरूपानह उपमुञ्चन्ते चित्ते लेत्य-
ध्वर्युराचिते लेति प्रतिप्रस्थाता मनश्चित्ते लेति ब्रह्मा तपश्चित्ते
लेति यजमानश्चित्ते त्वा चित्ते लेत्येव वा सर्वं ' ऽपि वा
१० तूष्णीमेवाप याचति धनुर्वाणवच्चतुरो ऽग्निं ऐन्द्रीमिष्टकां
विभक्तिमुदपात्रं दर्भस्तम् दूर्वांमाज्यस्थालीं मसुवामित्येत-

१ The clause चयोपनिष्क्रम्य...प्रयच्छति is not found in M Tr H.

समादायोत्तरे ओषन्ते सः सादयन्त्यै^१ दाभ्यामात्मन्वग्निं^२
 गृह्णीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं
 जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभि-
 सृज्यान्तःशर्करमिमांशुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयाङ्गिरस्रद्वया मीदेत्यपादत्ते धनुर्वाणवच्चतुरो ऽग्मान^५
 इत्येतस्मादाय जघनेन दक्षिणेनाग्निं परीत्यायेण घूपा-
 वटीयः^६ गङ्गुं तिष्ठन्धनुरधिज्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिंशुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्ष्णेस्तनूपा नः प्रतिस्वग्र इत्यावृद्ध्या-
 ग्मानमुपदधाति यो नः पुरस्तादघायुरभिदासत्येतः^७ सो ऽग्मान-^{१०}
 मृच्छन्तित्यय दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपप्लव^८ आयत्यान्तः-
 शर्करमिंशुं निहन्त्यावृद्ध्याग्मानमुपदधाति^९ यो नो दक्षिणत
 इत्यय पुच्छस्यापरे पुच्छोपप्लव^९ आयत्यान्तःशर्करमिंशुं निह-
 न्यावृद्ध्याग्मानमुपदधाति यो नः पश्चादित्यथोत्तरस्य पक्षस्यो-
 त्तरे पक्षोपप्लव^९ आयत्यान्तःशर्करमिंशुं निहन्त्यावृद्ध्याग्मानमुप-^{११}

१ Thus (plural) Tr U Be B Ms (sc. परिकर्मिणः according to Msc) ;

* सादयन्त्यै MH.

२ Thus M Tr Be Ms ; आत्मन्वः H ; आत्मन् = B.

३ Instead of उपप्लव (cf. Śalva-sūtra 6, where, however, the var. r. उपप्लव and उपप्लव, cp. Lāty. I. 5.7, Drāhy. II. 1.10, are found) the MSS. have mostly उपप्लव or उपप्लव ।

४ Here Bu breaks off ; here and infra M Tr U (pr. m.) every time निहन्त्यावृद्ध्या ।

दधाति यो न उत्तरत इति ^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं^१
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः^२ करोत्यथैतामैन्द्रौमिष्टकामाक्रमणं
प्रत्युपदधाति स ई पाहि य ऋजीषी तक्षो यः शिप्रवा-
न्वषभो यो मतीनाम् । यो गोवभिदञ्जभृशो हरिष्टाः स

- ९ इन्द्र चिवाऽऽ अभिदन्धि वाजानिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसं करोत्यथ^२ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्न आयाहि
वीतय इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाधिद्रुत्य^२
स्वयमावृणीयऽऽ गङ्गुमुहृद्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्भमुप-
दधाति वाक्का समुद्र उपदधात्विति वा त्वष्णौ वाचैनऽऽ सुवा-
१० ङतिभिरभिजुहोति सञ्जूरब्धो ऽथावभिरिति पञ्चभिरप दूर्वा-
मुपदधात्यायने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उग्नो
वा तव जायतै हृदो वा पुण्डरीकवानिति ^२ तथादेवतं
कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथाष्टैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गलं
कारितं भवति ॥ २४ ॥

- १५ षड्वं वा द्वादशगवं वा ^१ तस्य वरचाः संमृशति सं वरचा
दधातन निष्कृताहावमवटमिति द्वाभ्यां ^२ युनक्ति सीरा

१ •दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. Ma.; the passage अथ दक्षिणतो...करोति (l. 7)
is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after •दोहसौ करोति; but cp.
the order, in which supra p. 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp. Ath. V. vi. 106. 1.

४ cp. Pitrmedhasûtra p. 22, 5 sqq.

युञ्जन्ति कवयो युगा युनक्त सीरेति द्वाभ्यां^१ कथति काङ्गलं
 पवीरवश् शुनं नः फाला इति द्वाभ्याश्^२ गीतां प्रत्यवेक्षते
 कामं कामदुघे धुल्य हतेन सीतेति द्वाभ्याश्^३ स पुच्छादेवाये
 तिस्रः प्राचीः सीताः कथत्युत्तरायै ओषेर्दक्षिणमश्ममभि
 तिस्रो^४ दक्षिणायै ओषेर्दक्षिणमश्ममभि^५ तिस्रो^६ दक्षिणा-
 त्पचादुत्तरं पञ्चमभि तिस्रो^७ ऽयेतान्विमुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 ङ्गिरभ्युक्ष्योदीच उक्थति^८ न एते ऽध्वर्याभवंति यदि
 दक्षिणावता यजते^९ यद्यु वै सत्त्वियो^{१०} ऽग्निर्यथागवं व्युदचति^{११}
 यत्रैवान्वाहस्यद्युगलाङ्गलमवासीतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे सर्वै-
 षधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^{१२} स पुच्छादेवाये तिस्रः १०
 प्राचीः सीता वपति या जाता ओषधय इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमुत्तरायै ओषेर्दक्षिणमश्ममभि तिसृभिर्दक्षिणायै
 ओषेर्दक्षिणमश्ममभि^{१३} तिसृभिर्दक्षिणात्पचादुत्तरं^{१४} पञ्चमभि
 पञ्चभिर्दक्षिणमभिर्वपतीति ब्राह्मणमथ दिग्भ्यो लोष्टाकम-
 स्यति^{१५} सो ऽत एव प्राङ् द्रुत्वा वहिःशर्कराङ्गोष्टमादत्ते^{१६}
 तमन्तःशर्करं न्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms; ओषेरोत्तरं all the other MSS.

२ Thus M Tr UHB Be Keś. (the MS. of the India Office has twice उक्थन्ति, both times corrected into singular); उक्थन्ति Mso; op. TS. v. 2.5.3.

३ Thus (or सत्त्वियो) all exc. MB Keś., which have सत्त्वियो;

४ Thus B; आदचति Ms; व्युदचति M Tr Be U (pr. m.); व्युदचति U (sec. m.).

५ Thus M (pr. m.) and Ms; the other MSS. ओषेरोत्तरं.

६ Thus Ms only; all the other MSS. पचादोत्तरं.

- मा नो हिःसीञ्जनिता यः पृथिव्या इत्यथ दक्षिणं पच-
 मनुद्रुत्य बहिःशर्कराप्नोष्टमादत्ते ^१ तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यभ्या-
 वर्तस्व पृथिवीत्यथ पुच्छमनुद्रुत्य बहिःशर्कराप्नोष्टमादत्ते ^१
 तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यग्रे यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रमित्यथोत्तरं पचमनु-
^२द्रुत्य बहिःशर्करादौ लोष्टावादत्त इषमूर्जमश्नमिन् आदद
 इति ^१ तयोरन्यतरमन्तःशर्करं न्यस्यत्या नो गोषु विश्वलौषधी-
 य्विति ^१ तां दिशमितरं निरस्यति यस्यामस्य दिशि देव्यो
 भवति जहामि चेदिमनिराममीवामित्याददान एवैतां दिश-
 मभि संपादयेदित्येतदेकं ^१ यजुषा ^१ यजुर्विपरिहरेदित्येतदपर-
 १० मथ महावेद्या उत्तरादःसीयाच्छ्रद्धोर्वेद्यन्तेन चौग्रतौचः प्रक-
 मान्प्रकामत्युदञ्चं चतुर्थं ^१ तच्चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिख-
 त्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य सिकता
 निवपत्यग्रे तव अग्रे वय इति षड्विरनुच्छन्दसमथोर्ध्वचित
 उपदधाति चित स्त परिचित ऊर्ध्वचितः अथर्ध्वं तथा देव-
 १५ तथाङ्गिरस्त्रहुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्याप्यायस्तेति गायत्र्या
 ब्राह्मणस्य सं ते पयाःसीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य ^१ यवासुहु
 यथाशर्करमनुव्यूहति ^१ ॥ २६ ॥ सप्तमः ॥

अथैतां महाचितिः सःसादयन्त्ययेण ^१ शालामुच्छ्राव्यां वा

१ MB Be Tr U Ms ins. वा; H om. this word as also the Dvaidhasūtra.

१ संसादयत्य H Tr Bhav.

चर्मणि वा द्वाविंशति^१ च^२ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचं चाव्य-
 प्रोचं चाव्यं चौत्तरवेदिका^३श्च संभाराग्वार्हस्यत्यच्योदशाश्च^४
 कुम्भेष्टकाशावत एव हिरण्यश्लान्त^५ चोदकुम्भं च पुष्करपर्णं
 च रुक्मं च हिरण्यमयं च पुरुषं सुचौ च सर्पशिरश्च सर्वं च
 स्त्रयमावृत्तानिकोतं दश च स्कन्धा अशकाश्च या उ चान्या ^६
 उपधास्यन्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुम्बरं चोलू-
 खलमुसल^७ सर्वौषधं चोखाश्च पशुग्रीवाणि चेति^८ द्वाविं-
 शति^९ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचे इवधाय तैः प्रोचत्यग्रीवो
 ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोचामीति वा तूष्णीं वाग्निनाग्निः समिधत
 इत्याज्यप्रोचेणाय संप्रैषमाहाग्निभ्यः प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीति^{१०}
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरौखाभ्यो अग्नय
 इत्येतामेकां चिरन्वाहावाग्निप्रथमाः^{११} प्रतिपद्यन्ते^{१२} ऽधैतेनाग्नेन
 प्राचाधिद्ववति ॥ २७ ॥

अभ्यस्त्रादिभ्याः वृत्तना अरातीरित्ययं दक्षिणमश्वमभव-
 क्रामन्तमनुमन्त्रयते यदकन्दः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे १५

१ om. HM; च only found in U (sec. m.) and Ms.

२ Thus TB Be U (sec. m.); वार्हस्यत्यं च ययो. HU (pr. m.);
 वार्हस्यत्यच्यं ययो. M.

३ Thus (•शका•) M Tr. Be U Ms; •शकला• Be.; शकला• HU
 (pr. m.).

४ Most of the MSS. ins. च ।

५ अवाचप्रथमा MH.

६ प्रपद्यते H.

ओष्णन्ते सःसादयन्त्य^१ दाभ्यामात्मन्यग्निं^२ गृहीते मयि
 गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति दाभ्यामप्य पुच्छसन्धौ चात्कसन्धौ च
 * मतं निदधात्यथोदकुम्भं^५ पर्यस्यत्यादत्ते दक्षिणेन कुम्भः सवेन
 कुम्भौः सतात्पूरयित्वा हिरण्यगक्तौ प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणादः सात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुमीत-
 मुपदधाति ॥ २८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका याभाः राजा वरुणो याति
 १० मध्य इति दाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरायै
 ओषेः स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुमीतमुपदधाति
 तृतीयया च चतुर्थ्यां चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै ओषेः स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनु-
 मीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 १५ या एता उत्तरादः सात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुमीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुमीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्स्वयमावृणामभ्याद्रवन्ति तासु

१ •सादयन्त्य• Tr Be BU Ms; •सादयन्त्य• MH.

२ Thus M Tr Be U Ms; •आत्मन• BH.

३ विधाय instead of निदधाति M Tr HU, omitting the following चप ।

विधुवत्यनुषीतमुपधात्येकादश्या च द्वादश्या च ' तासां बार्ह-
 स्पत्यं मध्य^१ उपधाति दिवि अयस्त्रान्तरिचे यतस्त्र पृथिव्या
 संभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्यनुषीतमुपधातीति
 ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ' ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेरादृतोत्तरवेदिमलङ्करोत्यथोत्तरवेशामपां पृष्ठ- १
 मसीति पुष्करपर्णमुपधाति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथोत्तरवेशामेवोत्तरनिर्वाधः इक्ष्ममुपधाति ब्रह्म जज्ञा-
 नमित्यथैनमच्छया पञ्चगृहीतेन व्याधारयति हणुश्च पाजः
 प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राञ्चः हिरण्यं पुरुष-
 मुपधाति हिरण्यगर्भः समवर्तताप इत्यथैनमभिमृशति द्रुप्त- १०
 सस्कन्देति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथोत्तरतः
 प्रक्रमवेलायाः सुचावुपधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ग्यमयीं दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरौ दक्षिणं कार्ग्यमयीमुत्तरामौदुम्बरौमिथम-
 सीति कार्ग्यमयीमभावसीत्यौदुम्बरौ मनसैव ' तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रललाटे सर्पशिर उप- १२
 दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुच्छन्दसमपि वा
 यतउच्चारं जनपदस्य जन्यं भयं मन्यते ' तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसं करोति ' ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ स्रवमादृणां यजुषा करोति भुवासि धरणाकृता
 विश्वकर्मणा सुकृता । मा ता मसुद्र उदधीन्मा सुपर्णाः १०

- माना पृथिवीं दृष्ट्वेत्येनामश्चमवन्नाप्यविदुषा ब्राह्मणेन
 सहाधिद्रुत्योपदधाति यथैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधी-
 येरन्नापिधीयेरन्ध्रः प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यनुद्रुत्याग्निस्त्वा-
 मिपातु मद्या स्रज्या कर्दिषा शंतमेन तथा देवतयाद्विरस्र-
 ५ हुवा सीदेत्यनुप्राण्णान्प्रथमाः स्वयमावृणामुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 यैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्महौतं गृहीत्वा स्वय-
 मावृणावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा हतेनेत्यहुषा-
 भ्यामन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति पृथिवीमाकमिषं प्राणो मा मा
 हासीदित्यपरे विले हिरण्येष्टकामुपदधाति तेजो ऽमि तेजो
 १० मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहीति ' तां जघनेन
 प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टकामुपदधाति पृथिव्युदपुरमन्वेन विष्टेति '
 दक्षिणतो रेतःसिचमुपदधाति पृथिवी रेतःसिक्त्वा मे रेतो
 दधातु सा मे रेतः प्रजनयत्विति ' तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहमः करोति ' ॥ ३१ ॥
- १५ अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति दे चतव्ये दे
 द्वियजुषी विराजं च विश्वज्योतिषं च मयुजं चाषाढां च दे
 संयान्यावृतव्ये उपदधाति मधुश्च माधवश्चेत्यवकामनूपदधात्प्रो-
 र्योनिरसीत्यथ द्वियजुषी उपदधाति काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती
 या शतेन प्रतनोषीति दाभ्यां दूर्वेष्टकामं च हिरण्यमूर्ध्वीमुप-
 १० दधाति यास्ते अग्ने सूर्ये रचो या वो देवाः सूर्ये रच इति '
 विराजं च विश्वज्योतिषं च विराट् व्योतिरधारयदृहस्यतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामं च मयुजमुपदधातीन्द्राग्निभ्यां ता मयुजा

युजा युनज्जीत्यथाषाढां आलिखितामुत्तरलक्षाणमुपदधात्य-
षाढाभि सहमानेत्यथ संयान्यादुपदधात्यग्रेथान्यसि देवानामग्ने-
थान्यसौति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति ' ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण आलिखितामुपविश्व याचति दधि च मधु-
मिश्रं कूर्मं च ' तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधु वाता अता-
यत इति तिसृभिरनुच्छन्दसमर्थेनमवकाभारेण परिवेश्य
पुरस्तात्प्रत्यक्षमुपदधाति मही द्यौः पृथिवी च नक्षत्रस्य आशाः
प्रचरन्त्यग्रथ इति द्वाभ्यामर्थेनः ग्रहभूमिः परिणिहन्त्यभितो
ऽनवधर्पणाय ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाचैव तिष्ठ-
न्याचत्यौदुम्बरं चोलूखलमुमलः सर्वौषधं च ' तदेतत्प्रादेश- १०
माचमुलूखलं भवत्यरदिमाचं मुमलं ' तस्मिन्सर्वौषधमवहन्तूर्जो
भागो ऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गन्मन्त्राद्यायेत्यर्थेनदुत्तरतः ' प्रक्रमवेला-
यामुपदधाति तद्विष्णोः परमं पदमिति ' लोर्कपृष्णे
मुमलं करोति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ
मुख्यामुखां याचति ' तस्यामन्तरवस्त्राविणी दे सुवाङ्मती ११
जुहोत्यग्ने युक्षा हि ये तवेति दक्षिणे विले जुहोति युक्षा
हि देवद्वतमानियुत्तरे ' ऽयैनामुत्तरतः प्रक्रमवेलायामुप-
दधाति ध्रुवमि पृथिवि सहस्र पृतन्यत इति ' लोर्कपृष्णे
उत्तरत इतिरे करोति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथैतत्पुरुषशिरो याचति ' तस्य प्राणेषु हिरण्यशक्ताग्रत्यस्यति १०

१ Thus U (sec. m.) and Ms (एवम् सर्वौषधेन पूर्वेनलूखलम् Msc.);
अथैवम् all the other MSS. and U (pr. m.).

द्रुमस्यस्कन्देत्यास्ये ऽभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमिति
 दक्षिणस्यां नासिकायामग्रेवैशानरस्य चेत्युत्तरस्यामग्निर्ज्योतिषा
 ज्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽर्क्षिण इक्ष्मो वर्चसा वर्चस्मानित्युत्तर
 स्यवे त्वेति दक्षिणे कर्णे इचे त्वेत्युत्तरे । ऽथ स्रुचि चतुर्गृहीतं
 १ गृहीत्वा दक्षिणे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवानामुदगादनौक-
 मित्युपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवा-
 नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमथैनद्वद्वा मधुमित्रेण
 पूरयति समित्सवन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्या-
 धेनव्याचीनसुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥

- १० आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जसित्यनुद्रुत्येमं मा हिंसीदिं-
 षादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृ-
 जति । ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति विश्वकर्मां दिशं पतिरित्यथ
 पुरस्तात्प्रत्यङ्मुख उपविश्यान्तरात्मवृषस्य शिर उपदधाति
 वातस्य धाजिं वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमं मा हिंसीरेकग्रणं
 १५ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति ।
 ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति प्रजापतिर्दिशं पतिरित्यथ
 पश्चात्प्राङ्मुख उपविश्यान्तरात्मवृषमस्य शिर उपदधात्यजस-
 मिन्दुमहवं शुरण्डमित्यनुद्रुत्येमं समुद्रं शतधारसुस्रमिति ।
 गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे
 २० हिरण्येष्टकामुपदधाति रुद्रो दिशं पतिरित्यथ दक्षिणत
 उदङ्मुख उपविश्यान्तरात्मवृष्णेः शिर उपदधाति वरुचिं
 त्र्यह्वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमामूर्णायुं वरुणस्य मायामित्युद-

मारण्यमनु ते दिशामौति शुचमनूत्सृजति । जलाटे हिरण्ये-
ष्टकामुपदधाति वरुणो दिशां पतिरित्यथोत्तरतो दक्षिणा-
मुख उपविश्यान्तरात्मन्वस्तस्य शिर उपदधाति यो अग्नि-
रग्रेस्तपसो ऽधि जात इत्यनुद्रुत्याजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भादिति ।
अरभमारण्यमनु ते दिशामौति शुचमनूत्सृजति । जलाटे ५
हिरण्येष्टकामुपदधात्यग्निर्दिशां पतिरित्यन्तेषु तस्य बुद्ध-
व्योपदध्यादिति ब्राह्मणं । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
करोति ॥ ३४ ॥ नवमः ॥

अथापसा उपदधात्यपां त्रेमन्सादयामौति पञ्च पुर-
स्तात्प्रतीचीरुपदधाति पञ्च दक्षिणतः पञ्च पश्चात्प्राचीः पञ्चो- १०
त्तरतश्चन्द्रस्ताप्तायादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत
उपदधात्यथ पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्ती गायत्री गायत्रं गायत्रादुपाऽऽश्रुपाऽऽगो-
स्त्रिवृत्तिवृत्तो रथंतरऽ रथंतरादसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिर्यही-
तया तया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इति । दश प्राचीरायातयति १५
स्वयमावृणाया अथ दक्षिणा विष्टकमेति । दश दक्षिणा
आयातयति स्वयमावृणाया अथ पश्चाद्विष्टकमेति । दश
प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणाया इदमुत्तरात्कुवरिति । दशो-
दीचीरायातयति स्वयमावृणाया इयमुपरि मतिरिति । दश-
भिरुपरिष्टात्प्रदक्षिणं परिचिनोत्यक्ष्णयोपदधातीति ब्राह्मणं । २०
तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ संयत उपदधात्यायुषः
प्राणऽ संतप्तिरिति द्वादश तिसृस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथा-

- देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापानमृत उपदधाति प्राचीं
दिशां वषन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं चितृत्सोमः स उ
पञ्चदशवर्तनिसृष्ट्यविवर्धयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानय
ऋषिरिति ^१ वाचयति पितरः पितामहा इति ^२ दक्षिणेन
१ प्राणमृतो दश प्रतीचीरायातयति स्वयमावृणामभि दक्षिणा
दिशामिति ^३ जघनेन प्राणमृतो दशोदीचीरायातयति स्वय-
मावृणामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणमृतो दश प्राची-
रायातयति ^४ स्वयमावृणामभ्युदीची दिशामित्यग्रेण प्राणमृतो
दश दक्षिणा आयातयति स्वयमावृणामभूर्ध्वा दिशामिति ^५
१० वाह्नेन प्राणमृतो दशभिरुपरिष्ठादपमलैः परिचिनोति ^६ विष्णु-
चीरुपदधातीति ब्राह्मणमपानमृद्विधितिराप्यते ^७ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोत्यथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ^८ ॥ ३५ ॥
गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति विष्णुं दक्षिणतो जगतीं
पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये ^९ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
११ करोत्यथाग्नेरङ्गान्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
गायत्रेण वृन्दसाग्निना देवतथाग्नेः ग्रीष्णाग्नेः शिर उपदधामि
दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
म्युदीच्या त्वा दिशा सादयामूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
पाङ्क्तेन वृन्दसेति ^{१०} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-

१ Thus Tr HBU Ms ; प्रतीचीर० M Be.

२ Thus Tr Be BU Ms ; चिनोति MH.

३ मध्य इति M.

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति ^१ तां जघ-
 नेन प्रक्रमवेलायां प्राञ्चमृषभमुपदधाति त्वामग्ने वृषभं चेकि-
 तानमिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ लोकंपृष्ठा
 उपदधाति लोकं पृष्ठा द्विद्रं पृष्ठाथ सौद शिवा तम् ।
 इन्द्राग्नौ वा वृहस्पतिरस्मिन्योनावसौषदन्निति ^१ तथादेवतं ^२
 करोति तथा देवतयाज्जिरस्त्रुवा सौदेत्यथ सूददोहसं करोति
 ता अथ सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । जगन्देवानां
 विशस्त्रिष्वारोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकंपृष्ठाथ प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^१ संप्रच्छन्नं पलाशग्रास्यया
 परिकर्षन्ति लोकं पृष्ठा द्विद्रं पृष्ठाथ चितिकृष्याभिमृशति ^{१०}
 चित्तिमचित्तिं चिनवदि विदानीत्याग्नेय्या गायत्र्यैतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्मा आसन्प्राणदा इत्येवाप-
 राक्षिकीभ्यां ^१ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेतदहः कर्म क्रियते ^१
 वसन्तेताः रात्रिम् ^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितीये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथ ^{१२}
 काष्ठांजिनी ^२ उपानहावुपमुञ्चेते ^२ अध्वर्युश्च यजमानस्याथ
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचित्तिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

^१ Thus M Tr. Ms; the other MSS. abbreviate the following passage.

^२ अथापराक्ष (or क) चापराक्ष. Be U Ms.

^३ Thus M Tr U Ms; •जिनीवुपा• B; •जिनिवपा• H; Be defect.

- धामेति । कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरौषमुपदधाति षष्ठो
 दिवौति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराक्षिकीभ्यां
 प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
 रात्रिमथ तृतीये ऽग्नौ दित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ।
 ५ सर्व एव काष्ठांजिनोरूपानह उपमुञ्चन्ते । ५य याचयान्व-
 स्खालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्धा अवकाश या
 च चान्या उपधास्यन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे ओषन्त
 सः समादयन्त्यथ दाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मघि गृह्णाम्यग्रे अग्निं
 यो नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
 १० यानि धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रव्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामथाधिद्रव्य प्रथमे संचिताहुतौ जुहोत्यग्न
 उदधे तत्त्वा यामौति । दक्षिणतो विभक्तिसुपदधात्यग्निं दूतं
 वृष्णीमह इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोति ॥ ३७ ॥
 अथैताः पञ्च स्कन्धाः प्राचीरायातयति दे चतुर्थे दे
 १५ सयुजावेकाः संयानीमृतव्ये उपदधाति शुक्रस्य शुचिश्चेत्यव-
 कामनूपदधात्यग्रेयानिरसीत्यथ सयुजावुपदधात्याचाराभ्यां ता
 सयुजा युजा युनज्जि तेजसा ता सयुजा युजा युनज्जौत्यथ
 संयानीमुपदधाति वाथोर्यान्यसीति । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाश्विनोरुपदधाति भुवचितिर्भुवयोनिरिति
 २० पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्यथर्तया उपदधाति सजूच्छंतुभिः सजूर्विधाभिरिति पक्षैकैकां दिक्ष्णैकां मध्ये^१ समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकां इति ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत उपदधाति प्राणं मे पाक्षपानं मे पाक्षौति पक्षैकैकां दिक्ष्णैकां मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीरुपदधात्यपस्विनौषधीर्जिन्वेति पक्षैकैकां दिक्ष्णैकां मध्ये^१ अनुपरिचारः सादयतीति ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ मूर्धन्वतौरुपदधाति विष्टम्भो वय इति ऋतसः पुरस्ताद्द्वः सपातिनीरुधादेवं^१ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दयस्या उपदधाति^१ अविर्वय इति पञ्च दक्षिणायाः ओष्ठामुपदधाति पष्ठवादय इति पञ्चोत्तरस्यां^१ वस्तो वय इति दक्षिणे ऽऽस उपदधाति^१ वृष्णिवय इत्युत्तरे^१ व्याघ्रो वय इति दक्षिणे पच उपदधाति^१ सिंहो वय इत्युत्तरे^१ पुरुषो वय इति मध्ये^१ पुरुषेण चितिराप्यते^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः सर्वतोमुखं चितुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यासृषभं लोकं पृषा^१ उदीच्या च लोकं पृषया प्रसौत्यग्निमुदीचीभिः संप्रच्छादयन्ति^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षन्ति लोकं पृष किङ्गं पृषेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्ति-

१ Thus (•पातिनीय) MBU Bhav. (one MS.); पातिनीय Be; •पादिनीय Tr H Bhav. (another MS.), Keś. (twice), Ma. (but Mac.; संपतनवद् वक्रया गत्या आधेयाः, and यथा भवेयुर्वैसपामिन्य इति गोपाकः) ।

मच्चित्तिं चिनवद्भि विद्वानित्याग्नेय्या चिष्टुभैतां चितिमभि-
मृश्या दाभ्यामवद्रवति वाङ्म आमग्राणदा इत्यपराङ्गिकीभ्यां
प्रवर्ग्योपमङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
रात्रिम् ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ५ अथ चतुर्थे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपमङ्गां प्रचरति ।
समानं पुरीषस्योपधानमथ पञ्चमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योप-
मङ्गां प्रचरति । सर्वं एव कार्ष्णाजिनीरुपानह उपमुहन्ते ।
ऽथ याचत्याव्यस्थालीः सस्रुवा विभक्तिमुदपाचः सर्वं च स्वय-
मावृणानिकोतं दश च स्कन्धा अवकाश या उ चान्या उप-
१० धास्यन्नावति ता । एतत्समादायोत्तरे ओष्णन्ते सः सादयन्त्यथ
दाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
अग्निरिति । स्वयंचित्तिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
इति दाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिताऽतृती जुहोत्यग्ने दुध्र
१५ तत्त्वा यामौति । दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोत्यथ स्वयमाव-
णामश्वमवप्राप्याविदुषा ब्राह्मणेन महाधिद्रुत्योपदधाति भुव
इन्द्राग्नौ अव्ययमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्तामिपातु मद्वा स्वस्या
हर्दिषा शंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्वद्रुवा भीदेति । व्यन्धा-
२० द्वितीयामुपधायेति । प्राण्यापानिति । स व्यानो । ऽथैव ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमावृणावकाशे
जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा धृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्यामन्तराभ्या-

नारोहं वाचयत्यन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा ह्यभीदित्यपरे
 विले हिरण्येष्टकासुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मं यच्छान्त-
 रिचं यच्छान्तरिचान्मा पाहीति ^१ तां जघनेन प्रक्रमवेत्तार्यां
 मण्डलेष्टकासुपदधात्यधिद्यौरन्तरिचं ब्रह्मणा विष्टेति ^१ दक्षि-
 णतो रेतःसिचमुपदधात्यन्तरिचः रेतःसिक्तन्ने रेतो दधातु ^१
 तन्ने रेतः प्रजनयत्विति मनसैव ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ^१ ॥ ३६ ॥

अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति चतस्र ऋतव्याः
 सप्ताजं च विश्वज्योतिषं च दे सयुजौ द्वे संयान्यावृतव्या उप-
 दधाति नभस्य नभस्यश्चेत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीतौष- ^{१०}
 सोर्जश्चेत्यवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति सप्ताजं च विश्व-
 ज्योतिषं च सप्ताद् ज्योतिरधारयद्विष्वकर्मां ता सादयत्वित्यु-
 न्नरामंथ सयुजावुपदधाति वर्चसां ता सयुजा युजा युन-
 ज्मुक्थेभिस्ता सयुजा युजा युनज्मीत्यथ संयान्यावुपदधाति
 देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षं चान्दसीति ^१ तथादेवं कृत्वा ^{१५}
 सूददोहसः करोत्यथ दिश्या उपदधाति राक्षसि प्राची
 दिगिति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ प्राणश्चत उपदधात्यायुर्मं पाचि प्राणं मे पाहीति
 दश पुरस्तात्प्राचीस्तामां ज्योतिष्मतीसुत्तमासुपदधाति ^१ तथा-
 देवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षतीरुपदधाति मा ^{१०}
 कन्द इति द्वादश दक्षिणतः पृथिवी कन्द इति द्वादश
 पश्चादग्निर्देवतेति द्वादशोत्तरतस्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः

- करोत्यथ वालखिल्या उपदधाति ^१ मूर्धांश्च राडिति सप्त
 पुरस्तात्प्रतीचौरुपदधाति धन्वी राडिति सप्त पश्चात्प्राचीर्वाल-
 खिल्याभिस्थितिराप्यते ^२ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 ५ लोकं पृणः ^३ प्राच्या च लोकं पृणया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छा-
 दयन्ति ^४ संप्रच्छन्नं पलाशग्राहया परिकर्षति लोकं पृणं द्विद्रं
 पृणेत्यथ चित्तिक्लृप्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्दि विहा-
 नित्याग्नेया जगत्येतां चित्तिमभिमृश्या दाभ्यामवद्रवति वाङ्म-
 यामग्राणदा इत्यथापराहिकौभ्यां प्रवर्ग्यापसद्भ्यां प्रचरत्येतावदेवै-
 १० तदहः कर्म क्रियते ^५ वसन्त्येताः राचिम् ^६ ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

- अथ षष्ठे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसद्भ्यां प्रचरति ^१ समानं
 पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसद्भ्यां
 प्रचरति ^२ सर्व एव काष्ण्याजिनीरुपानह उपमुञ्चन्ते ^३ ऽथ याच-
 त्याज्यस्यालौः सस्रुवा विभक्तिमुदपाचं पञ्च च स्कन्ध्या अव-
 १५ कास्र या उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ^४ एतत्समादायोत्तरे
 श्रोणन्ते सः सादयन्त्यथ दाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि
 गृह्णाम्ये अग्निं यो नो अग्निरिति ^५ स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति ^६ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति दाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिता-
 २० ऊती जुहोत्यग्ने गच्छ तत्त्वा यामीति ^७ दक्षिणतो विभक्ति-
 मुपदधात्यग्निर्द्वेषाणि जङ्घनदिति ^८ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राचीरायातयति द्वे श्वतये द्वे

मयुजावेकाः संधानीमृतये उपदधाति सहस्र सहस्रस्येत्यव-
कामनूपदधात्यग्रेयानिरमौत्यथ मयुजावुपदधाति श्लोमेभिस्ता
मयुजा युजा युनज्मि कन्दोभिस्ता मयुजा युजा युनज्मौत्यथ
संधानीसुपदधाति देवानामन्तरिक्षान्यमीति ^१ तथादेवं कृत्वा
सूददोहमः करोति ^१ ॥ ४१ ॥

अथाक्षणाश्लोमीया उपदधात्याशुस्तिष्ठदिति पुरस्तादुप-
दधाति श्योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
पश्चाद्भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरतः ^१ प्रवृत्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चो द्वाविंश
इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो ^१ श्योमिच्छतुर्विंश इति १०
पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत श्योजस्ति-
णव इति पश्चात्संभरणस्तथोविंश इत्युत्तरतः ^१ कतुरेकविंश
इति पुरस्तादुपदधाति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
णतः प्रतिष्ठा चयस्त्रिंश इति पश्चात्ताकः षट्त्रिंश इत्युत्त-
रतो ^१ अग्नेर्भागो ऽमीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्षसां भागो ११
ऽमीति दक्षिणतो मित्रस्य भागो ऽमीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
ऽमीत्युत्तरतो ^१ वसूनां भागो ऽमीति पुरस्तादुपदधात्या-
दित्यानां भागो ऽमीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽमीति
पश्चाद्देवस्य सवितुर्भागो ऽमीत्युत्तरतो ^१ धर्षस्वतुष्टोम इति
पुरस्तादुपदधाति यावानां भागो ऽमीति दक्षिणत चभृणां १०
भागो ऽमीति पश्चादिवर्तो ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो ^१
ऽन्यथानूच्यान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं ^१ तथादेवं कृत्वा सूददो-

इमः करोत्यथ सृष्टीरुपदधात्येकयास्तुवत प्रजा अधीय-
 न्तेति सप्तदश^१ चतस्रो दक्षिणे ऽथ उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^१ दक्षिणादश्मा-
 दक्षिणाश् ओणिमभ्यायातयति^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहमः
 १ करोत्यथ सृष्टीरुपदधातीयमेव सा या प्रथमा बौच्छदिति
 पञ्चदश^१ तिस्रस्तिस्रो दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ सृष्टीभिश्चिति-
 रायते^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहमः करोति^१ ॥ ४२ ॥

अथाग्निं सर्वतोमुखं चिनुते अग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 लोकं पृणा^१ उदीच्याच लोकं पृणया प्रसौत्यग्निमुदीचीभिः
 १० संप्रच्छादयन्ति^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षन्ति लोकं
 पृण किद्रं पृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं
 चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चितिमभिमृश्या दाभ्या-
 मवद्ववति वाङ्म आसन्नाणदा इत्यथापराङ्मिकीर्भां प्रव-
 र्ग्योपमद्वां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^१ वसन्त्येताः
 ११ रात्रिम् ॥ ४३ ॥ त्रयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपमद्वां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमेव नवमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यो-
 पमद्वां प्रचरति^१ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरुपानह उपमुञ्चन्ते^१
 ऽथ साचत्याव्यस्यालीः सस्रुवा विभक्तिमुदपाचः सर्वं च
 १० स्वयमावृणानिकोतः सप्त च स्कन्धा अवकाश्च या उ चान्या

१ श्रीचोम० some of the MSS.

१ बुद्धिभिः H. Ms.

उपधास्तन्वति ता ' एतत्समादायोत्तरे ओषन्ने सः सादय-
 न्धय द्वाभ्यामात्मन्वग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति याज्ञे अग्ने समिधो यानि
 धामेति ' श्वेतमश्वमभिगृह्णाधिद्रव्यपामिदं न्यथनं नमस्त
 इति द्वाभ्यामथाधिद्रव्य चतुर्थं संचिताऊती जुहोत्यग्ने ५
 किंशिल तत्त्वा यामीति ' दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्ने
 स्तोमं मनामह इति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथैताः
 सप्त स्तन्ध्याः प्राचीरायातयति द्वे श्वतव्ये स्तराजं च विश्व-
 ज्योतिषं चैकां सयुजं द्वे संयान्वाहृतव्ये उपदधाति तपश्च
 तपश्चक्षेत्येवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति स्तराजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च स्तराद् ज्योतिरधारयत्प्रजापतिस्त्वा सादयन्नित्यु-
 त्तराभय सयुजमुपदधाति रथ्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्ते-
 षाय मथा त्वा सयुजा युजा युनज्जोत्यय संयान्वावुपदधा-
 त्यन्तरिचमश्चन्तरिचाय वेति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ' ॥ ४४ ॥

१५

अथासपत्न्या उपदधात्यग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नानिति
 पुरस्तादुपदधाति सहसा जातानिति पश्चाच्चतुश्चत्वारिंश
 स्तोम इति दक्षिणतः षोडश स्तोम इत्युत्तरतस्तोषां पुरीष-
 वर्तौ मध्य उपदधाति पृथिव्याः पुरीषमश्चक्षो नामेति ' तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ विराज उपदधात्येवम्बन्धो १०
 वरिक्बन्ध इति चत्वारिंशतं दशदश दिवु न मध्ये ' ऽष्टौ-
 योपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

- त्यथ स्तोमभागा उपदधाति रश्मिरसि चयाय त्वा चयं
 जित्वेत्येकचि२ग्रतः सप्तमत्र दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ नाकमद उपदधाति राक्षसि प्राची
 दिक्प्रभवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये^१
- १ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ पञ्चचोडा उपरिष्ठा-
 स्नाकमदामुपदधात्यथ पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्लैकां मध्ये^१ तामां पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधात्यथ यं यज-
 मानो देष्टि तं मनसा ध्यायति^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ इन्द्रा२सुपदधात्यग्निर्मूर्धा दिव इत्येतथानुवाकस्य
- १० तिस्रस्तिस्रो यथास्नातं^१ गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
 दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो रुक्तीर्मध्य^१
 उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽक्षरपङ्क्तीः पश्चा-
 दतिच्छन्दसमुत्तरतो दिपदा मध्ये^१ ऽपि वातिच्छन्दसं मध्ये
 दिपदा उत्तरतस्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षिणे
- १५ ऽश्वे कृत्तिका उपदधात्यम्ना नामासि दुक्ता नामासीति सप्त
 गुल्फकृतास्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दृष्टिमनीरुप-
 दधाति पुरोवातसनिरस्रभसनिरसीति पञ्चैकैकां दिक्लैकां
 मध्ये^१ ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति मलिलाय त्वा
- १० मर्णोकाय त्वेत्यष्टौ देवे दिक्षु न मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ हतेष्टका उपदधात्यृचे त्वा रुचे त्वेति
 पञ्चैकैकां दिक्लैकां मध्ये^१ ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^१

तथादेवतं हत्वा सूददोहमः करोत्यथ यशोदा उपदधाति
यशोदां वा यशसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये ।
तथादेवतं हत्वा सूददोहमः करोत्यथ भूयस्तुत उपदधाति
भूयस्तुदमि वरिवस्तुदमीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथा-
देवतं हत्वा सूददोहमः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदमि १
श्वेनमदमीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं हत्वा सूद-
दोहमः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्ता द्रविणे
सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं हत्वा सूद-
दोहमः करोत्यथायुव्या उपदधाति प्राणं मे पाञ्चपानं मे
पाहौति सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं हत्वा १०
सूददोहमः करोत्यथर्तुनामानुपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं हत्वा सूददोहमः
करोति ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विश्वापाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं हत्वा सूददोहमः करोत्यथ १५
यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनमान्त्रो ऽश्चेत इति चयस्त्रिंश-
तमष्टावष्टौ दिक्षेकां मध्ये । तथादेवतं हत्वा सूददोहमः करो-
त्यथ व्योतिशतौरुपदधाति व्योतिशतौ वा सादयामीति
द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं हत्वा सूद-
दोहमः करोत्यथ भूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- १०
चाय स्वाहेति द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
हत्वा सूददोहमः करोत्यथाज्यानीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीधायिति पक्षैकैकां दिक्षेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ राश्रभत उपदधात्यग्ने यज्ञस्त्रिन्शसेमम-
 प्येति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये ^२ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽःसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां
 १ पश्चादिति ^३ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवाःसे नचचेष्टका उपदधाति कृत्तिका नचचमग्निर्देवतेत्यथेना
 रोचयत्यग्ने रुच स्र प्रजापतेर्धातुः सोमस्यचै त्वा रुचे त्वा शुते
 त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्यथेनं नचचपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति ^४ दक्षिणादःसाहचिणाः ओणिमभ्या-
 १० यातयत्यथ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ चामावास्यामुपदधाति यत्ते
 देवा अदधुभागधेयमित्यथेनं नचचपथमनूराधाप्रभृत्यापमर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरायै ओणेत्तरमःसमभ्यायातयत्योत्तरं
 एवाःसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां पश्चादित्सःस्पृष्टा उप-
 दधातीति ब्राह्मणं ^५ नचचेष्टकाभिहितिराप्यते ^६ तथादेवतं
 १५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनु-
 पुरौषमुपदधाति पृष्ठो दिव्येति ^७ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथ ^८ पष्ठौ चितिं चिनुते संयच्च प्रचेताश्चेति पक्षैकैकां
 दिक्षेकां मध्ये ^९ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः

१ Thus M Tr U ; *शाखाभ्यां आयात* Be B ; *शाखाभ्यामभ्यायात* H.

२ ओषीम* some of the MSS.

३ Thus corrected ; all MSS. : ओषेरोत्तरम* ।

४ अथ i.s. of अथ BH.

सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं लोकंष्टयाः^१
 प्राच्याच लोकंष्टया प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्त्यथो-
 दीचीभिः^२ प्राचीभिस्त्रेव निक्षिपन्ति^३ यावद्भ्रं चेष्यमाणो
 भवति तावद्भ्रं^४ चिनुते^५ ऽयानभिमुष्टं चितिकृष्ट्या भवति^६
 तदेतासुतसः स्वयमादृष्टा याचति^७ ता दिनुपदधाति प्राणाय^८
 ता चक्षुषे ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौद आनाय ता^९
 चक्षुषे ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौदापानाय ता चक्षुषे
 ता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौद वाचे ता चक्षुषे ता तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौदेत्यथ स्वयमादृष्टामश्वमवघ्रायाविदुषा
 ब्राह्मणेन सहाधिरुत्योपदधाति सुवरायोस्ता सद्ने सादया-^{१०}
 मीत्यनुद्रुत्य सूर्यस्ताभिपातु मग्ना स्वस्या ऋदिषा ग्रंतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्त्रिदुवा सौदेत्यपान्यान्तृतीयामुपधायेत्यपानित्य-
 वैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमा-
 दृष्टावकाशे जुहोति चिन्तिं जुहोमि मनसा धृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमिष्य सुवरगन्तेत्यपरे^{११}
 विले हिरण्येष्टकामुपदधाति सुवरमि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीति^{१२} तां जघनेन प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टका-
 मुपदधाति क्षौरपराजितामृतेन विष्टेति^{१३} दक्षिणतो रेतः-
 श्विचमुपदधाति द्यौ रेतःश्विक् सा मे रेतो दधातु सा मे

१ B Be Ms. ins. चिन्तिं ।

२ The following words, unto सौदेत्यथ, l. 9, are found thus in U only; all the other MSS. abbreviate.

रेतः प्रजनयन्निति ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः प्रक्रमवेलायां विकर्णीमुपदधाति प्रोथदशो न यवसे अविस्यन्निति ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ लोकं प्रणा उपदधाति लोकं प्रण किद्रं प्रणेत्यथ ^१ चित्तिक्लृष्ट्याभिमृशति
 १ चित्तिमचित्तिं चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्या पक्ष्मैयतां चित्तिमभिमृश्या दाभ्यामवद्ववति वाक्च आसन्प्राणदा इत्यथापराद्धिकौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः रात्रौम् ^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवमे ऽङ्गि दशमायाङ्ग उपकल्पयते सहस्रं
 १० हिरण्यशल्कानूर्ध्वं चिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आङ्गस्ये यदि सहस्रं भवन्ति देदे श्रते पत्ननाडीस्रोते ^१ भवतो ^१ ऽय दशमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं पुरीषस्योपधानमथ पाच्यामप आनीय हिरण्यशल्कान्संप्रकीर्य दाभ्यां दाभ्याः श्रताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्प्राक्
 ११ स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य प्रतिमा असीति यद्विणा स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्प्रत्यक् स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्योन्मा असीति यदुदक् स्वयमादृषायै भवत्यथ मध्यं दाभ्याः श्रताभ्यां प्रोचति सहस्रो ऽसि सहस्राय त्वेत्यथोत्तरे ओष्णन्ते तिष्ठन्नित्येका धेनूः कुरुत दमा मे अग्र

१ अथ MTr; अथ the other MSS.

१ पञ्च. all; *नाडीस्रोते Tr UH Ms; *नाडीस्रोते BeM; *नाडीस्रोते B; Bhav. : पत्ननाडीष पचिपचपुश्रुषिरेषु निश्चितेषु भवतः ।

इष्टका धेनवः सन्वित्यानादनुवाकस्याद्यापराहिकीभ्यां प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः रात्रि-
 मयैतस्मिन्नेव दशमे ऽङ्गोकादशायाङ्ग उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
 मज्जलीरं गावीधुकं चरं तिसृधन्वमश्वानमुदकुशं मण्डूक-
 मवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमाज्यस्यालीः मसुवां दौर्धवः शं ५
 द्वादशमित्यङ्गोकादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रच-
 रति । स दौर्धवः सुवं प्रयथ्योत्तमे संचिताङ्गती जुहोत्यग्रे
 वन्य तत्ता यामीति । ॥ ४७ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य पञ्चस्य
 चरमयेष्टकया प्रत्यूढपुरौषयोपरमत्ययैतस्यार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
 वस्त्राविणं ह्रस्वोदङ् तिष्ठन्मुहदग्ने धारयन्नाहाहरानयेति । स
 यत्र धारेष्टकां प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते नमस्ते इदं मन्यव
 इत्यान्तमेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं । चतुर्थस्य यचाभि-
 जानाति नमः चतृभ्य इति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव
 प्राङ्गावृत्य नाभिदग्ने धारयन्संयहौदभ्य इति प्रतिपद्यातिशिष्ट- १५
 मनुवाकस्य । निगद्य पञ्चमः षष्ठः । सप्तमस्य यचाभिजानाति
 नमो वर्याय चेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव दक्षिणा-
 वृत्य जानुदग्ने धारयन्वर्याय चेति प्रतिपद्यातिशिष्टमनुवाकस्य ।
 निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यचाभिजानाति य एता-
 वन्तस्य भूयाः षष्टेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव प्रत्यङ्गा- १०

- एत्य गुल्फदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
वाचयति ' नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये ऽन्तरिक्ष इत्येत-
द्यजमानं वाचयति ' द्यौवदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये दिवौ-
त्येतद्यजमानं वाचयत्यत्रैतदर्कपूर्णं यं वेष्टि तस्य संचरे पशूनां
१ न्यस्यति ' यद्यु वै न देशास्त्रवटे न्यस्यत्यत्रैतं गावीधुकं चरुं
चरमायामिष्टकायां निदधाति यो रुद्रो अग्नौ यो अश्वु य
ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेग्य तस्मै रुद्राय नमो
अस्तित्यथैतत्तिसृधन्वं वाचति ' तेनोत्तरे ओष्णन्ते तिष्ठन्नुप-
तिष्ठते ' ऽपि वानुपरिक्रामं यत्ते रुद्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
१० वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि यत्त रुद्र दक्षिणा
धनुर्वत्ते रुद्र पश्चाद्भनुर्वत्ते रुद्रोत्तराद्भनुर्वत्ते रुद्रोपरि धनु-
रित्यथैतदवाचितं ब्राह्मणाय ददात्यथास्त्रैष उदकुम्भ उत्तरे
ओष्णन्ते ऽग्निना म१स्पृष्टः१ श्रेते ' स यो वल्लवाःस्तमाहाने-
नोदकुम्भेन संततया धारया चिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परौ-
११ हौति ' स तथा करोति ' परिषिञ्चमाने यजमानं वाचय-
त्यग्निमूर्जं पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुभ्रे । अग्नौ
ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो ऽधि संभृतां तां न इषमूर्जं धत्त
महतः म१रराणा इत्यथैतं कुम्भमग्निना म१स्पृष्टः१ सादयत्य-
ग्नांस्ते चुदसुं ते शुभ्रच्छतु यं दिव्य इति ' निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms Kes. ; ग्रीवा० Be U (pr. m.).

१ Thus Bhav. (one Ms.) and Ms. ; अग्निं म१स्पृष्टः१ M ; संवत् Tr Be
BU Bhav. (another Ms.) संवत् H.

यथेतं चिः पुनः प्रतिपथ्यैत्येतस्मिन्नेव दीर्घवृत्ते प्रथय्याति
मण्डूकमवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्भमिति^१ तेन यत्राक्
स्वयमावृणायै भवति तदिकर्षति समुद्रस्य त्वावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेवि ॥ ४८ ॥

दाभ्यां पुरस्ताद्दाभ्यां दक्षिणतो दाभ्यां पश्चाद्दाभ्यामुत्तरतो^२
ऽष्टाभिर्विकर्षतीति ब्राह्मणमथैताश्चैव कार्णाजिनोरूपानह एतं^३
च^४ दीर्घवृत्तं संक्षिप्तं चात्वाले संप्रकिरन्त्यथ शान्तो ऽग्नि-
रित्याव्यस्थालीः सस्रुवामादायाधिद्रुत्याव्यस्थाल्याः^५ सुवेणोप-
घातः संपाङ्कतीर्जुहोति^६ समीची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादाभीनः पूर्वं विले जुहोत्योजस्विनी नामासि दक्षिणा^७
दिगित्युत्तरत आभीनो दक्षिणे विले जुहोति^८ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादाभीनो ऽपरे विले जुहो-
त्यवस्थावा नामास्युदीची दिगिति दक्षिणत आभीन उत्तरे
विले जुहोत्यैतेनैव यथेतमेत्य यच्चैव प्रथममहौषीत्तद्दे जुहो-
त्यधिपत्नी नामासि वग्निनी नामाभीत्यथावद्रुत्याग्निः साम-^९
भिरुपस्थापयति^{१०} गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्हृदयेन
दक्षिणमुपपचः रयंतरेण दक्षिणं पचं वारवन्तीयेन दक्षिणां
ओणिस्तुस्यायज्ञायजिनेन^{११} पुच्छः शैतेनोत्तरां ओणिं

^१ Thus Tr BU Ms; रनंथ Be; एनथ MH.

^२ Thus U (sec. m.) only; *स्थाल्या all the other MSS., also Ma;
but Mac: थाव्यस्थाल्यास्तुकाशान् ।

^३ *यज्ञीयेन Tr H. Ms.

दृहतोत्तरं पचं प्रजापतेर्दधेनोत्तरमुपपचं वामदेव्येन मध्यम-
 याह होतरग्रेरुक्थेनाग्निमनुग्रहं^१ सेति^१ यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुच्छं तणानि मूलीर्यं तेषूपविश्याग्ने-
 रुक्थेनाग्निमनुग्रहं^२ पितृ मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा
 १ अच्छिद्रा उग्निजः पदानुतनुः सोमो विश्वविचेता नैषदृहसति-
 रुक्थ्यामदानि ग्रहसिषदोमिति सहदा चिर्वीचैनः स्तुतग्रहयो-
 दाहं वाचयतीष्टो यज्ञो भृगुभिराशीदां वसुभिस्तस्य त
 दृष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भवीयेत्यथापराहिकीर्मां प्रवर्ग्योप-
 सद्वां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^३ वसन्त्येताः
 १० रात्रिम्^४ ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽह्नि द्वादशायाज्ञ उपकल्पयत औदु-
 म्बरः सुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रमेकमौदुम्बरौ वितष्टि^१
 तस्यां पञ्चमहीतमाज्यं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरौ तिस्र
 औदुम्बरीः षमिधस्तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं दधि
 १ मधुमिश्रं सुमुष्टिमवकाभारं शुश्रिमप्यानमाज्यप्रोचं द्वितीयः
 होतारमप्रतिरयस्यानुवक्तारं विलीनोत्पूतस्याज्यस्य दौ वा
 कौचा कुम्भान्त्राह्नौदनिकान्मौहीन्सर्वोषधः^२ रोहितं चर्मानुहं
 कृष्णाद्यै श्वेतवत्साद्यै पयो रथं चषालहोमौषः शाकलान्यरिधी-
 नित्येष द्वादशे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसद्वां प्रचरत्यथोप-
 १० निष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण सुब्रह्मणामाह्वयार्धस्तनव्रतं प्रथ-

१ Thus Tr U Be B Ms; विनद्धो MH.

२ Thus MU Tr Ms; अह्नौदनि B Be H.

च्छतेत्याहुयति सुव्रह्मण्यः सुव्रह्मण्यमर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथादत्ते
 पञ्चगृहीतमाज्यं दधि मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्समादायाधद्रुत्याह्णया पञ्चगृहीतेन स्त्रयमाहणां व्याघार-
 यति नृषदे वडपुषदे वड्नसदे वड् वर्हिषदे वट् सुवर्विदे
 वडित्येत्यैव सुचोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाहुतौ- ५
 जुहोति^१ हेतयो नाम स्य तेषां वः पुरो गृहा इति पश्चा-
 दासीनः पूर्वं विले जुहोति^१ निक्षिप्त्वा नाम स्य तेषां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आसीनो दक्षिणे विले जुहोति^१
 वज्रिणो नाम स्य तेषां वः पश्चाद्गृहा इति पुरस्तादासीनो
 उपरे विले जुहोत्यवस्थावानो नाम स्य तेषां व उत्तराद्गृहा १०
 इति दक्षिणत आसीन उत्तरे विले जुहोत्यैतेनैव यथेत-
 मेत्य यवैव प्रथममहौषीतद्दे जुहोत्यधिपतयो नाम स्य कथा
 नाम स्त्रेत्यथाह प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मपृषन्तं कुर्विति^१ तः
 स कूर्मपृषन्तं करोति^१ नाप्रोचितमधितिष्ठत्यथ गुमुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणवोचति ये देवा देवानां ये देवा देवेभ्यधि १५
 देवत्वमायन्निति ॥ ५० ॥

द्वाभ्यां पुरस्तात्ताभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पश्चात्ताभ्यामुत्तरतो^१
 अनुपरिवारमवोचतीति^१ ब्राह्मणमयै नमवकाभारेण प्रतिच्छाद्य
 गोप्तारः समादिष्ट्यावद्रुत्यापराङ्गिकीभ्यां प्रवर्ग्यापषड्वां प्रचर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुव्रह्मण्यः सुव्रह्मण्यमाहुयाग्नीदैवा- २०

१ Thus M Tr UH; *इथा the other MSS.

१ अनुपरिवारम् M, but cp. TS. v. 4.5.3.

- नरमाहताचिर्वप^१ प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यं स्यात् स्या-
 दघोदासनायेति^१ 'वेधैतत्पदं कुर्वन्ति' गार्हपत्ये द्वितीयमुपय-
 मनीषु द्वितीयं नि द्वितीयं दधत्यय प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यमुदा-
 स्याधिश्रयति वैश्वानरं दादशकपालं माहतांश्च सप्तकपालानय
 ४ गार्हपत्यं आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
 नीयेऽनीकवन्तं जुहोत्यग्निस्तिग्मेन शोचिषेत्यनुद्रुत्य सैनानीत्रेन
 सुविदाचो अस्मे इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीय
 एव वैश्वकर्मणानि जुहोति^१ य इमा विशा भुवनानि जुहृदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा ह्यग्निष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 ११ गृहीत्वा चतुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्महविषा वर्धनेनेति
 जुहोति^१ नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमय तिस्र औदुम्बरौः समिध आदधात्युदेन-
 सुत्तरां नयेन्नेमं प्रतरां कधि यस्य कुर्मो हविर्गृह इत्ययाभ्या-
 दधातीधं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चात्वात्ता-
 १२ दय संप्रैषमाहायये प्रणीयमानायानुब्रूह्यग्नीदेकस्त्वयानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति^१ प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथमाशुः शिशान इति^१ दशर्चं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते पृश्निमयानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 मौदुम्बरौ तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधः शाकलान्परि-
 १० धीनित्यथैनमुपच्छत उदु त्वा विश्वे देवा इति^१ षड्विह्वरतीति

ब्राह्मणं ' तामां वे परिगृह्णवती भवती ' इय विषुवत्याग्नीध्रश्च
 काले पृश्निमग्नां निदधाति विमान एष दिव उचा
 मनुद् इति दाम्भामं च तस्यभिरा पुच्छादेतीन्द्रं विश्वा
 श्वौदधन्निति ' धारयन्त्येतमग्निमथैनः संचितमाव्यप्रोक्षेण
 प्रोचति ॥ ५१ ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्पितरस्त्वा यम-
 राजानः पिबभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदित्यास्त्वा
 विश्वेदेवैः पश्चात्पान्विति पश्चद्युतानस्त्वा मास्तो मरुद्भिरुत्त-
 रतः पान्वित्युत्तरतो देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ता-
 द्बोपरिष्टाच्च पान्वित्युपरिष्टादेतेनैव महाग्निनाधिद्रवति १०
 प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्नामध्वमग्निना नाकमुख्यं पृथिव्या
 श्वहमुदन्तरिचमारुहः सुवर्धन्तो नापेचन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
 देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः
 स्रयमादद्याथां जुहोति ' नक्तोषासेति पुरोऽनुवाक्यामनुच्याग्ने
 सहस्रासेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमावृत्त्येभं प्रतिष्ठापयति सुपर्णो ११
 ऽग्निं मरुत्मानिति ' तिसृभिः सादयतीति ब्राह्मणमथैनं
 विश्वस्त्राडतिषाहं स्रवाध्वराडतिभिरभिजुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु
 प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रभूताद्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
 तिर स्वाहा वायुर्यज्ञं नयतु प्रजानन्सूर्यो यज्ञं नयतु प्रजा-
 नन्यजो यज्ञं नयतु प्रजानन्मैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रभूता- १०
 द्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यावद्रुत्याग्निर्यजुत्तरं परिषाहं
 परिगृह्ण योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः स्रज्वा संप्रेषमाह

- प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिस्पसादयेत्यथाधिद्रुत्य आकलान्परि-
धीन्परिधाय नानावृक्ष्यमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभाधाय
तिस्रो नानावृक्षाः समिध आदधाति प्रेद्धो अग्ने दीदिहि
पुरो न इत्यौदुम्बरीं विधेम ते परमे जन्मव्रत इति वैकङ्कतीं
५ तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति प्रमौमयौमं च दे सुवाङ्मतीं
जुहोति चित्तिं जुहोम्यग्ने तमद्येत्यं सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
ताव्यस्य पूर्णां सुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा
इत्यं जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवेनमवरुद्धे^१ दध्ना
पुरस्ताज्जुहोत्याव्येनोपरिष्ठान्तेजसैवास्मा इन्द्रियं च समौची
१० दधातीति ब्राह्मणमथात्रैव तिष्ठत्याचति वैश्वानरं द्वादशकपालं
माहतांश्च सप्तकपालानथोपस्तीर्य सर्वश एव वैश्वानरमवदध-
दाहाग्नये वैश्वानरायानुब्रूहीति^२ द्दिरभिधारयत्यत्याक्रम्याया-
व्याशान्तिं वैश्वानरं यजेति^३ वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथैनं
सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति सुवर्नं धर्मः स्वाहेति पञ्चभिरयं
१५ मासतैः प्रचरति^४ ॥ ५२ ॥

पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारमौदृङ्^५ चान्यादृङ् चत्यनुद्रुत्य
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्चेति जुहोति^६ शुक्रज्योतिश्च चित्र-
ज्योतिश्चेत्यनुद्रुत्य अतजिच्च सत्यजिचेति जुहोत्यतजिच्च सत्य-
जिचेत्यनुद्रुत्यतश्च सत्यचेति जुहोत्यतश्च सत्यचेत्यनुद्रुत्य यो

१ Thus U Ms, op. TS. v. 7. 5. b; सुवर्णं the other MSS.

२ नैः प्रचरति Tr U B Ms; नैश्चरति MH Bp Bhav.

३ दर्विहो M.

ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तमनुद्रुत्य जुहोति । यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो
गणस्तमनुद्रुत्येदृचास एतादृचास इति जुहोतीदृचास एतादृचास
इत्यनुद्रुत्य मितामस्य संमितामस्य न इति जुहोति ।
मितामस्य संमितामस्य न इत्यनुद्रुत्येदृक् चान्यादृक् चेति
जुहोति । तानभितो वैश्वानरं परिचिनोति । गणेन गण- ५
मनुद्रुत्य जुहोत्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपाऽऽ माहताञ्जुहो-
तीति ब्राह्मणम् ॥ ५३ ॥

अथैतं प्रसेकमग्रावायातयति दक्षिणतो वोदक्षं पश्चादा
प्राक्षं । तस्य सुगिव पूर्वाधी भवत्येवमेव मध्यं । चमस इव बुध्न-
स्त्वस्मिऽश्चतुर उपसृणान आहाप्रमत्तः संततमानय वसोधारां १०
निगदिष्यामीति । स यच्च धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
ऽग्राविष्णु सजोषसेति सर्वामानं । वसोधारामचैतं प्रसेकमग्रा-
वनुप्रहरत्येनः सः स्त्रावेणाभिजुहोत्यथ यदाज्यमुच्छिष्यते
तस्मिन्त्रह्मादनं पचति । तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नन्ति । तेभ्य-
श्चतस्रो धेनूर्दद्यादिति । ब्राह्मणमयास्मैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे १५
सर्वोषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति । तस्यौदुम्बरेण सुवेणोप-
घातं वाजप्रसवीयं जुहोति वाजस्येमं प्रभवः सुषुवे अग्रे वागो
नः सप्त प्रदिश इति चतुर्दश सुवाङ्मतीरभिषेकाय प्ररेकं
परिगिनश्च्येनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ नक्रोपासेति

१ सर्वेभः M Tr H Ma; सर्वाभः U Be B Bhav.

२ Thus MU Be B Ms (ep. TS. v. 7.3.4); ददाति i.e. of दद्या-
दिति H.

कृष्णायै श्वेतवत्सायै पथो जुहोत्यथ पङ्गाप्रभृतो जुहोत्यृतापा-
वृतधामेति ^१ भुवनस्य पत इति रयमुखे पञ्चाङ्गतौर्जुहोत्यथ
तिस्रो रुचो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो या वो देवाः सूर्ये
रुचो रुचं नो धेहि ब्राह्मणेस्वित्यथ पात्र्यामाज्यमानीयाञ्चलि-

९ नोपघातं वातनामानि जुहोति समुद्रो ऽसि नभस्वानार्द्रदानुः
शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतो ऽसि मरुतां
गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावसुरभि दुवस्वाञ्जं-
भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहेति ^१ वातसु हैके जुहुतो
मन्यन्ते ^२ । ऽत्रैताञ्ज्वाकलाग्नपरिधीनग्रावनुप्रहरति ^३ तदेत-

१० आकलान्तम् ^४ ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

अथ सदोहविधाने संमिनोति ^१ सदोहविधाने संमित्या-
ध्वरधिष्ण्यान्निवपति ^२ तेषूपर्धग्निधिष्ण्यानुपदधाति ममाग्ने
वचो विष्टवेष्वास्वित्याग्नीषीय एकां च याजुषीः सप्त च
लोकंष्टणा ^३ अथ होतुर्धिष्ण्या एकां चैव याजुषीमेकादश च

११ लोकंष्टणा ^४ अथेतेरेष्वेकैकां चैव याजुषीः सप्तसप्त च लोकंष्टणा ^५
अथ ^६ माजालीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंष्टणा ^७ अथा-
ग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ^८
स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमौयं पशुमुपाकरोति ^९ तस्य प्रसिद्धं
वपथा चरित्वा वपाश्रपणौ अनुप्रहत्य ^{१०} वसतीवरीर्गृह्णात्यथ ^{११}

१ Thus M Tr U H Bhav, Ked. ; मन्वते Be ; मन्वते B.

२ B ins. च, Be च लोकंष्टणा।

३ Here Tr ins. : समुद्रस्य चालाले नार्द्रयन्ते च

४ शरीः परिष्टः U Be B Ms.

पशुपुरोडाशं निर्वपति^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवमुवाः हवीः-
 श्वग्नये गृहपतये इत्येतानि^१ तानि नानावपन्ति^१ नाना
 अपयन्ति^१ नानाधान्यानि भवन्ति^१ प्रैषवाग्पशुपुरोडाशो
 ऽनुब्रूहि यजेतौतरेवाः हविषाः^१ स यच वारुणस्यावद्यन्नाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुब्रूहीति तदुपमृति स्विष्टकृते सर्वेषाः^५
 सक्तसक्तदुत्तरार्धादवद्यति^१ द्विरभिधारयति^१ न प्रत्यनक्त-
 त्याकन्यायाव्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदयास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णा-
 तीति^१ स^१ यवेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदयास्य ब्रह्मा
 हस्तं गृह्णाति^१ ॥ ५५ ॥ १०

सविता त्वा प्रसवानाः सुवतामग्निर्गृहपतीनाः सोमो
 वनस्पतीताः रुद्रः पशूनां वृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मिचः
 सत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुव स्य त इममासुव्यायणमनमित्राय सुवध्वं महते
 चत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्यथैनं यज- १५
 मानायतने तिष्ठन्तं प्राह्वैष वो ऽमौ^१ राजेति वेषाः श्रेष्ठी
 भवति^१ सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याह्वरथ
 भ्यभुवः सुवरिति वाचं विसृजते^१ दाभ्यां सुखं विसृष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावपन्ति H; नानावपन्ति B; नानाविपन्ति Ms;
 तानि नाना इत्यङ् श्वविपन्ति (sic) Mac.

१ This clause is omitted in most of the MSS.

३ भरता (as TS. i. 8.10. d) Tr only, i. s. of सो ।

त्यजाम राज्यमधाधि सर्वे ज्ञाता वरुणस्याभूवन्निति ^१ गायचा-
 न्विष्णुकमाक्रमते ^२ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ स्त्रियुक्तता चरति ^३ न रौद्रस्येडाम-
 वद्यत्यपामेनमभवहरन्ति गम्भिष्ठमिडान्ताः ^४ पुरोडाशाः संति-
 ५ ष्ठन्ते ^५ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके ^६ ऽथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पयाः ^७ सि विग्रिस्थोपवसन्ति ^८ ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥

अथातो महाराच एव बुध्यन्ते ^९ समानं कर्मां सुचाः
 सादनात्सादयित्वा सुचो ऽग्निं योगेन युनक्त्यग्निं युनज्जीमौ ते
 पचौ चिदसि समुद्रयोनिरिति तिसृभिरथ राजानमुपावद्यत्य
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^{१०} परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चेत्य-
 द्विहृदेति ^{११} यः कतुस्तमुपैति ^{१२} प्रसिद्धो ऽभिषवः ^{१३} प्रसिद्धं
 यदा गृह्यन्ते ^{१४} समानं कर्मांश्चिनाद्वादाश्चिनं यद् गृहीतैका-
 दश रशना आदाय यूपमभ्येति ^{१५} सर्वन्तं यूपमुत्सृज्यैकादशि-
 नान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयं कृष्णपीवः ^{१६} सारस्वतीं मेघीं वभुः ^{१७} सौमं
 १५ पौष्णः ^{१८} श्यामः ^{१९} श्रितिष्ठं ^{२०} वार्हस्पत्यः ^{२१} श्रित्यं वैश्वदेवमैन्द्रमरणं
 माहृतं कल्पापमैन्द्राग्रः ^{२२} सः ^{२३} हितमधोरामः ^{२४} सावित्रं वारुणं पेल-
 मिति ^{२५} तेषां प्रसिद्धं वपामिश्चरित्वा प्रथर्पन्ति प्रातःसवनाय ^{२६}

१ Thus Mu Tr BH ; गायत्र्याग्निः Be.

२ Thus U (sec. m.) Ms ; गंभीरः Tr HU (pr. m.) गंभीरः Be B ;
 गंभीरे हृदे M, which seems to be a periphrase of अपां गम्भिष्ठम्.
 Bhav. : रौद्रं चरयेवममु निवयति गंभीरे हृदे ।

३ Thus only M ; all the other MSS. उदेति ।

तदृजुधा संतिष्ठते^१ प्रमर्पन्ति माथ्यंदिनाय भवनाय^२ स^३ यत्र क
 च मथ्यंदिनो^४ भवति तदेतद्विरणपात्रं मधोः पूरयित्वा सौर्धं
 चित्रवत्यावेष्ट्याश्चमवप्राप्य ब्रह्मणे ददाति^५ प्रसिद्धो ऽभिषवः^६
 प्रसिद्धं यज्ञा गृह्णन्ते^७ समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^८ दाक्षिणानि
 ज्ञत्वा विभिर्मन्त्रतौयैश्चरति^९ सीदन्ति नाराग्रश्चा आया- ५
 यिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधोऽधो माहेन्द्रायाय
 पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय
 स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनघीवमुत्तरलोमोप-
 स्मृणाति^{१०} तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां
 पर्षुपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषिञ्चति^{११} शीर्षतो ऽभि- १०
 षिञ्चत्या मुखादन्तवसावयति ॥ ५७ ॥

देवस्य वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्म्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
 सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेणाग्नेस्ता सासाज्येनाभिषिञ्चामौन्द्रस्य
 वा सासाज्येनाभिषिञ्चामि बृहस्पतेस्ता सासाज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^{१२} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्येषेच्यममावामुद्यायणो ऽमुष्य १५
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ताग्निमवेनेत्यथ भृशुवः सुवरिति वाचं

१ om. Be H.

२ माथ्यंदिनो Tr H.

३ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula रुक्मदेस्ता etc. before रुक्मस्य वा etc.; B Be give a text exactly as found TS, i. 7.10.h; H abbreviates thus: 'देस्ता सासाज्येनाभिषिञ्चामिन्द्रस्य वा •मिति

विमृजते^१ दाभ्यां सुखं विमृष्टे^२ गायत्र्यान्विष्णुक्रमाङ्कमते^३ ।
ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्श्वानि जुहोति ॥ ५८ ॥

- इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^४ दादश भूतानामवेष्टौ-
र्जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्युधा माध्यन्दिनः
१ सवनः संतिष्ठते^५ प्रमर्षन्ति तृतीयसवनाय^६ प्रसिद्धमादित्य-
यष्टेण चरित्वाययणं गृह्णाति^७ समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन
चरित्वा स्वे धामस्पृशुभिश्चरति^८ । तेषां नाना मनोता नाना
देवता नाना प्रत्यभिर्गर्भना नाना वसाहोमाः समानो वन-
स्यतिः समानः स्निष्टव्यैषवान्समानौडा समान्यो दिशो^९ ।
१० नाना दिश इत्येके^{१०} समानं कर्मा यज्ञायज्ञियस्य^{११} स्तोत्रा-
द्यज्ञायज्ञियस्य^{१२} स्तोत्र एकयाप्रसृतं भवत्यथाग्निमभिमृशति
नमस्ते अस्तु मा मा हिःसीरुद्रो दत्तोदधिं भिन्नेति दाभ्याः^{१३} ।
समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः^{१४} पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य ध्रुवा-
माप्याव्याध्वरिकाणि समिष्टयजूंषि जुत्वा दशाग्निकान्युप-
१५ जुहोति यदाकृतात्मसुखोदिति^{१५} समानं कर्मावभृथादथै-
तस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाहुतिं जुहोति समुद्राय वयुनाय
सिन्धूनां पतये नम इति^{१६} प्रसिद्धो ऽवभृथ^{१७} उदयनीयेष्टेदा^{१८}

१ Thus Tr BHU Ms; गायत्र्यान् Be; गायत्र्या M.

२ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms; चरति U (pr. m.) H Be.

३ Thus, with i, U Be H (the second time); with i (both times)
M Tr Ms.

४ Thus H; उदयनीयेष्टेदा Tr BU; उदयनीयेष्टेदा M.

मैत्रावरुणौ वग्राभुपाकरोति । तस्यै मैत्रावरुणामिचाध्व-
दानौया भवति । सर्वसंख्यां पशोः कुर्वन्त्येय गार्हपत्य आच्यं
विलाप्योत्पूष सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाच्यस्य पूर्णां सुचमग्ने-
र्विमोकं जुहोतीमः स्ननमूर्जस्नानं धयापामित्येनमुपतिष्ठते
ये ऽग्नयः पुरीष्या इत्येनमाग्निभिरुपतिष्ठत आपं त्राग्ने मन-
सेति नवभिरनुच्छन्दसमथोदवसानौयया यजते । ऽथ देविका-
हविर्भिर्यजते । ऽथ वैधातवीयया यजते । ऽथ सौचामण्या
यजते । संवत्सरं न कंचन प्रत्यवरोहति । न शीर्षमाश्वं
खादति न वयसां माश्वं । नाग्निं चित्वा रामाभुपेयान्नाग्नि-
चिदर्षति धावेद्यदि धावेदुपावर्तेताच्चाद्यमेवाभ्युपावर्तेत इति १०
ब्राह्मणम् । ॥ ५६ ॥ एकोनविंशः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

वाजपेयेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णा-
 जिनः सुवर्णरजतौ च हव्यौ वस्ताजिनः शतमानः हिरण्यः
 सप्तदश सुवर्णानि^२ कृष्णस्नानि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमौदु-
 म्बरः रयचक्रः सप्तदशारः सप्तदशफलकां च श्रितिः^३ यूपं च
 १ त्वपरं चतुरश्रिः सप्तदशारजिं गोधूमकलापौमुष्णीषं^४ नैवारः
 सप्तदशशरावः सप्तदशोषपुटान्सप्तदश^५ वायव्यानि सप्तदश
 पृथुवुभ्रानुपयामान्सतं च वालं च सप्तदश निष्कान्सप्तदश वस-
 नानि सप्तदश वासोभारान्सप्तदश रथान्सप्तदश दुन्दुभौंसप्तदश
 हस्तिनः सप्तदश दास्यः सप्तदशानांसि युक्तानि सप्तदश
 १० गवाः शतानि वयसोवयसो वा सप्तदश सहस्रं^६ वा^७ तस्मिन्नि
 सर्वाणि वयांसि भवन्ति^८ चतुर्विंशतिं पशूनेकपञ्चाशत-
 मश्वान्वादिरीं विद्वषीं^९ वध्रैर्व्यूतां^{१०} प्रज्ञाता आग्निष्टोमिकाः
 संभाराः^{११} स यौघस्य जघन्याहःसु पुरस्तादाषाक्यै पौर्णमास्यै

१ सोवर्णानि U Be 11.

२ Thus M Tr Be (sec. m.) Bhav. (one copy); इति U (sec. m.); the other MSS. सौनि, सौनिं, इति (Bhav. another copy).

३ Thus MU Be 11; *कलापि T Be B; *कलापा F.

४ *पुटिकान् M (Bhav.).

५ साहसं M.

६ Thus M Tr Bhav.; विद्वषां U Be 11; विद्वषीं Be B; विद्वषा F; विद्व H.

७ Thus FH; वध्रैर्व्यू Be 11 Bhav. (one copy); वध्रैर्व्यू Be and M (without, however, the r); वध्रैर्व्यू U; वध्रैर्व्यू B; वध्रैर्व्यू Tr.

दौचते^१ तस्य त्रयोदश दौचास्त्रिंश उपसदः सप्तदशा^२ प्रसृतो^३
 ऽपि वा सप्तदश दौचास्त्रिंश उपसद एकविंशत्या^४ प्रसृतो^५ ऽपि
 वा त्रिंश एव दौचास्त्रिंश उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः^६ ॥ १ ॥

अथ वै भवति सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्ता-
 दिति^१ दौचणीयां^२ निर्वण्यन्सावित्रं^३ जुहोति देव सवितः^४
 प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं
 नः पुनातु वाचस्यतिर्वाचमस्य स्वदाति नः स्वाहेति^५ दौचा-
 ङ्गतीर्ह्यन्सावित्रं^६ जुहोति^७ प्रायणीयां^८ निर्वण्यन्सावित्रं^९
 जुहोत्यन्तर्हिरण्यं^{१०} होयन्सावित्रं^{११} जुहोति^{१२} पदेन चरति^{१३}
 पदेन चरित्वा राजानं कौलोद्यातिथ्यं निर्वण्यन्सावित्रं^{१४} जुहोति^{१५}
 प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसद्भ्यां प्रचरिष्यन्सावित्रं^{१६} जुहोत्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता दक्षिणे शालाखण्डे ऽवटं खानयित्वा वाजपेय-
 सुरां संधापयति^{१७} महावेद्ये पूर्व परिग्राहं परिग्रहीष्यन्सावित्रं^{१८}
 जुहोत्याहवनीयं प्रणेष्यन्सावित्रं^{१९} जुहोति^{२०} रथवाहने सदोहवि-
 धानि सनेष्यन्सावित्रं^{२१} जुहोत्यग्नीषोमौ प्रणेष्यन्सावित्रं^{२२} जुहोतीति^{२३}

१ Thus M Tr U Be 11 Be (sec. m.); सप्तदशौ (as Ap. xviii. 1.6)
 B Be (pr. m.); सप्तदशा F.

२ Thus M Be (sec. m.) Be 11 F; •दौचाङ्गि• Tr BH Be (pr. m.);
 दौचदौचायां U.

३ Thus Be UF; प्रायदौचाङ्गि• Tr BH Be; प्रायदौचं M.

४ Thus U Tr HF Be 11 Bhav.; •हिरण्यं M Be.

दशान्तःशालमहौषीर्दधात^१ आग्नीध्र^२ एव होष्यति^३ यूप-
मुच्छ्रियिष्यन्साविचं जुहोति^४ यदाध्वर्युश्च^५ यजमानश्च पुरस्ता-
त्प्रत्यङ्गावञ्चन्तावभिमर्पते^६ ऽथ प्रतिप्रस्थाता पश्चात्पाङ् वासो-
भिर्वैष्ट्यन्नभिमर्पत्यदीचीनदग्नेर्वा विग्रथाति धनुर्वैष्टीर्वा^७ प्रवे-
ष्ट्यत्येतस्मिन्काले^८ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीमुभयतः समां
कृतोष्णौषेण विग्रथाति^९ तस्यां तच्चेष्टन्ति यच्चपाले^{१०} सर्वान्
यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्साविचं जुहोति^{११} तस्य
प्रसिद्धं वपथा चरित्वा वसतौवरीर्यहौष्यन्साविचं जुहोति^{१२}
पशुपुरोडाशं निर्वप्यन्साविचं जुहोत्यनुमनं चीणि^{१३} तानि
१० सप्तदशापि^{१४} वा^{१५} सवनेसवन एव जुह्यादित्येतदपरमं य पशु-
पुरोडाशं निर्वपति^{१६} तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवमुवा^{१७} हवी^{१८} यग्रथे
गृहपतय इत्येतानि^{१९} तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः

१ After अहौषीद् B Be & U ins. इति; Kes. cites the clause without इति; it could, however, be right, op. Vol. I. p. 193, 15.

२ आग्नीध्रीय Tr.

३ यवा. Be B; the passage referred to is Vol. I., p. 113, 5 sqq.

४ Thus Be (sec. m.) Bhav.; प्रत्यङ्गावञ्चन्तावभि. Tr.; *वञ्जन्तावहिम. Be (pr. m.) B; *वञ्जसाववमर्पते UH; *वाञ्जसाववमर्पते Bell; *वञ्जसो-
चमस M; *वाञ्जसववस. F; read perhaps *प्रत्यङ्गावञ्चोपमर्पते ।

५ धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे. Tr Be B; धनुर्वैष्टि वा प्रवे. Be 11 HF; धनुर्वैष्टिनं प्रवे.
U; धनुर्वैष्ट इव प्रतिवे. M. The Dvaidhasūtra citing this passage reads
धनुर्वैष्टीर्वा प्रवे.; I am not certain about the correct reading and the
meaning of these words, Bhav. comments: धनुर्वैष्टववेष्टयति वा ।

६ अपि वा om. B Be.

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके^२
 जैतान्दुन्दुभीननुदिशमासञ्चयति पञ्च दक्षिणायाः श्रोण्यां
 पञ्चोत्तरस्यां चतुरो दक्षिणे ऽऽसे त्रैनुत्तरे ऽऽसे^३ तथा हास्ये
 दिग्भ्यो वाचमवरन्धत इति ह स्नाह बौधायनो^४ ऽप्ये-
 णाग्रीध्रं गुल्मकृता आसक्ताः स्युरित्याञ्जीगविरभितः सद इति
 कात्यो^५ ऽय वसतीवरौः परिहृत्य पयाःमि विशिष्योप-
 वसन्ति^६ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^७ प्रातराव्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^८ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽञ्जैत्यपो हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काले^९ प्रति- १०
 प्रस्थाता वाजपेयसुराः संपवस्य^{१०} सशस्त्रामादाय दक्षिण्या
 दारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन माजांलौघं
 धिष्ण्यं पयां हृत्यापरया दारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसादयत्यथाध्वर्युरद्विषदैति^{११} 'सर्वाङ्कत्-
 नुपेति^{१२} प्रमिद्धो ऽभिषवः^{१३} प्रमिद्धं यद्वा गृह्यन्ते^{१४} समानं १५
 कर्मापयणाद्वादापयणं^{१५} गृहीत्वा पञ्चैन्द्रानतिपाद्यान्गृह्यात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि नृषदं त्वा द्रुषदमित्येताभिः पञ्चभिरप्येना-

१ & before 'बुध्यन्ते' only in Tr Be B ; 'बाध्वर्यु' M and 'अधिद्रवति Be
 11 Tr ; 'अधिद्रवति H.

२ Thus Tr U Be Be' 11 (pr. m.) ; संपवस्य F ; संपवसति M ; संप-
 वसति Be 11 (sec. m.) ; संपवसत्य H.

३ Thus M ; उदेति all the other MSS.

४ Some of the MSS. insert 'पयं' ।

- न्दचिणार्धपूर्वार्धं खरस्य गुल्मकृतान्मादयति ^१ यावदेवात्राध्वर्यु-
 स्सेष्टति तावदेष्ट प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदग्नेन वालेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता ।
 वारेण शश्वता तनेति ^१ वायव्यमेवाध्वर्युरादत्त उपयामं प्रति-
 ४ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वा वायव्येन द्रोणकलशात्सोमयहाग्न्यग्न्यात्वा
 विष्टा जनयन्कर्वराणीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽग्निं प्रजापतये
 त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिस्रुज्य मादयत्येष ते योनिः प्रजा-
 पतये त्वेत्यथ प्रतिप्रस्थातोपयामेन सतात्सुरायहाग्न्यग्न्याति
 कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽग्निं प्रजापतये ^१
 १० लेति गृह्णाति ^१ प्रजापतये लेति मादयति ^१ नैव ^१ जुष्टं करोति
 न ^१ योनिं ^१ तावेवमेव व्यतिषङ्गं यहाग्न्यग्न्योः सप्तदग्नेतरः
 सप्तदग्नेतरः ^१ पुरो ऽहमेवाध्वर्युः सोमयहान्दिश्रेणि ^१ वा
 चिश्रेणि ^१ वोदीच आयातयति ^१ पश्चादचं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 यहान्दिश्रेणि ^१ वा चिश्रेणि ^१ वोदीच आयातयत्यथ षोडशिनं
 १५ गृह्णात्यातिष्ठ वृचहवथमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा
 षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिस्रुज्य मादयत्येष ते योनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा-

१...१ Thus according to B Be Tr; MFH only: प्रजापतये लेति
 मादयति नैव; Be 11 U: प्रजापतये त्वा गृह्णामीति इधैः परिस्रुज्य प्रजापतये
 लेति मादयति नैव ।

१ नैव Be 11 U.

१ दिः and चिः HU.

श्विनाद्वाहादाश्विनं ग्रहं^१ गृहीत्वा पङ्कशना आदाय यूपमभ्येति^२
 स्वर्वन्नं यूपमुत्सृज्यायेतान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्रायमैन्द्रं मारुतीं
 गोवशां सप्तदश प्राजापत्यान्ध्यामानेकरूपांस्तारस्वतीमन्ततो^३
 ऽथ निर्मग्न्यष्टावृता निर्मग्न्येन चरति^४ प्रहृत्याभिज्जत्यायेता-
 न्नानादेवत्यान्पशून्पृथग्दिगुणाभिरभिधाय पृथक् त्रिगुणासु^५
 नियुनक्त्यैतान्समानदेवत्यान्पशून्पृथग्दिगुणाभिरभिधायैकस्यां
 यूषायां नियुनक्त्यपि वा पशौ पशुं प्रसजति^६ मारस्वती-
 मन्ततो नियुज्यायेनान्प्रोक्ष्य निपाय्योपोक्ष्योदूह्य प्रोचणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेष्वात्समिधमाददान आहाग्रये समिधमानायातुन्मूही-^१
 त्यभ्यादधातीभं^२ परि समिधं श्विनष्टि^३ वेदेनोपवाजय-
 त्वानूक्तासु समिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^४ मंसृष्टे
 सुग्न्धासुत्तरमयासंस्पर्शयन्सुचावुदङ्कृत्याक्रम्य जुह्वा पशून्समव्य-
 सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते^५ प्रसिद्धसृत्विजो वृणीते^६
 सौदति होता^७ प्रसवमाकाङ्क्षति^८ प्रसूतः सुचावादायात्या-^९
 क्रम्यायाव्याह समिद्धः प्रेथेति^{१०} वषट्कृते जुहोति प्रेथ प्रेथेति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं समानयते^{११} परि
 स्वाहाकृतीभ्यः सस्वावः श्विनष्टि^{१२} दश प्रयाजानिहोदङ्कृत्या-

१ Om. M Tr Be U.

२ Thus M Tr B Be Keś. ; अभ्येति BeU UFH.

३ Thus BeU F; प्रसजति Tr; प्रतिप्रसजति U; प्रसजानि H; प्रसजयति
 M; नियुनक्ति Be.

- क्रम्य स्वरुशसैः पशून्समनक्ति^१ । त^१ एते^१ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशासाः^२ । समानं कर्मा पर्यग्निकरणादथ पर्यग्न-
 हतैः पशुभिरुद्वहः प्रतिपद्यन्ते^३ । तेषां सारस्वत्युत्तरार्धा भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारतः^४ । आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपाश्रमणीभ्यामन्वारभते ।
 पृथगितरान्परिकर्मिण उद्वहो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्^५ ।
 आग्नेयायैवाध्वर्युः पशवे निहन्यमानाय बहिरुपास्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्तत इतरान्प्राचो वोदीचो वा निघ्नन्त्यहणत्तो मायू-
 न्मंजपयतेत्युक्तेनेव यथेतमेत्य पृथदाव्यावकाश आसत इह
 १० प्रजा^६ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो घृताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां अवन्तु पथसा घृतेनेति^७ । संजज्ञा-
 न्प्राङ्जुहोति संजज्ञाङ्गतिं यत्पशवो मायूनहणतेत्याभ्येति^८
 शमितार उपेतनेति^९ । पाशेभ्यः पशून्प्रसुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाशान्प्रसुमोक्तेतानिति^{१०} । पृथगविशाखाभिरुपमज्जेमां
 १५ दिशं निरस्यत्यरातीयन्तमधरं हणोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रति-
 सुक्षामि पाशानिति^{११} ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF; चचैवे B Be U (acc. m.).

२ समानाशासाः M.

३ उपचरत M Tr U.

४ Thus M Be 11 UHF; अनुपूर्वम. Be B Tr.

५ Thus (cp. Vol. I., p. 118, 1) Be 11 F; पशवो M Tr Be UH Kes.; Āp. (vii. 17. 1) has also पशवो but the fem. घृताचीः (घृताच Tr F) points to प्रजा; cp. also Maitr. S. iv. 2. 10.

६ Thus all exc. B (: चभ्येति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमुदानयत्युदकमण्डलमुत्थाप्य^१
मानुपूर्व^२ पशूनां प्राणानाप्याययत्यन्वगध्वर्युर्वपा उन्विदन्नेत्या-
ग्नेयस्यैवाध्वर्युर्वपया^३ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनूचीरितरा आहर-
न्त्याग्नेयस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै वर्हिषो ऽयमुपास्यत्युपेतरा
यच्छन्त्याग्नेयस्यैव वपाः सुवाङ्मत्याभिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्य^४
स्नाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्नावेण पृषदाज्यमभिघार्याग्नेयस्यैव
वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छन्त्य पुरस्तात्स्नाहाकृतिः सुवा-
ङ्मतिः^५ ऊनायैतेषां नानादेवत्यानां पशूनामनुब्रूहि प्रेष्येति
वपाभित्थरत्यैतेषाः^६ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
समवक्ष्यन्त्याह प्रजापतय इत्युपाः^७ कागानां वपानां मेदसो^८
ऽवदीयमानस्मानुब्रूहोत्यैवावतोः^९ सुक्लंभवत्यथेतराः^{१०} पात्र्या
वेडसूनेन वोपोयच्छन्ते^{११} द्विरभिघारयत्यैवाक्रम्यान्नाद्याह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F; मानुपूर्वं U Be 11 H; उन्विदन्नुपूर्वं M.

२ Thus (उन्विदन्नेति) Tr; उन्विदन्नेति M Be; उन्विदन्नेति B; उन्वि-
दति or उवरति the other MSS.; Bhav. : उवरन्त्यश्चति ।

३ चरित्वायै Tr Be B.

४ मेदसोवदीयमानस्य Tr Be (pr. m.) BF; अवदीयमानानाम Be 11 U;
H is partly corr. but reads अवदीयमानस्य; M pr. m. gen. sing., sec.
m. (not wholly certain) gen. plur. of the part.; मेदसोवदीयमानानाम
Be 11 U Kś; वपानां मेदसामवदीयमानानाम Be (sec. m.).

५ यावतोः (ec. वपाः ?) M Be 11 U; यावत् Be B; यावति Tr.

६ Thus only Tr, cp. xv. 31. सुक्लंभवति U, H; सुक्लंभवति F;
सुक्लंभवति B; सुक्लंभवति M; सुक्लंभवति Be 11 Be.

पतय इत्युपांशु कागानां वपा^१ मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेतुर्धैर्विषदृते
 वपां जुहोत्युपांशु भारस्वत्यै वपथा^२ चरत्यथोपरिष्ठात्साहा-
 कृतिः सुवाकृतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रक्षत्य समुत्तस्य
 चात्वाले मार्जयन्ते^३ ऽथ पशून्विश्राप्ति^४ शमितरित्याह यन्मा-
 ५ रत्या चनवदानौयं तदभ्यर्धाच्छ्रपयतादित्यथ^५ भाविचः ऊत्वा
 प्रमर्पन्ति प्रातःसवनाय^६ तदृजुधा संतिष्ठते^७ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥
 अथ भाविचः ऊत्वा प्रमर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय देवी
 दारावित्यत एवोर्ध्वेन^८ संप्रसृष्टान्निदिताध्वर्युः प्राङ्गायजाह
 चात्वाले रथचक्रं निमिनुत रथवाहने रथमाधत्ताश्चान्पत्न्यूलयत
 १० यदास्यन्नसि^९ तद्विण्णत उपस्थापयामिषोतारं^{१०} एत ज्वयत
 यावन्मृतमेहि यजमानेति^{११} प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१२} प्रसिद्धं यदा
 मृच्छन्ते^{१३} समानं कर्माययणाद्वादादाययणं मृहीत्वा षोडशिन-

१ वपा Be 11 HF; वपानां M Tr Be B.

२ वपा om. all exc. Be B.

३ प्रचरत्य• B Be H.

४ विश्राप्तीति Be U (sec. m.); विश्राप्तिनि B; विश्राप्ति the other MSS.
 (also U pr. m.).

५ Thus Be 11 (sec. m.); तदभ्यर्धां M; तदभ्यर्धाच• Tr; तदभ्यर्धां
 Be 11 (pr. m.); तपश्चक्ष्ण(?)य• H; the other MSS. corr.; Bhay.
 seems to have read चक्ष्णर्धां; the meaning is इष्यत् ।

६ Thus U Be 11 H; यदास्यन्नसि F; वेददास्यो B; यदास्यो Be, यदास्य
 (broken off) भित्तोदक्षिण• M; यदास्यो Tr; after चसि H ins. वेदेर, Be
 B; मार्जांलीये, Tr: मार्जांलीयं; these MSS. om. तदृ ।

७ Thus Be 11 UHF; •स्थापयताभि• M Tr B Be.

मभिगृह्णातीन्द्रमिद्वरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमी-
न्द्राय त्वा षोडशिनो जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष
ते द्योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^२ समानं
कर्मा दाक्षिणेभ्यो^३ दाक्षिणानि होयन्त्याचत्याञ्चस्यास्त्रीः
ससुवाः सुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्क-
रज्जुः प्रयथिता^४ भवत्येतत्समादायाहैहि^५ यजमानेत्युत्तरे-
णाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण^६ सदः परीत्यायेण गालां तिष्ठते^७
प्रतिप्रस्तात्र एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति^८
रथ एष दक्षिणे ओष्ठन्ते रथवाहन आहितो भवति^९ तमुपा-
वहरतीन्द्रस्य^{१०} वज्रो ऽसि वार्चमस्तयाथं वृचं वधादित्यथैनं^{११}
धूर्ज्ज्हीतमन्तर्वद्यभववर्तयन्ति^{१२} वाजस्य तु प्रसवे मातरं महौ-
मदिति नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमावि-
वेश तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषदित्यथाश्वद्यान्पन्तू-
ल्यत्यश्वन्तरमृतमशु^{१३} भेषजमपासुत प्रशस्तिव्यदा भवथ
वाजिन इत्यथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा^{१४}

१ Thus Be 11 UF, Bhav., Keā; *यितो the other MSS.

२ भवतीत्येत M Tr.

३ पर्याच्यत् i. e. o. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F; तिष्ठते the other MSS.

५ Thus Tr Be 11 Be BU (sec. m.); pluralis verbi the other MSS.; चवन्तरयति Bhav. Keā.

६ Thus M Tr U (pr. m.); चवन्तरयति Be BTU (sec. m.),
चवन्तरयति H; प्रवेजयति Keā; cf. infra xii. 7 (p. 95, l. 10).

७ The first चण om. MH.

गन्धर्वाः सप्तविंशतिः । ते अये अश्वमयुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमा-
 दधुरित्येषां पृष्ठं मर्ह्यते ऽपि नपादाऽहेमन्त ऊर्मिः
 ककुप्तामृत्युर्तिर्वाजिमातमस्तेनायं वाजः सेदित्येवमेवोत्तरं योग्यं
 युनक्ति । तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिदुपनिपुनक्ति । तयोरेवमेव
 ५ पृष्ठे मर्ह्यते । एतस्य योगमनु सर्वमाश्विबुध्यते । ऽधि-
 कक्ष्यान्वस्तिनः कुर्वन्ति । प्रवेष्टयन्ति वासोभारान्सनानां
 दगाम निष्करज्वूः प्रपद्यन्ति । पूगगो दक्षिणा आयातयत्येष
 सौरोभ्वास्तृभ्यां गार्हपत्ये जुहोति । नयवत्यर्चाग्रौध्रे जुहोति ।
 सृज्यन्ते । दक्षिणा दक्षिणापथेन । स यत्किंचिद्ददाति ।
 १० हिरण्यमुषमेव ददात्येष वासाः स्यथ । युक्तानि गोसस्य
 हस्तिपुरुषमन्ततो । ऽदत्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते । नैते
 ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति । मनसैव स्वरथमध्वर्यवे ददाति
 मनसा समनुदिश । दक्षिणास्त्रिभिर्मरुततीचैश्चरति । भीदन्ति
 नारागः सा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापास्तवमधो-
 १५ ऽधो माहेन्द्राय ॥ ६ ॥

१ पृष्ठे M Tr Be U; २४ BFH.

२ Thus M Tr Be 11 HF; जुहोत्युच्यन्ते Be B; जुहोति पठन्ति U.

३ यत्किंचिद् Tr.

४ Thus Tr HF; Be B कनाश्वि i.e. of अश्व; M (injured): अश्वना
 ...वि ददाति अश्व-युक्ता अनो ।

५ Before पृष्ठम् Tr F ins. दासः, H दासी; Bhav. : हस्तिपुरुषम्; cf.
 infra xii. 7.

६ समनुदिश UH Be 11; समुदिश M Tr Be B; समुदिशं Y.

७ Thus, with वा, all, also Kes. but Be sec. m. गवाजंवनः ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः^१ । स एव चीरे गृह्यतो
 भवति^२ । तेन चरति^३ । दृहस्यतये ऽनुब्रूहि दृहस्यतिं यजेति^४ ।
 तमनिष्टस्त्रिष्टुतमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथास्यैतत्पुरस्ता-
 देवौदुम्बरे द्रोणे सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^५ । तस्यौ-
 दुम्बरेण सुवेणोपघातः सप्ताक्षहोमाञ्जुहोति वाजस्येमं प्रसवः^६ ।
 सुपुवे अथ इत्यभिषेकाय प्रदेकं परिशिन्नज्यैरनपिधाय प्रज्ञातं
 निदधात्यथ पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्यानि जुहोत्यग्नये स्वाहा
 सोमाय स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीव-
 मुत्तरसोमोपकृणाति^७ । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः रुक्माभ्यां पर्धुपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यक्षमभिषि-^{१०}
 चति^८ । शीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या मुखादन्ववस्त्रावयति देवस्य
 ना शवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै
 वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साध्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य ना^९
 साध्राज्येनाभिषिञ्चामि^{१०} । दृहस्यतेस्त्वा साध्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^{११} । समुत्कृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्यमसावामुध्यायणो ऽमुष्य^{१२}
 पुचो ऽमुष्य पौचो ऽमुष्य नप्ता वाजपेयेनेत्यथ भर्भुवः सुव-
 रिति वाचं विमृजते^{१३} । दाभ्यां मुखं विमृष्टे^{१४} । गायत्रान्विष्णु-
 क्रमाङ्कमते^{१५} । ऽथोपरिष्टादभिषेकस्य षट् पार्यानि जुहोती-

^१ प्रचरति Be B.

^२ Tr Be B U (sec. m.) om.; M places दृहस्यतेस्त्वा etc. before
 दृहस्य ना ।

^३ Thus Tr U Be 11 H F; गायत्रान्वि० M Be B.

- न्नाय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^१ दादग्र भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्नरिचाय स्वाहेत्यैतस्य वार्हस्यत्यस्य स्निष्टकृता
 चरत्यै नमादायान्तरेण चालालोत्करावुदङ्कुपनिष्कामत्युत्तरत^२
 एते^३ रथा युक्तास्निष्ठन्ति^४ । तदेतान्यजुर्बुजोऽश्वानवप्रापयति
 ५ वाजिनो वाजजितो वाजः सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो हृहस्यते-
 भांगमवजिघ्रतेत्यै नमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ
 रथस्य पचसी संमृशत्यङ्कौ न्यङ्कावभितो रथं याविति^५ । रथ-
 मातिष्ठति देवस्थाहः सवितुः प्रसवे हृहस्यतिना वाजजिता
 १० वाजं जेषमित्येतस्मिन्काले चात्वाले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति^६ । तमत^७ एवानुमन्त्रयते देवस्थाहः सवितुः प्रसवे
 हृहस्यतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकः हृहेयमित्यथ यजमान-
 मन्वास्यायोजितीर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदिति सप्त-
 दशाथास्मा अश्वाजनी^८ प्रयच्छत्यश्वाजनि वाजिनि वाजेषु
 १५ वाजिनीवत्यश्वानममत्सु वाजयेति^९ । तथा यथायुक्तमश्वान्विप-

१ •क्रामंतु• M U Be ll Bo Be (pr. m.); •क्रामन्तु• Tr Be (sec. m.)
 Bhav., Keś.

२ हवैते Tr Be ll U.

३ युक्ताः om. Be B.

४ Tr Be B ina. अथ ;

५ अथवा i.s.o. अत M.

६ Thus Be ll U F, Keś., Bhav. (one copy); अश्वाजनिं Tr; अश्वाजनी
 M; अश्वाजिनिं Be; अश्वाजिनं B; अथवाजिनीं H.

त्यर्वाभीति दक्षिणः सन्निरभीति मध्यमं वाच्यसीत्युत्तरमथे-
 तानाजिष्टतो^१ ऽवस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत मक्तां
 प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्तुभीत काष्ठां गच्छते-
 त्वा^३दुम्वर्षेण सूणा सप्तदशसु ग्रन्थाप्रव्याधेषु निमिता^४ तां काष्ठे-
 त्याचचते^५ तामाजिष्टतो ऽतीत्य^६ मा^७ गच्छत^८ मो^९ एनाम-
 प्राथ^{१०} निवृततान्तःपचसमेनां^{११} कृत्वा मयानवमृच्छ दक्षिणैरनु-
 परिवर्तयाध्वै^{१२} मो^{१३} अप्रसूताः^{१४} सर्पतेति^{१५} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाहाभिर्भर्ष यजमान माहेन्द्रं यहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारथे
 यजमाने माहेन्द्रं यहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१६} १०
 परिमृच्च मादयत्येव ते योनिर्महेन्द्राय तेति^{१७} तदेतान्पक्षै-
 न्नानतिपाह्यान्सह सः मादयत्यथाप^{१८} उपस्पृश्व बर्हिषी
 आदाय वाचयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोचमुपाकरोति^{१९} सुवते

१ •मर्वाभीतः• Be B Kes.; •मर्वाभीतः• the other MSS.

२ Thus M Tr Be B FH Kes.; विस्थापः Be 11 U and Comm. on
 Taitt. S. Vol. I, p. 1024.

३ These three words only in Be B and Bhav.; the other MSS.
 and Kes. omit them.

४ Thus Tr Be B Kes.; नैनामः the other MSS.

५ Thus Be B; निवृत्तान्तः Tr; निवृत्तान्तः M Be 11 U; निवृत्तान्तः
 H; निवृत्तान्तः F.

६ Thus Be B; •माध्वैर्मा FH; •सर्ध्वप्रसूताः सर्पतेति Tr.; •सर्ध्वमाप्रसूताः
 सर्पतेति M; •माध्वैर्माः प्रसूताः सर्पतेति Kes.

७ •मादयत्यः• MH Kes.

- माहेन्द्राय^१ ' प्रसुते साधि संप्रैषमाह ब्रह्मन्वाजिनाः॥ माम
गायत्रिसूत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो^२ ऽभि-
पुणुताग्रीदाशिरं विनयोऽसूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातवांसणमेक-
कपालं निर्वप सौम्वस्य विद्मोति^३ ' यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^४ ।
१ गायति ब्रह्मा वाजिनाः॥ माम^५ ' तं य एव कश्च^६ परिकर्मा-
वेष्टयति^७ ' धावन्वाजिसूत^८ ' आप्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति
वाचः^९ ' संप्रोदिता^{१०} वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं
वाजं आपयतेन्द्रो वाजमजयिदित्येष रयान्भावतो ऽनुमन्त्रयते
वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुच्छन्दसः^{११} ।
१० शाम्यन्ति घोषाः शम्नाय^{१२} ' होच एषोत्तमेति प्राञ्जर्हेतुः
कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाह्वयते होता^{१३} ' प्रत्याह्वयते
ऽध्वर्युः^{१४} ' श्रूंसति^{१५} ' प्रतिगृणाति^{१६} ' प्रमिह्ममुखं^{१७} प्रतिगौर्यं
प्राडेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन् इतरानुपोद्यच्छन्ने
नाराश्रमान्वाश्रावयत्यो आवयाम्ब औषदुक्थशा^{१८} यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11; महे० HF.

२ Thus (समाघ्नन, cp. Pitṛmedhasūtra, p. 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाघ्नन MHF.

३ Thus M Tr U Be B; कश्चन Be11 H; कश्चन F.

४ संप्रवदिता, संखदिता, संप्रवदता or संप्रवदती the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part. as an acc. pl. masc., but cp. Bhav. ना ऽनुमन्त्रयते and infra xii. 13, where the correct reading is given by M.

५ BeB ins. इति after औषदः ।

स्येति । वषट्कृते जुहोति । तदेतान्यस्यैत्रानतिगच्छात्सह^१
 जुहति । वषट्कृतानुवषट्कृते दिजुहोति । तथैव दिर्दिर्नारा-
 ग्गमाननुप्रकम्पयन्ति । दिर्दितो माहेङ्गः परिमेत । आयन्ति
 रथा । आगताचयान्दृष्ट्वा याचत्याज्यस्थालीं ससुवां । स
 यद्यसौ रयभेषमाचक्षत आग्नीध्रं एतां जुहोत्युत स्नास्य द्रवत-
 स्तुरण्यत इत्युभयेनैव रयविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रभवो जगम्यादिति ॥ ८ ॥

अथ याचति नैवारं सप्तदशशरावः सप्तदश सुवर्णानि^२
 कृष्णजानि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमित्येतस्मादायान्तरेण
 चात्वालोत्करावुदङ्गुपनिष्कामत्युत्तरत^३ एते रथा युक्ता-
 स्तिष्ठन्ति । तदेतान्यजुर्युजोऽश्वानवघ्रापयति वाजिनो वाज-
 जितो वाजः ससुवांसो वाजं जिगिवांसो दृहस्यतेभग्नि
 निमृष्टुमित्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथान्निमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इयं वः सा सत्या संधाभ्युद्यमिन्द्रेण समध-
 मिति । दुन्दुभीनवस्यतोऽनुमन्त्रयतेऽजीजिपत वनस्यतय^४
 इन्द्रं वाजं विमुच्यधमिति । तदेतं यजुर्युजः रथं विमुच्यति
 यथादत्तमितरान्ध्यावर्तयन्मुपसंगच्छन् एनमेत आजिमृतसेभ्य
 एकैकं कृष्णानं युत्स्यच्छति । तानि सार्धं समादाय हिरण्य-
 पाचं मधोः पूर्णमित्येकधा ब्रह्मण उपहरति ॥ ९ ॥

१ तदेतान् om. Be B ; तदेतव M.

२ आग्नीध्रीय Be B.

३ सुवर्णानि U.

४ आसत्यु Tr HF ; आसत्यु MU Be B Be II.

तद्ब्रह्मा प्रतिगृह्योपावरोहत्याहाजिहृतो दक्षिणापथेनो-
पातीत्य दक्षिणाः ओष्णिमभिनिश्रयध्वं^१ माहता अग्नेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणमःसमुपसःअथध्वमिति^२ । तदेनान्वि-
मिताभ्यामभिविघ्नन्त्याहैहि^३ यजमानेति^४ पूर्वया द्वारा हवि-
१ धानं प्रपाद्य यजमानः सोमयद्धानुपस्थापयति ॥ १० ॥

संपृच स्य सं मा भद्रेण पृह्णेति^५ विपृच स्य वि मा
पायना पृह्णेति सुरापहान्यैताः सुराः सप्ररेकामादायै-
ताः सुरापहानाजिहृद्वा उपहरन्ति^६ तां ते पिवन्तो रम-
माणा महीयमाना आसते^७ । ऽथ यन्माहत्या अनवदानीयं
१० तदुभयानन्तरेण^८ पर्णशाखासु न्यस्यति^९ तत्समुत्क्रुश^{१०} विमायी-
कुर्वते^{११} । ऽथ घाचत्याक्यस्याक्षीः ससुवां तार्यं दर्भमथमित्येत-
त्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वग्यजमानो ऽनूची पत्न्याहवनीये
जुहोत्यन्वारथ्ये यजमाने वाजस्य प्रसवस्येति दादग्य सुवाङ्मती-
रथ यजमानं तार्यं परिधापयति चवस्थोस्वमसीति^{१२} चवस्य

१ •भिनिःश्र• Be (sec. m.) only.

२ Thus M Tr HF Kes.; उपपृच• Bell U; अभिनिश्रय• B Be.

३ तदेनान् l.s.o. तदेनान् M Tr U Bell H F; अघैनान् Be B; अभि-
विघ्नन्त्य• Be (sec. m.) Tr Bhav.; अभिनिघ्नन्त्य• MU Bell F; निघ्नन्त्य•
H; अभिविचस्य• B Be (pr. m.).

४ तदुभयोरन्तरेण M.

५ Thus Be B; समुत्क्रुश M U Bell H; समुत्क्रुश F; सपत्न्युत्क्रुशैः क्रोशन्तः
Kes.

६ cp. Ap. xviii. 7, 8; विमायं कुर्वते (as TBr. I. 3. 8. 4.) M.

योनिरधीति दर्भमयं पञ्जीमयेताः श्रितिं^१ यजमानायतना-
 त्प्राचीं वोदीचीं वा यूपमभ्याघातयत्यथ जायामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोह्यावेति^२ रोह्याव हि सुवरितौतरा
 प्रत्याहाहं नावुभयोः सुवो रोह्यामीति यजमानस्त्वं नावुभयोः
 सुवो रोहेति पञ्जी^३ तां दग्धभिः कल्पैः रोहत्यायुर्वज्जेन^४
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाह्व उद्गृह्णाति सुवर्देवाः अग्न्यामृता
 अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्यथेमं लोकं प्रत्यवेचते समहं
 प्रजया सं मया प्रजा समहः रायस्योषेण सं मया रायस्योष
 इत्यथैनामुपावरोहति^५ स यावति मन्यत एतावति मोदा-
 स्यनीति^६ तदेनमासपुटैर्नृन्ति^७ ॥ ११ ॥

अज्ञाय लेति पुरस्तादध्वर्युरज्ञाय लेति दक्षिणतो ब्रह्मा
 वाजाय लेति पश्चाद्भोता वाजजित्यायै त्वेयुद्गातोत्तरतो^१ यद्यु
 वा एते न कामयन्तेऽध्वर्युरेव पुरस्ताद्वृन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B; चीति U Bell H F; चीति Bhav. (one copy).
 चितिर् (the other copies); Kś. has thrice चीति corrected from
 original चिति or चीति ।

२ Thus (as TBr. I. 3. 7. 4.) M Tr UBF Dvaiddhaśūtra and
 Bhav. on this passage of the Dvaiddha; कल्पैरोहः Be H; thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap.

३ Thus, conjecturally, corrected; मोदास्यनीति M Tr; मोदास्यनीति
 UHF; नांवास्यनीति Be B.

४ कपपुटे FH Be (pr. m.); although at the beginning of this
 prāśna the कपपुटाः have been mentioned, कपपुटे is here the correct
 reading, cp. Bhav. a. h. 1.

प्रक्ष्वाता पश्चादाग्नीध्र उच्येतोत्तरतस्तैषां^१ तथा विभागो यथा
 दुन्दुभीनामचाक्षौ^२ प्रत्यवरोहणतः^३ आसन्दीं निदधाति^४ तस्यां
 वस्त्राग्निमासृणाति वस्त्राग्निने श्रतमानः^५ हिरण्यमयं दक्षिणं
 पादः^६ हिरण्यं^७ उपाधरोहत्यसृतमसीति^८ पुष्टिरसि प्रजनन-
 १ मसीति सव्यं वस्त्राग्निने^९ ऽयै नमेतयामन्वा सद आवहन्क्ष^{१०}
 वा^{११} व्रजत्यन्वायन्धेनमेते^{१२} चमसा^{१३} अचैतस्य वार्हस्पत्यखेडामुप-
 ऋयत^{१४} इडोपहृतं माहेन्द्रः^{१५} होता चैवाध्वर्युश्च संभक्षयतो
 नराग्रः^{१६} सपीतेन नाराग्रः^{१७} शान्वैतेषामतिपाद्याणां मुखे पाचे
 सः^{१८} स्वावाप्तमवनीय यजमान एव प्रत्यचं भक्षयत्यपि वैना-
 १० न्वर्वाग्र एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^{१९} होह-
 चमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^{२०} यथाचमसं चमसान्ध्वि-
 म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते^{२१} नाप्याययन्ति चमसान्वर्वाभक्षा

१ Thus M Tr; उत्तरत उच्येता all the other MSS.

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.); चाक्षौ UFH Be 11 (pr. m.);
 चन om. M.

३ Thus corrected on account of the collateral passage xviii. 17
 s. f. and the Vivaraṇa: प्रत्यवरोह(ण)तः यत्र प्रत्यवरोहति तत्र; MSS.
 प्रत्यवरोहत ।

४ हिरण्यमुपा• M U Be 11 H F; हिरण्यउपा• Be; हिरण्यउपा• B;
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; •वर्हत्यानावजत्य• U; •वर्हत्यववाव्रजत्य• M; •व्रजत्य•
 Tr Be B H F, but cp. Bhav. : तथैवावहन्दीयस्य सदः प्रापयन्ति खद्यमेव वा
 गच्छति ।

सार्जयन्ते^१ ऽयेन्द्राय तेन्द्राय तेत्येवं विभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरति^२
संतिष्ठते माध्यन्दिनं सवनम् ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रं जुत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^३ प्रसिद्ध-
मादित्यपहेण चरित्वायथणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णा-
त्यसावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमौन्द्राय^४
त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति^५ परिगृह्य सादयत्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोकथ्यं गृह्णाति^६ समानं
कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्त्रे धामन्पशुभिश्चरति^७
तेषां नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना
वसाहोमाः समानो वनस्पतिः समानः स्त्रिष्टकत्प्रैषवान्समानौडा^८
समान्यो दिशो^९ नाना दिश इत्येके^{१०} समानं कर्मा ध्रुववज्र-
श्चमसेभ्यो^{११} ध्रुववज्रश्चमसैश्चरित्वा विभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरतीन्द्रा-
वरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^{१२} षोडशिना
चरत्यथ प्राडायन्नाह होतुश्चमसमनूजयध्वमुक्षेतः सर्वश एव
राजानमुक्षय मातिरौरिच इति^{१३} होतश्चमसमेव प्रथममुक्षयन्ति^{१४}
यथोपपादमितरान्सर्वश एव राजानः समुक्षीयोनरवेद्याः
सः सादयन्ति^{१५} तदेताग्नाजापत्यान्सः सः सादयन्त्याप उप-
स्थानं वह्निवै आदाय वासंयमः प्रत्यङ् जुत्वा स्तोत्रमुपा-

१ Thus M Tr; चरन्ति UB Be H Be 11 F.

२ Thus M Tr BHF; चरन्ति Be 11 U.

३ चरतीन्द्रा M Tr; the other MSS. read plural.

- करोति ' सुवते ' तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
 वतीषु कुर्वन्ति ' होच एपोत्तमेति प्राङ्क्षेत्तुः कालात्पराङ्का-
 वर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः '
 श्रूयसति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्यं प्राङ्क्षेत्वीचच्छत
 ५ एतद् होदचमसमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते चमसान्था-
 श्रावयत्यो श्रावयास्तु श्रौषड्वयश्रा यज सोमानामिति '
 वषट्कृते जुहोति ' तदेताग्राजापत्यान्सह जुहति ' वषट्कृतानु-
 वषट्कृते द्विजुहोति ' तथैव दिदिः सर्वांश्चमसान्जुहति य भवैः
 प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुमवनभक्षः प्रजापतिना पीतस्येत्येतेषां
 १० प्राजापत्यानां मुखे पाचे सञ्ज्ञावाग्नमवनीयं यजमान एव
 प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैनाम्सर्वं एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेषु-
 रित्येतदपरमं च यन्माहत्या अनवदानीयं तद्वृत्तिग्न्य उप-
 हरति ' तदेतत्समावच्छो विभज्य प्राश्नन्ति ' होदचमसमेवैते
 चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्निव म हत्या-
 १५ त्मानं प्रत्यभिमुख्यन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
 यन्ते ' ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसौद
 जङ्गमस्यास्यामः समिधमाधायाग्नीदग्नीन्सहसहसंमृद्धीत्याहर-

१ Thus M Tr U Be 11; चवैषां Be BFH.

२ Thus M Tr; संज्ञावमवनीय Be 11 UH Keś.; संज्ञावमवनीय F;

३ संज्ञावाग्नप्रत्यवनीय B Be; cp. supra p. 81, 9.

४ चरति Be BH Bhav.; चरति M Tr F.

५ Thus MUHF; नतेचमा Tr Be B; नदेवेचमा Be (sec. m.).

न्येतानामौभादौपयजानङ्गाराः स्नानयेत्^१ श्रोतारं निवपत्युप-
 सीदत्युपयष्टा सुदत्ततीर्थैर^२ चैतानि सुदत्ततीथान्येकादशधा हवो-
 पयष्टोपयजति^३ समानमत ऊर्ध्वं^४ संतिष्ठते वाजपेथो^५
 वाजपेथैनेहा प्रत्यवरोहणीयेनाग्निष्टोमेन^६ यजेत^७ संतिष्ठते
 वाजपेथः संतिष्ठते वाजपेथः^८ ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

१ Thus (•••••) all exo. B, which has the sing. and M, which emits this passage altogether.

२ चतुष्टोमेन ins. Tr.

- राजसूयेन^१ यज्यमाणो भवति^१ स पुरस्तात्फाल्गुन्यै वा
 चैचै वा पौर्णमास्या आमावास्तेन^१ हविषेद्वा दीचते^१ तस्य
 तिस्रो दीचास्तिष्ठ उपसदः सप्तम्यां प्रसुनः^१ संतिष्ठत एष
 प्रायणीयो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो^१
 ५ ऽयाष्टमे ऽज्ञानुमतं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विसृजते^१
 समानं कर्माधिवपनादभ्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपाला-
 नुपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरतो नैर्ऋताय^१ हविःपेयै प्रयच्छ-
 त्वाह प्राचक्ष्य प्रतीचक्ष्य व्यवघ्रातयन्ती पिप्प्वीति^१ स ये
 प्राञ्चः शम्वाया अवशीयन्ते तानध्वर्युः समुष्य संयुत्यानुमतः^१
 १० अपयत्यैय ये प्रत्यञ्चः शम्वाया अवशीयन्ते ताग्रप्रतिप्रस्थाता
 समुष्य संयुत्य नैर्ऋतः^१ अपयत्याददत^१ एतं^१ नैर्ऋतमुपस्तीर्णा-
 भिवारितं^१ कृष्णं वामः कृष्णतृषमन्तमागारादेकोष्मुकमुद-
 पाचमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति वीहि
 स्वाहाङ्मतिं जुषाण इत्यैय दक्षिण्या दारोपनिष्कम्य तां दिशं
 १५ यन्ति यत्रास्य स्तुतमिरिणः^१ स्पष्टं भवति प्रदरो वा^१

१ ... १ Thus MT Be 11 (the last two om. however ४); the other MSS.: राजा राजसूयेन यजेत फल्गुन्यै वा चैचै वा पुरस्तादामावास्तेन । The Vivarapa begins also: राजा राजसूयेन यजेवेति, but infra it cites the words यज्यमाणो भवति and cp. comm. on T.S. i. 1.8 and on Tāpā. br. xviii. 8.1.

१ पिप्प्वीति M; the other MSS. still more corrupted.

१ Thus M; अपयिनाददत T Be 11; Be BU om. आददत ।

१ Thus M; शम्यै all the other MSS.

तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिसीर्याङ्गुष्ठाभ्यां^१ परिगृह्य
 नैर्द्धतं जुहोत्येष ते निर्द्धते भागो भूते हविश्रत्यसि सुद्धे-
 मः सहस्रः स्नाहेत्यत्र कृष्णं वामः कृष्णतृषं ददात्ययापो व्यति-
 षिच्य परास्य पाचमनवेचमाणा आयन्ति हस्तापादाग्रचाल्यै-
 तेनैव पथेतमेत्य गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति स्नाहा ५
 नमो य इदं चकारेत्ययानुसतेन^२ सः स्नां करोति^३ धेनुं
 ददाति^४ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽज्ञादित्यं चरं निर्वपति^५ वरं ददात्य
 दशमे ऽज्ञाग्रावैष्णवमेकादशकपालं^६ वामनं वह्निं ददात्यै-
 कादशे ऽज्ञाग्रीषोमीयमेकादशकपालं^७ हिरण्यं ददात्य १०
 द्वादशे ऽज्ञात्रमेकादशकपालमृषभं वह्निं ददात्य चथो-
 दशे ऽज्ञाग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रं दधुषभं वह्निं ददात्यथोपाती-
 त्याययणहवींश्चि चतुर्दशे ऽङ्गि सरस्वत्यै चरं^८ वत्सतरौ
 ददात्य पञ्चदशे ऽङ्गि सरस्वते चरं^९ वत्सतरं ददाति^{१०} यद्यु
 वै चतुर्दशमेवोपवसथः संपद्यत एवमेवैतदहरेताभ्यामिष्टिभ्यां^{११}
 नानावर्हिभ्यां^{१२} यजेताषास्तेतदहर्विंशेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपा-
 लता भवन्ति^{१३} वैश्वदेवं पयो दोहयित्वापवसति सांनाय्यश्च

१ एङ्गौभ्यां i.s.o. चङ्गुष्ठाभ्यां B Be U.

२ चकारेत्यनुसतेः Be BU.

३ धेनुर्दक्षिणा Be BU.

४ एवमे i.s.o. एवमे M Be BU.

५ Thus M; चर्हिभ्यां Be BU; नीचिभ्यां Be H T.

वायता दृष्णौ वाय श्वो भूते वैश्वदेवविभिर्भिरिद्धा पौर्णमास-
 वैश्वधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते ^१ इय श्वो भूत इन्द्राय
 सुवाम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्यभिहितो रथ उभा-
 काऽस्यकवचो ^२ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साष्टैर्वाशैरावेष्टो
^३ निष्कस्तद्ददात्यथ श्वो भूत इन्द्रायाऽस्यमुचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्यनभिहितो रथो ^४ काऽस्यकवचो ^५ गग्भा-
 मिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाशैः ^६ स्रष्टृणो ^७ निष्कस्त-
 द्ददाति ^८ ॥ २ ॥

एते संतनी इत्याचचते ^१ इय श्वो भूते संतनीभ्यामेव
^२ प्रतिपद्यते ^३ स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं ^४ यजमान-
 चतुरो मास ^५ एति ^६ काममिच्छा कामं पशुवन्मेन कामं

१ Thus hesitatingly emended. उभे कंस्यकवचो M; द्रवैकस्यकवचो T Be 11; उभौकास्यकवचो Be BU; Bhav. उभे कास्यकवचो मिरसायसु, but this may be a periphrase of our compositum. So much, at any rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कास्यकवच (cp. Kāty. xxii. 10. 30-31, Lāty. ix. 4. 14).

२ Again emended; रथो न उर्वसो उकवचो उग. M; could उ in Nandināgari represent the avagraha? Then the reading of M would be; रथो [न] उर्वसो उकवचो उग. ; रथः कास्यकवचो Be BU; द्रवैकस्यकवचो Be 11 T (omitting रथो).

३ वाशैः स्रष्टृणो M; वाशैश्चयका T Be 11; वाशैश्चयस्रष्टृ. Be; वाशैश्चयस्रष्टृ. B, the last two om. निष्कम् ।

४ Here and infra B Be U have sometimes विपर्यासाया; Be 11 T om. the word every time.

५ Thus here and infra M; मास इति B Be U; मासानेति Be 11 T.

यवापयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेद्वा^१ वरुणप्रधा-
 सहविभिर्भिरिद्वा पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्वा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 इथ शो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानो ऽपराऽश्चतुरो मास एति काम-
 मिच्छा कामं पशुवन्धेन कामः श्शमाकापयणेनाथ चतुर्षु
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेद्वा साकमेधहविभिर्भिरिद्वा पौर्णमास-
 वैष्टधाभ्यामिद्वा प्रसिद्धं निवर्तयते । इथ शो भूते संतनीभ्या-
 मेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं यजमानो
 ऽपराऽश्चतुरो मास एति काममिच्छा कामं पशुवन्धेन कामं
 त्रौह्यापयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेद्वा शुनामी- १०
 रीयहविभिर्भिरिद्वा पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्वा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 इथ शो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानः सप्ताहान्येति काममिच्छा कामं
 पशुवन्धेनाथाष्टमे ऽङ्गीन्द्रतुरीयमाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यजमयं चरुमन्वाहार्य- १५
 मासाद्य वह्निर्नो धेनुं ददाति । ॥ ३ ॥

अथ तदानीमेव पञ्चेध्नीयेन प्रतिपद्यते । पञ्चधाङ्गारा-
 जिरुह्य पञ्चेध्नीयमादधाति पर्णमयं पुरस्ताच्चैयपोधं दक्षिणत
 आश्रय्यं पश्चादौदुम्बरमुत्तरतः आचं मध्ये । ऽयैनानाज्येन
 व्याधारयति ये देवाः पुरःसदो ऽग्निनेत्रा रचोहणस्ते नः पान्तु १०

१ Thus here and infra MT Be 11; संतन्येष्टा B Be.

- ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणमदो ये देवाः पश्चात्सदो ये देवा उत्तरमदो ये देवा उपरिषद इत्यथोपवेष्टेणाङ्गारान्समूहति^१ समूढः रचः संदग्धः रच इदमहः रचो ऽभिःसंदहामीत्यथैनान्सुवाङ्गतिभिरभिजुहोत्यग्रये^२
- १ रचोन्नि स्वाहेति पञ्चभिर^३ रचं प्रष्टिवाहिनः रचं ददात्यथ याचति पर्णमयः सुवमपामार्गमकून्प्रतिवमनीयं वासो ऽन्त-मागारादेकोल्लुकमुदपाचमित्येतत्समादायोदक्षो निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यचास्य स्वहृतमिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा^४ तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य पर्णमयेन सुवेष्टापा-
- १० मार्गमकूञ्जुहोति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः रचसो वधं जुहोमि स्वाहेति^५ इतः रच इति सुवमनुप्रहरत्यवधिग^६ रच इत्युपनिष्ठते^७ इच^८ यदसौ तद्दात्यथापो व्यतिषिच्य परास्य पाचमनवेचमाणा आचन्ति हस्तपादान्प्रचाल्यैतेन यथेतमेत्येन्द्रतुरीयेण सः स्थां करोत्यथ
- ११ नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवौऽषि निर्वपत्यनुमत्य चरः राकायै चरुं धावे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्य-

१ निष्कृति Be T.

२ सुवाङ्गतीभिः M Be U; सुवाङ्गतीरः BT Be II.

३ पञ्चभिर om. Be BU.

४ इति om. Be BU.

५ नुप्रहृत्यावः Be BU.

६ उपोनिष्ठते MT Be II, but op. Ap. xviii. 9. 18.

७ om. B Be U.

मासाद्य^१ वसतरौ^२ ददात्यथ दशमे ऽज्युत्तराणि देविका-
 हवींषि निर्वपति सिनीवास्त्रै चरुं कुक्षै चरुं धात्र एव^३
 पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमासाद्य^४ वसतर^५ ददा-
 त्यथैकादशे ऽहिं त्रिषंयुक्तैः प्रतिपद्यत आग्नावैष्णवं निर्वप-
 त्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं^६ वामनमृषभं^७
 वह्निं ददात्यथ द्वादशे ऽज्यग्रीधोमीयमेकादशकपालं निर्वप-
 तीन्द्राधोमीयमेकादशकपालं^८ सोम्यं चरुं^९ वभुं ददात्यथ
 त्रयोदशे ऽहिं सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
 चरुं^{१०} श्यामं ददात्यथ चतुर्दशे ऽहिं वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपति^{११} हिरण्यं ददात्यथ पञ्चदशे ऽहिं वारुणं यवमयं^{१२}
 चरुमयं ददाति^{१३} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावास्त्रेण हविषेजानं रत्निनः पर्यवस्यन्ति^१
 दक्षिणतो वोदञ्चो पश्चाद्वा प्राञ्चस्तेषामवसितानां ब्रह्मैव दक्षि-
 णार्धो वापरार्धो वा भवति^२ स^३ यत्किंच यज्ञपरिभोजनं^४
 ब्रह्मण एव^५ तद्गृहे^६ भवत्यथारण्योरग्रीवमारोह्य ब्रह्मणो^७

१ इति om. T Be 11 U.

२ •तरं Be 11 T.

३ om. B Be U ; the word should be supplied, also Vol. i. p. 264, 4.

४ इति om. all the MSS.

५ •तरौ Be 11 T.

६ पूर्वपविशति B Be U.

७ om. Be 11 T.

८ •भाजनं B Be U.

९ Thus M Be 11 T ; श्वैत• B Be.

- गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य वार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
 ब्रह्मणो गृहे^१ श्रितिपृष्ठं ददात्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य^२
 स्नान्यग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^३ । तं यन्तमनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृचहा राजा भूत्वा वृचं वधादित्यथ स्नान्यग्न्यायतना-
 ५ न्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्राय सुचाग्ने पुरोडाशमेका-
 दशकपालं प्रतिनिर्वपत्यथैतदहः^४ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो
 दोहयित्वा समातय्य निदधात्यथ श्वो भूते ऽरण्योरग्नीन्समा-
 रोह्य राजन्यस्य गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्यैन्द्रमेकादश-
 कपालं^५ राजन्यस्य गृह^६ षष्ठभं ददाति^७ तथारण्योरग्नी-
 १० न्समारोह्य स्नान्येवाग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^८ । तं तथैव^९ यन्त-
 मनुमन्त्रयते^{१०} यस्तथस्य गृहे यजते सप्तो ऽनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृचहा राजा भूत्वा वृचं वधादित्यथ स्नान्येवाग्न्याय-
 तनान्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रायाः होमुचे पुरोडाश-
 मेकादशकपालं प्रतिनिर्वपति^{११} प्रज्ञातमेवाश्चैतदहः श्वेतायै
 १५ श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा समातय्यैव^{१२} निदधात्यथ इतीये
 ऽज्यादित्यं चरुं मद्धियै गृहे^{१३} धेनुं ददात्यथ चतुर्थे ऽङ्गि भगाय
 चरुं वावातायै गृहे^{१४} विचिन्तगर्भां पष्ठौर्हौ ददात्यथ पञ्चमे ऽङ्गि

१ •रोष्य here and infra sometimes B Be U.

२ •व्रजति MT Be Be 11; •हति B.

३ प्रति om. MT Be 11 but cp. Āp. xviii. 10. 28.

४ एव after स्नानि om. MT Be 11; •व्रजति T Be 11. B; •व्रजति M Be.

५ Thus MUB Be; एव om. Be 11 T.

६ सम् om. Be BU.

नैर्घृतं चरं परिवृत्तै गृहे कृष्णानां व्रीहौणां नखनिर्भिन्नं^१
 कृष्णां कूटां ददात्यथ षष्ठे ऽज्ञाग्नेयमष्टाकपालं^२ सेनान्यो
 गृहे^३ शिरणं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वारुणं दशकपालं^४
 सूतस्य गृहे^५ महानिरष्ट ददात्यथाष्टमे ऽङ्गि मातुतं^६ सप्त-
 कपालं ग्रामण्यो गृहे^७ पृश्निं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि सावित्रं^८
 द्वादशकपालं चतुर्गृहे^९ उपध्वस्तं ददात्यथ दशमे ऽज्ञाश्विनं
 द्विकपालं^{१०} संघहीतुर्गृहे^{११} सवात्यौ ददात्यथैकादशे ऽङ्गि पौष्णं
 चरं भागदुघस्य गृहे^{१२} श्यामं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गि रौद्रं
 गावौधुकं चरमचावापस्य गृहे^{१३} श्वत्सुमुदारं ददाति^{१४} प्रसिद्ध-
 मेवाश्वेतदहः^{१५} श्वेतायै श्वेतवत्सायै पथो दोहयित्वा^{१६} समातच्यैव^{१७}
 निदधात्यथ त्रयोदशे ऽङ्गि मैत्रावरुणस्य भवति^{१८} ॥ ५ ॥

अथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 मयित आन्य आशत्ये पाचे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै ग्रास्त्रायै
 कर्णांश्चाकर्णांश्च तण्डुलान्विचिनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 कृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत दध दति^{१९} राजै-
 वायश्^{२०} स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति^{२१} स^{२२} स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिध्मावर्हिः संनक्षति स्वयमाशत्यं पाचे चतुःस्रक्तिं^{२३}

१ Thus B Be U; प्रसिद्धमेवाश्वेतं द्वादशाहं M; अथ प्रसिद्धमेवाश्वेतं द्वादशाहं T Be 11.

२ दोहयित्वादोहयित्वा M.

३ समातच्यमातच्यैव M; तानर्घमाश्वेतच्यैव Be 11 T.

४ corrected; राजैवायश्च M Be BU; राजैवेयं Be 11 T.

५ om. T Be 11.

६ ऋङ्गि T Be 11, but cp. Āp. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाऽश्वाकर्णाऽश्च तण्डुला-
 न्विचिनोत्यथ वै भवति ये कर्णाः स पयसि वार्हस्यत्यो ये
 ऽकर्णाः स चाव्ये मैत्र इत्यथोत्तरतो भस्ममिश्रानङ्गाराग्निरुद्ध
 तेषु नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाच्यमानौष^२ तिरः^३
 १ पवित्रमकर्णानौष^२ तेन^३ वार्हस्यत्यमपिदधाति^४ तं तथापि-
 हितमन्तर्वेद्यासादयति^५ समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः^६ पञ्च
 प्रयाजानिद्वोदङ्कुत्याक्रम्य सऽस्त्रावेण वार्हस्यत्यमभिघार्य मैत्र-
 मभिघारयति^७ वार्हस्यत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ मैत्रेण^८ वार्ह-
 स्यत्यस्य पूर्वस्य स्त्रिष्टुक्ते ऽवद्यत्यथ मैत्रस्य^९ वार्हस्यत्यस्य पूर्व-
 १० स्वेडामवद्यत्यथ मैत्रस्यान्वाहार्यमासाद्यैतामेव श्वेताः श्वेतवत्सां
 ददाति^{११} संतिष्ठते मैत्रावार्हस्यत्यः^{१२} हविः^{१३} ॥ ई ॥ द्वितीयः ॥
 अथैतस्मिन्नेव पूर्वपञ्च उक्थ्यायाभिषेचनीयाय दीचते^{१४}
 तस्यापरिमिता दीचाः षड्पसदः^{१५} स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये^{१६} ऽहन्मुत्या संपश्यत इति^{१७}

१ याचति B Be U.

२ Thus M; Be BT om. चाच्यमानौष तिरः पवित्रं and Be BU have
 कर्णान् i.s.o. चकर्णान्।

३ अभिद० Be II T.

४ तेनमपिहित० T Be II.

५ Thus MB Be; यज्ञीये U; यज्ञनीये T Be II; this latter might
 be the right reading, but as the expression यज्ञिये ऽहन् occurs
 several times infra, xvii. 55-61, without any various reading,
 I did not venture to write यज्ञनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते । ऽय प्रायणीयेन चरति । प्रायणीयेन
 चरित्वा पदेन चरति । पदेन चरित्वा रोहिते^१ चर्मणि^२
 राजानं क्रीलोच्चातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याषान्वहमुपसङ्घि-
 श्वरत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय रथवाहने सदो-
 हविधानि संमिनोति । रथवाहने सदोहविधानि संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्थावृता यूपमुच्छ्रयति ।
 स्खर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमौयं पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरौर्गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ।
 तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवीꣳज्यग्नये गृहपतये इत्येतानि ।
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः पुरोडाशाः संति-
 षन्ते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽचैतान्दुन्दु-
 भौननुदिशमासञ्चयत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाꣳमि
 विशिष्योपवसन्त्यथातो महाराच एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परि-
 हिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽचैत्यद्विद्विदैत्युꣳक्यः^३ क्रतुमुपैति ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा गृह्णन्ते । समानं कर्माश्विना-
 द्वादाश्विनं गृहं^४ गृहीत्वा द्वे रश्ने आदाय यूपमभ्येति ।
 स्खर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्मैन्द्राग्न उपा-
 सन्मयो भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaidhasūtra.

२ •वदेत्युꣳ Be U ; •वदेत्युꣳ the other MSS.

३ om. M Be.

- प्रातःसवनाय^१ तद्वज्रुधा संतिष्ठते^२ प्रसर्पन्ति मास्यंदिनाय सव-
 नाय^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^४ प्रसिद्धं यहा गृह्यन्ते^५ समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो^६ दक्षिणानि होयन्त्यावत्याव्यस्यालीः ससुवाः
 सुचं वामस्य^७ सैतस्य वसनस्थानमायां दशायां निष्करज्जुः प्रश-
 ५ चिता^८ भवत्येतत्समादायाहैहि^९ यजमानेत्युत्तरेणाग्नीध्रीयं
 परीत्योत्तरेण सदः परीत्यायेण गालां तिष्ठते प्रतिप्रस्थाप्य
 एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति^{१०} रथ एष
 दक्षिणे ओष्यन्ते रथवाहन आहितो भवति^{११} तमुपावहर-
 तीन्द्रस्य^{१२} वज्रो ऽसि वार्चस्त्रयायं वृचं वधादित्यैनं धूर्म-
 १० हीतमन्तर्वैद्यभववर्तयन्ति^{१३} तूष्णीमेथास्वशान्त्यल्लयति तूष्णी-
 मेथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति^{१४} मित्रावरुणयोस्ता प्रशास्तोः
 प्रशिषा युनक्ति यज्ञस्य योगेनेत्यथास्य पृष्ठं मर्म्व्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^{१५} तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनि-
 युनक्ति^{१६} तयोरेवमेव पृष्ठे^{१७} मर्म्व्यते^{१८} एतस्य योगमनु
 १५ सर्वमाणिवद्युच्यते^{१९} ऽधिकच्छान्दस्तिनः कुर्वन्ति^{२०} प्रवेष्टयन्ति
 वामोभारान्वसनानां दशासु निष्करज्जुः प्रयथ्यन्ति^{२१} पूगग्रो
 दक्षिणा आयातयत्यथ सौरीभ्यामुग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^{२२}

१ •चिती MSS.

२ भवतीत्येत• M.

३ •हरती• Be BU; •हरन्ति• MT Be 11.

४ Thus M only; •भववर्तयन्ति T Be 11 U Be; •भ्यावर्तयन्ति B.

५ Here Be BU ins. तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनियुनक्ति ।

६ Thus MB Be U; •दक्षमुच्यते T Be 11.

मयवव्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापयेन^३
 स यत्किञ्चिद्ददाति^४ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः^५ स्यथ^६
 युक्तानि^७ गोश्वशः हस्तिपुरघमन्ततो^८ ।^९ ऽदत्ता एवेते रथा
 अतिवर्तन्ते^{१०} । नैते ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^{११} मनसैव
 स्वरयमध्वर्यवे ददाति^{१२} मनसा चतुष्पात्स्वेवं^{१३} ब्रह्मण आदि-
 शति^{१४} । मनसा समनुदिश^{१५} दक्षिणास्त्रिभिर्महत्त्वतीयैश्चरति^{१६} ।
 भीदन्ति नाराशः^{१७} सा आयायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापा-
 लममधोऽधो^{१८} माहेन्द्राय^{१९} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{२०} द्रोणकलशः^{२१} षोडश^{२२} वायव्या-
 न्याश्चेतत्पुरस्तादेव^{२३} षोडशतयं आपो दिग्भ्यः संस्तुता^{२४} ।

१ संज्यते T Be 11.

२ सृजिष्यन्ते M.

३ Thus M; सत i.s. of अथ T Be 11; B Be again (cp. supra p. 73, 10) अनाधि i.s.o. अथ ।

४ Thus MUB Be; हस्तिपुरघमन्ततो T Be 11.

५ Thus M only; अतिनिवर्तन्ते Be BU; अतिवर्तन्ते Be 11 T.

६ चतुष्पात्स्वेवं all MSS. ex. M which has चतुष्पात्स्वेवं; one copy of Bhav. has the word with अ, another with स, cp. Ait. Br. viii. 20, 2.

७ Thus MB; समनुदिश Be U; समुदिश Be 11 T.

८ चरति M; चरति the other MSS.

९ *आयायिता* Be (sec. m.).

१० च ins. MT Be 11.

११ भीदयन्ते M.

१२ रताः i.s.o. रथ Be BU.

१३ Thus M Be; संस्तुता BU; समास्तुता Be 11 T.

दक्षिणस्थ^१ इविधानस्य ग्राच्यो ऽचाग्रतीच्य उपसस्मनाग्नि-
 हिताः शेरते^१ तासां वह्नयः पूर्वाध्या भवन्ति सारस्वत्यो
 ऽपरार्धाः^१ स वह्नौरभिजुहोत्यर्थेन स्वापो देवौर्मधुमतीर-
 मृच्चूर्णस्वती रात्रसूचाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्य-
 ५ विज्ञन्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ राइदा स्व राइ दत्त
 स्वाहेति^१ मृच्छाति पर्णमयेन राइदा स्व राइममुष्मा आमुष्या-
 यणायामुष्य पुत्रायामुष्य पौत्राय दत्तेत्यपां पतिरसीत्यपां प-
 तीयाः पुंनासो^१ वोत्सस्य^१ समुद्रिया वा^१ वृषासूर्मिरित्यौस्या^१
 वृषसेनो ऽसीति पक्वस्या^१ ब्रजचित स्वेति कृष्या^१ मरुतामोज
 १० स्वेति निवेद्याः^१ सूर्यवर्चस स्वेत्यतिदृष्ट्याः^१ सूर्यतचस स्वेत्यात-
 पति वर्ष्या^१ मान्दा स्वेति द्वादुन्यो^१ वागा स्वेति वृष्याः^१
 शकरी स्वेति गोरुक्ष्या^१ विश्वभूत स्वेति पथो^१ जनभूत स्वेति
 दध्यग्रेस्त्रेजस्या स्वेत्याज्यमपामोषधीनाः रस स्वेति मध्वय

१ Thus Be BU Bhav.; उत्तरस्य MT Be 11.

१ Thus M Bhav.; पुत्रासौवासस्य Be U; पुत्रास्या वासस्य B; पुत्रा-
 नेवास्य Be 11 T.

१ Thus M Be 11 T and the best MSS. of the Karmānta-
 sūtra; परिरेद्याः B Be and Bhav.; निवेद्य the Vājasaneyins.

१ Thus only M and Bhav.; सूर्यवर्चसस्वेतिदृष्ट्यां Be 11 T.; *स्वेति-
 दिष्ट्याः Be; in BU the passage is missing; the Karmānta MSS.
 read अभिदृष्ट्याः ।

१ Thus M Be; the other MSS. defective.

१ Thus M Be Bhav.; वर्ष्याः Be 11 T; but cp. TS. VII. 4. 13.

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीर्मधुमतीरगृह्णन्मूर्जस्वती राज-
 सूयाय चितानाः । याभिर्मिवावरुणावभृषिस्त्वन्याभिरिन्द्रमन-
 यन्नत्यरातीः ॥ राश्ट्रा स्त्र राश्ट्रं दत्त स्त्राहेति^२ गृह्णाति पर्ण-
 मयेन राश्ट्रा स्त्र राश्ट्रममुष्मा आमुष्यायणायामुष्य पुत्रायामुष्य
 पौत्राय दत्तेत्यैना वैतसे द्रोणकलशे समवनयति देवीरापः^३
 सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सूज्यध्वं गृहि वर्चः चचियाय वत्नाना
 इत्यैना अन्तरेण होतुश्च धिष्णियं ब्राह्मणाश्च^४स्मिनश्च
 सादयत्यनाष्ट्रः शीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः चचियाय दधती-
 रित्यत्र ये ऽर्थाः^५ प्ररेका अर्धयोस्तानावसथः^६ हरन्त्य ये^७
 ऽनर्थाः^८ अपस्तानभ्यवहरन्त्यनभिज्ञतानाः सारस्वतीनां वसती-^९
 वरीर्दंशपेयाय परिग्राहयन्ति^{१०} ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथाचैव तिष्ठत्याचति दर्भनाडीः^१ शतमानः^२ हिरण्यं
 चत्वारि नानावृक्ष्याणि पात्राणि^३ तार्यं चोष्णीषं चैकग्रतं च
 दर्भपुञ्जीलानि दधुदुम्बरः^४ शष्पाणि धनुषेषू^५द्येति^६ स
 दर्भनाद्याः^७ शतमानः^८ हिरण्यं प्रयध्यात्यनिष्टष्टमसि वाचो^९
 वन्मुक्तपोजा इत्यैनदैतसे^{१०} द्रोणकलशे ऽवदधाति सोमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupted.

२ तीर्थः M Be 11 T.

३ वेनलीयो M Be 11 T.

४ च ins. T Be 11.

५ यानि ins. Be BU.

६ इति om. Be BU.

७ Thus M only ; चयेनदे Be BU ; चयेनदे Be 11 T.

- दाचमसीति^१ हिरण्येनोत्पुनानि शुक्रा वः शुकेणोत्पुनामि
 चन्द्राक्षत्रेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चिताना इति^१
 गृह्णाति पर्णमयेन सधमादो दुग्धिनोरुर्ज एत अनिमृष्टा
 अपस्थवो वसानाः । पस्यासु चक्रे वरुणः सधस्वमपाः गिशु-
 १ मादितमास्वन्नरिति^१ पुरस्तादासीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वा दक्षिणत आसीनायौदुम्बरेण राजन्याय प्रयच्छत्येत-
 यैव गृहीत्वा पश्चादासीनायाश्चत्येन वैश्याय प्रयच्छत्येतयैव
 गृहीत्वोत्तरत आसीनाय नैयग्रोधेन जन्याय प्रयच्छत्येतै^२
 प्ररेकमाग्नीध्रः^३ हत्वापिधाय^४ प्रज्ञातं निदधात्यय यजमानं
 १० तार्यं परिधापयति चवस्थोऽवमसीति^१ चवस्थ योनिरसी-
 त्यासजते^२ तार्यमभीव नाभिमुष्णीषं पर्यस्थत्यैनमेकग्रतेन
 दर्भपुच्छीलैः पवयति नित्येन पवनेनाथैनमुद्गृह्णाशयति^३
 दधुदुम्बरः^४ शष्पाणीत्यैनमाविद्धिः प्राक्षमानयत्याविजो
 अग्निर्गृहपतिरिति सप्तभिरनुच्छन्दसमथैनं यजमानायतने
 १५ तिष्ठन्तं प्राक्षैष वो भरता राजेति येषां श्रेष्ठो^५ भवति^१
 सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याह्वयाम्ने धनुः

१ Thus M only (reading however एवं i.s.o. एवं); Be U om.
 आग्नीध्रं . Be 11 T are wholly corrupted.

२ Thus M Be B U ; आसचते Be 11 T ; Bhav. reads सचते or
 आसचते ।

३ Uncertain reading : *मुद्गृह्णमाशयति M U Be B ; T Be 11
 totally corrupted : *मुद्गुम्बरमाशयति ।

४ Thus T Be 11 ; राजा M U Be B.

प्रयच्छतौन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्ष्णेयस्य वायं वृषं वध्यादिति शत्रु-
 बाधना स्तेतौषूक्चक्रौ^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
 मा प्रत्यञ्चं पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मा पात
 विश्वाभ्यो मा नादाभ्यः पातेत्यथ हिरण्यवर्णावुषसाः विरोक
 इति त्रिष्टुभा^३ बाह्व उद्गृह्णात्यथैनः^४ सः प्राप्ति मनसैव दिगो
 ऽनुप्रक्ताम मनसोर्ध्वामनूज्जिह्वैत्यथैनः^५ वाचयति ॥ ६ ॥

धमिधमातिष्ठोयामातिष्ठ विराजमातिष्ठोदौचीमातिष्ठो-
 र्ध्वामातिष्ठेत्याचैव^६ तिष्ठन्याचति मारुतं चैकविंशतिकपालं
 वैश्वदेवौ चामिचा^७ तस्य यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तेन
 मथमानि कपालान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
 राणि^८ ताभ्यां चरति^९ मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहि मरुतो यजेति
 विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुब्रूहि विश्वान्देवान्यजेत्यनिष्टस्त्रिष्टुक्ते^{१०}
 एवैते हविषो^{११} अपिधाय^{१२} प्रजाते निदधात्यथ याचति गार्दू-

१ Before ने T Be 11 ins : एवास्य बाधन इति ब्राह्मणं, cp. TBr. I. 7. 6, 8.

२ Thus M Be 11 T; बाधध्वमि Be BU.

३ Be BU चिर् or चि, but cp. T Br. I. c.

४ Emended; •र्ध्वामनूज्जिह्वौ• M; •र्ध्वामनूज्जिह्वौ• T Be 11;
 •र्ध्वान्जिह्वैर्यथैव• Be BU; cp. TBr. I. 7.7.2 and Hir. XIII. 15: मनसो-
 र्ध्वामनूज्जिह्वैरे ।

५ अथ om. Be BU.

६ All the MSS. exc. M om. च ।

७ चरति M T Be 11.

८ Before चनिष्ठस्त्रि M T Be 11 ins. चामिचया चरति ।

९ Thus M Be BU; चनीचि मरुतोपिधाय T Be 11.

- लक्ष्मं सुवर्णरजतौ च^१ इक्ष्मी वाराही उपानहौ शीसं च
 लोहितायमं च^१ दक्षिणतः क्षीव आस्ते^१ ऽथ पुरस्तादभिषे-
 कस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
 यजमानायतने शार्दूलचर्म प्राचीनग्रीवमुत्तरक्षोमोपप्लुणाति
 ५ सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादिति^१ तद्यजमानं
 प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां इक्ष्माभ्यां पर्धुपास्त्यमृतमसि
 मृत्योर्मा पाहीत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योन्मा पाहीत्युपरि-
 द्यात्सुवर्णं गताह्वमथावेष्टा दन्दशूका इति दक्षिणत
 आसीनं क्षीवः शीसेन विध्यति^१ मध्येन पादेन लोहिता-
 १० यसं निरस्यति निरस्तं नमुचेः शिर इत्यवास्मा अभिषेकास्म-
 प्रत्यहन्ति^१ तान्सो ऽवेचते ॥ १० ॥

- सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवक्ष्य ये । ते ते वाचः
 सुवन्ता ते ते प्राणः सुवन्ता ते ते चक्षुः सुवन्ता ते ते
 श्रोत्रः सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^१ पाचमादाय तेनाभिविञ्चत्यध्व-
 १० र्युरेव^१ यजुर्जपत्यभिविञ्चन्तीतरे सोमस्य त्वा शुचेनाभिविञ्चा-
 म्यग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्तेन्द्रियेण मिचावरुणयोर्वीर्येण
 मरुतामोजसा चक्राणां चक्रपतिरस्यति दिवस्याह्यसावित्यथोर्ध्वा

१ om. MB.

१ Thus M; संप्रतिगृह्णाति T Be 11; हरति i.s. of संप्रत्यहन्ति Be BU;

Bhav. periphrases: सहोयन्त्ये ।

१ Thus M Be U; ब्रह्मण B; ब्राह्मणा Be 11 T.

१ तेनाभिविञ्चत्य T Be 11.

धाराः समुन्मृष्टे समावृत्तधरागुदीचौरहिं बुध्नियमतुसंवर-
 नीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावस्यरन्ति स्वसिच इयाना
 इत्यत्रैतेषामभिषेकाणां मुख्ये पात्रे स० सावात्ममवनीय^१
 प्रतिहितस्य गृहानेत्यथान्वारभ्योः प्रतिहिते च महिष्यां च
 जुहोति प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यचास्मा एष प्रतिहितो
 वरं ददात्यय प्रतिहिताय पात्रं प्रयच्छन्नाहेदं ते पात्रं दाया-
 यमसद्यदा^२ ताभिषिञ्चामीदं ते ऽमदित्यैतेनैव यथेतमेत्या-
 ग्रीध्रे^३ प्ररेकं जुहोति रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै ऊतमसि
 यमेष्टमसि स्वाहेत्यचास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं
 भवति^४ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्येक्ष्यममावामुध्यायणो ऽमुख्य १०
 पुत्रो ऽमुख्य पौत्रो ऽमुख्य नप्ता राजसूयेनेत्यय भृशुंवः सुवरिति
 वाचं विस्मृजते^५ दाभ्यां मुखं विमृष्टे^६ गायत्र्यान्विष्णुक्रमान्क-
 मते^७ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोतीन्द्राय
 स्वाहा घोषाय स्वाहेति^८ द्वादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यत्रैतयोर्हविषोः स्विष्टकृता १५
 चरत्यथेने अपिधाय प्रज्ञाते निदधाति^९ ॥ ११ ॥

अथ वाराहौ उपानहावुपमुञ्चते पशूनां मन्युरसीति

१ •सावमवनीय M.

२ Thus M, which omits only यदा, but cp. infra XII. 13 s. f.;
 दायादयद्यदा Be U; the other three MSS. are wholly corrupted;
 my copies of Bhav. read यद् i.s.o. यद्यद् ।

३ आग्रीध्रे om. Be BU.

४ Thus Be 11 T; दायायानि • MU Be B.

- दक्षिणे पादे तवेव मे मन्युर्भूयादिति सव्ये^१ ऽथेमामभिमृ-
 शति नमो मावे पृथिव्या इति^१ तस्यां दक्षिणं पादमुपावह-
 रति^१ माहं मातरं पृथिवीः हिः मिषमिति मा मां माता
 पृथिवी हिः सीदिति सव्यमथान्तरेण चालालोत्करावुदङ्मुप-
 ५ निष्क्रामति^१ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णो-
 र्विक्रान्तमसीत्युत्तरत एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^१ तान्दृष्ट्वैव
 प्रतिहितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं कृत्वा
 रथमातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूबरम-
 भिनिश्रयते^१ तं तदानौमेव प्रतिहितो ऽवतिष्ठति प्रमसा-
 १० हिषे पुरुहूत शूनिनि^१ त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ^१
 प्रतिहिताय^१ धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एष षट्त्रिंशत्सु
 शस्याप्रव्याधेषु निर्जयेन^१ सहस्रेणावभितस्तस्या^१ इधुमस्यतादपै-
 नः^१ राधुताज्जिलैनं^१ दक्षिणापथेनात्याकुरुतादिति^१ राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवहति Be BU.

१ •ष्क्रामति Be 11 T Be BU; •ष्क्रामन्ति M; Bhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

१ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); •भिनिश्रयते M Be U;
 •धिविषयते B; •धिशायते Be 11 T.

१ Thus M only; ब्राह्मणमथप्रतिहिताय Be 11 T; ब्राह्मणमथनिहिताय Be BU.

१ Thus MU Be B; निर्जयेष Be 11 T.

१ Thus Be BU; •वभितस्तस्या M; •वसीततस्या Be 11 T.

१ Thus corrected; •मस्यतादपैनं Be 11 T; •मस्यतादपैनं M;
 •मास्यतादपैनं Be BU.

१ Thus corrected; •धुताज्जिलैनं Be BU; •धुताज्जिलैनं T Be 11;
 •धुताज्जिलैनं M.

एव सङ्ग्रहिहो^१ भवति राजपुत्रस्त इधुममिच्छति^२ स त्वाप-
रास्त्वति^३ तस्मा उत्तरवर्ग्येण^४ संश्लेषेण^५ प्रयच्छतादिति^६ स
तथा करोति^७ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथाहामिदं यजमान माहेन्द्रं यत् यहीयामीत्यन्वारम्भ
यजमाने माहेन्द्रं यत् गृह्णाति महाऽइन्द्रो य ओजसेत्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
सृज्य सादयत्येव ते धोनिर्महेन्द्राय त्वेयं यैतावन्मणीन्याचति
राजतमौदुम्बरः सौवर्णमिति^२ त एते^३ नानासूत्रेष्वोता
भवन्ति^४ तानुत्तरस्य हविर्धानस्य मध्यमे वऽग्रे प्रयस्याप
उपसृज्य वर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुता स्तोत्रमुपा- १०
करोति^५ सुवते माहेन्द्राय^६ प्रकृते मासि संप्रैषमाहाजिहृत

१ Thus corrected ; संश्लेषो M ; गृहो T Be 11 ; संश्लेषो Be BU.

२ Thus corrected ; इधुमाचिच्छति Be BU ; इधुमवचिच्छति M ; इधु-
मच्छति T Be 11.

३ Thus corrected ; परास्त्वति MSS.

४ Thus M Be BU ; वर्गेण T Be 11.

५ Thus M ; समश्लेषेण T Be 11 ; समश्लेषेण Be BU. I subjoin the
vivarapa of this difficult passage as found in my two copies :
राजन्वः सविथः एव पदविंशत्यु श्रम्याचेवेण जेतयोन (read *येन) मोसहसेषा-
वसितः स्तितः तस्मै राजन्वाय इधुमस्यनादित्याग्निष यजमपराधुनां (sic) मोपरि
प्रवर्षीत् (sic) पार्श्वे विध्यतो जित्वा सं दक्षिणापयेन दक्षिणायनमार्गेण नयेति
सविथः पूर्वमेव गृहो (read संगृहो) भवति राजपुत्रस्त्वधुमस्यति स त्वा मोपरि
चिपति तस्मै उत्तरावर्ग्येण तमप्रचिप्रेण (read *पक्षि ?) संश्लेष्य ददादिति तदेव
संश्लेष्य प्रयच्छति ।

६ om. MT Be 11.

- आजिं धावत दुन्दुभीन्समाग्नताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्रीदा-
 गिरं विनयोखूखलमुदादय प्रतिप्रस्थानवार्हणमेककपाशं निर्वप
 सौम्यस्य विद्धीति^२ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^३ धावन्याजिसृत^४
 आग्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाचः^५ संप्रोदिता^६ वाचो ऽनुम-
 ५ न्वयते^७ ग्राम्यन्ति घोषाः ग्रस्ताय^८ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्-
 र्हीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाह्वयते होता^९ प्रत्या-
 ह्वयते ऽध्वर्युः^{१०} गृह्णति^{११} प्रतिशृणोति^{१२} प्रमिद्धसुक्थं प्रति-
 गीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं पश्मनूद्यच्छन्त इतरानुपो-
 द्यच्छन्ते नारागृह्णानुधाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्ष्यगा
 १० यत्र सोमस्येति^{१३} वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^{१४} तथैव दिर्दि-
 नारारागृह्णानुप्रकम्पयन्ति^{१५} दिर्द्धतो माहेन्द्रः परिशेत^{१६}
 आयन्ति रथा^{१७} आगतावथान्दृष्ट्वा जपति^{१८} समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चालासोत्कराबुदङ्गुप-
 निष्क्रामत्युत्तरत^{१९} एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^{२०} तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 १५ हितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं^{२१} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति मद्गतां प्रसवे जेषमित्याश्रं मन इति कूवरमभिनिश्च-

१ •समाग्नताभि• MB.

२ Thus only M; संप्रवदिता T Be 11; in the other MSS. this whole passage is missing.

३ Thus MU Be B; यज्येति Be 11 T.

४ •प्रागमत्यु• Be BU; •प्रागमत्यु• M Be 11 T.

५ •आदायाधिज्यं M only.

यते^१ ' तं तदानीमेव प्रतिष्ठितो ऽन्वातिष्ठति प्रसमाहिषे
 पुरुषत श्रूयते^२ विष्टुभाचारमत इति ब्राह्मणमथ प्रति-
 हिताय धनुः प्रयच्छन्नाहेदं ते धनुर्दायाद्यमस्यदा^३ तामि-
 षिद्यामीदं ते ऽसदित्येतेनैव यथेतमेत्यान्तरेण चात्वालोक्त-
 रावुपातीत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य प्राञ्चः रयमावत्य^४
 तिष्ठति^५ ॥ १३ ॥

तदेतान्मणीन्याचति राजतमौदुम्बरः सौवर्णमिति^१ सव्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्मं धेहौति दक्षिण
 श्रौदुम्बरमूर्गसूजं मे धेहौति दक्षिण एव सौवर्णं युक्कुमि वचो^२
 ऽसि वचो मयि धेहौत्यत्रास्मा अभिलासुपोद्यच्छते^३ तस्या^४
 दक्षिणः हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सव्यमयेनामभिष्टुति^५ समहं विश्वेदेवैरित्येनामपिधाद्य
 प्रज्ञातां^६ निदधाति^७ तदेतान्मणीनेकस्मिन्सूत्र आवयति^८
 मध्यत श्रौदुम्बरं करोति^९ तान्धीवासु प्रतिषज्येतेनैव यथेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; •सविनिष• Be BU; •सविष• Be 11; •सपिष• T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however •स्यमसदा; cp. supra p. 102, 7.

३ •इत्य all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ सव्यमयेनामभि• Be 11 T.

६ प्रज्ञानाद्भिद• Be; प्रज्ञानं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञानं or प्रज्ञातां).

७ Thus M; आवयति Be 11 T; आवयति Be BU.

मेत्यागेणाग्नीध्रं^१ प्राञ्चः^२ रथमावर्त्यावतिष्ठत्यग्नीध्रे^३ रथविमो-
चनीया^४ जुहोत्यग्नये^५ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः सुवाहुतौर-
याश्चेतपुरस्तादेवागेणाग्नीध्रः^६ रथवाहनं प्रागीषं योग्यहतमुप-
स्थितं भवति^७ तस्मिन्सह संयहीचा रथवाहने रथमादधाति^८
१० सुवर्गादेवैनं लोकादन्तर्दधाति^९ हः सः शुचिषदित्यादधाति^{१०}
ब्रह्मणैवैनमुपावहरति^{११} ब्रह्मणादधात्यतिच्छन्दसादधातीति ब्रा-
ह्मणमयाश्चेतपुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्त्राव^{१२} वाष्टाप-
स्त्राव^{१३} वा विमितं कारितं भवति^{१४} तस्य मध्यत औदुम्बरी-
मामन्दी^{१५} निमिनोति चवस्य नाभिरसीति^{१६} तस्यामुत्तरमष्ट-
१० नमधीवासमासृणाति^{१७} चवस्य योनिरसीत्ययैनामासीदत्यासी-
दन्तमनुमन्त्रयते सोनामासीद सुषदामासीद मा त्वा हिः-
सीदिति^{१८} मा मा हिःसीदित्तीतरः प्रत्याहासन्नमभिमन्त्र-
यते^{१९} निषसाद धृतव्रतो वरुणः पश्यास्वा सप्ताव्याय सुकृत-

१ Here and infra Be 11 T every time आग्नीध्रीयं and •धीवे ।

२ रथमाहृत्य • MSS.

३ Thus (cp. TBr. I. 7. 9. 5) M Be U ; •विमोचनीयाम्नु • Be 11 T ; B corrupted.

४ •दधातीति ब्रह्मणमयैवमुपा • M ; the Brāhmaṇa (TBr. I. 7. 9. 6) is quoted in abbreviated form by all the MSS. exc. M.

५ Thus M, cp. infra XV. 2 and Āp. XVIII. 18. 5 ; •गृहपतावं U Be ; all the other MSS. and Bhav. both times •वस्त्रावं ।

६ Thus M ; उत्तरमष्टनं अधिवास • Be ; उत्तरमष्टनं अधिवास • BU ; उत्तरमष्टनमधीवास • Be 11 T ; Bhav. : उत्तरमष्टनमुपरितोमधिवास ।

७ Thus MT Be 11 ; अनु i.s.o. अधि • B Be U .

रित्यथैनमृत्विजः पर्युपविशन्ति । पुरस्तादध्वर्युरपविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्भोतोद्गातोत्तरतस्तः^१ प्राश्नो वोदश्नो वा
रत्विजः^२ सो ऽध्वर्युमभिवदति^३ ॥ १४ ॥

‘ब्रह्मरनिति’ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याह अध्वर्युः सवितासि
सत्यसव इति^४ ‘ब्रह्मरनिति ब्रह्माणं’ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याह
ब्रह्मेज्रो ऽसि सत्योजा इति^५ ‘ब्रह्मरनिति होतारं’ त्वः
राजन्ब्रह्मासीत्याह होता भित्तो ऽसि सुशेव इति^६ ‘ब्रह्मरनि-
त्युद्गातारं’ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहोद्गाता वरुणो ऽसि सत्य-
धर्मेति^७ ‘सुशोकाश्’ इति चत्तारं^८ त्वः राजन्सुशोको ऽसी-
त्याह चत्ता^९ ‘सुमङ्गलाश्’ इति संपहोतारं^{१०} त्वः राजन्सु-
मङ्गलो ऽसीत्याह संपहोता^{११} सत्यराजार्निति भागदुधं^{१२}
त्वः राजन्सत्यराजसीत्याह भागधुक्^{१३} सप्त पुच्छनासो
ऽभ्युधायाधौ^{१४} स्वं प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्वर्धस्तेन मे
रथ्येति^{१५} तेन^{१६} ते^{१७} रथ्यासमितीतरः^{१८} प्रतिगृह्णाति^{१९} त्वः संप्रथ-
च्छति सूताय सूतयामणिने सजाताय सजातयामणिने^{२०}
संपहोचे ऽचावापगोव्यच्छाभ्यामन्तस्तेन^{२१} तौ^{२२} मध्यतो ऽधिदेव-

१ नतः om. Be 11 T.

२ Thus M only ; all the other MSS. अध्वर्युमभिवदति ।

३ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective ; M only is in good order.

४ Thus M only ; भव्य (i.s.o. अभ्युध) T Be 11 ; भव्याय B Be U.

५ तेजनेरथा० M ; तेजनेरथा० Be 11 T ; तेजतेजराथा० Be BU.

६ तेजतेजतो Be BU ; तनतो M ; T Be 11 def.

नमुद्रत्य^१ तिस्रः पञ्चाशतः सौवर्णानि चान्निवपतो^२ । ऽथासौ
 पञ्चाचानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्ययः^३ राजाभूदिति^४
 ताः क्षदानौमेवाचेव्यपि सृजत्य^५ यैतमोदनमुद्रुवते^६ । नानाः^७ शिनी
 ब्रह्मा च यजमानश्च समानाः^८ शिनी सूतयामणिनी समानाः-
 ११ शिनी चत्तसंगहीतारौ^९ । स यो नु मताच इव स
 राज्ञ आसनं उपविश्य^{१०} चतुःशतमचानपच्छिद्याहोद्भिन्नः^{११}
 राज्ञ इति^{१२} । तानेव^{१३} मनाक् समन्तानिव^{१४} कृत्वा ह कृतं ब्राह्मण-
 स्तेत्य^{१५} यैतमोदनमुद्रुवते^{१६} । समानाः^{१७} शिनी ब्रह्मा च यजमानश्च
 नानाः^{१८} शिनी सूतयामणिनी नानाः^{१९} शिनी चत्तसंगहीतारौ^{२०} ।
 १० स यः पराजयते तस्यैनं कुले चत्ता पाचयति^{२१} । यावदेव
 ओदनः पच्यते तावदेव होता श्रौनः श्रेपमाख्यापयते हिरण्यये
 कशिपावासीनस्तस्मा अर्धयुः प्रतिगृह्णाति हिरण्यये कूर्ध्व
 आसीनः^{२२} ॥ १५ ॥

ओः^{२३} होतस्तथा होतः सत्यः^{२४} होतररात्मा होतरिति^{२५} ।
 ११ यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^{२६} उ^{२७} होवाग्रमी ग्रसति^{२८} । तस्मा

१ वधीता i.s.o. उदत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवमन्यसम M.

४ As the MSS. with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var. of the other MSS. is nearly worthless.

५ MSS. exc. M ins. च, cp. XVI. 8.

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11; वधीत्यन्य उ (•युउ) Be BU; तदाध्येत्यन्य M.

उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति ^१ परःशतं भवतीति ब्राह्मणं ^२
यदैष ओदनः पको भवत्यथैनमेकधोद्भृत्य ब्रह्मण उपहरति ^३
तस्मा एताः स्रैव मणीन्ददाति ^४ शतं विपथं चतुष्पात्वेचमथ ^५
होत्रे ददाति शतं विपथः हिरण्मयं कश्चिद्विशोद्भात्रे ददाति
शतं विपथमथाध्वर्यवे ^६ ददाति शतं विपथः स्वरथं तिस्रः ^७
पञ्चाशतः शौवर्णान्वाहिरण्मयं कूर्चमित्यद्वैभ्य एतन्निर्जस्रः ^८
सहस्रं चतुर्धा कृत्वा ददात्यथैनमेतयामन्वा सद आवहन्वा ^९
वा ^{१०} ब्रजत्यन्वायन्येनमेते ^{११} चमसा ^{१२} अत्रैतथोर्हविषोरिडामुपह-
यत ^{१३} इडोपहतं माहेन्द्रः होता चैवाध्वर्युश्च ^{१४} संभचयतो ^{१५}
नराग्रः सपीतेन नाराग्रः सान् ^{१६} होत्रचमसमेवैते चयः समुप- ^{१७}
ह्वय भवयन्ति ^{१८} यथाचमसं चमसान्तिन्व म इत्यात्मानं
प्रत्यभिमुख्यन्ते ^{१९} नाथाययन्ति चमसान् सर्वभवा मार्जयन्ते ^{२०}
ऽयेन्द्राय तेन्द्राय त्वेतेवं ^{२१} चिभिद्वक्थ्यपर्यायैश्चरति ^{२२} संतिष्ठते
माध्यन्दिनः सवनं ^{२३} प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ^{२४} प्रसिद्धमादित्य-

१ सर्वान् before मणीन् ins. Be B; सर्वमणीन् U.

२ चतुष्पात्वेचं all (also Āp. XVIII. 19. 7), but cp. supra p. 96, 5.

३ Thus M; अथ om. Be BU; विविधसर्धानध्वर्यवे T Be 11.

४ एतन्निर्जस्रं all.

५ आवहन्वावावजंत्य• Be BUT Be 11; आवहन्वावजंत्य• M, but cp. supra p. 81, 5.

६ एतत्वाचं ins. T Be 11.

७ Thus MT Be 11; त्वेतेव Be; त्वेतेव एवं BU.

८ •चरति M Be BU; •चरति T Be 11.

यहेण चरित्वाययणं गृह्णात्यथोक्त्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यग्रभ्यां चरति ^२
 तयोर्नाना मनोते ^३ नाना देवते ^४ नाना प्रत्यभिमर्शनौ ^५ नाना
 वसाहोमौ समानो वनस्पतिः समानः स्निष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 ५ समान्यो दिशो ^६ नाना दिश इत्येके ^७ समानं कर्मावस्थयाद-
 यैतस्मिन्नवस्थ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ ^८ ^९ प्रप्राव्य
 वाराहौ चार्मपक्षीभ्यामुदेति ^{१०} ^{११} सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति ^{१२} विपुवति दर्भस्तम्ने जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति ^{१३}
 पुनरेत्य ^{१४} गार्हपत्ये जुहोत्यग्रये गृहपतये स्वाहेति ^{१५} प्रसिद्धो
 १० ऽवभृथ ^{१६} उदयनीयेऽश्वेष्टा मैत्रावरुणौ वशासुपाकरोति ^{१७} तस्यै
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा नैव ऋशूणि वपते न केशाभ्यंतिष्ठत
 एव उक्त्यो ऽभिषेचनीयस्तुत्तिः प्रपवमानः ^{१८} सहस्रदक्षिण
 उदवसानीयान्तः ^{१९} ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्त्रैषा पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने सप्तसु श्रम्याप्रव्याधिषु
 १५ शाला कारिता भवति ^{२०} सो ऽवैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ^{२१}

१ मनोते M Be 11 T; मनोता Be BU.

२ Thus M; देवता Be BU; T Be 11 om. this passage.

३ •मर्शनौ M; •मर्शने T Be 11; •मर्शे B; •मर्शना Be.

४ Thus M; चर्मपक्ष्या उपानहौ T Be 11; चारिष्या उपानहौ BU;

चारिष्या उ० Be; ep. infra XVIII. 19 init.

५ Thus T Be 11; चार्मपक्षिभ्या० M; चर्मपक्षीभ्या० B; चर्मपक्षिभ्या० Be U.

६ Thus M; प्रातरित्य Be BU; Be 11 T defective.

७ •तुल्यंशव० U Bhav.

हिरण्यं ददाति । अग्न्यान्नास उदवसाय वसति । सारस्वतं
 चरुं । वसतरौ ददाति । द्वितीये अग्न्यान्नास उदवसाय
 वसति । सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । तृतीये
 अग्न्यान्नास उदवसाय वसति । पौष्णं चरुः । श्यामं ददाति ।
 चतुर्थे अग्न्यान्नास उदवसाय वसति । वार्हस्पत्यं चरुः ।
 ऋतिष्ठं ददाति । पञ्चमे अग्न्यान्नास उदवसाय वसत्येन्द्र-
 सेकादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । षष्ठे अग्न्यान्नास उदवसाय
 वसति । वारुणं दशकपालं । महानिरष्टं ददात्य सप्तमे
 ऽष्टकपालमध्यवसत्येतदेवावर्दीचते । । ऽय वै भवति मद्यो
 दीचयन्ति मद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छतीत्यथैनं १०
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानीय दीक्षणीया-
 मिष्टिं निर्वपति । तस्याः सः स्वितायां सुष्टी चैव न करोति
 वाचं च न यच्छति । निदधत्यस्मा एतद्विविच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमथ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति । हविष्कृता वाचं विसृ-
 जते । ऽवास्मा एतद्विविच्छिष्टं प्रयच्छन्ति । व्रतभाजनमथ प्राय- ११
 णीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति । पदेन
 चरित्वा दशभिः साण्डैर्वसतरौ राजानं कौत्वोष्मातिथ्यं
 निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः सौम्यं चरुं । वभुः
 ददात्यथ मध्यमे उपसदावन्तरेण त्रात्रमष्टकपालः । शुण्डं
 ददात्यथोपरिष्ठादुपसदां वैष्णवं चिकपालं । वामनं ददात्य- १२

१ दीक्षते Be BU ; दीक्षते M ; दीक्षते T Be 11.

२ यच्छति M Be 11 T ; यच्छति Be BU.

वाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणोय सदोहविधानि संमिनोति ।
 सदोहविधानि संमित्याग्नौषोमौ प्रणयत्याग्नौषोमौ प्रणोय
 यूपस्थावृता यूपमुच्छ्रयति । स्वर्णं यूपमुत्सृज्याग्नौषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा सारस्वतीर्वस-
 १० तीवरीर्मृच्छात्ययं पशुपुरोडाशं निर्वपतीद्वान्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽथ
 वसतीवरीः परिहृत्य पथाश्वि विग्नस्थोपवसन्त्ययातो महाराच
 एव बुधन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहत्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यद्वि-
 १० रुदैति । ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं कतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं यद्वा
 गृह्यन्ते । समानं कर्माग्निनाद्वादाग्निं यद्वा गृहीत्वा दे
 रग्ने आदाय यूपमभ्यैति । स्वर्णं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्यपर उपाक्तम्भो भवति । तयोः
 १५ प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्थां
 दारि । सूतग्रामण्यावुपतिष्ठतो । ऽपरस्थां चत्तसंगृहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता का ते मातामहीति । स य

१ •दैति MT Be 11 ; •दैति Be BU.

२ om. MT Be 11.

३ •भ्यैति M Be BU ; •भ्यैति T Be 11.

४ द्विमि M.

५ •उपतिष्ठतो B Be U ; •उपविशतो M ; •उपनिश T Be 11.

६ om. Be BU.

आ दशम्यै^१ संपादयत्यति तः सृजन्यं यो न संपादयति
 दौर्घवशेन तमुपातुदन्ति^२ । स य आह वैश्या मे माता
 सावित्रीति^३ वाति तः सृजन्ति विष्णो विवाहान् गोप्ता
 इति वदन्तो^४ । दशदशाच चमसमभिसंजानत^५ । ऋजुधा
 प्रातःसवनः सन्तिष्ठते^६ । प्रमर्पन्ति माध्यन्दिनाय सवनाय^७ ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^८ । प्रसिद्धं यहा गृह्यन्ते^९ । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^{१०} । दाक्षिणानि जुता प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
 स्रजमुद्राचि रुक्मः^{११} होत्रे ऽयं प्रस्रोतप्रतिहर्षभ्यां दादश पठौ-
 हीर्वाङ्घ्रणे वशां मैत्रावरुणायर्वभं ब्राह्मणाच्छः^{१२} सिने वाससी
 नेष्टापोदभ्याः^{१३} सूरि यवाचितमच्छावाकायानद्वाहमग्रीधे^{१४} ।
 भार्गवो होता भवति^{१५} । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 न्तीयमग्निष्टोमसामं ऋजुधा माध्यन्दिनः सवनः सन्तिष्ठते^{१६} ।
 प्रमर्पन्ति तृतीयसवनाय^{१७} । प्रसिद्धमादित्यगृहेण चरित्वाययणं
 गृह्णाति^{१८} । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे
 धामन्पशुभ्यां चरति^{१९} । तथोर्नाना मनोते^{२०} नाना देवते^{२१} ।
 नाना प्रत्यभिमर्शनौ^{२२} । नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः
 समानः स्निष्टह्यग्रेषवाक्षमानीडा समान्यो दिग्गो^{२३} । नाना

१ Thus Be BU ; दशतम्ये M ; T Be 11 om. this passage altogether.

२ Thus M Be U ; तमुपातुदन्ति B ; तंनुदन्ति T Be 11.

३ Thus MT ; सावित्रीनि Be 11 ; सावित्रीनि Be BU.

४ मनोते MT Be 11 ; मनोता Be BU.

५ देवते M ; देवता Be BU ; om. T Be 11.

६ Thus T Be 11 ; •भिमर्शनौ M ; •भिमर्शना Be BU.

दिश इत्येके ' समानं कर्मावभृथाप्रमिद्धो ऽवभृथ ' उदय-
नीययेद्येद्वा मैवाववणीं वग्रासुपाकरोति ' तस्यै प्रमिद्धं वपथा
चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते अश्रूण्येव वपते न केशाश्च^१तिष्ठत
एषो ऽग्निष्टोमः सप्तदशो दशपेयः सहस्रदक्षिण उदवसानौ-

५ यान्तः^१ ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजत^१ ' आग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं चरुं मैवाववणीमा-
मिर्त्वा बार्हस्पत्यं चरुमित्यथ वै भवति हविषोहविष इद्वा
बार्हस्पत्यमभिघारयतीति ' स हविषोहविष इद्वा बार्हस्प-

१० त्यमभिघारयत्यन्वाहार्यमासाद्येता^१ आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
द्विपशुना पशुवन्धेन यजत ' आदित्यां मल्हां गर्भिणीमाल-
भते मारुतीं पृश्निं पष्ठौहौं^१ गर्भिष्ठादित्या भवत्यगर्भा^१
मारुत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मारुत्योत्तरयोच्चैरादित्याया
आश्रावयत्युपाश्रु मारुत्यै^१ संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुवन्ध-

१५ स्तथाय सात्यदूतानां^१ हविर्भिर्यजते ' ऽश्विभ्यां पूषे पुरो-
डाग्रं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुं सवित्रे
सत्यप्रसवाय पुरोडाग्रं द्वादशकपालमन्वाहार्यमासाद्य तिसृ-
धन्वः शुष्कदृतिं ददाति^१ तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति^१ स

१ यजत Be BU.

१ Thus M only; *मासाद्यता Be BU; *मासाद्येता T Be 11.

१ Thus M only; भवतिवर्भा Be BU; T Be 11 om. these words.

* Thus M; the other MSS. are partly corrupted, partly incomplete.

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो म इति तं वेदाय यो न प्रतिगृह्णात्यमित्रो म इति तं वेदाय पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजत ।
 आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति शौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालं
 बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालमन्वा-
 हार्यमाषाद्य दक्षिणः रथवाहनवाहं ददात्यय पौर्णमासवैश्व-
 धाम्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । सारस्वतं चरुं
 निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमा-
 दित्यं चरुमन्वाहार्यमाषाद्योत्तरः रथवाहनवाहं ददाति ।
 ॥ १६ ॥

अत्रैतद्द्वादशाहं व्रतं चरत्याह्नौ न दतो धावते । १०
 ऽभ्यह्ने न प्रमन्दयते युध्यते युद्ध आगते । ऽग्निहोत्रोच्चे-
 यणव्रतो वा यजमानो भवति भक्तमुपव्या आहरन्त्यया-
 स्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने तिस्रः शालाः कारिता
 भवन्ति स दक्षिणार्थाः शालामथवसाय मयित्वाग्नीन्वि-

१ Thus Be BU ; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Ap. XVIII. 22. 6, 8.

२ Thus again, Be BU ; रथवाहं M ; T Be 11 om.

३ These and the following words thus in M ; चरत्याह्ने नदतेधा-
 वतेभ्योतेनप्रमन्दयते Be BU ; चरतिनाह्नेनदतोधावतेभ्योतेनप्रमन्दयते Be 11 T ;
 Bhav. reads प्रमन्दयते explaining this word, as it seems, by न
 च्छायां येने न केनान्विहिते ।

४ वा Be 11 T ; च Be BU ; M om.

५ M om. च, but cp. vol. I. 67. 4.

६ दक्षिणां T Be 11.

- इत्य प्रतीचीनसोमाय केशवपनीयायातिराचाय दौचते ।
 तस्यापरिमिता दौचा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजनौये^१ इहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ थादेत्य^१ वसतौवरीः परिहृत्य पथाऽसि विग्रिष्योपवसन्त्य-
 चातो महाराच एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽर्च्यैर्द्विरुदेत्यतिराचं^२ कतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः ।
 प्रसिद्धं यहा गृह्यन्ते^३ समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ।
 १० उदयनीययेष्टोडा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं
 वपथा चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते यानि कानि च सोमानि^४
 वापयते । संतिष्ठत एष प्रतीचीनसोमः केशवपनीयो ऽतिराचः
 सहस्रदक्षिण उदवमानीयान्तो । ऽय मध्यमाऽऽशालामध्यव-
 साय मधित्वाग्नीन्विह्य व्युष्टये दिराचाय दौचते । तस्या-
 १५ परिमिता दौचा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते दिराचस्य मे^५ सतो^५ ऽमावास्याया^५ उपवसथौये^५

१ Thus U Be (sec. m.); यज्ञौवे Be (pr. m.) B; यज्ञौवे M; Be

11 T om. the passage.

२ •वोपवस• M Be.

३ Thus M Be 11 T; •द्विरुदेत्यातिराचं Be BU.

४ तानि ins. M.

५ Thus T Be 11 (only •वास्याये); मे before सतो om. M, but this MS.: मावास्याये स उप०; Be BU give मे before सतो and मा before उप०, reading •वास्याये ।

ऽहम्पूर्वमहः संपत्स्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति ^१ संतिष्ठते बुद्धि-
 द्विराचो ^२ । ऽथोत्तरार्थाः ^३ शालामध्वमाय मयिताग्नीन्विह-
 त्योदयनीयायाग्निष्टोमाय दीक्षते ^४ । तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
 उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः ^५ । संतिष्ठत एव उदयनीयो ऽग्निष्टोम-
 स्यतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो ^६ । ऽय देविकाहवि-
 र्भिर्यजते ^७ । ऽय वैधातवीयया यजते ^८ । ऽय सौत्रामण्या
 यजते ^९ । संतिष्ठते राजसूयो ऽर्धमप्यदशैमांसैः ^{१०} । संतिष्ठते
 राजसूयः संतिष्ठते राजसूयः ^{११} ॥ २० ॥ सप्तमः ॥

॥ इति द्वादशः प्रश्नः ॥

१ Thus all; are we to correct बुद्धिर्द्विराचो ?, cp. 117, 14.

२ Thus BeBUM (sec. m.); बोधराः M (pr. m.) T Be 11
Karmāstasūtra.

३ उदयनीयान्तो Be 11 T.

- १ यथात इष्टीयांख्यास्यामस्तामाः स्रष्टप्रदिष्टमेव दार्शपौ-
 र्णमाभिकं तन्त्रं^१ दार्शपौर्णमाभिकः^२ सःस्कारः^३ सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमाः^४ यथाकाशं पर्वतिथ्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्याना^५ अथ वा अनादिष्टस्याना यानि
 ५ पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि^६ भवन्ति वा अनर्तेष्टयो^७
 ऽथ वा अनर्तेष्ट्य उपाधिगमकालास्ता भवन्ति^८ यथैतदभ्युद्-
 ताभ्युदिताभिनिस्तुक्ताविजातेति^९ व्युदितमन्यन्वाधानं^{१०} नित्यं
 व्रतोपायनं^१ यावत्सिद्धिं याजमानमनुसः^२ हरेदन्यथावापदेव-
 ताभ्यस्तामां वाः सोपनामास्ता उपाः^३ श्वेतरा उच्चैरादेशादेव^४
 १० सप्तदश सामिधेन्यो जानीयाद्यथैतन्मानवौ श्वौ धाव्ये क्षुर्या-
 दुष्णिहककुभौ^५ धाव्ये त्रिष्टुभौ^६ संघान्ये^७ वाचंज्ञावाव्यभागौ
 पूर्वपक्षे^८ वृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^९ यानि श्वौः^{१०} पि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{११} क्षुर्नानावर्ही^{१२} श्वेव

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the vivaraṇa. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptions.

१ Thus M and Bhav.; *माभिकाः संस्काराः all the other MSS.

२ अंतमा M.

३ *तीर्थानि M.

४ क्षुर्याद् om. M.

५ Thus only D; M om.; त्रिष्टुभौ धाव्ये UB; त्रिष्टुभौ धाव्ये Be; त्रिष्टुभ
 द्वाष्ट्रे Be 8.

६ व्यपेतानि M.

तानि जानीयादादेशादेव दक्षिणायपेतः^१ समानवर्हिर्भवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नष्टीरूपाः^२ श्रयाजोः^३ ऽनुसमेति^४ यदेवत्यः^५
 हविस्तदेवत्ये याव्यापुरोऽनुवाक्ये^६ पुरस्तात्स्विष्टकृत उपहोमा
 यावामुक्ता उपहोमा^७ वासोदक्षिणाः काम्या इष्टयो या
 अनादिष्टदक्षिणा^८ गोदक्षिणः पशुवन्धो^९ नित्यो ऽन्वाहार्य^{१०} ।
 इति^{११} नार^{१२} इमा^{१३} इष्टयो^{१४} व्याख्याताः^{१५} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्नी अश्रवः^२ हौत्वैन्द्राग्नमेका-
 दशकपालं निर्वपेत्सर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वेति^३ तस्या
 एते भवत इन्द्राग्नी रोचना दिवः अथहवमित्यैन्द्राग्नमेकादश- १०
 कपालं निर्वपेत्संपाममुपप्रयास्यन्निति^४ तस्या एते भवत
 इन्द्राग्नी नवतिं पुरः शुचिं नु सोममित्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं
 निर्वपेत्संपामं जित्वेति^५ तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्नी
 अश्रवः^६ हौत्वैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेज्जनतामेव्यन्निति^७
 तस्या एते भवत इन्द्राग्नी रोचना दिवः अथहवमिति^८ १५
 पौष्णं चरुमनुनिर्वपेदिति^९ तस्या एते भवतो वयमु त्वा
 पयस्यते पयस्य इति^{१०} क्षैचपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येति^{११}
 तस्या एते भवतः क्षैचस्य पतिना वयं क्षैचस्य पत इत्यैन्द्राग्न-

१ =क्षेत्रं M.

२ दिशामवेष्टिर्नष्टी M.

३ इतीन्विमा इतीन्विमाः M; all the other MSS. have also इतिर,
 or इतीर ।

मेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ये
संधामं जिगृषुः ' ॥ २ ॥

- अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासधात्री सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
१ येषां यच्छमाय उपकल्पयते पथो ऽन्तिकादृर्चिरनद्वाहं '
तस्या एते भवतो ऽग्ने नया देवानामित्यन्वाहार्यमासाद्यानद्वाहं
ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः
सन्नवत्यमिव चरेदिति ' तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा अग्नि
यदो वधं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रचोऽग्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्य रचाऽग्नि सचेरन्नित्यथ वै भवति निश्चितायां
निर्वपेत्परिश्रिते याजयेदिति ' स निश्चितां महाराच उत्था-
याग्नये रचोऽग्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ' परिश्रिते
याजयति ' ऋषुष्य पात्रः प्रभितिं न पृथ्वीमित्येतस्मानुवाकस्य
षष्ठदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह ' तस्या एते भवतो
११ रचोऽहं वि ज्योतिषेत्यथ पुरस्तात्त्रिष्टुतः सुवाङ्मतिमुपजु-
होत्युत स्नानामो दिवि षन्वग्रेरिति ' ॥ ३ ॥

- अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्निति '
तस्या एते भवतस्त्वमग्ने रुद्र आ वो राजानमित्यग्नये सुरभि-
मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा वा
१० प्रमीयेरन्यो वा विभीषादिति ' तस्या एते भवतो ऽग्निर्होता
साध्वीमकरित्यग्नये सामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संधामे
संयत्त इति ' तस्या एते भवतो ऽक्रन्ददग्निस्ते वसूनीत्यथ वै

भवत्यभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वच्चः प्रमी-
यन्ते ' पुरुषाहुतिर्ह्यस्य प्रियतमोग्रये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ' ऽथ वै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्रये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतः ' ॥ ४ ॥
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्रये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं
कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अङ्गिरस्त-
माश्वाम तं काममग्न इत्यग्रये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत्सर्धमानः चेचे वा सजातेषु वेति ' तस्या एते १०
भवतः अष्टं यविष्ठ भारत स श्वितान इत्यग्रये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिर्चर्धमाण इति ' तस्या एते
भवतो ' ऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेत सर्वमायुरियामिति ' तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दां अग्न इत्यग्रये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे- १५
द्भृतिकाम इति ' तस्या एते भवतस्तस्मै ते दिवस्सरीत्यग्रये
रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्काम इति ' तस्या एते
भवतः शुचिः पावक इगानो रुक्म इत्यग्रये तेजस्वते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्काम इति ' तस्या एते भवत
आ यदिवे नृपतिः स तेजीयसेत्यग्रये साहन्त्याय पुरोडाश- २०
मष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाण इति ' तस्या एते भवतो ऽग्ने
सहन्तमाभर तमग्ने श्वतनामहः रयिमिति ' ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽचवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेता-
 चवानन्धामिति । तस्या एते भवत उचान्नाय वशान्नाय वशा
 हि सूनो इत्यग्नये ऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्यामिति । तस्या एते भवतो । अग्नये ऽक्षपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेताक्षपतिः स्यामिति ।
 तस्या एते भवतो । अग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पेद्यग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावीत्येतयेत्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते हिरण्यं । तस्या एता भवन्त्यग्न आयूषि
 पवसे अग्ने पवस्त्राग्ने पावक म नः पावकाग्निः शुचिव्रततम
 १० उदग्ने शुचयस्तवेत्यन्वाहार्थमाभाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेच्चक्षुष्काम इति । तस्या एता भवन्ति ॥ ६ ॥

- अग्नये पुचवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे
 पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकाम इति । तस्या एता भवन्ति
 यस्मा च्छदा कौरिणा मन्यमानो यस्मै त्वष्ट सुकृते ज्ञातवेदस्वे
 १५ सुपुत्र शवस उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रसवते ऽज-
 क्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवानन्धामिति । तस्या एते
 भवतो अग्ने रसेनापो अन्वचारिषमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमानन्धामिति । तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 २० सृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्यामे संयत्त इति । तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसातममयं नो अग्निरित्यग्नये ऽग्निवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्मावग्निमभ्युद्धरेयुरिति । तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिधते त्वं ह्यग्ने अग्निनेत्यग्ने
 ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धतो ऽहुते
 ऽग्निहोत्र उदायेदपर आदीषानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न
 कार्यं । यद्वागधेयमभि पूर्वं उद्विष्यते किमपरो ऽभ्युद्विष्येति ।
 तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्येदिति । स तान्येवावचाणानि ५
 संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जग्ने अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
 वेदाः । स गायत्र्या चिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वक्षतु
 प्रजानन्निति । वृन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
 मग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति । तस्या
 एते भवत उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषेति ॥ ७ ॥ १०

तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदारुणं चरं
 दधिकान्णे चरमभिग्रस्यमान इत्येतयेत्या चक्ष्यमाण उपकल्प-
 यते हिरण्यं । तस्या एता भवन्ति वैश्वानरो न जत्या तमग्ने
 शोचिषा शोशुचानो ऽव ते हेड उदुत्तमं दधिकान्णो अका- १५
 रिषमा दधिका इत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेत्प्रजाकाम इति । तस्या एते भवन्ति । वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जात इति । तस्या एते भवतो
 वैश्वानरस्य दशमनाभ्यो दृहज्जातो यदग्र इति । वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपेद्मावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्येति । १०
 तस्या एते भवतो वैश्वानरो न जत्या षष्ठो दिवीत्याग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निसुदासयिष्यन्निति ।

तस्या एता भवन्त्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या तमग्ने
 शोचिषा शोशुचान इति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्ना-
 रुतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीये वैश्वा-
 नरमधिग्नयति गार्हपत्ये मारुतमनूच्यमान आसादयतीति '
 १५ काळे प्रत्यञ्चं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु
 मारुतं ' तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या षष्ठो दिवि
 मारुतो यद्वा वो दिवो या वः शर्मेति ' ॥ ८ ॥

आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति ' तस्या एते
 भवतो ऽदितिर्न उरुथ्यतु महीम् पु मातरमिति ' वैश्वानरं
 १० द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गलेति ' तस्या एते भवतो वैश्वा-
 नरो न ऊत्यास्माकमग्ने मघवत्सु धारयेति ' वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपेदिदिषाण्योरन्नं जग्ध्वेति ' तस्या एते भवतो
 वैश्वानरो न ऊत्यर्तावानमिति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सममानयोः पूर्वं ऽभिद्रुह्येति ' तस्या एते एव भवतो '
 १५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विं प्रतिगृह्येति ' तस्या एते
 भवतो वैश्वानरो न ऊत्या तमग्ने शोचिषा शोशुचान इति '
 वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादप्रतिगृह्याश्वं वा पुरुषं
 वेति ' तस्या एते एव भवतो ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सनिमेव्यन्निति ' तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 २० वैश्वानरस्य सुमतौ स्थामेति ' ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
 शानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति '

स एतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपति । यमेव प्रयुक्ते
तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति ब्राह्मणमथ वै
भवति यथा रज्योत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुया-
दिति । स यथा रज्योत्तमां गामाजति तां भ्रातृव्याय
प्रहित्य भ्रातृव्यस्य गोष्ठे न्यस्यति । निर्वपतिमेवास्मै प्रहिणो- १
तौति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः । ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रं वो विश्वतस्परौन्द्रं नर इतौन्द्रायेन्द्रियावते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रियाणि शतक्रतो ऽनु ते दायौतौन्द्राय घर्मवते १०
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति । तस्या
एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरय इतौ-
न्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकाम इति ।
तस्या एते भवत इन्द्रमिद्वायिनो वृहद्वायन्ति त्वा गायत्रिण
इतौन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रि- ११
यावत इन्द्रायार्कवते भूतिकाम इति । तस्य एता भवन्त्या
यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरय इन्द्रियाणि शतक्रतो
ऽनु ते दायौन्द्रमिद्वायिनो वृहद्वायन्ति त्वा गायत्रिण इति ।
॥ ११ ॥

इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः १०
पाप्मना गृह्येतः स्यादिति । तस्या एते भवतो ऽऽहोमुचे
विवेक यन्मेतौन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि प्रवेपेरचाङ्गाणि वाभि समियुरिति ^१ तस्या
एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इती-
न्द्राय चाचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मो वा परिषत्तो
वेति ^१ तस्या एते भवतस्त्रातारमिन्द्रं मा ते अस्याः महमा-
१० वन्त्रितौन्द्रायार्काश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं
महायज्ञो नोपनमेदिति ^१ तस्या एते भवतो ऽनवस्ते रथं
वृष्णे यत्त इति ^१ ॥ १२ ॥

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्भामकाम
इति ^१ तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अनु ते दायीतौन्द्राण्यै
१० चरं निर्वपेद्यस्य सेनासृग्गितेव स्यादित्यथ वै भवति वस्वजा-
नपीधे संनद्धेत्तान्महेधेनाभ्यादध्यादिति ^१ तान्सहैवेधेनाभ्याद-
धाति ^१ तस्या एते भवत इन्द्राणीमासु नारिषु नाहमि-
न्द्राणि रारणेत्तौन्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेत्संयामे संयत्त इति ^१ तथा एते भवतो यो
१५ जात एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युग्र इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
इव स्यादिति ^१ तस्या एते भवत एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
इव स्यादिति ^१ तस्या एते एव भवतः ^१ ॥ १३ ॥

इन्द्राय दाचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
दानकामा मे प्रजाः स्युरिति ^१ तस्या एते भवतो मा नो
१० मर्धौरा त्व भरतीन्द्राय प्रदाचे पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति ^१ तस्या एते भवतः
प्रदातारः इवामहे प्रदाता वज्रीतौन्द्राय सुचाग्रे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपहृद्गो वापह्यमानो वेति ' तस्या
एते भवत इन्द्रः सुवामा तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्येति '
यो ऽलः त्रिवै सन्सृङ् समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेदित्यय वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
शान्त्या अग्रदाहाय शकरी याज्येति ' तस्या एते भवतो रेव- ५
तीर्नः प्रो स्वस्मै पुरोरयमिति ' ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स-
रस्वत्याज्यभागा स्वादाहस्यत्यश्चरित्यय वै भवति प्रति वै
परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति ' देवे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति-
प्रयुक्त्वा इति ' स दिदिः पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ' चिस्त्रिहवि- १०
पामवद्यति ' तस्या एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो
देव्या नो दिवो बृहस्पत एवा पित्र इत्येतथैव यजेताभिचर्य-
माण इति ' तस्या एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेद्यं यज्ञो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतो आ-
विष्णू अग्नाविष्णू इत्याग्नावैष्णवं हते चरं निर्वपेच्चतुष्काम १५
इति ' तस्या एते एव भवतः ' ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं बृह्णे भ्रातृभ्यो यजमानो ऽयज-
मानस्याध्वरकल्पां प्रतिनिर्वपेद्वाह्ये यजमाने ' नास्येन्द्रियं
वीर्यं बृह्णे ' पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति ' स पुरा वाचः
प्रवदितोर्महाराच सत्यायाग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः- १०
सवनशाकाले ' सरस्वत्याज्यभागा स्वादाहस्यत्यश्चरिति ' तस्या
एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो देव्या नो दिवो बृह-

स्यत एवा पिच इत्याग्नावैष्णवंमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यंदिनस्य
 सवनस्याकाले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या
 एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
 काले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या एता एव
 १ भवन्ति ' मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेदशायै काल इति ' तस्या
 एते भवत आ नो मित्रावरुणा प्र वाचवेति ' ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्वान्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरं
 तिथ्यापूर्णमासे निर्वपेदिति ' स यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स
 तैष्यां पौर्णमास्याः सोमारौद्रं चरं निर्वपति ' परिश्रिते
 १० धाजयत्यथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं
 भवत्याज्यं प्रोक्षणाज्येन मार्जयन्ते ' यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
 करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहु रौश्वरो दुश्चर्मा भवितो-
 रिति ' मानवी चरौ धाय्ये कुर्यादिति ' मरू देववतो रथ
 इत्येतासां द्वे धाय्यालोके दधाति ' तस्या एते भवतः सोमारुद्रा
 ११ विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ' ॥ १७ ॥

यदि विभीषादुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरं
 निर्वपेदिति ' तस्य एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति '
 सोमारौद्रं चरं निर्वपेत्प्रजाकाम इति ' तस्या एते भवतः
 सोमारुद्रा विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति '

१ Thus M Be 8; यदि UD Be; B defect.

२ Thus M Be 8 UD; यजत्यथ Be B.

३ Thus MU Be; धाय्ये Be 8 B; धाय्ये लोके D.

सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिषरञ्जिति^१ तस्या एते एव भवतः ।
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावीत्येतयेशा यच्छ्यमाण
 उपकल्पयते होतानद्वाहं^१ तस्या एते एव भवतो^१ ऽन्वाहार्य-
 मासाद्य होतानद्वाहं ददाति । सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्वे ऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति^१ सो ऽपरचेच- १
 मर्षादायामध्यवसाय मयित्वाग्नीन्विहृत्य सोमारौद्रं चरुं निर्व-
 पत्यथ वै भवति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं वह्निष
 सृणीयादर्धं नार्धमिभ्रस्वाभ्यादध्यादर्धं न^१ स्त एवास्मा आयतने
 भ्रातृव्यं जनयतीति ब्राह्मणं^१ तस्या एते भवतः^१ ॥ १८ ॥ पष्ठः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मार्तः सप्तकपालं १०
 घामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिश्रयति गार्हपत्ये
 मार्तमनूच्यमान आसादयतीति^१ काले प्रत्यक्षमैन्द्रमासादय-
 त्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु मार्तं^१ तस्या एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्सरीन्द्रं नरो मरुतो यद्व वो दिवो या वः शर्म-
 त्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत च्वाय च विश्वे च समदं १५
 दधामित्यैन्द्रस्यावसन्नूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्सरी-
 त्यन्वाहात्याक्रम्याश्रव्याह मरुतो यजेति^१ या वः शर्मति यजति^१
 मार्तस्यावसन्नूयान्मरुह्यो ऽनुब्रूहीति^१ मरुतो यद्व वो दिव
 इत्यन्वाहात्याक्रम्याश्रव्याहेन्द्रं यजेतीन्द्रं नर इति यजति^१ स्त
 एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति विदः^१ हाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण- १०

१ Thus MDB; होतारमनद्वाहं Be U; Be 8 om., perhaps rightly,
 होता ।

मेतामेव निर्वपेद्यः कामयेत कक्षेरन्निति ^१ यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवेनान्यथायथं कक्षयति ^२ कक्षन्त
एवेति ब्राह्मणं ^३ तस्या एता भवन्ति याः पूर्वस्थाः ^४ ॥ १६ ॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं शामकाम
^५ इत्येतथेष्टा यक्ष्यमाण उपकक्षयत उपाधाय्यपूर्व्यं वासो ^६ ऽय
वै भवत्यैन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येदयैन्द्रस्योपरिष्ठादिति ^७ स
ऐन्द्रस्यावदाय द्विवैश्वदेवस्यावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा
उभयतः सजातान्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं ^८ तस्या एते भवतो
भरेष्विन्द्रं ममक्तु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधाय्यपूर्व्यं वासो
^९ ददाति ^{१०} पृश्निष्यै दुग्धे प्रैयङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो शामकाम
इत्ययं वै भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ^{११} तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः श्रियसे कं भानु-
भिरिति ^{१२} यः समानैर्मियो विप्रियः स्यात्तमेतथा संज्ञान्या
याजयेदिति ^{१३} स^१ यैः^१ संजिज्ञासीत^१ तेषूपसमेतेष्वग्नये^१ वसुमते
^{१४} पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय
मरुतवते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरुमिति ^{१५}
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अन्यात्सं नो देवो
वसुभिरिति ^{१६} ॥ २० ॥

आदित्येभ्यो भुवदद्वाचरुं निर्वपेद्भूतिकाम इति ^{१७} तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted :
तस्यैवसंजिज्ञासीततेषूपसमेतेष्व० U; तस्यैवसंजिज्ञासीतेषूपसमेतेष्व० B; तस्यैवसंज्ञानित
तेषूपसमेतेष्व० BeB; तस्यैव संजिज्ञासीततेषूपसमेतेष्व० Be; तस्यैव संज्ञानितेष्वूपसमेतेष्व० D.

भवतो यज्ञो देवानां॥ अचिरप इत्यादित्येभ्यो धारयद्वाचं
 निर्वपेदपरुहो वापरुध्यमानो वेत्ययादितेऽनुमन्यस्तेष्वपरुध-
 मानोऽपरोद्धुः^१ पदपाःसूनादन्ते^२ 'यैनानादायाहरत्युपमेत'
 मरुतः सुदानव एना विशृतिनाभ्यसुः राजानमित्यैनान्यज-
 मानस्याञ्जलावावपति मत्याशौरितौह मन इत्युपनिगृहीते^३ ५
 'वैताग्नपदपाःसूनसंचरे परावपत्येव यं यजमानो हेष्टि तं
 मनसा ध्यायति' तस्या एते भवतो धारयन्त आदित्यामस्मिन्तो
 भूमौधारयन्निति^४ यः परस्ताद्वाग्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीहो-
 नाहरेच्छुक्ताः॥ च कृष्णाः॥ च विविधुयादित्येष वै भवति ये
 शुक्लाः सुक्तामादित्यं चरं निर्वपेदिति^५ तस्या एते भवतस्यावु
 चचिद्यान् दक्षिणेत्यादित्या वै देवतया विद्विशमेवावगच्छतीति
 ब्राह्मणमेव वै भवत्यवगतास्य विडनवगतः राष्ट्रमित्याज्यं
 कृष्णाः सुक्तं वारुणं चरं निर्वपेदिति^६ तस्या एते भवत इमं
 मे वरुणं तत्त्वा यामीति^७ वारुणं वै राष्ट्रमुमे एव विशं च
 राष्ट्रं वावगच्छतीति ब्राह्मणम्^८ ॥ २१ ॥ १५

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिसमहमादित्येभ्यो^९ भागं
 निर्वपाम्यामुष्मादसुख्यै विशोऽवगन्नोरिति निर्वपेदिति^{१०}

Thus M and Bhav. ; परवपद० Be BDU ; *परवः पद० Be B.

१ Thus M ; यैनानादायहरत्यु० Be B ; D om. आदाय ; धेनानायांतरत्यु०
 Be BU.

२ Thus M ; नि om. all the other MSS.

३ Corrected (cp. TS. II. 3. 1. 4) ; all the MSS. have इदम्
 i. e. o. इदम् only U : इदममहमा० ।

- निरूप्योपरमत्ययावगच्छते सः सादयति^१ तस्या एते भवतो
 यज्ञो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवैनं भाग-
 धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमय वै भवति
 यदि नावगच्छेदाश्वत्यान्मयूखान्मग्न मध्यमेषायासुपहत्यादिति^१
 ५ प्रागीधमनो^१ स्वस्थापयित्वाश्वत्यान्मयूखान्मग्न^१ मध्यमेषायासुप-
 हन्ति^१ मध्यमसुपहत्य^१ चोग्रप्रतीचस्त्रीग्राच आयातयतीद-
 महमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादसुख्यै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या
 एवैनं बह्ववीरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमय वै भवति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदि^१पि मयूखान्म-
 १० नक्षेत्रान्महेष्मेनाभ्यादध्यादिति^१ तान्सहैवेष्मेनाभ्यादध्यात्नपर-
 ध्यमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमय वै भवत्याश्वत्या भवन्ति^१
 मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्य^१ ओजसैव विशमवगच्छति^१
 सग्न भवन्ति^१ सग्नगणा वै मरुतो^१ गणम एव विशमवगच्छ-
 तीति ब्राह्मणं^१ तस्या एते एव भवतः^१ ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
- ११ अथ वै भवति यो सृत्वोर्विभीयात्तस्या एतां प्राजापत्याः
 शतहण्डलां निर्वपेदित्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते शतः
 सुवर्णानि हण्डलानि नवं पाचं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य ता
 सवितुः प्रभव इति प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं निर्वपामीति
 चतुरो सुष्टीन्हण्डलानां^२ निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विरुज्य

१ This passage is found in M only.

१ Thus Bo 8 ; मध्यत उपहत्य Bo BD ; मध्यम उप० M ; मध्य उप० U ;
 मध्यमुपहत्य Bhav.

२ Thus M ; हण्डलान् or हण्डलां the other MSS.

गार्हपत्ये नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय तिरः
 पवित्रं कृष्णलान्यावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिश्रित्योभयं^१
 पर्यग्निं कृत्वान्तर्वेद्यामादयत्यथ वै भवति चत्वारिचत्वारि
 कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्याष्टा इत्यष्टौ देवताया अवद्यति
 चत्वारि स्त्रियुक्ते ऽष्टाविडायै^२ चत्वार्यवान्तरेडाया एकं प्राशि-
 चायैकं यजमानायाज्यमेव जुह्वतो जुह्वत्याज्यं प्राञ्जन्तः^३ प्राञ्ज-
 न्दयैरान्येकधोद्धृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति^५ तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति^६ ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्यं चरुं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्टा यच्छमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि कृष्णलानि^१
 सुवर्णरजतौ च रुक्मावर्चैतं चरुः अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदास्य
 सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वेद्यामादयति^२ समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो^३ ऽयं वै भवति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णं जुहो-
 तीति^४ स प्रयाजेप्रयाज एव कृष्णलमन्ववधाय जुहोति^५
 तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यन्वाहार्यमासाद्य सुवर्ण-
 रजतौ रुक्मौ ददात्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं द्वादश-
 कपालं भूमौ चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपन-
 मेदित्येतयेष्टा यच्छमाण उपकल्पयते हिरण्यं^६ तस्या एता

१ •मधिश्रित्योभयं M.

२ चरुं is found in M only.

३ Thus M; प्राञ्जन्तमेव प्राञ्जन्तः D; the other MSS. (i. e. o. प्राञ्जन्ति) प्राञ्जवे Be; प्राञ्जवे U; प्राञ्जवे B; प्राञ्जन्ति Be 8.— उदुत्य M Be 8, उपकल्पय the other MSS., but cp. supra XII. 16 (p. 68, 18).

भवन्ति स प्रजवन्ति कात्या हिरण्यपाणिमृतये वाममद्य
 सवितर्वडित्या पर्वतानाः सोमासस्ता विचारिणीत्यन्वाहार्य-
 मासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं विचेति ^१ तस्या
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्चेदिति ^१ तस्या
 १ एता एव भवन्ति ^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरं
 निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः चद्रदूरेणापान्तमनुरिति ^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति ^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरं
 १ निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्र सुवानः सबाधस्त इत्यग्नये
 दाचे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदाचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं पशुकाम इत्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु द्रुतमपो यवानित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाग्नये दाचे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ग्रीहीणां
 १ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय प्रदाचे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव ग्रीहीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां ^१ तेषां ग्रीहिष्वेव हविष्कृतमुदा-
 दयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विसृजते ^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Be BU. In the words as handed down by Be 8, I inserted अन्यो (l. 8, first time) and तस्या (l. 9) and changed अन्यं (l. 8, second time) into अन्यः। D : सोमवामी अन्यो भवत्यन्यं विदुः सोमातिपवितः (sic).

कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपालान्यु-
पदधात्येकादशोत्तरतो । १ यैतान्यवानुसूखले परिचुष्य गार्हपत्य
एककपालमधिश्रित्य धाना भर्जन्ति । २ यदैते हविषी
अधिषण्क्ति तदैता धानाश्चतुष्टयेनोपसृजति ३ दध्ना मधुना ४
हतेनाङ्गिरिति । तस्या एता भवन्त्यग्रे दा दाशुषे रयिं दा ५
नो अग्रे श्रुतिनः प्रदातारः ६ इवामहे प्रदाता वज्रौ हतं न
पूतमुभे सुशुद्धं सर्पिष इति । ॥ २५ ॥

यो वज्रविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्रेयमष्टा-
कपालमैन्द्रमेकादशकपालः ७ सौम्यं च हमित्यथ वै भवत्याग्रेयस्य
च सौम्यस्य चैन्द्रे समाशेषयेदिति । ८ स आग्रेयस्य च सौम्यस्य १०
चैन्द्रे समाशेषयति । तेजस्यैवाग्निमब्रह्मवर्चसं ११ च १२ समीची १३
दधातीति ब्राह्मणं । तस्या एता भवन्ति स प्रजवसि काव्येन्द्रं
वो विश्वतस्परौन्द्रं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदिति । तस्या एते
भवतो अग्नीषोमा सवेदमा युवसेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं १५
निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति । यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्सो अग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः १६ श्यामाकानां निर्वपति । तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31) ; भर्जयन्ति the other MSS.

२ Only found in M Be 8 ; BDU om. ; Be has a lacuna of three akṣaras.

३ Thus M and Bhav. ; the other MSS. have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus corrected acc. to TS. II. 3. 3. 2 ; तेजस्यैवाग्ना इन्द्रियं च समीची MUDB Be ; तेजस्यैवाग्ना इन्द्रियं च ब्रह्मवर्चसं च समीची Be 8.

भवतो ऽग्नीषोमाविमः सु मे ऽग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्येति ।
 सोमाय वाजिने श्वामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैष्याद्विभीषादिति ।
 तस्या एते भवत आयायस्व सं त इति । ब्राह्मणस्यत्यमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्द्वामकाम इत्यथ वै भवति गणवती याज्यानु-
 ५ वाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो गणानां त्वा गणपतिः
 श्वामहे स इज्यनेनेत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
 नाशयेयमिति । मारुतो याज्यानुवाक्ये कुर्यादिति । तस्या
 एते भवतो महतो यद्व वो दिवो या वः शर्मेति ॥ २६ ॥

अर्थगणे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकाम इति । तस्या एते भवतो
 १० ऽर्थमायाति ये ते ऽर्थमन्नित्यर्थगणे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो ऽर्थगणे
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामिति । तस्या एते
 एव भवतो यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानु-
 षूकमेकादशकपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति बुध्रवती अथवती
 १५ याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो बुध्रादपमज्जि-
 रोभिर्मरणानो बुध्रादयेण विमिमाय मानैरिति । यो ब्राह्मण
 आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं वार्षस्पत्यमानुषूकं चरुं निर्वपेदि-
 त्यथ वै भवति बुध्रवती अथवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ।
 तस्या एते भवतो महान्मही अस्तभायदुध्राघो अथमभ्यत्योज-
 २० सेति ॥ २७ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति यः पापयज्ञमृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं
 चरुममावास्यायां निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो नवोनवो

भवति जायमानो यमादित्या ऋग्शुभायाचवन्तीति ' यं
 कामयेताच्चादः स्यादिति तस्मा एतं चिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ
 इत्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं ऋतेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्नीहीणां निर्वपत्येतामेव ५
 प्रतिपदं ऋतेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ इति चतुरस्रचतुरो
 मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ' हविष्कृता वाचं विसृजते ' समानं
 कर्माधिवपनादधुष्य गार्हपत्य एकादशोत्तानानि कपालान्युप-
 दधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्यघातयामत्वाय '
 चयः पुरोडाश भवन्ति ' चय इमे लोका ' एषां लोकाना- १०
 माप्या ' उत्तरउत्तरो व्यायाम्भवतीति ' स उत्तरमत्तरमेव
 व्यायाऽसं करोति ' सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति ' सो ऽवद्य-
 चाहेन्द्राय राज्ञे ऽनुब्रूहीति ' प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि
 राजेत्यनूच्येन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति ' सो
 ऽवद्यचाहेन्द्रायाधिराजायानुब्रूहीतीन्द्रो जयाति न पराजयाता १५
 इत्यनूच्यास्तेदेव प्ररिरिचे महित्वमिति यजति ' सो ऽवद्यचा-
 हेन्द्राय स्वराज्ञे ऽनुब्रूहीत्यस्तेदेव प्ररिरिचे महित्वमित्यनूच्य
 प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजेति यजति ' व्यत्यासमन्वाहा-
 निदांहायेति ब्राह्मणम् ' ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्वात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजये- १०
 दित्येतयेष्वा यज्यमाण उपकल्पयते ऽश्वमृषभं वृषिं वस्तमित्यथ
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं ऋतेन्द्राय रायंतराय

- जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्म्रीहीणां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं कलेन्द्राय वार्हतायेन्द्राय वैरूपायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 शाकरायेन्द्राय रैवतायेति चतुरश्वतुरो मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै'
 हविष्कृता वाचं विष्टजते' समानं कर्माधिवपनादधुष्य गार्ह-
 ५ पत्ये द्वादशोत्तानानि कपालानुपदधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु
 कपालेष्वधिश्रथत्यथातयामत्वाय' द्वादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवत्वाय' समन्तं पर्यवसतीति' सो ऽवसन्नाहेन्द्राय
 राघन्तरायाऽनुब्रूहीत्यभि ता शूर नोनुम इत्यनूच्य त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति' सो ऽवसन्नाहेन्द्राय वार्हतायाऽनुब्रूहीति'
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच्य यद्वाव इन्द्र त इति यजति' सो
 ऽवसन्नाहेन्द्राय वैरूपायाऽनुब्रूहीति' यद्वाव इन्द्र त इत्यनूच्य
 पिवा सोममिन्द्र मन्दतु लेति यजति' सो ऽवसन्नाहेन्द्राय
 वैराजायाऽनुब्रूहीति' पिवा सोममिन्द्र मन्दतु लेत्यनूच्य कदा
 चन स्तरीरसीति यजति' सो ऽवसन्नाहेन्द्राय शाकरायाऽनुब्रू-
 १५ हीति' कदा चन स्तरीरसीत्यनूच्य रेवतीर्नः सधमाद इति
 यजति' सो ऽवसन्नाहेन्द्राय रैवतायाऽनुब्रूहीति' रेवतीर्नः
 सधमाद इत्यनूच्याभि ता शूर नोनुम इति यजति' व्यत्या-
 समन्वाहानिर्दाहयेति ब्राह्मणम्' ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्यान्मृषभं वृष्णिं वसामिति ददाह्येतयैव
 १० यजेताभिः श्रद्धमान इति' यैव' पूर्वा' सेय' यद्यनुष्कामः

१ Thus M; यैव पूर्वा सेति Be; यैव पूर्वसे Be S; यैव पूर्वासेति U;
 तस्या एते भवन्ति वा पूर्वस्या BD.

स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टा-
कपालः सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ।
तस्मा एते भवन्त्युदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्वं चित्रमुदग्ने
शुचयस्तव वि ज्योतिषेत्युपहृतायामिडायामनाहितमग्नीध्रे
भवत्ययं यजमानाय जैन्पिण्डान्प्रयच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त ५
त्वा हरितो रये चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्प्रय-
च्छति । चचुरेवासौ प्रयच्छति । यदेव तस्य तदिति ब्राह्मणं ।
वैश्वदेवीः सांयहणीं निर्वपेद्द्वामकाम इति । वैश्वदेवं चरुः
संगृह्णन्त इव अपयन्त्ययं ध्रुवो ऽभि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूया-
समिति परिधीन्परिदधाति । तस्मा एते भवतो विश्वे देवा १०
विश्वे देवा इत्ययं पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरपजुहोत्यामन-
मस्थामनस्य देवा इति तिस्रः ॥ ३० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो ।
वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वाग्ग्राविष्णू आत्मा
यस्य ज्योगामयति । यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत १५
सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदित्येतथेष्ट्या यच्छ-
माण उपकल्पयते खादिरं नवं पात्रं नवनीतमाज्यं यावतीः
समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं च प्रवर्तमय देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्नवैष्णवमेकादशकपाल- २०

१ सुवाङ्मतीरपजुहोत्यः, MBD ; सुवाङ्मतीर्जुहोत्यः U Bo ; सुवाङ्मतिं
जुहोत्यः Bo 8.

मिति^१ समानं कर्माज्यावेक्षणात्^२ आज्यावेक्षणे^३ ऽनुवर्तयति
 यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदिति^४ समानं कर्मा सुचा^५ सादना-
 त्सादयित्वा सुचो ऽयैतं प्रवर्तं स्वादिरे नवे पात्र उपस्तीर्णा-
 भिघारित^६ सह हविर्भिरन्तर्वेद्यामादयति^७ समानं^८ कर्मा^९
 ५ प्रयाजेभ्यः^{१०} प्रयाजैश्चरित्वा^{११} हविर्भिश्चरति^{१२} तस्या एता
 भवन्धायुष्ट आयुर्दा अग्न आप्यायस्व सं ते ऽव ते हेड उदु-
 न्तमं प्र णो देव्या नो दिवो ऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इत्यथ
 पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति ॥ ३१ ॥

अश्विनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यधोः प्राणो ऽसि
 १० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
 मिचावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
 स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददतु येषां
 प्राणो ऽसि स्वाहेति^१ ऊवाङ्मतीव स^२ स्वावैः^३ प्रवर्तमभिघार-
 यति राडसि विराडसि सघ्राडसि स्मराडमीत्यथैतं प्रवर्तमये-
 १५ णाहवनीयं पर्यादित्य दक्षिणतो निदधात्यथ यजमानमाज्य-
 मवेक्षयति एतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
 मरुद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरथदित्यथ ब्रह्मणो
 हस्तमन्वारभ्यर्त्विजः^४ पर्याङ्कः पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य

१ Here BD ins. हविष्कृता वाचं विष्टजते ।

२ Thus M. Bhav. ; च आज्यामवेक्षणाद्यो the other MSS.

३ om. M Be.

४ संस्वावेक्ष Be 8.

५ अर्त्विजः only in M Be 8 D.

वर्तन्वोपाऽशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवन-
 स्थायै वृहद्रथंतरयोस्त्वा श्लोमेन विष्टुभो वर्तन्वा शुक्रस्य
 वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्थाया अग्नेस्त्वा
 माचया जगत्सै वर्तन्वाययणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु
 जीवातवे जीवनस्थाया इत्यथ हिरण्यादृतं निष्पिबति । ५
 निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे वर्षसे कृधि मिषः
 रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवाक्का अदिते गर्भं यच्छ विभे
 देवा जरदष्टिर्षयामदित्यैतं^१ प्रवर्तमद्भिः प्रचाक्य दक्षिणे कर्णे
 आवध्रीतं^२ आयुष्टे^३ विश्वतो दधदित्यैवैनमनुपरिवर्तयत^४
 आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायुरसि सर्वमायुरसीत्येषा^५ नद्धा १०
 चक्षुं स्रज्जात्यग्निरायुष्मानित्यान्तादनुवाकस्य । ॥ ३२ ॥

यावतो ऽस्याग्रतिष्ठहीयात्तावतो वारुणाक्षतुष्कपालाग्नि-
 र्वर्षेदेकातिरिक्तानिति । तस्या एते भवत इमं मे वरुण तत्ता
 यामीति । यद्यपरं प्रतिपाही स्यात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति । तस्या एते भवत उदु त्वं चित्रमित्येषापो^६ ऽवस्यथम- १५
 वैत्यथ^७ वै^८ भवत्यपोनद्धीयं^९ चक्षुं पुनरेत्य निर्वपेदिति ।

१ Thus M ; •चैनं all the other MSS.

२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9 ; आवध्री-
 तासः M ; आवध्रात्यायुः the other MSS.

३ All exc. M ins. प्रवर्तय after रनं ।

४ After सर्वमायुरसि M has some words more : सर्वं न आयुर्भूयात्सर्व-
 मायुर्भूयस्, cp. Āp. XIX. 24. 10.

५ Thus MUD Be, the last three omitting the words चक्षुं वै
 भवति । चित्रमित्यवस्यथमेवैत्यपीनः Be 8 ; चित्रमित्यपीनः B.

- तस्या एते भवतो ऽपां नपात्समन्या यन्तीति ^१ यः पापना^१
 गृहीतः स्यात्तस्या एतामैन्द्रावरुणीं पयसां निवपेदित्येतयेष्ट्या
 यच्छमाण उपकल्पयते दधि पय आमिषाया इत्यय देवस्य
 त्वा भवितुः प्रभव इति प्रतिपदं हविन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो सुष्टीन्ग्रीहीणां निर्वपति ^२ हविष्कृता वाचं
 विसृजते ^३ समानं कर्माधिवपनाद^४ष्टुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादग्न कपलान्युपदधाति ^५ यदैतं पुरोडाशमधिष्ठणक्ति तदै-
 तामामिषां गार्हपत्ये अपयत्यथैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिधा-
 रितमुदास्यामिषया संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्यामादधति^६ ^७ ॥ ३३ ॥
- १० अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वन्तमेवैनं
 करोत्यथो आयतनवन्तमेव ^१ चतुर्धा ब्यूहति ^२ दिक्षेव प्रति-
 तिष्ठति ^३ पुनः समूहतीति ^४ स आमिषां पुरोडाशाचतुर्धा^५
 कृत्वा ब्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतया तनूस्तथेमम^६हसो
 सुच्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रचस्या तेजस्या तनूस्तथे-
 १५ मम^७हसो सुच्चतमिति ^८ पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति ^९ तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणयोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्यय
 पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामस्तं वामेतेनावयज इत्यष्टौ ^{१०} ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्वर्धमान एतयेष्ट्या

१ Thus M ; पापवच्छ = the other MSS.

२ Thus M ; संज्ञाद्य = all the other MSS.

३ Thus M and Bhav. ; पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS.

यजेताग्रये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्रये विवाधवते
 ऽग्रये प्रतीकवत इति ^१ तस्या एता भवन्ति प्रप्रायमग्निः प्र ते
 यच्चि प्र त इयमिं मन्म भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा स
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृशः स्वस्वमिति ^१ यो
 भ्रातृव्यवन्स्यात्स स्वर्धमान एतयेष्टा यजेतेन्द्रायाः होमुचे ५
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैश्वधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यथ वै भवति चयस्त्रिःशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ^१
 य एवैते चय एकादशकपालास्तः एवैतः चक्ताः भवन्ति ^१ तस्या
 एता भवन्त्यः होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र चयमिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति ^१ यो भ्रातृव्यवन्स्यात्स स्वर्धमान १०
 एतयेष्टा यजेताग्रये संवगांय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः
 श्रुतमासकमेतेन यजुषाभिष्टुगेदिति ^१ तः श्रुतमासकमेतेन
 यजुषाभिष्टुगत्वोजो ऽसि सहो ऽसि बलमसि भ्राजो ऽसि
 देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिभूरहमनेन हविषामुं भ्रातृव्यमभिभूयासमिति ^१ युष्ठा हि १५
 देवद्वतमानित्येतस्यानुवाकस्य सप्तदश सामिधेनीः पराचीर-
 न्वाह ^१ तस्या एते भवतः सखायः सं वः सम्यच्चः सः समिद्युवसे
 दृषजिति ^१ ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्रजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्व-
 पेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्रजापते स वेदेति ^१ यः पशुकामः १०

१ Thus Be 8 ; ना एवैत चक्ता M ; न रवीक्ता Be BU ; तवीक्ता D.

- स्यात्तस्मा एतः सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेमौ देवाविति^१ चित्रया यजेत पशुकाम
 इति^१ अश्विचित्रेत्पुषवसत्य^१ प्रातरायेयमष्टाकपालं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाद्दमष्टाकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुः
 ११ सिनीवाले चरुमैन्द्रमेकादशकपालमिति^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्निना राधिमन्त्रवद्भोमाः अग्न आयायस्व सं त इह त्वष्टार-
 मयियं तन्नस्तुरीपं प्र णो देव्या नो दिवः पीपिवाः सः सरस्वतो
 ये ते सरस्व ऊर्मयः सिनीवालि या सुपाणिरिन्द्रं वो विश्व-
 तस्वरौन्द्रं नर इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतौहपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगहोति पञ्चर्षो द्वे यजुषौ^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥
 कारीयां यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णतृषं कृष्णमथं कृष्णः संदानं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^१ करी-
 रसकूकृष्णां कुम्भीमामपकां^१ कृष्णमनस्त्रिगधं कृष्णामविं कृष्णं
 वर्षाङ्कृष्णं^१ वैतसमिन्नावर्हिरित्यथ यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णतृषं निदधात्यथापेणाहवनीयं कृष्णमथं कृष्णेन संदानेन

१ अश्विचित्रेत्पु० Be 8 Be; अश्विचेत्पु० BDU; अश्विचित्रेत्पु० M.

१ कृष्णमधु DU.

१ Thus corrected acc. to a Prayoga; कुम्भीमामपकां D; instead
 of आमपकां Be 8 (pr. m.): आमवाकाई, (sec. m.): आमपाचकरीया;
 आमपाचकरीया U; आमपाचकरी B; आमपाचकरीयत् Be; आममाच-
 करीयां M.

१ वर्षाङ्क० M here and later on consequently; thus also some
 of the other MSS.

संदिद्यान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करौरसकूचिवपत्युत्करे
कुम्भीं निमिनोत्यथायेणोत्करं प्रागीषमन स्थापयित्वा तस्याये-
णोपस्तम्भनं कृष्णामविं निघट्वात्युत्तरेणाहवनीयं कृष्णं वर्षाङ्ग-
स्तम्भं वैतसमिधावर्हिरिति निदधात्यथ यजमानः कृष्णं वासः
कृष्णदूषं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

मारुतमसि मरुतामोजो ऽपां धारां भिन्द्वीति^१ रमयत
मरुतः श्वेनमायिनमिति पश्चादातं प्रतिमीवति^१ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुद्धा इति ब्राह्मणमथैतमथः सदानात्प्रमु-
च्योत्तरवर्षेणाभिविच्छिपत्यभिक्रन्द^१ स्तनय गर्भमाधा इति^१
स यदि विधूनुते^२ यदि मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिश्च- १०
तौत्येव वेदाथ वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षश्चित्रा-
वृत्स्वाहेत्यष्टावधान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करौरसकूम्भंयौति
मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरौरुन्दतौः
सुफेनाः । मित्रमृतः वचमृतः सुराङ्गा इह मावतेति^१ तिस्रः
पिण्डौः कृत्वा समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तान्मंदानेनोपनहति १५
वृष्णो अथस्य सदानमसि वृष्यै त्वोपनह्यामीत्यथैना अनसः
प्रथमायां गधायामावध्नाति ॥ ३८ ॥

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्येत्यहोरात्रे उपरमति^१ द्विती-

१ Thus M only; संजह्यान्तर्वेदि all the other MSS.

१ •वर्ष्येण• M; •वर्षेण the other MSS.; cp. supra p. 104. 2.—

•भित्तिपत्य• M.

१ विधूनुते BD.

यस्यामावध्राति देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्रित्यहोरात्रे
एवोपरमति^१ इतीयस्यामावध्राति देवाः सपीतयो ऽपां
नपादाशुहेमन्त्रित्यहोरात्रे एवोपरमत्यथ वै भवति यदि
वर्षेत्तावत्येव श्रोतव्यमिति^१ यदि चैव वर्षति यदि नोभयेनैव

५ पिण्डौजुहोति सुचोपस्तीर्णाभिचारिता दिवा चित्तमः
कृष्णन्या यं नर उदौरयथा मरुतः समुद्रत इत्ययासां धूम-
मन्त्रौचते ऽभितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^१ यदि न वर्षच्छो
भूते हविर्निर्वपेदग्रये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे-
न्नाहतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमिति^१ तस्या एता

१० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं पितृन्वपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
चित्रमित्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यौर्वस्युवच्छु-
चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^१ ऽयैतां कुक्षीमद्भिः पूरयति
सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं प्रणेति^१ सा यदि दीर्यते

१५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदायाविमभिजुहोत्यजा^१ अमि
प्रयमजा वलमसि समुद्रियमिति^१ सा यदि विधूनुते यदि
मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदाय वर्षाङ्गस्तम्म-
भिजुहोति ॥ ३८ ॥

१ Thus M Be 8 Be; वेदाय मेधा उपरि जुहोत्य• BUD; then follows in B the beginning of kh. 40; the passage अयाविमभि-जुहोत्य•...वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS. already after the horse oracle.

उन्नम्य पृथिवीं भिङ्क्षीदं दिव्यं नमः । उद्गो दिव्यस्य
 नो देहीशानो विसृजा द्रुतिमित्यधेनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 हिरण्यकेशो रजसो विमार इत्यथास्य धूममन्वीचत आ ते
 सुपर्णा अमिनन्त एवैरित्ययान्तर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधूनोति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य^१ संतिष्ठते कारीर्य-
 थातो ऽञ्जःसवकारीर्यग्रेयमष्टाकपालं निर्वपति अपयित्वा-
 सादधति^१ तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्वर्णावा-
 ज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धां सुव इति^१ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^१
 याभिश्चैव पिण्डीरावप्राति याभिश्च जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीचते ताः सूरमिष्यन्ति^१ संतिष्ठते ऽञ्जःसवकारीरी^१ १०

॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति वैधातवीयेन यजेतामिचरन्वाभिर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यज्यमाणः^१ सहस्रेण वेजानो यो वा यज्य
 इत्युक्त्वा न यजत इत्येतयेष्टा यज्यमाण उपकल्पयते सहस्र
 हिरण्यं तार्य धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति १४
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्री-
 हीणां निर्वपतेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ब्रीहौणां^१ तेषां ब्रीहिव्येव हवि-

^१ Thus M ; ४ om. all the other MSS.

^२ The following thus only in M ; the other MSS. are partly corrupted partly incomplete.

धृतमुदादयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्^१विष्कृता वाचं^१ विसृजते^१ समानं
कर्माधिवपनाद^१धुष्य गार्हपत्ये दादश कपालान्युपदधात्य^१ वै
भवति दादशकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयस्यतुष्कपाला-
स्त्रिंशसृष्ट्वाय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१
१ एषां लोकानामाष्टा^१ उत्तरउत्तरो व्यायाम्भवतीति^१ स
उत्तरमुत्तरमेव व्यायाश्रमं करोति यवमयं^१ मध्ये^१ ॽय
वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि छन्दाः^१स्येतस्यामिष्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतदीर्यं यत्ककुदुषिहा जगत्यै^१ यदुषिहककुभावन्वाह
१ तेनैव सर्वाणि छन्दाः^१स्यवरुद्ध इति^१ प्र सो अग्ने तवोति-
भिरित्येतासां दे धाय्यालोके दधात्य^१पाग्ने चो ते वाजिना
चो वधस्तेति चिवत्या परिदधाति सरूपत्वायेति ब्राह्मणः^१
सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
णोमा जिग्यधुरित्य^१न्वाहार्यमासाद्य सहस्रं^१ हिरण्यं तार्थं
१ धेतुमिति ददाति^१ यं कामयेत राजन्यमनपोऽथो जायेत
वृचान्न^१श्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्रावार्हस्यत्वं चरुं निवंपेदित्ये-
तयेष्टा यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं यं दाम^१ तस्या एते
भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्यती वृहस्यतिर्नः परिपातु पश्वादित्य-
न्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं यं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥

१ Thus M only; यवमयमध्ये Be 8 Be; यवमयोमध्ये BU; यवमय-
रमध्ये D.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदनिद्वाययणेन नवान्नं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत ' सो ऽरण्यो-
 रग्नौन्ममारोहोदवसाय मयित्वाग्नीविहृत्य वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपति ' तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 पृष्ठो दिवौत्यग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदि- ५
 च्छिन्नाग्निहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विच्छि-
 द्येतेति ' सो ऽरण्योरग्नौन्ममारोहोदवसाय' मयित्वाग्नीवि-
 हृत्याग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या
 एते भवतस्त्वं नक्षान्तरुत सेतुग्नये त्वं पन्था भवसि देवयानः ।
 तयाग्रे पृष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 कृत्वाऽनः सुगमप्रवायं तिग्मशृङ्गो वृषभः शोशुचानः । प्रजः
 सधस्त्वमनुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति ' स्विष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषाहः रचोहणं वृतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दौघन्तं पुरन्धिमग्निः स्विष्टकृतमाज्वेम ॥
 स्विष्टमग्ने अभितपृणाहि विश्वा देव वृतना अभिष्य । १५
 उहं नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि ज्योतिष्मद्वेहजरां न आयुरित्य-
 ग्नये व्रतभृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निरशु-
 कुर्यादिति ' तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिर्देवाः आसा-
 दया इह । अग्ने हव्याय वोढवे ॥ व्रता नु विभद्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्रजानि सुवि- २०

१ Thus MDU; *रोहोदव* Be 8 Be; in B the last kb. is wanting.

दानो अग्ने गोपाय नो जीवसे जातवेद इत्ययं यस्याग्रयो
 वृषाग्निभिः सृष्टृज्वेरन्मियो वान्यस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्समारोह्योदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्निहत्याग्रये विविचये पुरो-
 डाग्रमष्टाकपात्रं निर्वपत्यग्रये^२ व्रतपतय इति^३ तस्या एता
 १ भवन्ति वि ते विश्वम्वातजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरौडते
 विशस्त्वमग्ने व्रतपा अग्नि यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानौति^४
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः^५ ॥ ४३ ॥ त्रयोदशः ॥

॥ इति त्रयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति ' स
तपो ऽतप्यत ' स सर्पानसृजत ' सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति ' स द्वितीयमतप्यत ' स वयाःसृजत ' सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति ' स तृतीयमतप्यत ' स एतं दौचि-
तवादमपश्यत्तमवदन्ततो वै स प्रजा असृजतेति ' तत्पृच्छन्ति ' १
कतमन्तत्तपो यत्तपस्तप्त्वा दौचितवादं वदन्तीत्ययं वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽसु दौचातपमी प्रावेद्ययन्सु
च्छाति ' साचादेव दौचातपमी अवहङ्ग इत्येतदिति
ब्रूयादित्ययं वै भवति यदै दौचितो ऽमेधं पश्यत्यपास्मादौचा
कामति ' नीलमस्य हरो ज्येतीति ' सो ऽमेधं दृष्ट्वा जपत्य- १०
बह्वं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो दौचे मा
मा हासौरित्याह ' नास्मादौचापकामति ' नास्य नीलं न
हरो ज्येतीति ब्राह्मणमयं वै भवति यदै दौचितमभिवर्धति
दिव्या आपो ऽग्रान्ता ओजो बलं दौचां तपो ऽस्य निर्घ-
न्तीति ' सो ऽभिवृद्धमाणो जपत्युन्दतीर्वलं धत्तौजो धत्त ११
बलं धत्त मा मे दौचां मा तपो निर्वधिष्ठेत्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्ते ' नास्यौजो बलं न दौचां न तपो निर्घन्तीति
ब्राह्मणमयं वै भवत्यग्निर्वै दौचितस्य देवता ' सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि यातीति ' सो ऽस्मात्समारूढक्षिर इव

१ श्रुति MG (pr. m.) U ; श्रुति Be BG (sec. m.) ; the plural
is correct, the subject being, according to Bhav., ब्रह्मवादिनः ।

१ यर्हि ins. M.

भवति । सो ऽरक्षोरग्रौन्धमारोह्य वृहस्पतिवत्यर्चां प्रयाति ।
 भद्रादभि श्रेयः प्रेक्षि वृहस्पतिः पुरेता ते अस्त्वित्याह ।
 ब्रह्म वै देवानां वृहस्पतिस्तमेवान्वारभते । स एनः संपारय-
 तीति ब्राह्मणं । प्रज्ञातमपाः संयानस्योक्तमध्यवसानस्यैव वै
 १ भवति यो वै सोमः राजानः साक्षाज्यं लोकं गमयित्वा
 कौणाति गच्छति स्वानाः साक्षाज्यं । इन्दाः सि खलु वै
 सोमस्य राज्ञः साक्षाज्यो लोकः । पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
 वमभिमन्त्रयेतेति । स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
 यते ॥ १ ॥

- १० एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते चैष्टुभो
 भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे
 सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः साक्षाज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
 दिति । साक्षाज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा कौणाति । गच्छति
 स्वानाः साक्षाज्यमिति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै तानूनघ्नस्य
 १५ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति । ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति
 न जुह्वत्यथ क तानूनघ्नं प्रतितिष्ठतीति । प्रजापतौ मनमीति
 ब्रूयात्तिरवजिप्रेदिति । स चिरवजिप्रति प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमीत्येवा वै तानूनघ्नस्य प्रतिष्ठा । य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद
 २० प्रत्येव तिष्ठति । यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्वाभीति तत्तिष्ठ-

आश्रावयेदिति^१ स यतो मन्यतानभिकस्य होश्यामीति तत्तिष्ठ-
 आश्रावयत्येषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिकस्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया
 दद्यात्तस्मात्समानव तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति^१ तदेत-
 दन्यत्र हविर्यज्ञेभ्यो^१ ऽभिकामं जुहोतीति हविर्यज्ञेषु भवत्यथ^१
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति^१ सुम्वा
 अस्य स्वं वायव्यमस्य स्वं चमसो ऽस्य स्वं^१ यदायव्यं वा चमसं
 वानन्वारभ्याश्रावयेत्स्वादित्यादिति^१ स वायव्यं चैव चमसं
 चान्वारभ्याश्रावयति^१ स्वादेव नैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः^{१०}
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित सोमो ऽप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्प्रतिष्ठितो
 यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽस्य प्रतिष्ठा सोम सोमस्य सोम उक्त्यानां^१ यदं वा गृहीत्वा
 चमसं वोन्नीय स्तोत्रमुपाकुर्यादित्युच्यते^१ होव^१ चमसस्य
 ग्रहणं^१ स यदं वैव गृहीत्वा चमसं वोन्नीय स्तोत्रमुपा-^{१५}
 करोति^१ प्रत्येव सोमं स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्त्यानि^१
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम्^१ ॥ २ ॥

अथ वै भवति यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमकयष्टौ
 पदं^१ यज्ञमुखं हविर्धाने^१ यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तये-
 युस्तर्हि तेनाचमुपाज्ज्ञादिति^१ स यर्हि हविर्धाने प्राची^{१०}

१ MGB ins. न; Bhav. cites the passage without the negative particle.

प्रवर्तयति^१ तर्हि^१ तेन पदद्वतीयेन पव्यचधुरमुपानक्ति^१
यज्ञमुख एव यज्ञमनुमंतनोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति प्राञ्च-
मग्निं प्रहरन्त्युत्पन्नीमानयन्त्यन्वनाः^२सि प्रवर्तयन्त्यथ वा अस्मैष
५ धिष्णियो क्षीयते सोऽनुधायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां
पशुन्वजमानस्य श्रमयितोर्धर्हि पशुमाप्नोतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि
तस्य पशुअपणः^३ हरेदिति^१ स यर्हि पशुमाप्नोतमुदञ्चं नयन्ति
तर्हि तस्य पशुअपणः^३ हरति^१ तेनैवैनं भागिनं करोतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^१ यजमानं वा
१० एतदिकर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुअपणः^३ हरन्ति^१ स वैव
स्याग्निर्मन्थं वा कुर्यादिति^१ स यद्यहैनं^४ करिष्यन्भवति
नैनमन्वानयते^१ ऽजस्र एवाप्येष दीप्यमानः शेते^१ यद्यु वा
एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुत्सुकमादायारणी उपसंगृह्य
पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^१ निर्मन्थ्येनाव^४ पशुः^३ अपयन्ति^१
१५ वपया^५ तत्सहोत्सुकमाहरन्ति यजमानस्य सात्प्रत्वायेति
ब्राह्मणमथ वै भवति यदि पशोरवदानं नश्चेदाव्यस्य प्रत्या-
ख्यायमवद्येदिति^१ स यावन्ति पशोरवदानानि नश्यन्ति
तावत्कृत्व आव्यस्य प्रत्याख्यायमवद्यति^१ सैव ततः प्रायश्चित्ति-
रिति ब्राह्मणमथ वै भवति ये पशुं विमथ्नीरन्वस्तान्कामयेता-

१ Thus M ; प्रवर्तयेद्युक्तर्हि the other MSS.

२ यद्यहैनं B Be ; cp. infra p. 163, 5.

३ Thus M only ; निर्मन्थ्येनाव the other MSS.

४ Thus MBG (sec. m.) ; वपया Be G (pr. m.).

तिमार्च्छंयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नौध्रे जुहुया-
दिति^१ स कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नौध्रे जुहोति^२ नमो-
वृत्तिमेवैषां वृक्ते^३ ताजगार्तिमार्च्छन्तीति ब्राह्मणं^४ यद्यु वा
एकचरं विमथ्योते ग्रामित्र एतां जुहोति^५ प्रज्ञातमुपाकरण-
स्योक्तमपाव्यानां^६ चरणं^७ ब्राह्मणमुत्तरम्^८ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ५

अथ वै भवति यो वा अथयादेवतं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो वृध्यते पापीयान्भवति^१ यो यथादेवतं न
देवताभ्य आवृध्यते वसूीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नौध्रमभिमृष्टग्रेष्णाव्या
हविर्धानमाग्नेय्या सुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सद इति^२
स आग्नेय्यर्चाग्नौध्रमभिमृशति वैष्णाव्या हविर्धानमाग्नेय्या सुचो^३
वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो^४ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^५ न देवताभ्य आवृध्यते वसूीयान्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधौनां^६ परिधानमुक्तं^७ सुचाः^८ सादन-
मुक्तं पाचाणामभिमर्शनमथ वै भवतीष्टर्गो वा अध्वर्युर्वजमा-
नस्तेष्टर्गः खलु वै पूर्वो ऽष्टुः चौयत^९ आमन्यान्मा मन्त्रात्पाहि^{१०}
कस्याश्चिदभिग्रस्या इति पुरा प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादिति^{११}
पुरा प्रातरनुवाकान्महाराच उत्थायाग्नौध्र आसन्वां जुहोत्या-
सन्वान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिग्रस्याः^{१२} स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG ins. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

२ Thus M ; उपाकरणबोधस्य the other MSS.

३ From here unto निर्धन्वो (p. 158, 12) is left out in B.

४ *भिग्रस्या M Be U and Padapāṭha at TS. III. 1. 7. 1 ; अभि-
ग्रस्या G.

- तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्मं नक्षते ऽनात्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै हृन्दोभिरभिभवति स सस्सुचतोरभिभवतीति^१
 स सस्सुचतोर्महारात्र उत्थायाग्नीध्रे तिस्रो ऽभिभूतौर्जुहोति
 संवेशाय त्र्योपवेशाय त्वा गायत्रिया अभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय
 १ त्र्योपवेशाय त्वा चिष्टुभो ऽभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय त्र्योपवेशाय
 त्वा जगत्या अभिभूत्यै स्वाहेत्यथ द्वे प्राणाज्जतो जुहोति
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हामिष्टमित्यथ
 वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते येषां
 सोमः समृच्छते^२ संवेशाय त्र्योपवेशाय त्वेत्याह^३ हृन्दाऽभि
 १० वै संवेश उपवेशश्च हृन्दोभिरेवास्य हृन्दाऽभि वृहत् इति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूयाऽसौ यज्ञकतव इत्याहुः
 स देवता वृहत् इति^४ यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्यं
 कुर्वीतेत्युक्त्यं क्रतुमुपैति^५ यद्युक्त्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीते-
 त्यतिरात्रं क्रतुमुपैति^६ यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृहत् वसी-
 १५ यान्भवतीति ब्राह्मणमिति^७ चा^८ अध्वर्युतो^९ ऽयं हृन्दोगतः^{१०}
 प्रतिवन्ति^{११} चैतिवन्ति^{१२} चाज्यानि^{१३} भवन्त्यभिजित्यै^{१४} मह-
 त्वतीः प्रतिपदो विजित्या^{१५} उभे वृहद्द्रव्यंतरे भवत^{१६}

१ इतीन्वा चध्वः BGU; इतीन्वध्वः M.

२ Thus only Bhavasyāmin; प्रतिवन्ति च इतिवन्ति चा० M; प्रतिवन्ति
 प्रतिवेति चाज्यः G; प्रतिवन्ति प्रतिवेति चाज्यः U; प्रतिप्रतिवेचाज्यः
 Be; cp. also TS. III. 1. 7. 2 with the comm. Vol. III, p. 41 and
 T Br. I. 4. 6. 1.

इति^१ चै^१ हन्द्गतो^१ । अथ होतः^१ सजनीयः^१ ग्रस्यं विहव्यः^१
 ग्रस्यमगस्यस्य कयाशुभौयः^१ ग्रस्यमिति^१ स्वा^१ एकयाजिनो^१ ।
 अथ सन्निपां महाराच उत्थानं चैव समानं पञ्चाभिभूतीदं^१
 प्राणाहुती^१ ते यथाकृत्वेव यन्त्यादिष्टान्येवाहान्युपयन्त्युक्तं^१
 निपाभ्यासु वाचनमथ वै भवत्योषधयो वै सोमस्य विशो^१ विशः^१
 खलु वै राज्ञः प्रदातोरौश्वरा^१ ऐन्द्रः सोम इति^१ सो ऽभि-
 पोष्यन्नोषधौभ्यो ऽधि राजानं निर्याचते^१ ऽवीरुधं वो मनसा
 सुजाता स्रुतप्रजाता भाग इदः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः
 संविदाना अनुमन्यन्ताः^१ सवनाय सोममित्याहौषधौभ्य एवैनः^१
 स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभिषुणोतीति ब्राह्मणमथ^१
 वै भवति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽऽशु स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्यजमानस्य निर्हन्तोऽमभि-
 मन्त्रयेतेति^१ स यः सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽऽशु
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया सह रायस्यो-
 षेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वंधीरित्याग्निषमेवैतामाशास्त इन्द्रि-^१
 यस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमथैषा
 द्रष्टानुमन्त्रणीया^१ तामितराभिः सह वक्ष्यामो^१ अथ वे
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected ; इति बंदोम • M ; इत्यु-बंदोम • Be UG.

२ चोचनः M.

३ इतिन्येकया • M ; १नीन्वा एकया • Be UG.

४ Thus M ; यन्त्यादिष्टानि स्रुतान्युप • GU ; यन्त्यादिष्टानि स्रुतान्युप • Be.

५ Thus MBG ; •भवता दृष्टानुमन्त्रणीया Be ; •मवेषा दृष्टानुमन्त्रणीया U.

- यो वै देवान्देवयज्ञसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञस्तेव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु । याग्राचीन-
माययणाद्ब्रह्मगृहीयान्तानुपाङ्गं गृहीयाद्यानूध्वाङ्स्तानुपन्दि-
मत इति । स याग्राचीनमाययणाद्ब्रह्मगृह्णाति तानुपाङ्गं
५ गृह्णाति । यानूध्वाङ्स्तानुपन्दिमतो । देवानेव तदेवयज्ञसेना-
र्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन । देवयज्ञस्तेव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं । ते यत्र बहिष्पवमानः
स्रस्यन्तो भवन्ति तेषु समन्वारभ्येष्वहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पालम्भान्वैश्वानरो महिना विश्वशम्भुः । स नः पावको
१० द्रविणं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम स्याहेति । माध्यन्दिने
पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विश्वे
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्मिन्दितीये सवने न जलुः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम
स्याहेत्याभिर्वे पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वहवनीये सुवाङ्मतिं
१५ जुहोतीदं तृतीयः सवनं कवीनामृतेन ये चमममैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्निष्टिं नो अभि वषीयो नयन्तु
स्याहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा अन्या आङ्गतयो ह्वयन्ते ऽना-
यतना अन्या । या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः सौम्यास्ता
अनायतना । ऐन्द्रवायवमादायाधारमाधारयेदिति । स ऐन्द्र-
२० वायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमसु देवा शोष-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विश्वस्मै भृतायाध्वरो ऽसि स पिप्पल
हतवदेव सोम स्याहेति । सौम्या एव तदाङ्गतीरायतनवतीः

करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव हतेन
 व्युनक्ति^१ ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत^१ उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य
 मन्विनः सः स्यात् जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचयास्तं
 जुषस्त विदेर्गोपत्यः रायस्योषः सुवीर्यः संवत्सरौणाः^२
 स्नाहेत्यथ वै भवति मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत् नाभानेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत् आगच्छतो ऽब्रवीत्कया मा
 निरभागिति^१ न त्वा निरभाचमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे मत्त-
 मासते^१ ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति^१ तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि^१
 ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ताः स्ते दास्यन्तीति^१
 तदेभ्यो ऽब्रवीदिति^१ तत्पृच्छन्ति^१ किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपाव्यानि
 मन्तनीर्द्रष्टानुमन्त्रणीया अच्चावाकीयाः स्तोत्रीयाः^१ शस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्वा वो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति^१ तं
 पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैष कर्मणो
 ऽनुवादो^१ ऽथ दे प्रवृताङ्गतौ जुहोति^१ जुष्टो वाचो भूयास-^{१२}
 मृचा स्तोमः समर्धयेत्युपरिष्टान्तृतीया^१ तामु^१ तत्रैव वक्ष्यामो^१
 ऽथ द्रष्टानुमन्त्रयते द्रष्टव्यस्कन्द यस्ते द्रष्टो यो दष्टो यस्ते
 द्रष्ट इत्यथ वै भवत्यध्वर्युर्वा चत्विजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular.

१ Thus M only ; all the other MSS. •वाकीयास्तृतीयाः ।

१ Thus M ; विगाद् i.s. of विगाद् all the other MSS.

१ Thus M ; तृतीयासु the other MSS.

सोमो योक्तव्य इति ^१ ते यच्च वहिष्यवमानः सर्पन्ति तत्प्रह
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी ध्रुवानः ^१ सर्पति ^१ वागयेना अथ
 एतृजुगा देवेभ्यो यज्ञो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह ^१ वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्तौति ब्रह्मण-
 ४ मय वै भवति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मागृहीत्वा
 वहिष्यवमानः सर्पन्ति ^१ पराक्षो हि यन्ति ^१ पराचीभि
 स्तुवते ^१ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति ^१ स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठते ^१ यज्ञो वै विष्णुर्द्विजमेवाकर्षिष्णो त्वं नो अन्नमः
 शर्म यच्छ सहस्य । प्र ते धारा मधुसुत उत्सं दुहते
 १० अक्षितमित्याह ^१ यदेवास्त्र शयानस्थोपश्रयति तदेवास्त्रैतेना-
 प्याययतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामन्वारोहान्विदान्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ^१
 वहिष्यवमाने पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयति श्वेनो ऽसि
 १४ गायवच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति ^१ मार्यादिने
 पवमाने ऽष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णे ऽसि विष्टुप्वन्दा
 अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्याभवे पवमाने नवम्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याहैते वै पवमानानामन्वारोहास्तान्य एवं विदा-
 १० न्यजते ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

१ ध्रुवानः (cp. infra XV. 29) BG ; ध्रुवानः U ; ध्रुवानः M, but
 with a न written above the व ; ध्रुवानः Be.

इति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै पवमानस्य संततिं वेद
 सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमीयते ^१ पशुमाभवति ^१
 विन्दते प्रजां ^१ पवमानस्य यहा गृह्णन्ते ऽथ वा अक्षीते
 गृहीता ^१ द्रोणकलश आधवनीयः पूतमृत्तान्यदगृहीत्वो-
 पाकुर्यात्पवमानं विच्छिन्वात्तं ^१ विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणो ^१
 ऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोण-
 कलशमभिमृशेदिति ^१ स प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशतो-
 न्नाथ त्वेत्वाधवनीयं ^१ विश्वेभ्यस्ता देवेभ्य इति पूतमृतं ^१
 पवमानमेव तत्संतनोति ^१ सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमी-
 यते ^१ पशुमाभवति ^१ विन्दते प्रजामिति ब्राह्मणमथ वै ^१
 भवति त्रीणि वाव सवनान्यथ द्वतीयः सवनमवकुम्भन्यनःशु
 कुर्वन्त ^१ उपाःशुः ऊलोपाःशुपाचे ऽःशुमवास्त तं द्वतीय-
 सवने ऽपिमृज्याभिपुणुयादिति ^१ स ^१ य ^१ एवैष ^१ उपाःशुपाचे ^१
 ऽःशुः ^१ प्राप्सो भवति तं माध्वन्दिनीय अजीषे ऽपिमृज्या-
 भिपुणोति ^१ यदाप्याययति तेनाःशुमद्यदभिपुणोति तेन- ^१
 जीषि ^१ सर्वाण्येव तत्सवनान्यःशुमन्ति शुक्रवन्ति समावदो-
 र्याणि करोतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ६ ॥

अथातो दीर्घप्रवृत्तानामेव मौमाःसा ^१ द्रोणकलशे दीर्घं
 वा प्रवृत्ते वा पात्र्यां चतुर्गृहीतं गृहीत्वाधवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये
 यजमाने विधुं दद्राणः समने बहूनां युवानः सन्तं पलितो ^१

१ Thus M; स एवैष etc. G; स वैष उपाःशुपाचेःशुः BU; स एवैष
 उपाःशुपाचेःशुः Be.

- जगार । देवस्य पश्य काथं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान
 स्नाहेत्यथ होहवमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य
 स्वधाः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति ^१ स्तुत्रमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 ५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णो
 भवति प्रतिलिप्त्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आगयणादत्तुं प्रस्क-
 न्दयत्याधवनीये दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने द्वौ समुद्रौ
 १० विततावजूर्यौ पर्यावर्तते जठरेव पादाः । तयोः पश्यन्तो
 अतिचम्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातिचम्यन्यः स्नाहेत्यथ होहव-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति ^१ स्तुत्रमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 १५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णो
 भवति प्रतिलिप्त्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आगयणादेवात्तुं
 प्रस्कन्दयति ^१ पूतमृति दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने द्वे द्रधसी

१ Thus here and infra (163. 15, 164. 6) M ; also Be at these last mentioned passages ; यदि the other MSS. and Be, here, but infra यद्युह ।

१ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

मततो वस एकः केग्री विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधा-
 येत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुशाय जार्ये स्वाहेत्यथ
 होद्वचमसे वसतोवरौभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वाधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गम्यादिति । स्कन्नमनुमन्तयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये ५
 स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति । स यद्यह दीर्णो भवति
 प्रतिक्षिप्यत्येनं । यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय
 स्वधामानयत्यपोदृत्य बर्हिषी आययणादेवाप्तुं । प्रस्कन्दयत्या-
 ययणे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोरुचा जलोच्छ्रित्येनं
 बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोदृत्य बर्हिषी द्रोणकल- १०
 शादेवाप्तुं । प्रस्कन्दयत्ययान्यस्मिन्पदे दीर्णे वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोरुचा जलोच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधा-
 मानयत्यपोदृत्य बर्हिषी आययणादेवाप्तुं प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥
 अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ।
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोचं व्रतमकुर्वन्त । १५
 तस्माद्विव्रतः स्याद्भिर्द्यौर्गन्धिहोचं जुह्वति । पौर्णमासं यज्ञमग्नीषो-
 मीथं पशुमकुर्वन्त । दार्श्वं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वन्त । वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वन्त । वरुणप्रघासान्माथ्यंदिनः सवनः साकमे-
 धान्पितृयज्ञं त्र्यम्बकाः स्तुतीयसवनमकुर्वन्तेति । तत्पृच्छन्ति
 कतमः स महायज्ञ इत्यथमेव चातुर्मास्यः सोम उक्तो भवत्यथो १०

१ This passage is left out by all the MSS exc. M.

२ *इति all the MSS. exc. M.

- खलु य एव कश्च सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञलोमेषामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाहन्तं^१ नान्ववार्यन्ते ऽब्रुवन्ध्वर्तया वा इमे
देवा अभवन्त्रिति^२ 'तदध्वरस्याध्वरत्वं' ततो देवा अभवन्-
रासुरा^३ य एवं विद्वान्सोमेन यजते भवत्यात्मना परास्व
१५ आह्व्यो भवतीति ब्राह्मणमथ समस्तः राजानमुपतिष्ठते
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्मां^४ सह
ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व ग्रं गवे ग्रं जनाय ग्रमर्वते ग्रं
राजलोषधीभ्यो ऽष्टिन्नस्य ते रथिपते सुवीर्यस्य रायस्योषस्य
ददितारः स्याम । तस्य मे रास्व तस्य ते भचीय तस्य त
१६ इदमुन्मृज इति^५ चलारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां यं^६
कामं^७ कामयते^८ तमादिशोन्मृष्टे^९ ऽथावकाग्रीश्चरति^{१०}
प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्युपाह्णुपाचमवेचते^{११} ऽपाना-
येत्यन्तर्यामपाचं^{१२} व्यानायेत्युपाह्णुसवनं^{१३} वाच इत्येन्द्रवा-
यवं^{१४} दक्षकतुभ्यामिति मैचावरुणः^{१५} ओचायेत्याश्विनं^{१६}
१७ चक्षुर्भ्यामिति शुक्रामन्विनावीत्मान इत्याग्रयणमङ्गेभ्य इत्युक्थ्य-
मायुष इति ध्रुवं^{१७} प्रतिष्ठाया इत्युपाचे माध्यंदिने सवने^{१८}
न प्रातःसवने^{१९} वीर्यायेत्यतिपाच्छं वा षोडशिनं वावेचते^{२०}
विष्णोर्जठरमसौति द्रोणकलशमवेचत^{२१} इन्द्रस्य जठरमसौत्या-
धवनीयं^{२२} विशेषां देवानां जठरमसौति पूतभृतमथ समस्तमेव
२० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं

१. Thus M; यंयं कामं कामयते Be; यं कामं कामयते UG; यं कामयते B.

२. अन्तर्यामं i.s.o. अन्तर्यामपाचं M.

त्वा सोमेनातीदृषं यं त्वा सोमेनामौमदः सुप्रजाः प्रजया
 भूयासः सुवीरो वीरैः सुवर्षा वर्षमा सुपोषेः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भवीय
 तस्य त इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामाक्षेष्वा
 यं^२ कामं^३ कामयते^४ तमादिश्योन्मृष्ट आयुर्मुन्मृजे भृतिमुन्मृजे
 ब्रह्मवर्चसमुन्मृजे ऽसुय्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृजं इति^५ यमेव
 तर्पयति स एनं द्रुपः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां
 चतुर्भ्यां^६ ओचाभ्यामात्मनो ऽग्नेभ्य आयुषो ऽन्तरेति^७ ताजक्
 प्रधानतीति ब्राह्मणमुक्तः^८ स्फविघनानामुपस्थानमुक्तः^९ संप्रसर्पण-
 क्षोक्तो भवानुवाकः^{१०} ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

उक्तं पृषदाव्यस्याविकृतस्य पशुणमुक्तो दधिघर्मे^१ ऽय
 वै भवति यत्कृष्णशकुनः पृषदाव्यमवसृजेच्छूदा अस्य प्रमायुकाः
 सूर्यच्छावसृजेच्चतुष्पादो ऽस्य पशवः प्रमायुकाः सूर्यस्कन्देद्यज-
 मानः प्रमायुकः स्यादित्यथ वै भवति पशवो वै पृषदाव्यं^२
 पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाव्यः स्कन्दति^३ यत्पृष-
 दाव्यं पुनर्गृह्णाति पशून्नेवासौ पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 प्राणो वै पृषदाव्यं^४ प्राणो वा एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाव्यः
 स्कन्दति^५ यत्पृषदाव्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवासौ पुनर्गृह्णाति^६

१ Thus M again ; यं कामं कामयेत UBG ; यं यं कामयेत Be.

२ om. U Be.

३ इति ins. BG.

- हिरण्यमवधाय^१ गृह्णातीति^१ स्कन्धे पृषदाज्ये कः सं वा यमं
 वा याचति^१ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्त्रधाः संभरति
 भूतिर्दध्ना हतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^१ स्कन्धमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्येतस्याः^२ सुच्यवदधाति श्रतमानः
 हिरण्यं^१ नित्ये गृहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो
 अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्नमवप्राप्य सादयत्यथातो ऽमेध्य-
 भूतस्यैव श्वावप्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कौटावपन्नयेति यदु^३
 चान्यदमेध्यं^३ मन्यते^१ सर्वं एवेताः सुचमसु प्रवेश्याथान्यस्याः
 १० सुच्यवदधाति श्रतमानः हिरण्यं^१ नित्ये गृहणे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्न-
 मवप्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^१ वैष्णव्यचां पुनर्गृह्णातीति^१ स
 वैष्णव्यचां पुनर्गृह्णाति^१ यज्ञो वै विष्णुर्धेनौव यज्ञः संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^१ ते यवान्तःशालं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिषुहीति^१ तद्ब्रह्मा प्रसूति देव
 सवितरेतत्ते प्राह तम्र च सुव प्र च यज दृहस्यति ब्रह्मा स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधाय om. U.

१ •येन M.

१ यत्र चान्यदं M.

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति^१ यथाह ब्रह्मन्सोऽयामः प्रशा-
 स्तरिति तद्ब्रह्मा प्रसौति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्प्र च सुव
 प्र च यज दृहस्यतिर्ब्रह्मायुग्रत्या अचो मा गात तनूपात्साक्षः
 सत्या व आग्निषः सन्तु सत्या आजूतय अतं च सत्यं च वदत
 स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त स्तुतेति प्रातःसवने^१ ५
 भुव इन्द्रवन्त स्तुतेति माध्यन्दिने^१ सुवरिन्द्रवन्त स्तुतेति
 तृतीयसवने^१ स्तुते स्तुतस्य दोहं वाचयति स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं
 मद्वाः स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्यादिति^१ ग्रस्ते ग्रस्तस्य
 दोहं वाचयति ग्रस्तस्य ग्रस्तमस्यूजं मद्वाः ग्रस्तं दुहामा मा
 ग्रस्तस्य ग्रस्तं गम्यादिति^१ तयोऽभयोरभ्यासं^१ वाचयतीन्द्रिया- १०
 वन्तो वनामहे धुचौमहि प्रजामिषः सा मे सत्याग्नीर्देवेषु
 भूषाद्ब्रह्मवर्चसं मागम्यादित्यथ यज्ञस्य पुनरालम्बं जपति यज्ञो
 बभूव स आ बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधि-
 पतिर्बभूव सो अस्माः अधिपतौऽङ्करोतु वयः स्याम पतथो
 रथौणमित्यथ वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा १५
 यज्ञं दुहे^१ स य स्तुतग्रस्तयोर्दोहमविदान्यजते तं यज्ञो दुहे^१
 स इहा पापीयाम्भवति^१ य एनयोर्दोहं विदान्यजते स यज्ञं
 दुहे^१ स इहा वसीयाम्भवति^१ स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं मद्वाः स्तुतं
 दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्तस्य ग्रस्तमस्यूजं मद्वाः
 ग्रस्तं दुहामा मा ग्रस्तस्य ग्रस्तं गम्यादित्याहै^१ष वै स्तुतग्रस्त- १५

१ B om. १४; Bhav. comments upon it.

१ Thus M; *आसं BG; *आभ्यासं Be U.

योर्दिहस्तं य एवं विद्वान्यजते दुह एव यज्जमिहा वसौया-
नवतीति ब्राह्मणमुक्तं होचकाणां संतर्पणमुक्तानि^१ वैश्वकर्म-
णान्युक्तमाग्निरोऽवनयनमुक्ता भुवस्तु चर्याय वै भवति ॥ ८ ॥

- यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयत्युक्त्यग्रा
१ इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगौर्येति^१ स उक्त्यमुक्त्यं वैव प्रतिगौ-
र्योक्त्यग्रा इत्याह सवनं सवनं^२ वैक्त्यं वाचीत्याह माध्यंदिनं
सवनं प्रतिगौर्योक्त्यं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगौर्यं^३
सप्तैतान्यचराणि^४ सप्तपदा शकरी^५ शकरो वज्रो^६ वज्रेणैव
तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ब्रह्म-
१० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
हन्दांसि संपादयेत्तेजः प्रातःसवनं आत्मन्धधीतेन्द्रियं
माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवनं इत्युक्त्यग्रा इत्याह प्रातः-
सवनं प्रतिगौर्योक्त्यं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगौर्योक्त्यं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगौर्यं^७ सप्तैतान्यचराणि^८
११ सप्तपदा शकरी^९ शकराः पशवो^{१०} जागतं तृतीयसवनं^{११}
तृतीयसवनं एव प्रतिगरे हन्दांसि संपादयत्यथो पशवो वै
जगती^{१२} पशवस्तृतीयसवनं^{१३} पशूनेव तृतीयसवनं आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Be G (pr. m.); सर्पद. the other MSS.

२ Thus, without any various reading all the Dvaidha MSS.;
प्रातःसवनं सवनं चोक्तं M pr. m., but प्रातः is expunged and the
second सवनं is changed into प्रतिगौर्ये; प्रतिमवनं चोक्तं B Be;
प्रातःसवनं चो. UG.

ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युमभ्याहृत्यत आचमस्मि-
 न्दधाति^१ तद्यन्नापहनीत पुरास्य संवत्सराङ्गुष आवेवीरञ्छोऽश्मा
 मोद इवेति प्रत्याहृत्यत इति^२ सो ऽभ्याहृतः शोऽश्मा मोद
 इवेति प्रत्याहृत्यते^३ तेनैव तदपहत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा आयतां प्रतीचत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीचते^४ ५
 यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तदध्वर्युर्चाक्षुष्येत
 यथा धावद्भ्यो ह्रीयते तादृगेव तत्तदाङ्गनांशाप्रतिगरी स्यादा-
 शाप्रतिगरी इ वा अभि^५ वा प्रतिगृणात्यध्वर्युर्चांदा क्षुष्यते^६
 प्रणौतीत्येव^७ प्रणौयादपानितीत्येवापान्याद्य^८ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति १०
 ब्राह्मणमथ वै भवतीथं वै होताभावध्वर्युर्धदासीनः शूभत्यस्या
 एव तद्धोता नैत्यास्य इव ह्रीयमथो इमामेव तेन यजमानो
 दुहे^९ यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^{१०} तिष्ठतीव
 ह्यभावथो^{११} असुमेव^{१२} तेन यजमानो दुहे^{१३} यदासीनः शूभति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^{१४} यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति १५
 तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^{१५} यत्राङ्गासीनः शूभति

१ अपि all, but cp. TS. III. 2. 9. 5.

२ Thus M only; प्रहोतमेव the other MSS.

३ यथ after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the prapava, he should make the prapava; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ •यसुमेव M.

प्रत्यङ् तिष्ठप्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युम-
 भ्याङ्गयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति॑ पराडावर्तत इति॑ सो
 ऽभ्याङ्गतः पराडावर्तते॑ वज्रमेव तन्निकरोतीति ब्राह्मणमुक्तं
 ५ प्रतिनिर्घाह्याणां ग्रहणमुक्तः५ सः स्यावस्यापिधानमुक्तमुपाः-
 श्वन्तर्यामयोरनुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्या१ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिग्राह्याणामेव ग्रहणः५ स यद्येको यदि वा
 बहव आग्रयणमेवेनागृहीत्वा गृह्णाति॑ माहेन्द्रस्यैव होममनु
 १० ह्रयन्ते१ स आग्नेयं गृह्णात्यग्र आयूषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 यामगृहीतो ऽस्यग्रवे त्वा तेजस्वते जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्रये त्वा तेजस्वत इत्यथैनः५ होयस्रवेचते
 ऽग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्स्वन्नं मामायुषन्नं
 वर्चस्वन्नं मनुष्येषु कुर्विति॑ जुहोति दीचायै च त्वा तपसश्च
 १५ तेजसे जुहोमीति॑ ऊत्वा वाचयति तेजोविदसि तेजो मा मा
 हासीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हासीदिति॑ भवयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्नितेजो दधात्वित्येन्द्रं गृह्णात्यु-
 न्निष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वौजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति॑ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS. exc. M.

१ चर्याः Be.

५ Thus (and cp. Āp. XIII. 8. 7) MU ; ह्रयन्ते Be ; ऊयन्ते BG.

त्वोजस्रत इत्यथैनः होष्यन्नवेचत इन्द्रो जस्त्रिभोजस्त्री त्वं देवेषु
भूया भोजस्त्रन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्त्रन्तं मनुष्येषु कुर्विति^१
जुहोति ब्रह्मणश्च त्वा चचस्त्र सौजसे जुहोमीति^१ ज्वा
वाचयत्योजोविदस्योजो मा मा हाभीन्माहमोजो हासिषं मा
मामोजो हाभीदिति^१ भचयति मयि मेधां मयि प्रजां^५
मयीन्द्र इन्द्रियं दधात्वित्यय सौधंवा^१ सौर्यं गृह्णाति तरणि-
विंशदगंत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भाजस्त्रते
जुष्टं गृह्णामीति^१ परिसृज्य सादयत्येष ते योनिः सूर्याय त्वा
भाजस्त्रत इत्यथैनः होष्यन्नवेचते सूर्यं भाजस्त्रिभ्राजस्त्री
त्वं देवेषु भूया भाजस्त्रन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्त्रन्तं मनुष्येषु^{१०}
कुर्विति^१ जुहोति वायोश्च त्वापां च भाजसे जुहोमीति^१
ज्वा वाचयति सुवर्चिदमि सुवर्मा मा हाभीन्माहः सुवर्हामिषं
मा माः सुवर्हामीदिति^१ भचयति मयि मेधां मयि प्रजां
मयि सूर्यो भाजो दधात्विति^१ ते वा एते पृष्ठस्य षडह-
स्योत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशे चिणवे चयन्ति^{१२}
विश्वजिति सर्वपृष्ठे गृहीतव्या यज्ञस्य सुवीर्यत्वायाप्यग्निष्टोमे
गृहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वायेति ब्राह्मणमथोपाकरणं^१ जपति
वायुर्हिकतेत्यर्लिष्यं वा^२ करिष्यऽस्त्रं वा प्रतिगरिष्येतेतय-

१ Found in M only.

१ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI, 6, 8, 2.

२ om. M Be.

जुर्जपतीडा देवद्वरिति ' प्रियो हैवातिज्यस्य भवति '
 प्रश्नः संख्याख्यासृजेतजुर्जपन्सभां प्रपद्यते ' ऽभि हैव' तं
 प्रश्नं जयति ' ॥ ११ ॥

- अथातो ऽऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणमऽश्वदाभ्यौ ग्रहीत्यनुपक-
 ५ ल्ययते द्वे श्रौदुम्बरे नवे पाचे तयोश्चतुःस्तत्तुऽशुपाचं भवति
 स्रक्ष्णमदाभ्यपाचं ते सुवर्णरजताभ्याः स्वस्नाभ्यां पर्यस्ते भवतः
 शतमानं च हिरण्यमथोपमद्वस्य राजस्वीनऽश्वग्रहति
 वसवस्त्वा प्रवृहन्तु गायत्रेण वृन्दसाग्नेः प्रियं पाय उपेहि
 रुदास्त्वा प्रवृहन्तु वैष्टुभेन वृन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाय उपेक्षादि-
 १० त्यास्त्वा प्रवृहन्तु जागतेन वृन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाय उपेहीत्यथ होदचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य
 द्वादशभिराधावैराधूनीति मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनो-
 मीति प्रतिपद्य शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमाधूनोमीत्यातो '
 ऽथैतस्मिन्नदाभ्यपाचे ऽऽश्वनुपसंगृह्य गृह्णाति शुक्रं ते शुक्रेण
 १५ गृह्णाम्यङ्गो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आस्मिन्नुपा अचुच्यवु-
 र्दिवो धारा अमस्यतेत्यथैनमादायोपोत्तिष्ठति ककुषः रूपं
 वृषभस्य रोचते वृहदित्यैति सोमः सोमस्य पुरोगाः शुक्रः
 शुक्रस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने
 यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
 २० स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्वेवाऽश्वनपि सृजत्युग्निकु तं

देव सोम गायत्रेण छन्दसाग्नेः प्रियं पाथो अपीहि वशी
 तं देव सोम चैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथो अपीह्यस्यस्य
 तं देव सोम जागतेन छन्दसा विशेष्वा देवानां प्रियं पाथो
 अपीहीत्यथाह प्रतिप्रस्थातरुदकक्षेन वा^१ मोदचमसेन^२
 वा जघनेनाहवनीयं प्रत्युपलम्बेति^३ स तथा करोत्यथैत- ५
 द्विरण्यमग्निः प्रचाक्ष मध्यमायामङ्गुलौ वध्नौते नाभि-
 कार्या वा प्रपद्यात्यथ सहदभिषुतस्य राज्ञो ऽऽशं गृह्णाति
 वामदेव्यमिति साम मनसा गायमानो ऽनवानं प्रजापतये^४
 लेति^५ गृह्णाति^६ प्रजापतये लेति जुहोत्यथ हिरण्यमभिव्यनित्या^७
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षादिवस्परि । आयुः पृथिव्या १०
 अथसृतमसि प्राणाय लेत्यथान्तर्वैद्यद्विर्माज्यत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः क्षणुतां वर्चः सोमो वृहस्पतिः । वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो
 मे धत्तमश्विना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वृक्षणि वेद तत् ।
 परि विश्वानि काव्या नेमिष्वकमिवाभवदित्यध्वयोरेतद्विरण्यं
 भवति^८ । ब्राह्मणमुत्तरम्^९ ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अथातः पृथ्वीनामेव ग्रहणः^१ संवत्सरा राजानं दशधा
 व्यूह्याभिमृशति वायुरसि प्राणो नामेति दशभिर्दश^२ ते वा

१ Thus M ; वैदचम. all the other MSS., omitting ना ।

२ om. Be.

३ Thus MUG ; *वाजित्या B Be ; cp. T.S. III. 3. 4. 3.

४ All the MSS. exc. M ins. इति ।

- एते संवत्सरस्याचौवेखहःसु^१ गृह्णन्ते । यत्र क चैवैनामृत्क्षी-
यादित्येतदपरमथातः^२ परःसाम्नामेव ग्रहणं^३ ते वा एते
परःसामानः पुरस्ताद्वैषुवताक्षग्रहमन्वहमितः पराक्षो गृह्णन्ते^४
ऽथ वैषुवते^५ ऽङ्गि पराक्षस्त्वावाञ्चस्य गृह्णन्ते^६ ऽथोर्ध्वं
५ वैषुवताक्षग्रहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति^७ प्रजापतिर्देवासुरान-
सृजतेति ब्राह्मणमेवायं^८ वै भवत्यावृच्छते वा एतद्यजमानो
ऽग्निभ्यां यदेनयोः प्रदत्तं कृत्याथान्यत्रावमृथमवैत्यायुर्दां अग्ने हविषो
जुषाण इत्यवमृथमवैष्यञ्जुज्यादिति^९ सो ऽवमृथमवैष्यन्नायुर्दां
दशमौ जुहोत्यायुर्दां अग्ने हविषो जुषाणो एतप्रतीको
१० एतयोनिरेधि । एतं पीला मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि-
रचतादिमः^{१०} स्नाहेत्याहुत्यैवैनौ ग्रमयति नार्तिमार्च्छति यजमान
इति ब्राह्मणमुक्तं बर्हिषः पर्युपोषणमुक्तं^{११} सकृद्दोमस्याय वै
भवति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सकृद्प्रदाये जुज्या-
दिति^{१२} स्वातकः सुपूषमाणो ऽरण्ये प्रदायं^{१३} दहन्तमुपाधि-
१५ गम्याञ्जलिनोपस्तीर्णाभिघारितामसकृद्प्रदाये जुहोति विश्वलोप

१ Thus M; *स्वाचौवेख* all the other MSS.; probably we have here a heteroclititic loc. from स्वाचौवेखन् (स्वाच्यन् of the other ritual texts), cp. infra XVI. 16 init.

२ एव before एनाम् om. M.

३ वैषुवतोवे M and Bhav.

४ ब्राह्मणमेवायं M.

५ पर्युपोषणं M, उपोषणं* all the other MSS.

६ Thus M; दवदन्तमुपा* UBG; दवदन्तमुपा* Be.

विश्वदावस्य तामञ्जुहोमि स्वाहेति^१ इहौ प्रध्वंसयते
 ऽग्धादेको ऽङ्गतादेकः सममनादेकः । ते नः क्वाण्णु भेषजः
 सदः सहो वरेण्यमित्येनं विभिर्दभंपुञ्जीकैः पवयति पवमानः
 सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्चन^२ शुद्धो हैव शुचिः पूतो मेध्यो भवत्यथ
 वै भवत्यङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूषं चतुःशरावं पक्वा^३
 प्रातरेतेन कचमुपोषेदिति^४ समा^५ विजिज्ञासमानो महाराच
 उत्थायाङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूषं चतुःशरावं पक्वा
 प्रातरेदित आदित्ये विप्रुषित^६ आददत एतमपूपमुपक्षीर्णा-
 भिचारितं पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^७ तत्सह पूतिदणानि^८
 भवन्त्यन्तमागारादेकोल्लुकमुदपाचमित्येतस्मादाय तां दिशं^९
 यन्ति यवास्य कच स्पष्टो भवति^{१०} तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधा-
 यापूपमादौपयति पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^{११} तत्सह पूतिदणानि^{१२}
 भवन्ति^{१३} तेन कचमुपोषत्येनमुद्धृत्वात्यव^{१४} विज्ञानमुपैति^{१५}
 यदि दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्मा वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घपक्षमुपयन्तीति ब्राह्मण-^{१६}
 मचैतमपूषं प्राश्याप^{१७} उपस्पृश्य गृह्णानेत्यवभो गोषु जीर्यति

१. *सुपोषेदिति MU.

२. Thus only M ; ऋङ्गां all the other MSS.

३. Thus M ; विप्रुषित BG ; विप्रुषित Be U ; Bhav. comments :
 उदिते ऽग्धाये ।

४—९ This passage is left out in all etc. M.

६. *सुपोषत्य. M.

७. प्राश्याप M, perhaps rightly.

तेन यक्ष्यमाणो भवति^१ तस्य तदुपकृतं भवति यत्पशूना
यक्ष्यमाणस्याय^१ यद्युत्पद्यन्भवति^१ तस्य निहत्य^१ दक्षिणं कर्ण-
माजपतिं शिवस्तष्टः पिशङ्गरूप इति दाभ्यामथैनं गोव्यपि-
सृजते ॥ १३ ॥

१. एतं युवानं परि वो ददामीत्यपियन्तमनुमन्त्रयते तां
गावोऽष्टणत राज्याय ताः हवन्त महतः स्वर्काः । वर्धन्तश्च
ककुभिः शिशियाणस्ततो न उपो विभज्य वसूनीत्यथेतरं तां
वैन्द्रं वा प्राजापत्यं वा पशुमालभत^१ । एता हि साण्डस्य
देवतास्तस्योपाकरणीययोरनुवर्तयति नमो महिष उत चतुषे
१०. त इत्यथास्य वपां जुहोति देवानामेष उपनाह आसीदित्य-
थास्य हविर्जुहोति पिता वत्सानां पतिरग्नियानामिति^१
समानमुत्तरं पशुकर्म^१ वपया यक्ष्यमाण आह गर्भमीचध्व-
मिति^१ ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वप्रां वपयाद्भवन्वप्रास्ये
वपां जुहोति सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता चचाय वायुः
१५. प्रजाभ्यः । दृहस्यतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिर्भर्ता जुहोतु
स्वाहेति^१ वप्रांमनुमन्त्रयते यस्यास्ते हरितो गर्भोऽपो
योनिर्हरिण्यथौ । अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः समजौगममि-
त्यथ याचत्यष्टाप्रद्विरष्टं कोशं चान्तरकोशं च वामक्षोणीषं

१. माचस्यायेनमुत्पद्यन् M.

१ Thus MGB ; नित्य U ; नित्य Be.

१ पश्यन् M ; पश्यन् all the other MSS.

चायेतद्विरण्मङ्गिः^१ प्रचात्य वासधोपनक्षोष्णीषेण विषय्य
 दह्रे कोशे ऽवधाथ महति कोशे ऽवदधाति^२ स आह प्रत्यक्षं
 गर्भमन्तरेण सक्रियनी प्रतिनिवर्तयतेति^३ तं निवर्त्यमानमनु-
 मन्त्रयत आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दनुद ।
 भूम्यास्तसः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनरित्युच्चाद्गर्भं विस्वस्य-
 मानमनुमन्त्रयते वि ते भिनक्षि तक्रीं वि योनिं वि
 गवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
 बहिस्ते अन्त वाञ्छितौत्येते^४ गर्भं संदंशेन परिगृह्णाद्वि-
 रभ्युक्ष्य ग्रामिचे प्रतितपति^५ तस्याभधोदशाहोमं प्रक्षोतय-
 त्येते^६ गर्भमन्तरेण चालालोत्करावन्तरेण द्युपं चाहवनीयं^७
 चोपातिहृत्य^८ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्पञ्चहोच^९ सादय-
 त्यथ^{१०} वशाये हविषा चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गर्भस्तावद्य-
 चाह विष्णवे शिपिविष्टायानुब्रूहीत्यथ वै भवति पुरस्तात्प्राभ्या
 अन्यदवघेदुपरिष्टादन्यदिति^{११} स पुरस्तात्प्राभ्या अन्यदवघेत्युप-
 रिष्टादन्यद्विरभिघारयत्याश्राभ्याह विष्णुः शिपिविष्टं यजेति^{१२}
 वषट्कृते जुहोत्युद्धृष्टो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनक्ष
 गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M ; चायेन• all the other MSS.

२ Thus M ; •येन the other MSS.

३ Thus M ; तस्याभधे BG ; तस्याभधेइवा• Bo U.

४ Thus M ; चोपानीत्य the other MSS.

५ प्राञ्चमायादयत्यथ (sec. m. •मायातयत्यथ), omitting the partic. and
 पञ्चहोवा M.

सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रथताः स्याहेत्यस्य स्मिष्टकृता परत्ययेन
गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्योत्तरार्धं^१ आहवनीयस्य प्रत्यञ्च-
मायात्य भस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञं मिमिक्षतां पिष्टतां नो भरीमभिरित्यध्वर्योरेतत्कोशमिश्रं

भवति^१ ब्राह्मणमुत्तरम् ॥ १४ ॥ यष्टः ॥

अजवशया यक्ष्यमाणो भवति^१ स यान्यहान्यभेषसंपवानि
मन्यते तेन्वाग्नेयमष्टाकपात्रं निर्वपति^१ या^१ एता^१ ब्राह्मणा-
भिविहिता देवतास्नासासेनानेकस्यै देवताया आलभते^१
तस्या^१ उपाकरणौययोरनुवर्तयत्या वायो भूष इषिपा इति^१

१० निधोजने ऽनुवर्तयत्याकूत्यै ता कामाय ता^१ समुधे^१ लेति^१
पर्यग्नौ क्रियमाणे पञ्च^१ किक्किटाकारं जुहोति किक्किटा ते
मनः प्रजापतये स्याद्वा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्याद्वा
किक्किटा ते चतुः सूर्याय स्याद्वा किक्किटा ते ओषं द्यावा-
पृथिवीभ्याः स्याद्वा किक्किटा ते वाचः सरस्वत्यै स्याहेत्यैना-

११ मनरेण चालात्तोत्करानुदीचीं नौयमानामनुमन्त्रयते तं
तुरीया वग्निनी वशासि सकृद्यत्वा मनसा गर्भं आश्रयत् ।
वशा तं वग्निनी गच्छ देवान्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा
इत्युपासने ऽनुवर्तयत्यजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान-

१ प्रतिपरिहृत्य० M.

१ Thus M; ताचो इत्य GU; ताया इत्य Be; ताचोत्रा B.

१ तस्योपा० M.

१ om. M.

रिचमुपतिष्ठस्व दिवि ते वृहद्वा इत्यथास्यै वपां जुहोति तन्तुं
 तन्वजजघो भानुमन्विहीत्यथास्यै हविर्जुहोति मनघो हविरसि
 प्रजापतेर्वर्ण इत्यथास्या अवदानानां^१ प्राश्नाति गाचाणां ते
 गाचभाजो भूयास्तेत्यथ वै भवति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदास्तभ्यामभ्यो भवति^२ यदास्तभ्यामभ्यः स्वादपु ५
 वा प्रवेग्येसर्वं वा प्राश्नीयादित्युक्तमेतस्या अपु प्रवेग्नमेते-
 नैवास्यै मन्त्रेणावदानानां प्राश्नायेतरदग्नावनुग्रहरेदिति बौधा-
 यनो^३ । ऽनुनिधायमेनामद्यादित्याञ्चीगविरित्यथ^४ वै भवति
 सा वा एषा चषाणामेवावहद्वा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाम्नेति^५ तेषामु द्वैवे- १०
 नयैका^६ यजते ॥ १५ ॥

चषातो जयानामेव होमो^१ जयान्होयनुपकल्पयते बाधकः
 सुवं च सुवं च बाधकागपरिधीष्करमयं बर्हिर्वैभीदकमिध-
 मित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय ग्रमयं बर्हिं स्वीतां बाधका-
 गपरिधीगपरिधाय वैभीदकमिधमभ्यन्व^३ स्वाहाकारेणाभ्याधाय १५
 बाधकेन सुवेणोपघातं जुहोति पित्तं च स्वाहा पित्तिय
 स्वाहेति चयोदग्र सुवाङ्मतीरपि वा बाधकेन सुवेण बाधक्याः

१ अवदानानि M but cp. infra l. 7.

२ Thus MU; बौधायनो Be BG.

३ चययेद् i.s.o. चयाद् M.

४ Thus MBG; तेषामुदेवमयैको Be U.

५ Thus M; *वैभीतक* the other MSS.

- सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुदृत्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्-
 रीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च दृढश्च रघंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
 वृष्णे प्रायच्छदुपः घृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः स
 १५ उपः स हि हव्यो बभूव स्वाहेत्यथ वै भवति देवासुराः
 संयत्ता आमन्त्र्य इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयाग्रा-
 यच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुरानजयन्त्यदजयन्तज्जयानां
 जयत् ५ स्र्धमानेनैते होतव्या जयत्येव तां घृतनामिति
 ब्राह्मणमथ वै भवति येन कर्मणेर्त्तत्तच होतव्या इति । स
 १० यत्कर्मर्त्सदिदं मे समृध्येतेति तस्मिन्नभ्यातानाञ्जुहुयादित्य-
 भ्यातानाहोयक्षुपकल्पयते पर्णमयः सुवं च सुचं च पर्णमया-
 न्यरिधीन्कुशमयं बर्हिः पर्णमयमिधमितिथ्य वृथाग्निमुपसमा-
 धाय कुशमयं बर्हिं स्त्रीत्वा पर्णमयान्परिधीन्परिधाय पर्ण-
 मयमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 १५ जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स मावलिति सप्तदश सुवाहुतौ-
 ङ्गत्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमय्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुदृत्य
 हुत्वान्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यथ समस्तानामेव
 होमो । अभ्यातानानेवाये जुहुयादय जयानय राद्रभृतो ।
 १० ब्राह्मणसुत्तरम् ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

अथ वै भवति राष्ट्रकामाय होतव्या इति ^१ राष्ट्रकामाय
 होय्यनुपकल्पयते श्रम्यापरिधौ नित्यं ^२ दृषाग्निमुपसमाधाय श्र-
 म्यापरिधौऽपरिधाय निशायाः श्रम्यापरिधौ दिः स्वाहाकारः
 राष्ट्रभृतो जुहोत्युतापादृतधामेति ^३ राष्ट्र वै राष्ट्रभृतो ^४ राष्ट्रे-
 णैवास्मै राष्ट्रमवरुद्धे ^५ राष्ट्रमेव भवतीति ब्राह्मणमथ वै भव- १
 त्वात्मने होतव्या इत्यात्मने होय्यमृषाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 श्रम्यापरिधौ दिः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^६ राष्ट्रं वै
 राष्ट्रभृतो ^७ राष्ट्रं प्रजा ^८ राष्ट्रं पशवो ^९ राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति
 राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवरुद्धे ^{१०} वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ग्रामकामाय होतव्या इति ^{११} ग्रामकामाय
 होय्यन्नाधिदेवने दृषाग्निमुपसमाधाय निशायाः श्रम्यापरिधौ
 दिः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^{१२} राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो
 राष्ट्रः सजाता ^{१३} राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रः सजातानवरुद्धे ^{१४} ग्राम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै
 सजातानवरुद्धे ^{१५} त एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमथ १५
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्याजस्कामस्य
 होय्यनुपर्यग्नौ रथमुखं प्रयच्छ ^{१६} निशायाः श्रम्यापरिधौ दिः
 स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्योजो वै राष्ट्रभृत ^{१७} ओजो रथ
 ओजसैवास्मा ओजो ऽवरुद्ध ^{१८} ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमथ

१ Thus MGB ; श्रम्याःपरि० U Be.

२ ० कामाय MSS. exc. M.

३ परिच्छ MSS. exc. M.

वै भवति यो राश्ट्रदपभृतः स्वात्तस्मै होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्नान्ब्रूयादुर्ध्वमिति^२ राश्ट्रमेवास्मै युनक्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवत्याहुतयो वा एतस्मात्कृता यस्य राश्ट्रं न कल्पते^३
 स्वरयस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृत्तं नाडीमभिजुह्यादिति^४ 'स' स्वरय-
 ५ स्मैव दक्षिणं चक्रं प्रवृत्तोपर्यग्नौ रथनाडीं प्रवृत्तं^५ निशायाः
 श्रम्यापरिधौ दिः स्वाहाकारः^६ राश्ट्रभृतो जुहोत्याहुतरीरेवास्य
 कल्पयति^७ ता अस्य कल्पमाना राश्ट्रमनुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^८ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संघामे संयत्ते होतव्या इति^१ संघामे
 १० संयत्ते होयन्नपकल्पयते मान्भुकमिधमिति^२ प्रत्यमिचमग्निमुप-
 समाधाय मान्भुकमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणभ्याधाय निशायाः
 श्रम्यापरिधौ दिः स्वाहाकारः^३ राश्ट्रभृतो जुहोत्यङ्गारा एव
 प्रतिवेष्टमाना अमिचाणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या इत्युन्मत्ताय होयन्नप-
 १५ कल्पयते नैययोधमौदुम्बरमाश्रित्यं आचमिधमिति^४ वृथाग्नि-
 मुपसमाधायेतमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणभ्याधाय निशायाः
 श्रम्यापरिधौ दिः स्वाहाकारः^५ राश्ट्रभृतो जुहोत्येते वै गन्ध-
 वांस्परसां गृह्णाः^६ स एवेनानाद्यतने श्रमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवत्यभिचरता प्रतिस्त्रोमः^७ होतव्या इत्यभिचरन्तोयन्महतः^८

१ only given by M.

२ प्रवृत्तं M Be ; प्रवृत्तं the other MSS.

३ ... १ (p. 184, 2) left out in M.

४ probably read : इति सोऽभिचरन्तोः ।

हरिणे प्रदरे वामुतो ऽर्वाक्षो वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^१ राद्रभृतो^२ जुहोति^३ यदाचः
 क्रूरं तेन वषट्करोति^४ वाच एवैनं क्रूरेण प्रवृत्तति^५ ताजगाति-
 मार्च्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कामयेतान्नाद्यमाददौ-
 येति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति वृणानि ५
 संगृह्णीयादिति^६ स यस्य कामयेतान्नाद्यमाददौयेति तस्य
 सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति वृणानि संगृह्णीयाथै-
 नान्यादाय हरती^७ दमहममुय्यामुय्यायणस्यान्नाद्यः हरामीत्याहा-
 न्नाद्यमेवास्य हरति^८ वड्भिर्हरतीति ब्राह्मणमथैनानि स्वर्णा
 वा सभायाः स्त्रेषु वामात्येवपि सृजति^९ प्रजापतिनैवास्यान्नाद्य- १०
 मादायतवो ऽस्मा अतुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो
 ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्यात्तः^{१०} स्वले ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं
 पक्वा तस्मै होतव्या इति^{११} स यो ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्यात्तः^{१२} स्वले
 ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्वा निशायाः शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः^{१३} राद्रभृतो जुहोति^{१४} वर्म वै राद्रभृतो^{१५} वर्म १२
 स्वले^{१६} वर्मणैवेनं वर्म समानानां गमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति चतुःशरावो भवति^{१७} दिखेव प्रतितिष्ठति^{१८} चीरे
 भवति^{१९} रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति^{२०} शृतत्वाय^{२१} सर्पिष्वानभवति
 मेधत्वाय^{२२} चत्वार आर्षेयाः प्राश्रन्ति^{२३} दिशमेव ज्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम्^{२४} ॥ १८ ॥ १०

१ *कारेव the MSS.

२ (p. 183, 17) २...२ left out in M.

- अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१ प्रथमं
 धातारं प्रजाकामस्य करोति^१ प्रथमं पशुकामस्य^१ मध्यतो
 घामकामस्य^१ मध्यतो ज्योगामयाविनः^१ प्रथमं यक्ष्यमाणस्यो-
 त्तमम्रीजानस्य^१ प्रथमं मेधाकामस्य^१ मध्यतो इक्ष्वाकस्य^१ ता
 १ वा एताः चोरे शृता भवन्ति^१ ता यत्सह सर्वा निर्वपेदौश्वरा
 एनं प्रदहो^१ हे प्रथमे निरूप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
 निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्त्यथो यस्मै कामाय निरूप्यते तमेवाभिह-
 पाप्नोतीति ब्राह्मणमय वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहो-
 त्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो^१ ऽहोराचाणि वा
 १ एतस्त्रेष्टका य आहिताग्निर्थायंप्रातर्जुहोत्यहोराचाष्टेवाष्टेष्टकाः
 ह्रलोपधत्ते^१ दश समानच जुहोति^१ दशाचरा विराड्विराज-
 नेवाष्टेष्टकां ह्रलोपधत्ते^१ ऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति^१ चित्य-
 क्षित्यो ऽस्य भवति^१ तस्माद्यच्च दशोपिता प्रयाति तद्यज्ञ-
 वास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो ऽवांचैनमिति^१ स यच्च दशोपिता
 १ प्रयास्यन्नभवति तदग्निष्ठे ऽनसि समवग्रमयन्ते^१ यदस्य^१ समवग्र-
 मयितयं^१ भवत्यवास्त्वेव तद्यत्ततो ऽवांचैनम्^१ रुद्रः ससु वै
 वासोप्यति^१ यदङ्गत्वा वासोप्यतीयं प्रयाषाद्रुद्र एनं भूत्वाग्नि-
 रनूत्याय हन्याद्वासोप्यतीयं जुहोति^१ भागधेयेनैवैनम्^१ ग्रमयति^१
 नार्तिमार्च्छति यजमान इति ब्राह्मणमय वै भवति यद्युक्ते
 १ जुहुवाद्यथा प्रयाते वास्त्वावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

१ Thus M only ; all the other MSS. are here wholly corrupted.

जुहुयाद्यथा चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदङ्गतमस्य
 वासोऽप्यतीत्य॥ स्याद्विष्णो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तो^१ ऽय
 वासोऽप्यतीत्यं जुहोतीति^१ स यत्र दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 ऽयुक्तस्तत्रत्याच्छेदां^१ पर्णमव्या॥ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
 नीये वासोऽप्यतीत्यं जुहोति^१ वासोऽप्यते प्रतिजानीह्यस्मानि-
 त्यनुद्रुत्य वासोऽप्यते ग्राम्या स॥ सदा त इति जुहोत्यवैता॥
 सुचमुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैन॥
 ग्रमयतीति ब्राह्मणमेष वै भवति यदेकया जुहुयाद्विंशोमं
 कुर्वात्पुनरोनुवाक्यामनूच्य याव्यथा जुहोति सदेवत्वायेति
 ब्राह्मणमेष वै भवति यद्रुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यद-
 वलाणान्यसंप्रचाय्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेगसं वादहनं वा तादृगेव
 तदयं ते योनिर्धन्विर्य इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 र्योनिः^१ स एवैनं योनौ समारोहयत्यथो खत्वा ऊर्ध्वदरण्योः
 समारूढो नग्नेदुदस्याग्निः सीदेत्युनराधेयः स्यादिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तथेक्षारोहेत्यात्मनसमारोहयत इति^१ स ११
 आत्मनसमारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तथेक्षारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि क्षणक्षणे नर्यां पुरुषि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद स्रं योनिं जातवेदो भुव आजायमानः सचय
 एहीत्यथैनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्तं देवेभ्यो
 हव्यं वह नः प्रजानम् । आयुः प्रजा॥ रयिमस्मासु धेह्यजसो १०

१ Thus MGUB Bhav.; प्रयादेक्षा Be. This word occurs also in
 the Baudh. pitṛmedhasūtra (p. 13, 1).

दौदिहि नो दुरोण इति^१ यज्ञमानो वा अग्नेर्यानिः^१ स्नायामेवैनं
योन्वाः समारोहयत इति ब्राह्मणम्^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- सक्तो ऽन्वारम्भो^१ ऽय वै भवत्यृषयो वा इन्द्रं प्रत्यचं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यचमपश्यन्तो ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽय मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा
प्रनोच इति^१ तस्मा एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मन्मिति^१ स यचाह
ब्रह्मन्स्तोव्यामः प्रशास्तरिति तद्ब्रह्मा^१ प्रसौति देव सवितरित्येतां
प्रतिपदं कृत्वा रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं त्रिन्वेत्येतस्मानुवाक-
१० स्तैकैकमुपादाय प्रसौति^१ स एवमेव प्रसुवन्दादग्भिरग्निष्टोमं
प्रसौति त्रयोदशभिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदशभिरुक्थ्यः षोडशभिः
षोडशिनः सप्तदशभिर्वाजपेथमेकाक्षत्रिः शतातिराचः सर्वै-
रग्नोर्यामः^१ स यत्र रायंतराय सन्ध्ये प्रसर्पन्ति तदाह वसुको
ऽसि वेषश्चिरसि वक्षश्चिरसौति^१ स एवमेव प्रसौत्याग्नोर्यामा-
१५ र्देवातो^१ ऽतिक्रमाणामेवाभिचरन्भ्रातृव्यवाग्स्यर्धमानो ऽभिचर-
णीयश्चिन्त्यान्वायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन वृत्तना
जयामि गायत्रेण कन्दसा चिहृता स्तोमेन रयंतरेण सास्त्रा
वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्बवेनान्वाधे
प्रत्येनानुदे ऽस्मिन्वये ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्नेष्टि यं च त्वयं
२० द्विग्नो विष्णोः क्रमेणात्येनाङ्कामामौर्ध्वेण देवेन वृत्तना जयामि

१ तद् is left out in all MSS. exc. M.

१ प्रसौत्यग्नोर्यामा M.

चैष्टुभेन इन्द्रमा 'पञ्चदशेन सोमेन दहता मास्त्रा वषट्कारेण वज्रेण
 सहजान्भाटव्यानधरात्पादयाम्बवैनान्वाधे प्रत्येनाम्बुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाम्कामामि' विश्वेभिर्देवेभिः प्रतना जयामि जागतेन
 'इन्द्रमा सप्तदशेन सोमेन वामदेव्येन मास्त्रा वषट्कारेण वज्रेणा- ५
 परजान्भाटव्यानधरात्पादयाम्बवैनान्वाधे प्रत्येनाम्बुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाम्कामामौत्पि वाभिचरणीयास्त्रिष्टुप्नुवर्तेतापि
 वापोद्भूत्येतराङ्कमाचं वत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेतोक्तः शुक्रामन्विनो-
 रधिद्रवणमयातो ऽतौमोक्षाणामेव' वैश्वकर्मणानि जुत्वा गार्ह- १०
 पत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञह्नो प्रथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु
 गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषः प्रथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा १५
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्ययाग्रीभ्रमभिप्रैत्यागन्म
 मिवावरुणा वरेष्वा रात्रीणां भागो युवयोर्धो अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिव
 इत्ययाग्रीभ्रं जुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्रीभ्रे जुहोत्यन्वारभ्य

१, १ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and २ are left out by all the MSS. exc. M.

१ •तौमो• MBG (sec. m.) ; •तिमो• Be UG (pr. m.).

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नोऽन्तरिक्षेऽध्यासते । वायुर्मा
 तेभ्यो रचतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाग्नीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञसुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते ।
 वायुर्मा तेभ्यो रचतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्याहव-
 ५ नीयमभिप्रैति धासो राचीः सवितर्देवयानीरन्तरा धावा-
 पृथिवी विचन्ति । गृहेषु सर्वैः प्रजया न्ये सुवो रुद्राणास्तरता
 रजाः सौत्ययाहवनीयं द्रुत्वा रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो
 मा तेभ्यो रचतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञसुषो दिव्यध्यासते ।
 सूर्यो मा तेभ्यो रचतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्याहवनीय-
 सुपतिष्ठते येनेन्द्राय समभरः पयाः सुत्तमेन हविषा जातवेदः ।
 तेनाग्ने त्वमुत वर्धयेमः सजातानः श्रेष्ठ आधेद्येनमिति ।
 यज्ञह्नो वै देवा यज्ञसुषः सन्ति । त एषु लोकेष्व्यासत आददाना
 १५ विमथ्याना यो ददाति यो यजते तस्य । ये देवा यज्ञह्नः
 पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिव्येत्याहमानेव लोकाः-
 स्त्रीत्वां सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेतीति ब्राह्मणमपि वा
 तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये ।
 ५पि वा गार्हपत्याञ्चपन्नतुद्रवेदाहवनीयादुक्तोदवसानीयेष्टि-
 २० रक्षेतां द्वितीयां प्रवृत्ताङ्गतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
 देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु चक्षुषः

स्वाहेत्याभिचरन्वभुवे बभ्रुवत्साद्यै कार्मर्यमयेन पात्रेण पयो
 जुहोति सस शूष सवितर्विश्वचर्वण एतेभिः सोम नामभि-
 विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साचादस्य
 हृदयं भित्त्वान्नाणि परिकामयानै^२ कृणुते हैव^३ तं^४ भ्रातृव्य-
 मय येनास्यर्त्विजाः स्वर्धा स्वात्तमाह मास्य चमसमतुप्रसृप-
 तादभिमर्शनं^५ करिष्यामीति^६ तस्यैतेनैव मन्त्रेण चमसं जुहु-
 यात्तमूर्ध्वो^७ स्वाहु^८ राजातिपवत^९ उक्तं पान्नीवतस्य^{१०} अयण-
 मुक्तमादित्ययहस्योद्धननमुक्ता^{११} प्रायणीयस्य सुवाहुतिरुक्तोदय-
 नीयस्योक्तं यूपस्योपस्थानम् ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पान्नीयजूर्ध्वमेवेताः सुचो यथैतद्वाह्यमुक्तो^{१२}
 दधिपहो^{१३} इय वै भवत्याज्यपहं गृहीयात्तेजस्कामस्येति^{१४}
 वह्निषी अन्तर्धायाज्यपहं गृह्णाति^{१५} सोमपहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्ष-
 कामस्येत्यंशुपसंगृह्णा सोमपहं गृह्णात्यथैतं महाप्रतीये इह
 प्रात्रापत्यमतिपाह्यं गृह्णाति ते क्रतुमपिदृञ्चानि विश्व इत्यनु-

१ Thus M; *सामयानैव Be; *क्रामयानोऽ B; *कासयानोऽ U; *कास-
 यानोऽ G (pr. m.); *क्रामयानोऽ G (sec. m.). परिकामयानैर्निष्क्रामति (var.
 निष्क्रामयति) Bhav.

२ Thus M Bhav.; चरैतं The other MSS.

३ Thus M; *मुपसृपताद. BUG; *मुपसृपताद. Be.

४ Thus M; i.e. स्वाहु राजाति. Be U; वाराह्याहति. G; वारा-
 ह्याहति; B: वारोह्याहति.

५ Thus (चयव.) M Be (op. viii. 14 औषाति); चयव. BU; चमव. G.

६ Corrected (उद्धनन.) according to viii. 9 a.f. (उद्धनि); उद्धनन.
 MUGB; Be wholly corr.

- द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये ता जुष्टं गृह्णामीति ^१ परि-
 मृज्य षादयत्येष ते योनिः प्रजापतये लेत्यथातः प्राणयहाणा-
 मेव पक्ष्णः ^२ संवत्स्रः राजानं पुञ्जीकृत्वा ^३ नवाः शून्प्राच
 आयातयत्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
 ५ गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायचादुपाः शुरुपाः शो-
 स्त्रिवृत्त्रिवृतो रथंतरः रथंतरादधिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतथा
 तथा प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इत्ययं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
 दक्षिणायातयत्ययं ^४ पश्चाद्विश्वयचा इति नव प्रतीच आयात-
 यती ^५ दमुत्तराक्षुवरिति नवोदीच आयातयती ^६ यमुपरि मति-
 १० रिति नवोपरिष्टात्प्रदक्षिणं पर्यायातयति ^७ तानपानभृद्भिः
 प्रत्यूहति प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म इविषं
 विष्टम्भोमः स च पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमयानां पुरो-
 वातो वातः सानग ऋषिरिति ^८ वाचयति पितरः पितामहाः परे
 ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति ^९ दक्षिणा दिशामिति ये दक्षिणतो
 १५ भवन्ति ^{१०} प्रतीची दिशामिति ये पश्चाद्भवन्तुदीची दिशामिति
 य उत्तरतो भवन्तूर्ध्वा दिशामिति य उपरिष्टात्प्रदक्षिणं
 पर्यायातिता ^{११} भवन्ति ^{१२} ते वा एते प्रायणीयोदयनीययोरेव

१ Thus (पुञ्जी०) M ; पुंजं BG ; पुंजं Be U.

२ Thus M ; दक्षिणाआयातयत्य० Be GU ; B defect.

३ Conjecturally ; पर्यायातिता BG ; पर्यायातिता M ; पर्यायातिता U ;

पर्यायातिता Be.

नियुक्ता दशमे ऽहस्तदु^१ रात्रिमत्तेष्वप्यग्निष्टोम^२ आमयाविन
उपसृतो वा गृहीयादगदो हव भवति^३ ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरथसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^४ युवः सुराममन्त्रिनेति बौचामस्यामेव^५ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोत्रं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोत्रं
निषीदति^६ तामुत्थापयेदिति^७ स यस्याग्निहोत्रं निषीदति
तामुत्थापयत्युदस्थाद्देव्यदितिर्विश्वरूपायुर्थज्ञपतावधान् । इन्द्राय
हस्तो भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति वा एवै-
तस्य पाप्मानं प्रतिस्थाय निषीदति यस्याग्निहोत्रमुपसृष्टा निषी-
दति^८ तां दुग्ध्वा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति^९ स
यस्याग्निहोत्रमुपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्ध्वा ब्राह्मणाय
ददाति^{१०} न चास्यात ऊर्ध्वमन्नमत्यथ वै भवति पृथिवीं वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्तन्दति^{११}
तदभिमन्त्रयेतेति^{१२} स यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्तन्दति
तदभिमन्त्रयते^{१३} यदद्य दुग्धं पृथिवीममन्न यदोषधीरणसर-
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्नियासु पयो वस्तेषु पयो अस्तु
तन्मयीत्याह^{१४} पय एवात्मगृहेषु पशुषु धत्ते^{१५} ऽप उपसृज-
त्यङ्निरेवैनदाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै यज्ञस्यान्त-
नानार्तः सः सृजत्युभे वै ते तर्ह्यार्च्यन्त^{१६} आर्च्यन्ति खलु वा

१ Thus M; B and G (sec. m.) om. अपि; तदुरात्रिमत्तेष्वष्टोम U;
तदतिरात्रे सचे षष्टोम Be; तदुरात्रिमत्तेष्वष्टोम G (pr. m.).

२ एव i.s.o. एव M.

- एतदग्निहोचं यदुह्यमानः स्कन्दति यदभिदुह्यादिति^१ । स
 यस्याग्निहोचं दुह्यमानः स्कन्दति नैनदभिदोग्धि^१ तदेव यादृ-
 क्कौदृक् च होतव्यमथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य
 निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युद्धृतस्य स्कन्देद्यत्ततो
 ५ ऊत्ता पुनरेयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यं स्कन्देत्तन्निषद्य पुनर्गृहीया-
 दिति^१ स^२ यत्रैव स्कन्दति तदेव स्यात्तौ निधायातिशिष्ट-
 मानीय पुनरभ्युक्षीय तदेव यादृक्कौदृक् च होतव्यमथान्यां
 दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते यस्याग्निहोचे ऽधिष्ठिते
 १० शान्तारा धावति^१ रुद्रः खलु वा एष यदग्निर्यद्गामन्त्येवावर्तये-
 द्द्रुद्राय पशूनपिदध्यादपश्यजमानः स्याद्यदपो ऽन्वतिषिञ्चेद-
 नाद्यमग्नेरापो ऽनाद्यमाभ्यामपिदध्याद्गार्हपत्याद्गन्नादायेदं विष्णु-
 र्विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयजुर्वेदिति^१ स
 वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयजुर्वेदिति^१ यज्ञो वै विष्णुर्धमेव
 १५ यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथ भस्मना शुनः पदमपिवपति
 शान्त्या इति ब्राह्मणम् ॥ २३ ॥

अथ वै भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते
 नि गार्हपत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिधो-
 चति^१ दर्भेण हिरण्यं प्रवध्य पुरस्ताद्धरेदथाग्निमयाग्निहोच-
 २० मिति^१ स यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिधोचति दर्भेण

१ Thus M; नदभिदु. B Be G; न नदभिदु. U.

२ om. Be U.

हिरण्यं प्रवक्ष्य परिकर्मीं पूर्वः प्रतिपद्यते ऽन्वब्राह्मण आर्विष
 दग्धेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतद्विरण्यमाहवनीयस्यायतने साद-
 यित्वापोद्धृत्य हिरण्यं प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयत्यथ वै
 भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते ।
 ऽन्नं वा एष आत्मनो गच्छति यस्मान्मत्यन्तमेध यज्ञस्य गच्छति ५
 यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिमोचति । पुनः समन्य जुहो-
 त्यन्तेनैवान्नं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति वरुणो
 वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिमोचति ।
 वारुणं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते नि गार्ह- १०
 पत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । चतुर्गृही-
 तमाज्यं पुरस्ताद्वरेदद्याग्निमथाग्निहोत्रमिति । स यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति चतुर्गृहीतेनाज्येन परिकर्मीं पूर्वः प्रति-
 पद्यते ऽन्वब्राह्मण आर्विष दग्धेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतदाज्य-
 माहवनीयस्यायतने सादयित्वापोद्धृत्याज्यमयेधं प्रतिष्ठापयत्यथ १५
 वै भवति पराची वा एतस्मै बुच्छन्ती बुच्छति यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेत्युवाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् ।
 देवेभ्यो मधुमन्तमः स्वाहेति प्रत्यङ्निषद्याज्येन जुहुयात्ततोची-
 मेवास्मै विवाधयतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या
 तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते । ऽन्नं वा एष आत्मनो २०
 गच्छति यस्मान्मत्यन्तमेध यज्ञस्य गच्छति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो
 ऽभ्युदेति । पुनः समन्य जुहोत्यन्तेनैवान्नं यज्ञस्य निष्करोतीति

- ब्राह्मणमथ वै भवति मित्रो वा एतस्य यज्ञं शृणाति यस्याग्नि-
 मनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । मैत्रं चरं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत
 इति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य
 उदायेचदाहवनीयमनुदाय गार्हपत्यं मन्येदिति च्छिन्वाद्वाद्वाहव्यमसौ
 ५ जनयेद्यदै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु रुद्रो ऽवचरति । यत्पूर्व-
 मन्ववस्तेदास्तव्यमग्निमुपासीत । रुद्रो ऽस्य पशून्वातुकः स्यादा-
 हवनीयमुदाय गार्हपत्यं मन्येदिति । स आहवनीयमुदाय
 गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः ।
 स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति ।
 १० इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 गार्हपत्यं मन्यति । गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्ते ।
 स यदुदायति तदनु पशवो ऽपक्रामन्तीत्येनमुपतिष्ठत इवे
 रथ्यै रमस्य सहसे शुक्लाथोर्ले पत्यायेत्येनमुपसम्मिष्टे सारस्वतौ
 तोत्सौ समिन्धाताः सप्ताङ्गि विराडसीति ॥ २४ ॥
- १५ अथ वै भवति वज्रो वै चक्रं । वज्रो वा एतस्य यज्ञं
 विच्छिनत्ति यस्यानो वा रथो वान्तरात्री यात्याहवनीयमुदाय
 गार्हपत्यादुद्धरेदिति । स आहवनीयमुदाय गार्हपत्यादिभ्य-
 मुद्धरति यद्यग्रे पूर्व प्रभृतं पदः हि ते सूर्यस्य रश्मीनन्वाततान ।
 तच्च रथिष्ठामनुसंभरैतः स नः सृज सुमत्या राजवत्येति । पूर्व-
 १० जैवास्त यज्ञेन यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथैनमुपतिष्ठते त्वमग्ने
 सप्रथा अग्नि जुष्टो होता वरेण्यः । तथा यज्ञं वितन्वत इत्यग्निः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथाग्नये

पयिष्ठते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्यन्वाहार्यमासाद्यानन्वाहं
 ददाति' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते' इय वै भवति यस्य प्रातः-
 सवने सोमो ऽतिरिच्यते माध्यंदिनः सवनं कामयमानो
 ऽभ्यतिरिच्यत इति' स' प्रातःसवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङ्वायन्नाह
 होतृशमसमनूजयध्वमुचेतः सर्वश एव राजानमुजय मातिरीरिच ५
 इति' होतृशमसमेव प्रथममुजयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश
 एव राजानः समुज्जीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्व
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति'
 स्तुवते' तदेतद्वायवः साम पञ्चदशं गौर्धयति मन्तामिति
 धयदतीषु कुर्वन्ति' होच एषोत्तमेति प्राङ्ः' समानमत १०
 ऊर्ध्वमेष वै भवति यस्य माध्यंदिने सवने सोमो ऽतिरिच्यत
 आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानो ऽभ्यतिरिच्यत इति' स'
 माध्यंदिने सवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राङ्वायन्नाह होतृशमसमनू-
 जयध्वमुचेतः सर्वश एव राजानमुजय मातिरीरिच इति'
 होतृशमसमेव प्रथममुजयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश एव १५
 राजानः समुज्जीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्व
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति'
 स्तुवते' तदेतद्गौरिवीतः साम सप्तदशं वण्महाः असि सूर्य-
 त्येतासु' कुर्वन्ति' होच एषोत्तमेति प्राङ्ः' समानमत ऊर्ध्व-

१ om. M.

२ प्रत्यङ्वाय Be.

३ Thus M; यत्वायत् is.o. *यत्वाय all the other MSS.

- मय वै भवति यस्य तृतीयसवने सोमो ऽतिरिच्येतोऽप्यं
 कुर्वीत^१ यस्योऽप्यं ऽतिरिच्येतातिराचं कुर्वीत^१ यस्यातिराचे
 ऽतिरिच्यते तं वै दुष्यज्ञानमित्यतिराचे ऽतिरिक्ते प्राङ्वायन्नाह
 होतृयममनूजयध्वमुजेतः सर्वं एव राजानमुजय मातिरौ-
 ५ रिच इति^१ होतृचमममेव प्रथममुजयन्ति यथोपपादमितरा-
 न्सर्वं एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्वाप
 उपसृज्य वर्हिषौ आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोचमुपा-
 करोति^१ सुवते^१ तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपि-
 विष्टवतीषु कुर्वन्ति^१ होच एषोत्तमेति प्राङ्गः^१ समानमत
 १० ऊर्ध्वम्^१ ॥ २५ ॥

- इति नु कन्दोगवहृचेषु कामयमानेषु^१ ते चेन्न कामथेर-
 न्यातः सवने ऽतिरिक्ते याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय
 मन्यते तस्या उपरिष्ठादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिर-
 भिविष्यन्दयति^१ सो ऽभिविष्यन्दमानः सर्वं आययणः संपद्यते^१
 १५ तं चिरभिर्हिंक्षत्य परिमृज्य सादयति^१ माध्मदिने सवने ऽति-
 रिक्ते तथैव याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिशिष्टाय मन्यते तस्या
 उपरिष्ठादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिरभिविष्यन्दयति^१
 सो ऽभिविष्यन्दमानः सर्वं एवाययणः संपद्यते^१ तं तथैव चिर-
 भिर्हिंक्षत्य परिमृज्य सादयति^१ तृतीयसवने ऽतिरिक्ते हारि-
 २० योजनमेवाचाभिविष्यन्दयति^१ न हि पुनर्ययणं विद्यते^१ ऽथातो

भुवश्चैव^१ परिहोणश्च^२ मौमा^३श्चैत्राग्निभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य
 जुहुयादित्नाग्नौ^४ वै देवानां पुनःपुनरभ्युपाकारं^५ यजामह
 इत्येतदेकमाग्निनीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयादग्निनी वै^६
 देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेजषं करोतीत्येतदेकं^७
 वैष्णवीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयाद्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते^८
 विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यत इत्येतदेकमवभृथेनैव^९
 सहाभ्यवहरेद्यथा मेऽन्यानि सोमलिप्तानि पात्राण्येवं न एव
 भविष्यतीत्येतदेकं^{१०} बर्हिषैनः सहाभ्युपोषेदेष वा अग्निर्वैशा-
 नरो यत्प्रदाव्यो^{११} । अथ एष वैश्वानराय गृह्यते^{१२} भुव एवमग्नौ
 वैश्वानरे हुतो भविष्यतीत्येतदपरमथ पुनर्दीक्षते^{१३} यज्ञो ह^{१४}
 वै^{१५} यज्ञस्य प्राशश्चिन्तिरिति^{१६} त्रैकाहयाजिनो^{१७} । अथ सन्निपां^{१८}
 भार्जाक्षीये^{१९} परिगृह्यन्द्^{२०} निष्यन्दनवन्तं^{२१} कृत्वा तदेनं निनयन्ति^{२२}
 सो भूते हि ते सोऽयन्तो^{२३} भवन्ति^{२४} ॥ २६ ॥ एकादशः ॥
 उक्तः सः सवो^{२५} । अथ वै भवत्यार्तिं वा एते नियन्ति येषां
 दौचितानां प्रसीयते^{२६} तं यदववर्ज्युः कूरुतामिवैषां लोकः^{२७} ॥

१ भुवस्य परिहोणश्चैव M.

२ इन्द्रो i.s.o. इन्द्राग्नौ all exc. M.

३ Thus MGU ; *मौमाकारं Be ; B om. क्षमि ।

४ चि Be.

५ Thus M Be ; चैव the other MSS.

६ *रिनी again most of the MSS.

७ Thus MB Bhav. ; भार्जाक्षीयोपरिविष्यन्दनवन्तं Be UG (pr. m.) ;

भार्जाक्षीये परिविष्यन्दनवन्तं G (sec. m.).

८ Thus MU ; सोऽयन्तो Be BG.

स्वादाहर दहेति ब्रूयादिति ^१ दौक्षितं चेदुपतपदिन्देदाग्नी-
 प्रीयश्चयनो^२ ह^३ भवति ^४ तदस्मै भवानाहरन्ति यावदसं भवाय
 मन्वते ^५ स यद्यहागदो^६ भवति पुनरैति ^७ यद्यु वै प्रैति
 सर्वेभ्यो ऽग्निभ्यो ऽङ्गारान्निर्वत्यारण्योरग्नीन्समारोक्ष्यान्तरेण

- १ चालालोत्करावुदङ्कुपनिर्द्यत्य तेनैनं दहेयुस्तं विराचेण श्रौतीकत्वा
 संचिनुयुस्ते तथाकृतेन^८ षडहसः^९ काङ्क्षेयुर्यं सः^{१०} स्थिते
 षडहे ऽस्थिकुम्भं^{११} याचति ^{१२} तस्मिन्संचितमवधाय तं दक्षिणतो
 वेद्यै निधाय सर्पराज्ञिया ऋग्भि स्तयुरियं^{१३} वै सर्पतो राज्ञे^{१४} स्या
 एवैनं परिददति ^{१५} व्यृद्धं तदित्याहुर्धत्तुतमननुग्रहमिति ^{१६}
- २ होता प्रथमः प्राचीनावीतौ मार्जालीयं परीयाद्यामीरनुग्रव-
 न्सर्पराज्ञीनां^{१७} कीर्तयेदिति ^{१८} तेषां तथा परीतानामध्वर्युर्जघन्यः
 पर्यत्येय यज्ञोपवीतं कृत्वा धयेतं चिः पुनः प्रतिपरिचयन्ति ^{१९} तेषां
 तथा परीतानामध्वर्युः पूर्वः पर्यत्येनमादायन्तरेण चाला-
 लोत्करावश्चानं चास्थिकुम्भं स निधायाद्विरवोचत्यप^{२०} नः
- ३ शोशुचदधमिति ^{२१} तस्मिन्मैवावरुणाधाम्यहान्मृकन्धयातिशिष्टः
 सन्नस्यासते^{२२} तस्यावध्यवेलायामस्थिकुम्भं निधायाद्विरवोचत्येतद-

१ Thus M ; *प्रीयोवेह* the other MSS.

२ om. M.

३ Thus M ; यद्यहाग* Be ; सद्यहाग* the other MSS.

४ कृतेनापठ* M Be.

५ स्थि left out by all exc. M.

६ The passage from रथे वै unto दामीरनुग्रवन् left out by all exc. M.

७ *वीर्यत्प BG.

वभ्य^१ उ^२ वैवेष^३ भवत्यपि^४ वा^५ यो^६ ऽस्य स्त्री^७ नेदिष्ठी स्नात्तस्य
स्थाने तं दीव्येत्संवसरे ऽस्त्रीनि याजयन्त्य^८ वै भवति ॥ २७ ॥

अमृतं वा एतस्मादर्थं कृत्वा पशवो वीर्यमपक्रामन्ति यस्य
यूपो विरोहति^१ त्वाङ्गं बज्ररूपमात्मभेदेति^२ सन्निष्ठां चेद्यूपो
विरोहेत्संप्रच्छिद्यास्य^३ चषालः सवनौयस्य त्वाङ्गमुपात्तम्यं कुर्धु- ५
रपि वा त्वाङ्गं ब्रह्मौदनः अपचितैताः शाखाः प्रवक्ष्येयुः प्र वा
तच्छुण्युरपि वा त्वाङ्गीः सुवाङ्गतीर्जितैताः शाखाः प्रवक्ष्येयुः प्र वा
तच्छुण्युरपि वा त्वाङ्गे^४ त्वङ्गे^५ इत्येव^६ ब्रूयादित्य^७ वै भवत्यार्ति-
भेदे नियन्ति येषां दीक्षितानामग्निहृदायति^८ यदाहवनीय
उदायेद्यत्तं मन्वेदिच्छिन्वाद्वाहव्यमग्ने^९ जनयेद्यदाहवनीय उदा- १०
येदाग्नीभ्रादुद्धरेद्यदाग्नीभ्र उदायेद्वाहपत्यादुद्धरेद्यद्वाहपत्य उदा-
येदत एव पुनर्मन्वेदे^{१०} च वाव स निलयते^{११} यत्र खलु वै निक्षीन-
मुत्तमं पश्यन्ति तदेनमिच्छन्ति^{१२} यस्माद्दारोद्दायेत्तत्सारणी
कुर्यात्कुमुकमपिकुर्यादिति^{१३} स यस्माद्दारोद्दायति तत्सारणी
कृत्वा क्रमुकग्रकलमन्ववधाय^{१४} तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्वे- १५
दिति^{१५} स तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्वेतीतः प्रथमं जज्ञे

१ Thus M; उवैवेष भवत्यपिवायो G; उवैव भवति यो U; उवैवेष भव-
त्यपिवा यो B; उवैवष्टकतयो Be.

२ All MSS. ins. वा exc. M.

३ याजयत्यय Be U.

४ Thus MBG; •हेतुप्रच्छि• Be.

५ Thus M; त्वाङ्गं त्वाङ्गेत्येव B; त्वाङ्गत्वाङ्गेत्येव GU; त्वाङ्गेत्येव Be.

६ Thus MU Be; क्रमुकं BG; मन्ववधाय MUG Be; मन्वाधाय B.

अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया चिष्टुभा जगत्या
देवेभ्यो ज्यं वहतु प्रजानश्चिन्ति ^१ इन्द्रोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २८ ॥

- अथ यद्याहवनीयगार्हपत्यावुदायेयातां गार्हपत्यं मथित्वा-
५ ग्रीष्मीयादाहवनीयमुद्धरेद्यग्नीष्मीयगार्हपत्यावुदायेयातां गार्ह-
पत्यं मथित्वाग्नीष्मीयमुद्धरेद्यं यद्याग्नीष्मीयाहवनीयावुदायेयातां
गार्हपत्यादाग्नीष्मीयमुद्धृत्य तत आहवनीयमुद्धरेद्यं यदि सर्वं
एवोदायेयुर्गार्हपत्यं मथित्वाग्नीष्मीयमुद्धृत्य तत आहवनीय-
मुद्धरेदित्यं वै भवति गार्हपत्यं मन्यति ^१ गार्हपत्यो वा अग्ने-
१० र्यानिः ^१ स्वादेवैनं योनेर्जनयति ^१ नास्मै भ्रातृव्यं जनयतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णं हिरण्यं देधा
विच्छिद्यर्जीषे ऽन्यदाधूतुयाज्जुह्यादन्यदिति ^१ स यस्य सोम
उपदस्यति तत्सुवर्णं हिरण्यं देधा विच्छिद्यर्जीषे ऽन्यदाधूनीति
मुख्ये चमसे ऽन्यदवधाय जुहोति ^१ सोममेवाभिषुणोति सोमं
१५ जुहोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमस्य वा अभिषूयमाणस्य
प्रिया तनूदकामर्त्तत्सुवर्णं हिरण्यमभवद्यत्सुवर्णं हिरण्यं
कुर्वन्ति प्रिययैवैनं तनुवा समर्धयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यस्माकीतं सोममपहरेयुः क्रौष्णीयादेव ^१ सैव ततः प्राय-
श्चित्तिरिति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कीतमपहरेयुरादा-
२० राः स्य फागुनानि चाभिषुणुयादित्यादाराः चुद्रवणानि ^१

१ सर्वत M.

१ Thus M; चुद्रवण the other MSS.

फागुनानि हैमवतानि^१ तेषामलाभे श्वेतकानां प्रतिनिधि-
 विज्ञायते तृतीयस्थामितो दिवि सोम आसीत्तं गायत्र्याहर-
 त्तस्य पर्णमच्छिद्यत^२ तत्पर्णे ऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वमिति^३
 तस्मात्पर्णत्वरूपणामेवाभिषवः^४ कार्यं इति^५ श्रुतेन प्रातःसवने
 श्रीणीयादिति^६ श्रुतमेतद्भवति^७ दध्ना मध्यंदिन इति^८ दध्ने-
 तद्भवति^९ नीतमिश्रेण तृतीयसवन इति^{१०} विमथितः सपि-
 लकमुद्धृतं^{११} प्राङ्मनूतभावादित्येतदाचक्षते^{१२} ऽग्निष्टोमः सोमः
 स्याद्रथंतरमामा^{१३} य एवर्लिजो वृताः स्युस्त एनं याजयेयुरिति^{१४}
 त एवेनं याजयन्त्येकां गां दक्षिणां दद्यादित्येकां गामश्च
 दक्षिणां ददाति^{१५} यदिश्च दाक्ष्यन्भवति तदमुश्च ददाति पुनः १०
 सोमं क्रीणीयाद्यज्ञेनैव तद्यज्ञमिच्छति^{१६} सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमथ वै भवति सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यः सर्वेभ्यः^{१७}
 कामेभ्यः^{१८} सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्यः
 आत्मानमागुरते यः सत्रायागुरत^{१९} एतावान्खलु वै पुरुषो
 यावदस्य वित्तं सर्ववेदसेन यजेतेत्यतिरात्रं विश्वजितमुपयन्त्य- १५
 याच^{२०} सर्ववेदसं ददाति^{२१} सर्वपृष्ठो ऽस्य सोमः स्यात्सर्वाभ्य एव

१ Thus M; *स्यकृषिसेवाभिः BG; *स्यकृषिसेवाभिः U; *स्यकृषि-
 सेवाभिः Be.

२ Thus all; are we to read सपिलकः ? सपिलकमशङ्कन्वनीः Be U;
 सपिलकमुद्धृतं प्राङ्मनूतं M, but the ष seems to be cancelled.

३ om. M.

४ चक्ष om. M.

देवताभ्यः सर्वेभ्यः कामेभ्यः सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः
सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य आत्मानं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणम् ॥ २८ ॥

- पवमानः सुवर्जन इति सौत्रामण्यामेष भवति १ ब्राह्मण-
मुत्तरमथ वै भवति तस्मादैश्वदेवेन यजमानः संवत्सरीणाः
२ स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत १ तस्माद्वरुणप्रघामैर्यजमानः परि-
वत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत १ तस्मात्साकमेधैर्यज-
मान इदावत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत १ तस्मा-
च्छुनामौरीयेण यजमानो ऽनुवत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्या-
शासीतेत्यथ वै भवत्यग्नेः कृत्तिकाः शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरव-
३ स्तादिति नचचेष्टकाभिर्विकल्पन्त इति ब्रुवते १ इथ वै भवति
यत्पुण्यं नचचं तद्ब्रुवतीतोपशुषमिति १ प्रातः कुर्वीत १ संगवे
कुर्वीत १ मध्यंदिने कुर्वीत १ पराह्णे कुर्वीत १ सायं कुर्वीत १
यावति तत्र सूर्या गच्छेच्च जघन्यं पश्येत्तावति कुर्वीत १
यत्कारौ स्थात्पुण्याह एव कुरुत इति १ ब्राह्मणमुत्तरे ब्राह्मण-
४ सुत्तरे ॥ ३० ॥ द्वादशः ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

१ Thus M and Bhav. ; तद्ब्रुवतीतोपशुषमिति the other MSS. ; the text of
T. Br. I. 5. 2. 1. has यत्पुण्यं नचचं but cp. the comm.

‘अश्वमेधेन यज्यमाणो भवति राजा विजितौ सार्वभौमः’
 स एतद्देवयजनं जोषयत आश्विनं प्रागाश्विनं दक्षिणाश्विनं
 प्रत्यागाश्विनमुदक्^१ विन्दन्ति वृक्षान्ग्नं सलानि भिन्दन्ति प्रति
 निज्वाग्नपूरयन्ति किंश्राह्णं निरस्यन्ति^२ नदीनां तीर्थानि
 सर्वतःप्रस्रवणानि पत्न्यानि कुर्वन्त्यैतौ ह्रदौ मध्यतो देव-
 यजनस्य जोषयते स्रष्टाविणावनुपदाश्विनौ पुण्यनामानौ
 यद्येवं विन्दन्ति^३ यद्यु वा एवं न विन्दन्ति स्वात्तेनावभिवाद्या-
 भिर्वाभिहायांभिर्वाङ्घ्रिः पूरयन्ति^४ यथा तेव स्रष्टाविणावनु-
 पदाश्विनौ पुण्यनामानौ भवतस्तथा^५ तावपरेण मध्यतो देव-
 यजनं जोषयते दिक्षावद्यथाग्नेर्विधायां^६ तच्छाक्षां कुर्वन्ति^७
 प्राचीनवश्रां दिक्षतौकाश्रां दक्षिणतो वर्षीयसौ^८ तस्यै दक्षि-
 णतो ऽश्वश्राक्षां कुर्वन्ति^९ तदश्वत्थानाः^{१०} स्त्रीषाणामवाचीना-
 पाणामश्वप्रजं^{११} कुर्वन्त्यथास्यैते संभारा उपकृप्ता भवन्त्यथो
 रूपीयो यो^{१२} ऽस्य^{१३} सदश्वानाः^{१४} सत्तमस्तस्थान्ये ऽपरिमिता

१ As all the MSS., with the exception of M, are mostly very corrupted, the text is given according to M; when the reading of M differs from the reading taken up in the text, this is mentioned; but otherwise the various readings of the other MSS. are, as a rule, not given.

२ तदश्वत्थानं M, but cp. Ap. XX. 7. 7.

३ स्त्रीषाणाम् M; विश्वीमुष्णाम् B Be (pr. m.); शिश्वीम् Be (sec. m.); शिश्वीमह्माम् U.

४ Thus corrected, cp. infra XV. 8 a. f.; यो om, M; यस्त the other MSS.

निरमणा निरष्टाः कृष्णस्य या चतुरस्रो द्वौ दामावनुजायै च
 पुत्रो ऽन्वाधेयायै च जरत्पूर्वा चैवौकस्याभूहः सैध्रकं च सुमलं
 पौष्टलेयस्य^१ चत्वारि शतानि गोमृणाः शतं तस्यानाः राज-
 पुत्राणाः शतमराजामुपाणाः^२ शतः सूतयामणीनाः शतं
 १ चत्तमंगहीदृणां चत्वारो महान्तः चत्विजस्तानन्वितरे^३ तान्काले
 ऽपदातोन्ममावहन्ति ॥ १ ॥

या सुजह्मण्यायाश्चतुष्टयीरापो दिग्भ्यः संभृताश्चतुरः^४ घाह-
 स्त्राक्षिष्कास्सुवर्णरजतौ च इक्ष्मौ द्वे अन्ये हिरण्ये द्वौ वीणा-
 गायिनौ ब्राह्मणं च राजन्यं च द्वे रगने मौञ्जीं च कुशमयीं
 १० चोमे चयोदशारव्यार्वेतेनोपकृप्तेन चित्रामायतीमुपरमत्यंश^५
 चित्रयेत्यरण्योरग्रीन्समारोह्य शालामभिप्रैति ये ते पन्थानः
 सवितः पूर्व्यांशो ऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अथ
 पथिभिः सुगेभौ रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहीत्युत्तरेण शालां
 परीत्य पूर्व्या दारा शालां प्रपाद्य गार्हपत्यस्त्रायतने मधि-
 १५ त्वाग्रीन्विहृत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये इष्टिविहिते
 लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहीति^६ नमो वाघवे

१ All MSS. the accus.

२ चत्वार्य left out in all the MSS.

३ We would expect here and in the following words also the nomin.

४ Thus M; चत्त i.a.o. चत्त all the other MSS.; cp. supra p. 145, 3, and infra XVIII. 8, 16.

ऽन्तरिक्षचिते लोकसृते लोकमस्मै यजमानाय देहीत्यावाहार्थ-
 पचनं^१ नमः सूर्याय दिविचिते लोकसृते लोकमस्मै यज-
 मानाय देहीत्याहवनीयमथासैतत्पुरस्तादेव जघनेनाश्वशाला-
 मेकापस्त्रावं विमितं कारितं भवति^१ तद्दृष्ट्याग्निमुपममाधाय
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतीर्जुहोति प्रथमाय १
 स्वाहेत्येकादश^१ शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यं आत्मैकशतो यावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति ब्राह्मणमथ केशशश्रु वाप-
 यिला लोमानि सृष्ट्व नखानि निहृत्य दतो धाव्य स्वाता-
 वहते वाससौ परिदधाति^१ उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ
 भवतो ऽहतवाससावथाभ्यां व्रतोपायनीयं पाचयति^१ तस्या- १०
 शितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्यावापराहे मुखयोर्हिरण्ये
 अन्वस्येते ॥ २ ॥

सुवर्णं यजमानो रजतं पत्नी रजतानि वा यदि वल्लो
 भवन्त्यथास्य वाचंयमस्य सायमग्निहोत्रं जुहोत्युपसंगच्छन्त एन-
 मेते राजगृहाः सूतग्रामण्यः^१ चत्तसंपद्हीतारः कारविशा^१ ११
 इति^१ तेभ्यः पठौहौ वेदतं ददाति^१ तां ते पचमाना रम-
 यन्तो जागरयन्त आसते^१ ऽयं प्रातराचाममाचामन्तौ हिरण्ये
 प्रोचतस्ते पौष्टलेय आदत्ते^१ ऽथादित्यमुद्यन्तमुपतिष्ठन्ते द्रष्टे
 नम उपद्रष्टे नमो ऽनुद्रष्टे नमः स्थात्रे नम उपस्थात्रे नमो
 ऽनुस्थात्रे नमः शृष्टते नम उपशृष्टते नमो ऽनुशृष्टते नमः १०

१ Thus B ; सामयय the other MSS.

१ cp. XVIII. 18.

सते नमो ऽसते नमो जाताय नमो जनियमाणाय नमो
भृताय नमो भविष्यते नम इत्यथ वैश्वदेवीः सायहर्षी
निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^२ यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति
तावदेव प्रतिप्रस्थाता चतुष्टयीष्वपु ब्रह्मौदनः अपयित्वाभि-
५ घार्थादक्षमुदासयत्यथैतां पार्श्वीं निर्णिज्योपस्तीर्य तस्यामेतः
रजतः रुक्मं प्रचालितमवदधाति ^३ तस्यामेनमसंग्रन्निवोद्धरति
सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानीषायोपरिष्ठात्सुवर्णः रुक्मं
प्रचालितमवदधात्यथैतामहत ^४ अलिज ^५ उत्तरतो ऽनुदिगमुप-
वेष्ट्य ताननुपूर्वमाचमय्य तेभ्य एनं भूमिः सृगन्ननुष्किन्दन्नि-
१० वोपोहति ^६ ॥ ३ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चानेन माश्वेन मेधेन खस्ति
समापयाता ^१ ब्रह्मज्यताया ^२ इति ^३ तं तथेतीतरे प्रत्याह्वरनेन
त्वामश्वेन मेधेन खस्ति समापयिष्यामो ब्रह्मज्यताया इत्यथ

१ नहलिजः M, but cp. supra p. 205. 5.

२ Thus M; सनीपयाता the other MSS. I am in doubt whether we ought to read समापयाताब्रह्मज्यताया (समापयाता conj.); in this case the avagraha should be read before ब्रह्मज्यताया (line 13); but the following अथ ब्रह्मज्यतामश्वे संजानते seems to plead against this reading.

३ Thus M; न (or ह) ज्यताया all the other MSS.; by this omission of अ it is clear that all the MSS., with the exception of M, derive from one common source.

४ This passage left out in all the MSS. exc. M.

ब्रह्मज्यतामसौ संजानते^१ ऽयैनाम्सः प्राप्तिं सहासकृताप्राप्ताप्रत्यव-
 मृशन्तो धारयाध्वा इत्यथैतस्मिन्सर्पिरासेचने रश्मने संतर्प्य
 परिकर्मिणे प्रयच्छति^२ द्विरपरं प्राणं प्रगृह्णन्ति राह्वस्ते
 ब्रह्मौदन इति^३ तेभ्यस्तुरः साहस्राक्षिष्वान्ददाति सुवर्ण-
 रजतौ च इक्ष्वावं च ये च वस्त्राभिषेक्तारस्ते ऽध्वर्युमभिविद्यन्ति^४
 स आह ब्राह्मणाश्च राजानन्वाध्वर्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा
 भविष्यति तस्य शुश्रूषधं यो हास्य^५ न शुश्रूषिष्यते सर्वस्वं तं^६
 व्यास्यन्तीत्यध्वर्युरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा भवति^७ यजमान
 इतीतरमाचचते^८ स आह ब्रह्मक्षत्रं मेधं भनस्यामि देवेभ्यः
 प्रजापतये तेन राक्षाममिति^९ बधानेतीतरः प्रत्याह देवेभ्यः १०
 प्रजापतये तेन राभ्रुहीति^{११} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ रश्मनामादत्ते देवस्य ता सवितुः प्रसवे ऽग्निर्नोर्वाङ्मर्मा
 पूष्णो हस्ताभामादद् इत्यादावाभिमन्त्रयत इमामगृभ्णव-
 श्नामृतयेति^१ तयाश्चमभिदधात्यभिधा असि सुवनमसि
 यन्तासि धर्तासि सो ऽग्निं वैश्वानरः सप्रयसं गच्छ स्वाहाकृतः १५
 प्रयिष्यां यन्ता राह्व यन्तासि यमनो धर्तासि धरुण इत्येवमेव
 द्वितीयाः रश्मनामादत्ते^२ तयैवमेवाश्चमभिदधाति^३ ते अश्च-
 स्थानुष्टमनुष्टमत्तैतस्मिन्काले ऽनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै च
 श्ववम्भाभ्याः श्वानमभिधत्ते^४ ऽयैष पौःश्वलेयो जरत्पूर्वया

१ This passage (cp. 207. 12) left out in all the MSS. exc. M.

२ च om. M.

३ नत् Be. n M; UB om. this passage.

- मयं जानु वेष्टयित्वा सैभ्रकेण मुचलेन श्वानमनूपतिष्ठते । ऽथा-
 ध्वयुः पुरस्तात्प्रतिपद्यते सह श्रतेन तस्यानाः राजपुत्राणां ।
 ब्रह्मा दक्षिणतः सह श्रतेनारात्रासुपाणाः । होता पश्चात्सह
 श्रतेन सूतयामणौनामुद्गातोत्तरतः सह श्रतेन चत्तसंयद्दीवणां ।
 १ मध्ये ऽश्वः स्या चाय दक्षिणः हृदमभिप्रयान्ति । श्वौस्ते वृष्टं
 क्रमैरत्यक्रमौदाव्याकात्वाजीति विभिरनुवाकैरा क्रोडादश्वमभि-
 धावयन्ति । तमध्वयुः पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यनेनाश्वेन
 मेध्येनेद्वायः राजा वृषं वध्यादिति । तस्यानु प्रोचणः श्रतं तस्या
 राजपुत्राः प्रोचन्ति । ब्रह्मा दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 १० नाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजाप्रतिष्ठ्यो ऽस्त्विति । तस्यानु प्रोचणः
 श्रतमराजान उपाः प्रोचन्ति । होता पश्चात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोच-
 त्यनेनाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजास्यै विशो वज्रस्यै वज्र-
 जाविकायै वज्रप्रीक्षियवायै वज्रमाषतिक्षायै वज्रहिरण्मायै
 वज्रहस्तिकायै वज्रदामपुरुषायै रथिमत्यै पुष्टिमत्यै वज्रराय-
 १५ स्योषायै वज्रसर्वधनायै राजास्त्विति । तस्यानु प्रोचणः श्रतः
 सूतयामण्यः प्रोचन्मुद्गातोत्तरतो दक्षिणामुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 नाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजा सर्वमायुरेत्यिति । तस्यानु प्रोचणः
 श्रतं चत्तसंयद्दीतारः प्रोचन्ति । दिग्भ्यो ऽश्वः समुचकीति
 ब्राह्मणमंथास्यैव पौःश्वलेयः सः शिष्टो भवति यदा त्र्योपमौ-

१ •धाप्रयति M.

१ Thus BU; •वध M Bo.

वान्मय इतः प्रहरावीत्युपमीवत एष पौष्ट्यलेयः सैप्रकेण
सुवलेन इतः प्रहन्ति^१ तमत एवानुमन्त्रयते ॥ ५ ॥

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमौति वक्ष एति^१
तमश्वाधसदमुपास्य दक्षिणापञ्चावयति परो मर्तः परः
श्रेयथास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णाति ब्रह्मणो वा यजमानो ऽहं च
तं च वृचहस्तं बभूव सग्निश्च आ । अरातीवा चिदद्भिवो ऽनु
नौ शूर मः सते भद्रा इन्द्रश्च रातय इत्येतेमैषीकमभूहं
मौञ्जीभाः रज्जुभ्यामन्तयोरभिदधाति^१ तत्सह वेतसशाखो-
पसंबद्धा भवति^१ तदेतेन शतं तस्या राजपुत्रा विविच्यन्ते^१
तेषामनु विवेकमितरे^१ दे अन्यतरमन्तः शते गृहीतो दे
अन्यतरमन्तः शते^१ अथैनान्मः शाख्यनेनेषीकेषाभूहेनाभ्य-
दूहन्त^१ इव पुरस्तात्प्रत्यक्षमूर्मिणाश्चमभिधावयाता^१ इत्यभि-
धावमाने^१ ऽध्वर्युर्यजमानं वाचयत्यभि कलेन्द्र भूरध ज्ञस्य ते
विव्यङ्ग्यमानः रजांसि । स्तेना हि वृचः श्रवसा जघन्य
न श्रवरन्तं विविदद्युधा त इत्येतेन संवेद्य दक्षिणापञ्चावय-
त्येतेमशं प्रदक्षिणमावत्यं शास्त्राभ्यामयति यदातो अपो
अगमदिन्द्रश्च तनुवं प्रियाम् । एतः श्रोतरेतेन पथा पुनर-

१ •भुञ्जत MSS. exo. M.

१ •विधावयाता M ; •धावयता the other MSS. ; if विधावयाता is the correct reading we have here a form of the same kind as वमाव-
याता (supra p. 207, 12).

१ •धावमाने again M.

- श्रुमावर्तयासि न इति ^१ तमध्वर्युः पूर्वाभि लोकोकौद्याभिरनैत्य-
 ग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं
 यावदस्य लोका उपरमन्त्येतेमश्वमयेण शालां प्राञ्चः स्थाप-
 यित्वा प्रपद्याश्वस्य सावित्राणि जुहोत्यग्रये स्वाहा वायवे
 ५ स्वाहेति सप्राय सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ता-
 द्वागाञ्जुहोत्यग्रये^१ स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पञ्च ^१ पुरस्ता-
 त्स्त्रिष्टुतस्त्रयोऽशीतिमश्वचरितान्युपजुहोतीकाराय स्वाहेह-
 ताथ स्वाहेत्यसमुदिते षोडश प्रद्रावाञ्जुहोत्याधनाथ^१ स्वाहा
 प्रायणाय स्वाहेति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथैतमश्वं
 १० प्रदक्षिणमावर्त्य पूर्वया दारा शालां प्रपाद्यान्तर्वेदि प्राञ्चः
 स्थापयित्वाह ॥ ६ ॥

- यदा इदमाहुः पदेपदे ह वा अश्वस्य मेधस्याध्वर्युर्जुहो-
 तीहैव वयं तद्धोयामो यथा नः पदेपदे हुतं भविष्यतीति ^१
 तस्य पशु धृतीर्जुहोत्यक्षणा वा पर्वारिणीर्वेह धृतिः स्वाहेह
 १५ विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेत्येनं प्राञ्चमु-
 क्तामश्वं प्रोचति प्रजापतये नेति पुरस्तादिन्द्राग्निभ्यां नेति
 दक्षिणतो वायवे नेति पद्यादिश्वेभ्यस्ता देवेभ्य इत्युत्तरतो
 देवेभ्यस्तेत्यधस्तात्पूर्वेभ्यस्ता देवेभ्य इत्युपरिष्ठादथैनमतिप्रोक्षेण
 प्रोचति ह्यै त्वा चेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै
 २० त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा मते त्वा मते त्वाद्भ्यस्तौषधीभ्यस्ता

विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्येयास्य^१ रूपाणि जुहोत्यज्ज्ञेताय स्वाहा-
 स्त्रिमस्थाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा येताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवा-
 काभ्यामेषास्योपोत्याद्याश्च नामभिर्दक्षिणं कर्षमाजपति विभृमांश्चा
 प्रभूः पिवाश्वो ऽसि इथो ऽस्यत्यो ऽसि नरो ऽस्यर्वांसि मग्नि-
 रसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि ययुर्नामासीत्येनमुपति- १
 षत आदित्यानां पत्नान्विहीत्येनं रश्मनाभ्यामुत्सृजति भूरसि
 भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्येनं
 देवताभ्यः परिददाति देवा आग्नापाक्षा एतं देवेभ्यो ऽश्वं
 मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्येवास्मा एतानपरिमिताक्षिरमणा-
 क्षिरष्ठानुपावसृजन्त्येनमेतानि चत्वारि शतानि गोमृषाम- १०
 नुयुञ्जते प्राप्तकवचा विततवक्ष्वा यथा युद्धाय तथा^२
 तेभ्यः पकाशनं प्रथौति^३ ॥ ७ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्च यस्येमे पकाशनमुपावहरि-
 ष्यन्ते मयाप्रसूता मोपवादिष्टेति^१ स आह ब्राह्मणाश्च
 राजानश्च वह्निर्देवयजनादाहनं युद्वध्वं यस्यायं वडवाभिः १५
 स्रसृज्यते सर्वस्वं तं व्यास्यन्तीति^२ ते वह्निर्देवयजनादाहनं
 युद्वचन्ते^३ ऽस्यैव साण्डैश्चरन्त्यश्तरैश्च^४ न वडवाभिना-

१ The passage चत्वारं up to येताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्याश्च left out in all exc. M.

२ Thus M, which, however, omits तथा ; all the other MSS. are wholly corrupted.

३ Thus M ; वद्वचन्ति Be ; युद्वचन्ति U ; युद्वचं B.

- अतरीभिर्यैतौ^१ वीणागाधिनावतिप्रगृहीतो^२ ।^३ एवैव
 ब्राह्मणो वीणागाधौ गायतौत्यददा इत्ययजया इत्यपचया
 इत्येवं मिश्रास्त्रिभ्यो गाथाः ' कामचारो ऽश्वस्य ' छानाच्चैवेन
 गोपायन्ति वाहनाच्चाय यद्यश्वमुपतपदिन्दत्याग्नेयो ऽष्टाकपालः
 १ सौम्यश्चरुः सावित्रो ऽष्टाकपालः पौष्णश्चरु रौद्रश्चरित्वं
 यदि नावगच्छत्यग्ने वैश्वानराय दादशकपालो मृगाखर
 इत्यथ यदि वडवाभिः सः सृज्यते अग्ने ऽहोमुचे ऽष्टाक-
 पालः सौर्यं पयो वायव्य आच्यभागो ' यद्यभिवाति रौद्रो '
 यदि छावः पौष्णो ' यद्यपु वाहणो ' यदि काणः^२ सौर्यं '
 १० एतासामार्तीनां थां कां^३ च^४ न्येति^५ ' सल्लन्वेव^६ प्रायश्चित्तिरथ
 यो ऽस्य^७ सदश्चानाः सत्तमस्तमुत्सृज्यत्यातो रग्नाभ्यामेव
 प्रतिपद्यते ' समानं कर्मां परिदानात् ' ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥
 उत्सृज्याशं वैश्वदेवां पशूनालभन्ते ' तेषां पशुपुरोडाशान-
 नुवर्तन्ते वैश्वदेवहवींषि^८ ' वैश्वदेवहवींषि वैवेषां पशुपुरो-
 १५ डाशा भवन्ति ' ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री^९ ' प्रसिद्धाः^{१०}

१ यैतो M.

२ Thus M ; U om. प्र ; Be B : 'सावित्रिप्रगृहीतो' ; the expression occurs also in the gr̥hyasūtra I. 15.

३ काणः M ; वाहणः the other MSS. ; but cp. Āp. xx. 7. 18.

४ कांचिन्येति M.

५ Uncertain ; सल्लन्वेव M Be ; सल्लन्वेव B ; सल्लदेव U.

६ अश्व M.

७ Thus M ; सावित्राः BU ; सावित्राः Be.

८ Instead of प्रसिद्धाः or प्रसिद्धाः as the other MSS. have it here and infra, M consequently प्रसिद्धं, but cp. the expression प्रसिद्धेतिः संनिहते ।

पशवः संतिष्ठन्ते । १ ॥ ५ ॥ अपराह्णे सविच चासविचे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ॥ ५ ॥
 पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निर्वर्तयते । ॥ ५ ॥ यैतौ वीणागा-
 यिनावतिप्रमृष्टौतो । ॥ ५ ॥ यैष राजन्यो वीणागायी गायती-
 त्यजिना इत्यपुष्यथा इत्यसुः संपासमहन्नित्येवं मित्रास्तिस्रो ५
 गाथाः । प्रातरग्निहोत्रे ऋते ब्राह्मणो वीणागायी गायति
 सायमग्निहोत्रे ऋते राजन्यस्त्वावेवमेव संवत्सरं गायतो । ॥ ५ ॥
 साविचमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ताद्वागाक्षुहोतृसमु-
 दिते । ॥ ५ ॥ हतौच जुहोति प्रद्रावाश्च । ॥ ५ ॥ जुहोति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । ॥ ५ ॥ मध्यंदिने सविचे प्रसविचे पुरोडाशमेकादश- १०
 कपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ॥ ५ ॥ अपराह्णे
 सविच चासविचे द्वादशकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते । ॥ ५ ॥ शो भूते साविचीभिरेव प्रतिपद्यते । स
 एवमेव साविचीभिरहरहर्यजमानस्तुरो मास एति काम-
 मिच्छा कामं पशुवन्नेन कामं यवापयणेनाथ चतुर्षु मासेषु १५
 पर्ववेतेषु सावित्र्येष्ट्या वरुणप्रघासान्पशूनालभन्ते । ॥ ६ ॥

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते वरुणप्रघासहवींषि । वरुण-
 प्रघासहवींषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति । ताननुवर्तते
 मध्यमा सावित्री । प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते । ॥ ५ ॥ अपराह्णे

१ *वाङ्मानी* M as above, p. 211, 6.

२ Thus M; वदन्तं the other MSS.; the value of the word is
 उद्दामः ।

- सविच आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथ पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं
 निवर्तयते ^१ ऽथ श्रो भूते साविचौभिरेव प्रतिपद्यते ^१ स
 एवमेव साविचौभिरहरहर्यजमानो ऽपराह्णश्चतुरो मास एति
 १ काममिष्ट्या कामं पशुवन्त्वेन कामः श्यामाकापयणेनाथ
 चतुर्थं मासेषु पर्यवेतेषु पौर्णमास्या उपवसथ शानीकवतं
 पशुमास्रभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत शानीकवतः
 हविरानीकवतो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 प्रथमा साविचौ ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ मध्यादिने
 १ सांतपनं पशुमास्रभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते सांतपनः
 हविः ^१ सांतपनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 मध्यमा साविचौ ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथापराह्णे सविच
 आसविचे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ ऽथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यपापररात्रे पूर्णदर्शेण^१
 १ चरत्यथ प्रातः कौडिनं पशुमास्रभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते कौडिनः हविः ^१ कौडिनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१
 तमनुवर्तते प्रथमा साविचौ ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ
 मध्यादिने साकमेधान्पशूनास्रभन्ते^१ ॥ १० ॥

१ पूर्णदर्शेण all, but cp. vol. I, p. 142. 5 ; Āp. has also पूर्णदर्शे, but
 the Sat. Br. पूर्णदर्शे; the word occurs again xvii. 57 and in the
 Dvaidha; Bhav. in his comm. on the latter has •दर्शे;

१ स्रभन्ते MU Be; स्रभते B.

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते महाहवींश्चि । महाह-
 वींश्चि वैवैषां पशुपुरोडाश भवन्ति । ताननुवर्तन्ते मध्यमा
 सावित्री । प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते । अथापराह्णे पितृयज्ञेन
 चरति । पितृयज्ञेन चरित्वा वैयम्बकैश्चरति । वैयम्बकैश्चरि-
 त्वादित्यं पशुमालभते । तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्त आदित्यश्च ।
 हविरादित्यो वैवाच्य पशुपुरोडाशो भवति । तमनुवर्तन्त
 उत्तमा सावित्री । प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते । अथ पौर्णमास-
 वैष्टधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते । अथ श्रो भूते सावित्रीभिरेव
 प्रतिपद्यते । स एवमेव सावित्रीभिरहरहर्यजमानो ऽर्धचतुर्षांमास
 एति काममिच्छा कामं पशुवन्त्सेन कामं व्रीह्यापयणेनाचा-
 मावाच्याया उपवसयीये ऽहन्सावित्र्येष्टेष्टाग्निकानि सावित्राणि
 कुलोखाः संभृत्य पशुग्रीवाणि च वायव्यं पशुमालभते ।
 तस्य प्राजापत्यक्षूपर उपाजग्भ्यो भवति । तयोः प्रसिद्धं वषाभ्यां
 चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति । तावनुवर्तन्ते मध्यमा
 सावित्री । प्रसिद्धौ पशू संतिष्ठते । अथापराह्णे सवित्र आसवित्रे
 पुरोडाशं दादशकपासं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।
 अथ श्रो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते । स एवमेव सावित्री-
 भिरहरहर्यजमान एतमर्धमासमेति काममिच्छा कामं पशु-
 वन्त्सेनाय चतुर्षु मासेषु पर्व्वेतेषु सावित्र्येष्टेष्टा ॥ ११ ॥

शुनासीरीयान्पशूनालभन्ते । तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते ।
 शुनासीरीयहवींश्चि । शुनासीरीयहवींश्चि वैवैषां पशु-

पुरोडाशा भवन्ति ' ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री ' प्रसिद्धाः
पशवः संतिष्ठन्ते ' इथापराद्धे सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं
द्वादशकपालं निर्वपति ' सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ' इय पौर्ण-
मासवैष्टुधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य चेष्टा शस्त्रा
लोहितायसस्य च क्षुरेण ग्रीष्मं च वर्तयते परि च
वपते पुरस्तादेवापे इय दक्षिणतो इय पश्चादयोत्तरतो इयो-
परिष्टात्संतिष्ठन्ते चातुर्मासाः पशवः संतिष्ठन्ते सावित्र्यः ' ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १० अथाश्वशास्त्रायामश्वं निगध्नन्धैनेन तीर्थादानीय पवयित्वा
विहविषमग्निदौचणीयामिष्टिं निर्वपति ' तस्यै तावन्तुत्सी-
दन्ति यावन्ति दौचणीयाया ' अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य
प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राङ्मेत्य ध्रुवामाषाय्य चीणि
पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति स्वाहाधिमाधीताय स्वाहेत्यप
१५ सप्त प्राणाऽतृतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेत्येकविं-
शिनीं दौचां जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेति '
पञ्चाध्वरदौचाऽतृतीर्जुहोति ' षडग्निदौचा एकामृतदौचां भुवो
देवानां कर्मणेति ' सप्ताहान्येतयेष्टा यजत इति ' स चीणि-
चीण्येव पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोत्युत्तरामुत्तरामृतदौचां '
१० द्वे अन्तर् अतृतीर्जुहोति महीम् पु सुचामाणमित्येतदे-

१ Thus M, 'दौचाजुहोति the other MSS.

१ Thus M; वेदेनदेऽतृ Be; वेदेनदेऽतृ U; वेदेनदेऽतृ B.

वाहदीचते ' संवत्सरमुख्ये' विभर्ति ' द्वादशोपसदो ' ऽचैन-
मेता यथाश्चातं विशः पर्यवस्यन्ति ' नेदीय एनमेते? कर्महत
उपसंगच्छन्ते तत्राणश्च रयहतश्च? मयस्तृतश्च? कुलालाश्च दद्याः
कर्मांरा नखहतः सप्तमे ' ऽयैताःस्तृत्त्यः सःशास्ति ॥ १३ ॥

एकग्रतं वैज्वानि दार्वाचितानि छिन्दत? तानि प्रवक्तव्यानि ५
छन्वाचाय? चिनुतैकविंशतिं यूपान्छिन्दतैकविंशत्यरजौन्?
राज्जुदालमग्निष्ठं पौतुद्रवावुपस्यावानौ षट् वैज्वान् षट् खादि-
रान् षट् पालाशान्यालाशमुपग्रथं पालाशं पालौवतं पालाशं
विशालयूपमेकतयानि दारुमथाणि पात्राणि कुरुत षट्चिं-
शत? सुवान्दौर्घदण्डान् षट्चिंशतमनुवेवान्दौर्घदण्डाःश्च- १०
त्वारि? वाष्टौ वेन्द्राणसानि चतुश्चक्राणि दृष्टचक्राणि यथा
समानि यूपयैः स्युरपरिमितान्यारोहणमहानसानि कुरुतैकं
वैतसं कटं कुरुताश्चस्योपस्तरणायेत्यथेताव्यहतः सःशास्ति

१ •कुषां M.

२ श्वमेवे M.

३ •छन्वाचायश्च M; •छन्वाचायश्च Be: the other MSS. are defective; cp. infra 219, 1.

४ Thus M (we expect विंशतिं), छिंदन्ति the other MSS.

५ Uncertain; छन्वाचायां M; छन्वाचायां BU; छन्वाचायां Be (pr. m.), छन्वाचायां Be (sec. m. ?); cp. infra xv, 19 (223, 19).

६ Thus M; •त्वारि the other MSS.

७ Thus (only •वेवां) M; षट्चिंशतं दर्वी दीर्घदण्डाय UBe; B om. these words. What is meant by चतुर्वेप I do not see. Read perhaps •शतं दर्वी दीर्घदण्डाय; cp. p. 224, 8.

स्वरथं कुरुतापरिमिताययान्कुरुतेत्यथैतान्प्रयुक्तः सः प्राक्त्य-
परिमितं चर्मणं कुरुतेत्यथैनाङ्कुलान्मांसः प्राप्ति यथैकविंश-
शतिविधायग्रथ एवमिष्टकाः कुरुत तिस्रो महतीः कुम्भीः
कुरुत यथाश्वं तूपरं गोमृगमित्येतान्साङ्गाङ्कूपथेयुरपरिमिता
१ स्नाचीः कुरुतेति १ ॥ १४ ॥

अथैतान्कालायमकृतः सः प्राप्ति सायकं कुरुत सिन्धिमं-
कन्योदकं^१ कृष्णं कृष्णाम्बरं सुवर्णं सुवर्णाम्बरं चतुरा कालाय-
मान्कोदायमम्बरं चतुरो कोदायमान्कालायमम्बरं षट्त्रिंश-
शतं सुवर्णचजतम्बरं षट्त्रिंशतं रजतान्मुवर्णम्बरं
१० स्त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सौवर्णानां सूचीनां
त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च राजतानां त्रीणि च
शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सीमानामेकं कालायमस्य कमण्डलुं
कुरुतासतेजन्यै अपणयेत्यथैतान्मुवर्णकृतः सः प्राप्ति परःशतं
शतपलान्निष्कान्कुरुत सुवर्णरजते महिषोः पात्रे कुरुतेकत-
१५ यानि सौवर्णानि पात्राणि कुरुत यावत्तः पञ्चयस्तावतः^२
सौवर्णानुपशयान्कुरुत रजतग्रन्थीनाजतान्वा सुवर्णग्रन्थीन्यावत्तः
पञ्चयस्तावन्ति^३ सौवर्णानि कुम्भकुरीराणि कुरुत रजतशङ्खानि
राजतानि वा सुवर्णशङ्खानि यावत्तः पञ्चयस्तावतः^४ सौवर्णान्क-

१ I have simply accepted the reading of M; if it is correct, I do not see; सल्लिमग्रकन्योदकं Be B; सल्लिमग्रकन्योदकं U.

२ पञ्च MSS., but cp. Āp. xx. 157 and infra.

३ पञ्च MBU; पञ्च Be.

४ पञ्च all.

मण्डलं कुरुत रजतरास्त्राजतान्वा सुवर्णरास्त्रानेकः सौवर्णं
विध्वनं कुरुत वीणि सौवर्णानि धविचाणि कुरुत रजतद-
ण्डानि राजतानि वा सुवर्णदण्डानि सहस्रः सौवर्णांका-
चान्कुरुत सहस्रः राजतान्सहस्रः सामुद्राश्चिरण्मयं कश्चिपुः
श्चिरण्मयं पद्मवीशः^१ शिरण्मयः^२ मंदानमिति^३ ॥ १५ ॥ ५

अथैतान्मण्डलतः^४ सः शास्त्रपरिमितान्यष्टमानि कुरुतेत्य-
थास्त्रैतान्यन्यान्पक्वभानि भवन्ति शतं दृतचर्माणि शतं मधु-
चर्माणि शतं तण्डुलचर्माणि शतं पृथुकचर्माणि शतं स्त्राजा-
चर्माणि शतं करम्भचर्माणि शतं धानाचर्माणि शतः सक्तुचर्माणि
शतं मसूक्ष्मचर्माणि शतं प्रियङ्गुतण्डुलचर्माणीत्यथास्त्रै एक-^५
विंशतिः प्रतिप्रस्थितारः सः शिष्टा भवन्त्यात्मना द्वाविंशते^६
जनपदेभ्यः पशून्समचन्ति^७ तथा रूपान्यथारूपाः स्त्रे विदुर्गामेषु
ग्राम्याश्चत्वन्यरथ्य आरण्याग्निरिषु गैरेयाजदौषु नादेयान्य-
क्षरेषु वयाः^८ सि कुम्भीषु सरीसृपानिति^९ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

प्रसिद्धः^{१०} संनिवापो^{११} ऽथ प्रायणीयेन चरति^{१२} प्रायणी-
येन चरित्वा पदेन चरति^{१३} पदेन चरित्वा र्वमे चर्मन्सहस्रेण

१. ०.५. M.

२. Thus M; शिरण्मयं चिंमंश्चिरण्मयं मंदानानौति BU Be (pr. m.);
श्चिरण्मयमुपवर्चं सदचिंमं शिरण्मयं मंदानानौति Be (sec. m.).

३. Thus M; ०. नानलंछनः the other MSS.

४. ०. चिंमतिस्ते M.

५. Thus M; समचन्ति the other MSS.

६. प्रसिद्धं M.

- राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहं प्रवर्ग्यो-
पसङ्गां प्रचरति ' द्वादशाह एवैष ' एकविंशतिविधो ऽग्नि-
निष्ठोयते ' तस्यैकविंशतिच्छदिः सदो भवत्याहवनीयं
प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधानि संमिनोति ' सदोह-
५ विधानि संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता
यूपमुच्छ्रयति ' स्वर्वन्तः राज्ञुदाक्षमग्निष्ठमुत्सृज्याग्नीषोमौयं
पशुमुपाकरोति ' तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरौ-
मंहात्येष पशुपुरोडाशं निर्वपति ' तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवमुवाः
हवीःश्वग्रये^१ गृहपतये^२ इत्येतान्यग्रये^३ गायत्रायेत्येषा च
१० दशहविरिष्टिस्तृष्टा एता याव्यापुरोनुवाक्या भवन्ति समिद्धि-
शामाश्रया नः सुवर्विदितीडान्ताः पशुपुरोडाशाः संतिष्ठन्ते '
पक्षीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके ' ऽथ वसतीवरौः
परिहृत्य पयाःसि विग्रिभ्योपवसन्त्यथातो महाराच एव
बुध्यन्ते ' समानं कर्मा परिधीनां^४ परिधानात्परिधिष्वनुवर्तयति
१५ कस्ता युनक्ति स त्वा युनक्तिति षण्मथमे षड् दक्षिणार्धे
पञ्चोत्तरार्धे ' ऽथ राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति '
परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यद्भिर्द्वैत्यद्भिष्टोमं क्रतुमुपैति '
प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं यथा गृह्यन्ते ' समानं कर्मा
पवमानात्पवमानः स्रष्टव्याचति बर्हिषः शतपलं चाथाहोद्गात-

१ अग्रये यः इत्येतानि om. M.

२ परिधि M.

वर्हिश्च ते शतपथं चाथो म उद्गायत्विति^१ ते ऽथस्य बालधिश्च
 समन्तारभन्ते ऽग्निस्ते वाजिन्युङ्क्तु त्वारभे स्वस्ति मा संपारय
 वायुस्ते वाजिन्युङ्क्तु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयादित्यस्ते वाजि-
 न्युङ्क्तु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यथोदक्षो ऽग्नि^२ पवमानश्च
 संपर्ण्युत्तरत एष वडवाव्रज उच्छ्राव्या परिश्रितो भवति^३ तं ५
 विवृण्वत्यभ्यशं वडवाः क्रन्दत्यभ्यशो वडवाः क्रन्दति^४ सो
 ऽयसोद्गीयस्त्युष्ठा वाचः संप्रवदन्ति^५ ॥ १७ ॥

उद्गाभीद्वा अयमशो मेध आयुर्दगाभीत्सुभृतमुदगाभी-
 द्भृत्तवर्षमुदगाभीदिदमुदगाभीदिदमुदगाभीदिति पुष्ठा वाचः
 संप्रवदन्त्युत्सृजन्ति वडवा^६ अथशास्त्राथामशं निघञ्ज्यवास्त्रा १०
 आमुकुम्भिकमजमुपकिरन्त्ययाहोद्गातर्धेनुशतं^७ च ते शतपथं च
 त्वं म उद्गायेति^८ तस्य चतसृषु बहिष्पवमानो^९ ऽष्टास्रष्टा-
 स्त्राव्यानि^{१०} दादशो माध्दिनः पवमानः^{११} षोडशानि
 पृष्ठानि^{१२} सवि^{१३} आर्भवः^{१४} पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^{१५}
 तं चतुष्टोम इत्याचक्षते^{१६} समानं कर्माग्निनाद्वादशानि^{१७} ग्रहं १५
 गृहीत्वैकादश रश्मना आदाय यूपमभ्येति^{१८} सर्वनाश्च राक्नुदा-

१ बि all.

२ Thus (आतुकुम्भिकमंनसु) M; आतुकुम्भिकमंनसु the other MSS.

३ Thus corrected, cp. infra xviii. 34 and Sat. Br. xiii. 5. 1. 1.

•पवमानोऽष्टाष्टा न्याव्यानि, with आ above the lacuna, M; •पवमानोऽष्टाष्टा-
 न्याव्यानि BU; •पवमानोऽष्टाष्टान्याव्यानि Be.

७ Thus M; सविश्रितिरार्भवः BU; विश्रितिरार्भवः Be; cp. infra l.c.

- क्षमग्निष्ठसुत्तुञ्चैकादशिनान्यशूनुपाकरोति । तेषां प्रसिद्धं
 वषाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । तदृजुधा संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं
 पश्चा गृह्यन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि ऊत्ताष्टौ
 १. संवर्गाङ्गतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्विति । तृतीयं दाक्षिणानां
 ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्ता नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं
 भविष्यदिति । नाचाम्यभिषेको । ऽहीनसंततिं करोत्यर्जुधा
 माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाययणं गृह्णाति । समानं कर्मा
 १०. पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यशुभिश्चरति । तेषां
 नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वषा-
 होमाः समानो वनस्यतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
 समान्यो दिशो । नाना दिश इत्येके । समानं कर्मा पत्नीसंया-
 जेभ्य । उपकाश एवेषो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः संतिष्ठते पत्नी-
 १५. संयाजान्तः । ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्त्रैतानि अतमौचाणि चर्माण्युपस्तीर्णानि भवन्त्युत्तराः
 ओणिसुत्तरेण पक्षमः हितान्यथैतेषां हतचर्मणां विश्रतिं वा
 चतुर्विंशतिं वापोद्धृत्याथेतरैरस्त्रानि संप्रयुक्त्यथैतेषां दावा-
 चितानां विश्रतिं वा चतुर्विंशतिं वा मध्ये ऽग्रेरचायः

१ चरति M.

२ Thus M : अरेचामं BU ; अराचमं Be.

चित्वायेतराणि^१ संक्षिप्तसंक्षिप्तैव संप्रकिरन्ति^२ तदेतां चतुरश्रां
 देवपुरमध्यात्ममायातयत्यपि वा पक्षपुच्छानभिनिरुहति^३
 यथा समावर्तौ यपायैः स्वाद्यैनाः^४ समुच्छ्रित्य^५ परिश्रयन्ति^६
 तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^७ तदेतानौन्द्राणामनुपवर्तयन्ति
 चत्वार्यनुदिशमवानरदिशास्त्रितराणि यद्यष्टौ भवन्ति^८ तेषां
 चत्वारश्चत्वार एकैकमधिरोहन्ति दशान्ये रात्रिकर्मिणो^९
 ऽथैभ्य स्खालीभिराज्यान्वभिहरन्त्यष्टमैरज्यान्वाध्वर्युरादत्ते^{१०} सुवं-
 च दौर्घदण्डं दर्वि^{११} च दौर्घदण्डामाददत एकविंशतिं^{१२} प्रति-
 प्रस्थातारो दशान्ये रात्रिकर्मिणो^{१३} ऽथाध्वर्युः सुवेणान्यस्योप-
 हत्य चौणि पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति^{१४} स्वाहाधिमाधौ-
 ताय स्वाहेति सुवैरेवाज्यानां जुहोति दत्तते स्वाहेति दर्वैर-
 ज्ञानामदन्तकाय स्वाहेति^{१५} त एवमेवैतमनुवाकं^{१६} यदैत-
 स्थानुवाकस्य पारं यन्वयैतेनानुवाकेन व्यवदधाति^{१७} ॥ १६ ॥

पूर्वां स्तोकौद्या अथैतमनुवाकं दिश्या^१ अथैतमनुवाक-
 सुत्तरा स्तोकौद्या अथैतमनुवाकमेकविंशतिं^२ दौर्घमथैतम-
 नुवाकमृतदौद्या अथैतमनुवाकमश्वस्य सावित्राथैतमनुवाकं^३

१ विना M.

२ Thus M; *पुञ्जनामभिनिरुहति Be; *पुञ्जनामभिनिरुहन्ति U; *पुञ्ज-
 नामभिनिरुहयन्ति B.

३ *यैनामसु Be.

४ *होमैरज्यान्व M, but cp. supra p. 220, 6.

५ Thus MBU; हवीं Be.

६ Thus M; *जतिः Be; *जति BU.

त एवमेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ' यदैतेषामनुवाकानां
 पारं यन्थयैताननुवाकानुपसंक्रामन्ति वैश्वदेवानि चाश्वाङ्गानि
 च द्वावश्वरूपाणामोषधीनां च वनस्पतीनां च द्वावपाः संधा-
 नानां चाभिधानानां च संश्रवस्वैक ' उक्तः खारौहोमस्त एव-
 १० मेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ' यदैतेषामनुवाकानां पारं
 यन्थयैताननुवाकानभिनिवर्तन्ते ॥ २० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहेति ' त एवमेवैताननुवाका-
 नेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वत्यथ वसतीवरीणां
 परिहरणकाले ऽधिद्रवन्ति ' परिहृतासु वसतीवरीष्वारुह-
 १० तायाः सुव्रह्मण्यायां पुनरेवाधिद्रवन्ति ' त एवमेवैताननु-
 वाकानेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वतः समाप्नुवन्ति '
 तानि वा एतान्यश्वस्य सर्वायुषाणौत्याचक्षते ' ॥ २१ ॥

समाप्तय इति हैक आहुतेतैर्हि सर्वाः रात्रिं जुह्वत्यथ
 प्रातरनुवाकमुपाकरिष्यन्नाववद्रवतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च
 १५ द्वावन्यावधिद्रवतो रात्रिकर्मिणावथ ' राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति ' परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽश्चैत्यद्वि-
 रदित्युक्थं क्रतुमुपैति ' समानं कर्मोपाः शोरूपाः शः होय-
 चन्द्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवाज्जतीर्जुहोत्युषसे स्वाहा व्युद्यौ
 स्वाहोदेव्यते स्वाहोद्यते स्वाहेति ' प्रसिद्धो ऽभिषवः ' समानं

१ ० कर्मिणामथ M.

१ उदैति M; उदैति the other MSS.

कर्मान्तर्गामादन्यामः होव्यन्निन्द्राणममधिद्रुत्य चतस्रः सुवा-
 ऊतीर्जुहोत्युदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहेत्यैतदुदित आदित्य उपरमन्ति रात्रिकर्मिणो ।
 व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणानि । निवर्तयन्तीन्द्राणसानि । प्रसिद्धः
 सुवर्णरथैर्यहा गच्छन्ते । समानं कर्मापयणाद्ब्रह्मादापयणं ५
 गृहीत्वा सुवर्णरजताभ्यां द्वौ महिमानौ यद्वौ गच्छाति यः
 प्राणतो य आत्मदा इत्यथोक्थ्यं गच्छाति । समानं कर्मा-
 श्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं यद्वं गृहीत्वा चतुर्विंशतिः रश्मना आदाय
 धूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे परिकर्मिणः । स्वर्वन्तः
 राज्ञुदालमग्निष्ठमुत्सृज्य तस्मादक्षिणमेव पूर्वं पौतुद्रवमुपस्था- १०
 वानमुच्छ्रयति ॥ २२ ॥

अथोत्तरं । चैन्दक्षिणतो वैष्वाः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः
 खादिराः स्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः पालागाः स्त्रीनुत्तरतो ।
 एवेतं पालागमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति तृष्णीः । स्वर्वन्ता-
 न्यूपानुत्सृज्यायाध्वर्युरग्निष्ठ उपाकरोत्यथ त्वपरं गोमृगमि- १५
 त्येताः स्त्रीभ्राजापत्यानय पर्यङ्गानुपाकरोत्याग्नेन्द्रं । कृष्णलला-
 ममैन्द्रापौष्णं पौष्णमाग्नेयौ कृष्णपौवौ त्वाद्भौ सोमशमक्यौ
 श्रितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यं वलचं पेलमित्य-
 थाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोत्यग्नये । नौकवते रोहिताश्विरनङ्वा-

१ • त्याग्नेन्द्रं M (sec. m.) ; • त्याग्नेयं M (pr. m.) and all the other MSS.,
 but cp. infra xv. 26 med. (229. 16).

नित्येकादश्याध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोति सोमाय खराज्ञे ऽनो-
 वाहावनद्वाहाविति दन्दिनो^१ । ऽथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरो-
 तीन्द्राय राज्ञे सूकर इत्येकादशारण्यामैषाग्निष्ठे पशुषष्टिर्भव-
 त्वथ रोहितो धूमरोहित इति दशष्टादग्निनो ऽनुवाकास्तेषां
 ५ पूर्वा एव नवतो दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तरा नवत उत्तरे-
 ष्वग्नेन्द्रा दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्येन्द्रासूरा उत्तरेषामथ मयुः
 प्राजापत्य इति दश दग्निनो ऽनुवाकास्तेषां पूर्वा एव पञ्चतो
 दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तराः पञ्चत उत्तरेषु^१ सोमापौष्णा
 दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्येन्द्रापौष्णा उत्तरेषामथैतस्मिन्नुपस्थे
 १० मनसैव यं देष्टि तमुपाकरोति^१ यद्यु वै न देष्ट्याहुस्ते पशु-
 रित्यनुदिशत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाहुतिं जुहोत्युपा-
 कृताय स्वाहेति^१ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथैतमयमयेण यूपान्खरये युनक्ति युञ्जन्ति ब्रह्ममरुषं
 चरन्तं परि तस्युष इत्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते रोचन्ते रोचना
 १५ दिवौर्त्येवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^१ तस्मैवमेवोत्तरतः^१ प्रष्टिसुप-
 नियुनक्ति^१ तयोः पृष्ठं मर्मज्यते युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी

१ चतुर्विंशतिं पशून् i.s.o. दन्दिनः M. But TS. v. 6. 21 are enu-
 merated only 22 pasus. The reading of M, however, would agree
 with the statement made infra (l. 3), that there are 60 pasus
 (3+11+11+24 (22 acc. to the Samhitā!)+11). Should the
 text of TS. i.e. be incomplete ?

१ *वोत्तरं M but cp. supra xi. 6 (p. 73, 3) ; this passage is left out
 in all the other MSS.

विपक्षसा रथे । गोणा धृष्णू नृवाहसेत्यथ केतुं ह्यष्टत्रकेतव
इति ध्वजं प्रतिमुञ्चत्यथ यजमानं वर्मभनहनौद्याभिः संनद्यति
जौमूतस्थेव भवति प्रतीकमिति चतुर्दशभिर्धयारूपमथ रथ-
मुपतिष्ठते वनस्पते वीक्षद्भो हि भूया इति तिसृभिरनु-
च्छन्दसमथ दुन्दुभिमुपश्यामयत्युपश्यामथ पृथिवीमुत द्यामिति ५
तिसृभिरनुच्छन्दसमथ दक्षिणः इदमभिप्रयाति द्यौस्ते पृष्ठं
क्रमैरत्यक्रमौदाज्याक्रान्वाजौति विभिरनुवाकैरा कोडेभ्यो ऽश्वा-
नभिधावयन्त्यथैतः १ रथं प्रदक्षिणमावर्त्य शास्त्रामानयति
यदातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन
पथा पुनरश्वमावर्तयासि न इति १ तानध्वर्युदत्तराभि स्तोकौ- १०
याभिरन्वेत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुन-
रभुपाकारं यावदेषाः स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमग्रेण शूषान्
स्त्रयात्प्रमुच्य सौवर्णेन मंदानेन मंदित्याध्वर्योरावसथं द्विद्योगं
वर्तयन्त्यथ महिषी वावाता परितृक्रीत्येता अस्मै १ गन्धान्गणा-
न्मणीः स्वादायाभ्यामन्यथ १ तस्य यत्प्राक् कोडान्महियभ्यनक्ति १४
वसवस्त्वाञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पौतुद्रवेण प्रतिक्षितानां
जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं कोडादा नामेस्तदावाताभ्यनक्ति
रुद्रास्त्वाञ्चन्तु वैष्टुमेन कन्दसेति ॥ २४ ॥

गौग्गुलवेनारात्रां जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं नामेरा

१ •भिधापर्थः M (as supra xv. 5 and 6, p. 209. 7, 210. 12); •भि-
नापर्थः the other MSS.

१ Thus M; गंधान्महियभ्यनक्ति Be; गंधान्महियभ्यनक्ति BU.

पुष्कात्तत्परिवृत्तभयनत्वादित्यास्ताञ्जन्तु जागतेन कन्दसेति
 मौक्तेन^१ सूतयामणीनां च चत्तमंघहीदृणां च जायाभिः सह^२
 तस्य ये प्राचीनं वह्मः केशास्तेषु महिषौ सहस्रः^३ सौवर्णा-
 न्काचानावयति भूरिति प्रतिष्ठितानां जायाभिः सहाय्यं ये
 ५ प्रतीचीनं वह्मः केशास्तेषु वावाता सहस्रः^४ राजतान्काचानाव-
 यति भुव इत्यराज्ञां जायाभिः सहायैषा परिवृत्तौ बालेषु
 सहस्रः^५ सामुद्रान्काचानावयति सुवरिति सूतयामणीनां च
 चत्तमंघहीदृणां च जायाभिः सह^६ यथेतं पद्मयो^७ यन्तं
 महिषौ वावाता परिवृत्तौ माहानसौ^८ दासीत्येता^९ अस्मै
 १० मधुमिश्रान्ताजानुपकिरन्ति ॥ २५ ॥

लाजौश्चाचीरन्यशो^१ ममांश्^२ यद्यायै गव्याया एतद्देवा
 अन्नमत्तेतदन्नमद्धि प्रजापत इति^३ यस्यै ह्यन्नमन्ति तस्यै
 ह्यर्धका प्रजा^४ भवतीति^५ विज्ञायते^६ ऽथेतमश्च^७ मंदानात्प्र-
 मुच्य निर्मन्थस्यावृता निर्मन्थ्येन प्रचरति प्रहृत्याभिः^८ तयाया-
 १५ ध्युर्यग्निष्ठे नियुनक्तव्यं त्वपरं गोमृगमित्यथास्य पर्यङ्गाक्षि-
 युनक्तव्येन्द्रं कृष्णललाममैन्द्रापौष्णं पौष्णमित्येताः^९ स्त्रींस्तलाट^{१०}

१ Thus M; मौक्ते the other MSS.; op. Ap. xx, 15. 12 (मौक्तेन).

२ Thus all (not पद्मयो).

३ Thus M; महानसौ BU; महानसि Be.

४ Thus M; दासी the other MSS.

५ Plati sign not in MSS.

६ M om. प्रजा and reads भवतीति ।

आग्नेयौ हव्यधीवौ धौवासु । त्वाष्टौ लोमशमव्यौ सकथ्योः ।
 गितिष्ठौ बार्हस्पत्यौ पृष्ठे । धात्रे पृषोदरमुदरे । शौर्यं वलचं
 पेलं पुच्छं इत्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्तुमर्थे ऽनीकवते
 रोहिताश्विरनङ्गानित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ति सोमाय
 स्वरान्ते ऽनीवाहावनङ्गाहावित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ती- ५
 न्द्राय राज्ञे सूकर इति । सर्वानेवारण्यान्त्रियोजनेनैवानुवर्तयते ।
 याऽश्वा याम्याणां पशूनामुत्सृज्यन्मवत्यारण्याऽश्वाय दक्षिणा-
 न्प्रतिप्रस्थातारो नियुञ्जन्त्यथोत्तरान्धैतमश्वा नित्येन प्रोक्षेण
 प्रोक्ष्यातिप्रोक्षेण प्रोक्षति जज्ञि बीजमिति । नित्येनैवेतरान्यशू-
 नय दक्षिणान्प्रतिप्रस्थातारः प्रोक्षन्त्यथोत्तरान्धैतमश्वमरेण १०
 धूपान्प्रोक्षणीरवप्रापयति ॥ २६ ॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकस्तं जेय्यस्वथावजिघ्रि । वायुः पशुरासीदादित्यः पशु-
 रासीदिति । यदि नावजिघ्रति पुनरेवावप्रापयत्यग्निः पशु-
 रासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः । स ते लोक- १५
 स्तस्मान्त्वान्तरेस्थामि यदि नावजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदा-
 दित्यः पशुरासीदिति । यदि नावजिघ्रति पुनरेवावप्रापय-
 त्यग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः ।
 स ते लोकस्तं जेय्यसि यद्यवजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदादित्यः

१ Thus M; *वर्तयति the other MSS.

१...१ This passage is found in M only.

पशुरसौदितौशरो ऽवघ्रातोरित्येतस्मिन्काल^१ आहवनीये सुवा-
ङ्गतिं जुहोत्यालम्बाय स्वाहेति^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

- अथेधात्समिधमाददान आहाग्नये समिधमानायानुब्रूही-
त्यभ्यादधातीभं^१ परि समिधः शिनष्टि^१ वेदेनोपवाजयत्यनु-
५ क्तसु समिधेनीषु सुवेणाघारमाचारयति^१ मंष्ट्रे सुग्म्भा-
मुत्तरमथासः^१ स्रग्म्यसुचाबुदङ्कत्याक्रम्य जुह्वाभं^१ त्वपरं गोमृग-
मित्येतान्समनन्त्यथ पर्यङ्गानथेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानथ
यथायतनः सुचौ सादयित्वा प्रवरं प्रवृणोते^१ प्रसिद्धमृत्विजो
वृणोते^१ सौदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावा-
१० दायात्याक्रम्यात्राव्याह समिद्भ्यः प्रेक्षेति^१ समिद्धो अञ्जगृहदरं
मतौनामित्येता अश्वस्याप्रियो भवन्ति^१ वषट्कृते जुहोति प्रेक्ष
प्रेक्षेति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वः^१ समानयते^१
परि स्वाहाकृतीभ्यः सः^१ स्वावः^१ शिनष्टि^१ दश प्रयाजानिद्धो-
दङ्कत्याक्रम्य सुवर्णं च सायकं च याचति^१ तौ जुह्वाभक्ता ताभ्या-
१५ मथं त्वपरं गोमृगमित्येतान्समनन्ति^१ कालायसैः पर्यङ्गान्लो-
हायमैरितरांस्सुवर्णैर्दक्षिणावजतैरुत्तरानथ यथायतनः सुचौ
सादयित्वाह पर्यङ्गये क्रियमाणाथानुब्रूहीति^१ नित्ये पर्यङ्गि-
करणे ऽनुवर्तयति मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितघौवन्धगैः
शस्त्रालिरिति^१ पर्यङ्गिकृतानामेतेषां पशूनामुसृजन्धवी^१ दे धेनू

१ Thus (वघ्रातो०) M. only ; वघ्राते० or वघ्राते० the other MSS.

१ जुह्वा om. M.

१ Thus M ; •सृजन्त्यपि the other MSS.

भौमी दिग्भ्यो वडवे डे धेनू भौमी वैराजी पुरुषौ डे^१ धेनू
 भौमी इन्द्राय राज्ञे सूकर इति सर्वानेवाचारण्यनय^२ पर्यग्नि-
 कृतैः पशुभिर्दद्वः प्रतिपद्यन्ते^३ तेषामैन्द्रासूरा उत्तरार्था
 भवन्त्यश्च उपचारतो^४ ऽश्वमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते^५
 पृथगितरान्यरिकर्मिण उदच्चो नयन्त्यनुपूर्वमश्वतिषजन्तो^६ ऽथ
 याचति बर्हिश्च श्रतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च कश्चिपु तार्थं
 चेतुत्तरत एतद्वज्रं सः सौर्णं भवति^७ तदश्वाय निहन्त्य-
 मानायोपास्यति बर्हिश्च श्रतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च
 कश्चिपु चेत्येतत्पञ्चतयं^८ तार्प्येण संजप्यमानं यामेन साक्षा
 प्रस्तोतानूपतिष्ठते^९ पृथगितरेभ्यस्तत इतराग्राचो वोदीचो वा
 निघ्नन्त्यङ्गुलतो मायून्संजपयतेतुक्त्वैतेनैव यथेतमेत्य षषदाज्या-
 वकाश आसते^{१०} ऽयैतौ ब्रह्मोद्यं वदतो होता च ब्रह्मा चान्त-
 रेण यूपं चाहवनीयं च^{११} दक्षिणतो ब्रह्मा भवत्युत्तरतो होता^{१२}
 होता ब्रह्माणं पृच्छति ॥ २८ ॥

किं^१ सिद्धाभीत्पूर्वचित्तिः किं^२ सिद्धाभीदृढदयः । किं^३ १५
 सिद्धाभीत्पिगंगिला किं^४ सिद्धाभीत्पिचिप्पिलेति^५ तमितरः
 प्रत्याह द्यौराभीत्पूर्वचित्तिरय आभीदृढदयः । राचिराभी-
 त्पिगंगिलाविराभीत्पिचिप्पिलेति^६ तमितरः पृच्छति कः
 सिद्धिकाकौ चरति क उ सिद्धिायते पुनः । किं^७ सिद्धि-
 मस्य भेषजं किं^८ सिद्धावपनं महदिति^९ तमितरः प्रत्याह १०

- सूर्यं एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं
भूमिरावपनं महदिति ^१ तमितरः पृच्छति पृच्छामि त्वा पर-
मन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा सुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा
दृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमेति ^१ तमितरः
५ प्रत्याह वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम् ।
सोममाहुर्दृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योमेति ^१
संज्ञप्ताग्राहुर्जुहोति संज्ञप्ताहुतिं यत्पशवो मायूनक्षपतेत्यथ मग्न
प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति ^१ षट्-
चिः शतमश्वस्तोमौवाञ्जुहोति ^१ यदक्रन्दः प्रथमं जायमानो मा
१० नो मित्रो वरुणो अर्यमा ये वाजिनं परिपश्यन्ति पशुमुत
स्मास्य द्रवतसुरण्यत इत्यथाभ्यावन्ति शमितार उपेतनेति ^१
पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते ऽदितिः पाशान्प्रसुमो-
क्तेतानिति ^१ पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां दिशं निरस्यन्धराती-
यन्तमधरं दृष्टोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रतिमुञ्चामि पाशानित्य-
१५ चैताः पञ्चयः सौवर्णैरुदकमण्डलुभिरुदायन्ति ^१ ता अश्व-
स्थानुपृष्ठं प्राणानाप्यावयन्त्यो ^१ यन्वतुपूर्वमितरेषां ^१ पशूनाम-
धेषा महिषी प्रास्य केशान्वासः परिधाय सौवर्णेन विधवनेन
विधुवाना चिरपसत्तैरश्वं पर्येत्यवन्ती स्त्रावन्तीस्त्रावन्तु प्रियं
त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाण्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवा-

१ *सोमौवाञ्जुहोति M. (cp. Āp. xx. 21. 11) ; *सोमौर्वजु* (cp. T. Br. III. 9. 12. 1.) the other MSS.

१ Thus M ; *प्रावयन्त्यनुपूर्व* the other MSS.

महे वसो ममेति ^१ चिः परीत्योत्तरतस्तिष्ठति प्रतिहितानां
जायाभिः सहैवं वावाताराज्ञां जायाभिः सहैवं परिवृत्तौ
सूतयामणीनां च चत्तसंघहीदृणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं
पन्नयो यन्त्यथैतमश्वः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य परिश्रयन्ति ^१
तस्योदीचीं दारं कुर्वन्त्यथैतां महिषीः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य ^५
तां ^१ निज्जुवानां ^१ गर्हमाणामध्वर्युददानयत्यग्ने अम्वास्त्यम्बिके न
मा नयति कश्चन । समस्त्यश्वक इति ^१ शश्वसुत्तरत उपसंविश्य
शिरसो वास उपपत्तेः ^१ तावध्वर्युस्तार्प्येण ^१ संप्रोर्णोति सुभगे
काम्यौलवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोर्णाथामित्यथैषा महिष्युपस्ये
श्रेष्ठमाधत्त आहमजानि गर्भधमा त्वमजामि गर्भधम् । तौ सह ^{१०}
चतुरः पदः संप्रसारथावहा इति ^१ तामध्वर्युरनुमन्त्रयते वृषा
वाः रेतोधा रेतो दधात्विति प्रतिपद्य य आमां हृण्ये कृच्छ्राणि
सर्दिमृदिं परावधौदित्यातो ^१ ऽथैषा पत्नी गर्हते ॥ २८ ॥

अग्ने अम्वास्त्यम्बिके न मा यमति कश्चन । समस्त्यश्वक
इति ^१ तां यजमानो ऽभिमेयत्यूध्वामेनामुच्छ्रयतादिति ^१ सा ^{१५}
तथैव गर्हते ^१ तां वावाताभिमेयति यद्वरिणी यवमचीति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ तां परिवृत्तभिमेयतीयं यका प्रकुन्तिकेति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ ताः सर्वे गणा अभिमेयन्ते ^१ माता च ते

^१ Thus M; •संहतां निज्जुवानां the other MSS.

^{१५} Thus M; उपपत्त एता अध्वर्युः Be; उपपत्तेता अध्वर्युः B; उपपत्ता
अध्वर्युः U.

^१ Thus, ātmanepadam, all.

- पिता च त इति ^१ नात्र गर्हते ^१ महर्तमश्वमुपमंविश्रोपोत्याय
 वामः परिधायाद्विमांजयत आपो हि हा मयोभुव इति
 तिसृभिरनुच्छन्दसं दधिक्रावणो अकारिषमिति चतुर्थीः ^२
 सर्व एव सुरभिमतीमृचं जपन्ति ये यज्ञे ऽपूतं ^३ वदन्ति ^४ नयन्ति
 ५ पद्मौ ^५ व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणमंशस्थालद्वरणमध्यैरावसथः
 हरन्त्यथैतस्मिच्छल्मलिशर्च आशुपिष्टानि संयुत्य तैरनुलोममशं
 प्रलिम्वन्त्यथ ^६ महिषी वावाता परिवृक्तीत्येता अस्मै गणा-
 न्मूचीद्यादायाभायन्त्यथ ^७ तस्य यत्पाक् क्रोडान्तस्मिन्महिषी
 सौवर्णाभिः सूचीभिरसिपथाम्कल्पयन्त्येति गायत्री चिष्टुव्
 १० द्विपदा या चतुष्यदेति द्वाभ्यां प्रतिहितानां जायाभिः
 सहाय यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तस्मिन्वावाता राजताभि-
 रत्तराभ्यां द्वाभ्यामराज्ञां जायाभिः सहाय यत्प्रतीचीनं नाभेरा
 पुच्छान्तस्मिन्परिवृक्ती सौसाभिस्तत्तराभ्यां द्वाभ्याः सूतयाम-
 णीनां च चत्तसंघीढणां च जायाभिः सह ^८ यथेतं पद्मयो
 १५ यन्त्यध्वैरावसथः ^९ सूचीहरन्त्यथ सुवर्णं च सायकं च
 याचति ^{१०} ताभ्यामश्वस्य क्रोडमापिनष्टीत्यमशं ^{११} विशासतेति ^{१२}
 कस्त्वा इति कस्त्वा विशास्तीत्येतत्पट्टचं यजमानं वाचयति ^{१३}
 यदैतस्य सूक्तस्य पारमेत्यथाध्वर्युरश्वस्य क्रोडात्पिप्रितमुत्पिनष्टी-

१ The avagraha added by me.

२ •लिपंत्यथ MB; •लिपत्यथ Be U.

३ Thus M; क्रोडमापिनष्टीत्यमशं पिरवाजयेति Be; क्रोडमापिनष्टीत्यमश
 (चं) तं पिबानयेति BU.

त्यमश्वे^१ विग्रसतेत्याश्मिति^१ । नाश्वस्य वपा भवति^१ चन्द्रमिव
मेदः परिवृक्तः^२ नाश्वस्य वपा^३ वपा^३ त्वपरस्यैवं गोमृगस्य^४
कालायमेः पर्यङ्गाणां लोहितायमेरितरेषाः सुवर्णैर्दक्षिणेषाः
रजतैश्चत्तरेषाम्^५ ॥ ३० ॥

अश्वस्यैवाध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रतिपद्यते^१ । नूचीरितरा^२
आहरन्त्यश्वस्यैव वपायै प्रतिपद्यमानायै बर्हिषो ऽपमुपाश-
त्युपेतरा यच्छन्युत्तरतो ऽश्वस्य त्वपरस्य गोमृगस्येति वपाः
अपद्यन्ति दक्षिणत इतरेषां पशूनामश्वस्यैव वपाः सुवाङ्मत्या-
भिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्य^३ स्नाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा मूसा-
वेण पृषदाव्यमभिघायांश्वस्यैव वपामभिचारयत्युपेतरा यच्छ-^{१०}
न्य^४ पुरस्तात्स्नाहाकृतिः^५ सुवाङ्मतिः^६ ऊत्ता सुवर्णेन महि-
मानं जुहोति तस्य ते द्यौर्महिमेत्यथोपस्तीर्य दिः सुवेणाश्व-
स्यैव^७ वपाः समवलुमन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^८ इहयस्य
कागस्थोश्चस्य वपानां मेदषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^९
सुक्लंभवत्यथेतराः पात्र्या वेडसूनेन वोपोश्चक्षन्ते^{१०} दिरमि-^{११}

१ Thus (without, however, the pluti sign) M ; *मनुचपिनदि रत्य-
मश्वे विग्रसते इत्यामिति Be, and thus also BU (but सं i.s.o. इत्य) ।

२ *वत्तं MSS. exc. M.

३ वपां M.

४ ... left out in all the MSS. exc. M.

५ एव om. M.

६ अवदीयमानानामनु M, cp. supra xi. 5 (p. 70, 11).— यावती M, यावति
the other MSS. cf. supra l.c.

- धारयत्युक्त्याकम्याश्रव्याह प्रजापतय इत्युपा५३ इयस्य काम-
 स्योस्यस्य वपा^१मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेत्युच्चैर्विषद्वृते वपा^१ जुहोत्ययो-
 परिष्टाद्रजतेन मच्चिमानं जुहोति तस्य ते पृथिवी मच्चिमे-
 त्यथ पर्यङ्गाणां वपाभिस्वरत्ययेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 ५ प्रस्थातारो वपाभिस्वरत्यथोत्तरेषां^१ या५स्य याम्बाणां पशुना-
 सुदस्ताचीदारणा५स्य सुवाङ्मत्यस्तेषां वपाभ्यः प्रतिजुहोत्युपा५-
 स्तेषां पशुजातानां वपाभिस्वरन्ति प्राजापत्याना५ सावि-
 चाणा५ भारस्वतानां पौष्णानां यामानां पिबदेवतानां द्यावा-
 इथिव्यानां वायव्याना५ सौर्याणां वैश्वकर्मणानामित्यथोप-
 १० रिष्टात्स्वाहाकृतिः सुवाङ्मतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रक्षत्य
 समुत्कम्य चालाले मार्जयन्ते^१ इथ पशुन्विशास्ति^२ शमितरि-
 त्याह माश्वस्य लोमापिहन्तीमांश्चास्ति^३ स५शारौर्यथाङ्गमेनं^४
 विहृत्य शामिचे कुम्भा५ समवग्रमयतादेवं त्वपरमेवं गोमृग-
 मथ दक्षिणमश्वशर्पं गोमृगकण्ठमिति शामिचे निष्पद्यतादय-
 १५ स्येन कमण्डलुनायतेजनी५ अपयतादित्यथ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^१ तद्वज्रधा संतिष्ठते^१ ॥ ३१ ॥
 अष्टमः ॥

१ वपा M; वपा B Be U.

२ वपा MB; वपा Be.

३ Thus M; संशास्ति Be B; सशास्ति U.

४ Thus M; लोमविहन्तीमांश्चास्ति संशाराश्रया• B; लोमविहन्तीमांश्चास्ति
 संशाराश्रया• U; लोमविहन्तनी etc. (as U) Be.

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं यहाः गृह्यन्ते । समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो । दक्षिणानि ऊत्वाष्टौ संवर्गाऊतीर्जुहोत्यर्वाङ्
 यज्ञः संकामत्विति । कामं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मणानि
 ऊत्वा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदिति । प्रसिद्धो ५
 ऽग्न्यभिषेको । ऽहीनसंततिं करोत्युधा माध्यंदिनः सवनः
 संतिष्ठते । अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ।
 प्रसिद्धमादित्यगृहेण चरित्वापयणं गृह्णात्यथोक्त्यं गृह्णाति ।
 समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वाथैतान्पशून्वाचत्यश्वं
 तूपरं गोमृगमित्यथ पर्यङ्गानथेतरेणथ दक्षिणानथोत्तरानुत्त- १०
 रतो ऽयस्य तूपरस्य गोमृगस्येति हविरुपसादयन्ति दक्षिणत
 इतरेषां पशूनामथ वैतसे कटे ऽयस्य । हृदयं निधाय सुवर्णेन
 च सायकेन च तस्याग्रे ऽवद्यन्नाह ॥ ३२ ॥

मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्येकादशावदाना-
 न्यवद्यत्येवं तूपरस्यैवं गोमृगस्य । कालाद्यसैः पर्यङ्गाणां सोहा- १५
 यमैरितरेषां सुवर्णेर्दक्षिणेषां रजतैश्चरितरेषां नाश्वस्य ।
 तूपरस्य गोमृगस्येति स्विष्टकृते ऽवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूनां ।

१ M ins. प्रति after कामं and leaves a blank for two akṣaras before दक्षि० ।

५ Thus M ; भिषवो the other MSS.

१५ अथ M.

२ Thus M ; नाश्वस्य the other MSS.

नाश्वस्य^१ त्वपरस्य गोमृगस्येतौडामवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूना-
मथैतमश्वं^२ वैतसे कटे यथाङ्गं^३ चिनोति^४ पुरस्तात्प्रत्यञ्चं
त्वपरमायातयति^५ पश्चात्प्राचीनं गोमृगमथ जुह्वपभ्यतावाद-
दान आह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य द्वागस्योस्यस्य हविषो
१ ऽनुब्रूहीत्युच्चैरत्याकम्वाश्रव्याह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य
द्वागस्योस्यस्य हविः प्रक्षितं प्रेथेत्यच्चैर्विषद्वृते तान्सहैव कटेना-
ग्नावनुप्रहरति ॥ ३३ ॥

द्यौस्ते पृष्ठं क्रमैरत्यक्रमीदन्वाक्रान्वाजीति विभिरनुवाकै-
रथ पर्यङ्गाणां हविर्भिस्वरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
१० प्रस्तातारो हविर्भिस्वरन्वयोत्तरेषां^६ यांश्च घाम्याणां
पशूनामुदसाचीदारणांश्च सुवाङ्मत्यक्षेषां^७ हविर्भ्यः प्रतिजु-
होत्युपांश्वेतेषां पशुजातानां^८ हविर्भिस्वरन्नीत्युक्तमेतदथ
पुरस्तादनस्यतेः समान्यो दिशः प्रतियजत्यथ वनस्यतिना
चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गोमृगकण्ठेन प्रथमामश्वतेजनीमुप-
१५ जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं
जुहोति ऊताय स्वाहेति^९ ॥ ३४ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चादा-
प्राञ्चं^{१०} तस्य सुगिव पूर्वाधिं^{११} भवत्येवमेव मध्यं^{१२} चमस इव

१ Thus M Be ; नानाश्वस्य UB.

२ MSS. exc. M. ins. here पशूनां ।

३ Thus M ; यथाङ्गं Be ; यथाङ्गं BU.

४ पूर्वाधिं M ; पूर्वाधिं the other MSS., but cp. supra x. 54 (p. 56, 9).

बुध्रस्त्रिंशत्तुर^१ उपसृष्टान आहाप्रमत्तः संततमानय
 स्त्रेगान्निगदिश्यामीति^२ स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 स्त्रेगान्द्विधाभ्यां मण्डूकाञ्चम्भेभिरिति चतुर्दशानुवाकाग्रया-
 माय स्वाहेति पञ्चदशमं च द्वे आहुतौ जुहोतौ लुवदाय स्वाहा
 बलिवदाय स्वाहेति षट्त्रिंशत्तमश्चोमीयाः^३ स्त्रिंशो^४ द्विपदा^५
 दमा तु कं भुवना मौषधेमापो हि ष्ठा भयोभुव इति चात्रैतं
 प्रथेकमग्नावनुप्रहरत्येनं सः स्वावेशाभिजुहोति^६ समानं
 कर्मानूयाजेभ्यो^७ इय पुरस्तादुत्तमस्यानूयाजस्याश्वमेनाश्वतेज-
 नीमुपजुहोति^८ समानं कर्मां पत्नीमंयाजेभ्यो^९ इय पुरस्ता-
 दुत्तमस्य पत्नीमंयाजस्यायस्येन कमण्डलुनाश्वतेजनीमुपजुहो-
 त्वृजुधेकविंश उक्थ्यः संतिष्ठते पत्नीमंयाजान्तो^{१०} इय वसती-
 वरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्ति^{११} ॥ ३५ ॥
 नवमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्नन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^२ परिहिते प्रातर-
 नुवाके ऽपो ऽर्च्यैर्द्विद्विदैर्वातिराचं^३ क्रतुमुपैति^४ प्रसिद्धो
 ऽभिषवः^५ प्रसिद्धं यद्वा गृह्णन्ते^६ समानं कर्मांश्विनाद्वाहादा-
 श्विनं यद्वा गृहीत्वैकादश रश्मिना आदाय यूपमभ्येति^७ सर्वं नः

१ बुध्रस्त्रिंशः all, but cp. l.c.

२ स्त्रेगान्निगदिश्यामीति MSS.

३ अश्वमेनाश्वतेजनीमुपजुहोति all the MSS. exc. M.

४ Thus M; the other MSS. are more or less defective.

- रान्नुदात्तमग्निमुत्सृज्यैकादश प्रातर्गव्याग्राजापत्यान्पशूनुपा-
 करोति । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ।
 तद्वज्रुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो
 ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा गृह्णन्ते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो ।
 ५ दाक्षिणानि जुलाद्यौ संवर्गाङ्गतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्वि-
 त्यवशिष्टं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मणानि जुला नव
 पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदित्युत्सन्नो ऽग्न्यभिषेको ।
 नाचाहौनसंततिं करोत्युजुधा माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यगृहेण चरित्वा-
 १० ययणं गृह्णात्यथोक्थं गृह्णाति । समानं कर्मा पवमाना-
 त्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यशुभिश्चरति । तेषां समानी
 मनोता समानी देवता समानः प्रत्यभिमर्शनः समानो वसा-
 होमः समानो वनस्पतिः समानः खिष्टहृत्पैषवान्समानौडा
 समान्यो दिशः । समानं कर्मा पत्नीसंथाजेभ्यः । पत्नीः संथान्य
 १५ प्राङ्तेत्य ध्रुवामाष्याभ्यभूतीद्यानुभूतीश्च जुहोत्या मे गृहा भव-
 न्वग्निना तपो ऽन्वभवदित्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ भूताभ्यौ
 होमौ जुहोति भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेत्यथाध्वरि-
 काणि समिष्टयजूंषि जुला दशाग्निकान्युपजुहोति । समानं
 कर्मावभृथादपैतस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाङ्गतिः जुला
 २० दश वारुणान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्यथ
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाङ्गतीर्जुहोति
 प्रयासाय स्वाहायामाय स्वाहेत्येकादश । गतायुर्वै पुरुषः

शतवीर्यं आत्मैकशतो यावानेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति
ब्राह्मणम् ^१ ॥ ३६ ॥

अथैष आचेषो विहृतः शुक्रो विक्रिधक्षितकवान्पिङ्गाचः^१
खलतिर्विकटः कुनखौ कुजः शिपिविष्टो नम्र उपमज्जति^१
तस्य मूर्ध्नि जुहोति जुमकाय स्वाहेत्यवाप्ता एतच्छतं विपथं ^५
ददात्यैनमिषुजितान्प्रधमन्ति^१ मा मे राट्ते वात्सीरिति^१
प्रसिद्धो ऽवभृथ^१ उदयनीययेष्येद्वा मैत्रावरुणौ वशासुपा-
करोति^१ तस्यै सौरौर्नव शेता वशा इत्युपासम्भवा भवन्ति^१
तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वापेण गार्हपत्यं पात्रीवतमुच्छ्रित्य
तस्मिञ्छगलं कल्पायं किकिदीविं विदीगयमिति लाङ्गाग्रशू- ^{१०}
नुपाकरोति^१ ताम्पर्यग्निलतानुमृज्याव्येन सः स्यां करोत्यथ
पशुपुरोडाशान्निर्वपति पशुपुरोडाशौ वाच पुरस्तात्पशुपुरो-
डाशस्त्रिष्टुक्तो दश यवान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वर-

^१ तिलकावाग्निमन्त्राचः M.

^१ Thus M ; उपमज्जति the other MSS.

^१ Wholly uncertain. ददात्यैनमिषुजितान्प्रधमन्ति मा मे राट्ते वात्सीरिति M ; ददात्यैनानिषु (वि) तान्प्रधमन्निमासे राट्तेत्येवावत्सीरिति B Be (pr. m.) ; ददात्यैनमिषुजितान्प्रधमन्निमासे राट्तेत्येवावत्सीरिति Be (sec. m) ; ददात्यैना-
निषुजितान्प्र- etc. (as B) U ; this is certain, that प्रधमन्ति (cp. Sāṅkh. śra. xvi. 18, 20 : निषेधन्ति) ; then the foregoing must be an ablative ; but whether इषुजितान् is the correct reading I do not see.

णावेत्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश^१ गवान्युपजुहोति मयो-
भूवांतो अभिवात्सा इति^२ प्रसिद्धं पशवः संतिष्ठन्ते^३ ऽथोद-
वसानौययेष्टेष्टायेणाहवनीयं विशालयूपमुच्छ्रित्व तस्मिन्नेताम्प-
शुनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनमिति^४ तेषां प्रसिद्धं वषाभि-
१ क्षरित्वा पशुपुरोडाशान्निर्वपति^५ ताननुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^६
हवी^७ व्यग्रवे ऽहोमुचे ऽष्टाकपाल इत्येषा च दशहविरिष्टि-
स्तस्या एता याच्यापुरोनुवाक्या भवन्ति ॥ ३७ ॥

अग्नेर्मन्त्रे प्रथमस्य प्रचेतस इत्यथ पुरस्तात्पशुपुरोडाश-
स्त्रिष्टुक्ततो दश ब्रह्मवर्चमान्युपजुहोत्या ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसो
१० जायतामित्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश संनतिहोमानुप-
जुहोत्यग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति^१ प्रसिद्धं पशवः
संतिष्ठन्ते^२ ऽचैतैरन्वहं दादशभिर्ब्रह्मोदनैश्चरति^३ तेषामुक्तं
चरणं यथामुचैकस्थान्यच^४ रश्नाभ्यामचैभ्य एताम्परःशतं शत-
पलास्त्रिष्टान्ददाति^५ सुवर्णरजते महिषोः पाचे ददात्येक-
१५ तयानि^६ सौवर्णानि पाचाणि ददाति हिरण्यमयं कश्चिपु^७

१ om. M.

२ Thus M (for चसुच cp. supra xv. 4); यथामुचैकस्थान्यच the other MSS.; as all the MSS. contain a case form of एक, I did not venture to change यथामुचैकस्थान्यच, i.e., yathā amutra evam, a. r.

३ Thus M; *त्येजानि the other MSS.

४ *५* or *५* MU.

हिरण्यं^१ पङ्क्ती^२ हिरण्यं^३ मंदानमित्यं^४ वीणा-
 गादिभ्यां^५ शतं विपचौ ददात्यर्तुपशुभिर्यजते^६ ऋतुपर्थायं
 वा समानेषु वाग्यायतनेषु पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः शारङ्गा-
 स्त्रयो गैशाः पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्नि-
 सक्यास्त्रयो हैमन्तिका श्रवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय^७
 निवचस इत्यं^८ देविकाहविभिर्यजते^९ । ऽथ वैधातवीयथा
 यजते^{१०} । ऽथ सौचामण्या यजते^{११} संतिष्ठते ऽश्वमेधस्त्रिभिः
 संवत्सरैः^{१२} संतिष्ठते ऽश्वमेधः संतिष्ठते ऽश्वमेधः^{१३} ॥ ३८ ॥
 दशमः ॥

॥ इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ Left out in the MSS, exc. M.

२ मंदानमि० MSS, exc. M.

३ यजते M, यजन्ते the other MSS.

दादशाहेन यक्ष्यमाणो भवत्येको वा बहवो^१ वैतो^२ ह्येको^३
 दक्षिणावता यजते^४ स^५ यद्येको^६ यदि बहवो ऽमावास्याया
 एव षडहेनोपरिष्ठाद्दीचन्ते^७ ते^८ गृहपतेररण्योः संजानते
 पृथग्वा^९ ते यदि गृहपतेररण्योः संजानते मथित्वा गार्ह-
 ५ पत्यमाहवनीयमुद्धरन्ति^{१०} यामाद्रुतश्रपणमाहरन्ति^{११} यद्यु वै
 पृथक् संजानते गृहपतिरेव प्रथमो मन्थते^{१२} तदेवेतरे^{१३}
 पथुपविश्य मथित्वामथित्वैव गार्हपत्यं संनिवपन्ति^{१४} तस्मा-
 देकवद्धतादाहवनीयमुद्धरन्ति^{१५} यामाद्रुतश्रपणानाहृत्य संनि-
 १० वपन्त्यथ यदि पश्चादपरं^{१६} आगच्छति मथित्वैव गार्हपत्ये ऽर्धं
 निवपत्याहवनीये ऽर्धं यामाद्रुतश्रपणमाहृत्याप्यर्जत्युपो^{१७} एनं^{१८}
 पूर्वेषु कर्मसु ह्रयन्ते^{१९} ऽथातः पवनस्यैव मौमा^{२०}सा गृहपति-
 मेवाध्वर्युः प्रथमं पवयत्यथ होतारमथ ब्रह्माणमथोद्गातारं
 प्रतिप्रस्नाताध्वर्युः पवयति प्रस्नोतारं प्रशास्तारं ब्राह्मणाच्छ-
 मिनमाग्नीध्रः प्रतिप्रस्नातारं पवयत्यच्चावाकं नेष्टारं पोतारं

१ Thus M only (regarding उत्तो हि cp. infra xvi. 13 : 260, 5) ;
 बहवो वा यद्येको all the other MSS.

२ Given only by M.

३ Only in M.

४ Thus M only ; अहरन्ति all the other MSS.

५ संयति M.

६ तदेवे• all the MSS. exc. M.

७ पथेवापर M.

८ Thus M ; •माहृत्याप्यर्जत्युपो T Be 11 D ; •माहृत्यनिवपत्यर्जत्युपो B
 Be ; •माहृत्यनिवपत्यर्जत्युपो U.

सदस्यमुजेताग्रीधं पवयति यावस्तुतः सुब्रह्मण्यं प्रतिहर्तार-
मात्मानमन्ततस्ते चेद्वयुरध्वर्युवां१ सर्वस्य पवयिता स नः सर्वा-
न्पवयन्निति स एवेनाम्सर्वांन्पवयत्यपि वान्योऽन्यं पवयन्ति२
यद्यधीयन्तो भवन्ति ॥ १ ॥

तेषां प्रसिद्धा दीक्षणीवेष्टिस्तायते १ सहादाश्राविते स
यचाह भरतवदिति तद्गृहपतेरेवार्षेयं प्रथमं वृणीते २ इय
होतुरयात्मनो इय ब्रह्मणो इयोद्गातुरय प्रतिप्रस्थातुरय
प्रस्तोतुरय प्रशास्त्रुरय ब्राह्मणाञ्चक्षुमिनो इच्छावाकस्य सदस्य-
स्याग्रीधः पोतुर्नैष्टुर्यावस्तुत उजेतुः सुब्रह्मण्यस्य प्रतिहर्तु-
रन्ततो ३ ब्रह्मण्यदिति समानं ४ ते सर्वे ५ एवं दीक्षाकृतिषु ६
समन्वारमन्ते ७ गृहपतिमेवाध्वर्युश्चैः कृष्णाजिने वाचयति ८
तदेवेतरे ९ इति निष्क्रामन्त्यपि १० वान्योऽन्यं वाचयन्ति यद्यधी-
यन्तो भवन्ति १ ते ययोत्साहं व्रतदुधमुपयन्त्येकैकां ११ वा
वङ्गीवा १२ तेषां यथैव प्रवरानुपूर्वमेव १३ घर्षोच्छिष्टे १४ इति-

१ Thus MTD Be 11 U (pr. m.); वा (i. s. o. वाव) B Be U (sec. m.).

२ Thus M; sing. the other MSS.

३ प्रहृषीते M.

४ Thus M; ते सर्वे (without एवं) T Be 11 U D; समानमन्ततः सर्वे एवं B Be.

५ Thus MUD; तदेवेतरे the other MSS.

६ Thus M; मुनिष्क्रामन्त्यपि all the other MSS.

७ Thus (व्रतदुधमु.) Be 11 DUT; दुधमुप. B; दुध उप. M.

८ एवं om. M.

९ Thus M B Be; चिष्टे T Be 11 DU.

याह्यभलेषु^१ षोडशिनि^१ षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति
यद्यनग्निचित्यो भवत्येव यदि साग्निचित्यः प्रथमायामेवोप-
सद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति^१ ॥ २ ॥

तेषां द्वादश दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसृताः^१ न
१ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके^१ प्रसिद्धेन
कर्मणोपवसथाद्यन्ति^१ तेषां ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो
ऽतिराचस्तायते^१ स यत्र माध्वादिने सवने द्वितीयसवनाय
वसतीवरीभ्यो ऽवनयति तद्वसतीवरीकक्षणे यावन्माचौरति-
ग्निव्याग्नीध्रं^२ द्रुत्वा ह्यायायै चातपतस्य सन्धौ गृह्णाति हविष्-
१ तौरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवासति
हविष्माः अस्त सूर्य इत्येषाहीनसंततिरेतामेव पुनःपुनश्चोद-
यिष्याम^३ इति वदन्तः^४ सो ऽच वैव^५ यज्ञस्य पुनरात्मनं
जपति यज्ञायज्ञियस्य^६ वा स्तोत्रे शंयुवाके वा^७ तेषां ज्योति-
ष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो ऽतिराचः संतिष्ठते^८ तस्मिन्सः-

१ Thus M T Be 11 DU ; •भले B Be.

२ प्रसृतः all the MSS. exc. M, op. infra xvi. 12 init.

३ Thus (यावन्माचौर•) MT Be 11 ; •माचौर• D ; •माचम• B Be U.—
All the MSS. exc. M : यवज्ञियः ।

४ Thus M B Be ; •यामह T Be 11 DU.

५ Thus M in accordance with the Dvaidha ; सोचैव T Be 11 U ;
सोचवै B Be ; सोचैव D.

६ •यज्ञियस्य T Be 11 DU ; •यज्ञीयस्य MB Be.

स्थिते विवर्तयन्ति^१ परिधीननुप्रहरन्ति^२ प्रस्तरं^३ पत्नीसंघा-
जान्तो^४ इतिप्रैषेण ब्रह्मा वाचं यच्छति^५ परिहृतासु वसतो-
वरौष्वाङ्गतायाः सुवद्वन्वायां ब्रह्मा वाचं विस्तृजते^६ प्रति-
पद्यते^७ दिवा प्रातरनुवाकेनाङ्गा संकामन्तोता कन्दाः स्यन्वाह
निमीत्याध्वर्युरपाः शुं जुहोति रात्रौ रूपमिति वदन्तस्त्रायते^८
चिद्वदग्निष्टोमो रथन्तरमामा^९ माहेन्द्रस्य स्तोत्रे रथो युक्तो
इत्याधावति^{१०} रथशब्देन माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवै-
तदहः शिष्यं क्रियते^{११} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायते
पञ्चदश उक्थ्यो वृहत्सामा^{१२} दुन्दुभिन्नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१३}
स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^{१४} ऽहीनसंततिं
करोत्यथ श्वो भूते तायते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपसामाधावे-
नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिष्यं
क्रियते^{१५} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायत एकविंश
उक्थ्यो वैराजसामाग्नेयस्य^{१६} षोडशी^{१७} चातिपाद्यावन्तिपाद्याः^{१८}
षोडशीत्येक आङ्गरेकविंशमेतदहर्न्यूङ्गं^{१९} भवति^{२०} विराजां वा १५

१ Plural MT Be 11 DU and Dvaidha; singular B Be.

२ Plural M.

३ Thus M; धावति Keś.; यावति Be TD; भवति B Be.

४ Thus M; दुन्दुभिन्नैतद = the other MSS.

५ Thus M only; *ग्नेयस्य षोडशी च नातिपाद्याः Be; *ग्नेयस्य षोडशिनानि-
पाद्याः B; *ग्नेयं च षोडशिनौ चातिपाद्याश्च नातिपाद्याः Be 11 T (the latter
only षोडशीनि) UD.

६ Thus M; न्यूङ्गयन्ति all the other MSS.

प्रतिपक्षु न्यूज्यन्ति शस्त्रे^१ वेत्येतदेकमथापरं प्रातरनुवाके
न्यूज्यन्ति हविष्कृत्युभयेषु प्रस्थितेषु माहेन्द्रस्यावावणे^२ न तत
ऊर्ध्वं न्यूज्यन्तीत्यरणीहस्त^३ एतदहरध्वर्युमाहेन्द्रस्य स्तोत्र-
मुपाकरोति^४ तदुद्गातुर्दक्षिण^५ करौ मन्वति^६ तं जानः

१ सर्व एवाभिहितुर्वन्ति^७ ॥ ३ ॥

तस्य मौमाः^८ मार्हपत्ये ऽनुप्रहरेत्यतिष्ठाकामाना-
माग्नीध्रे^९ प्रजाकामानाः^{१०} ग्रामिणे पशुकामानामाहवनीये
स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीय^{११} एवानुप्रहरति भवतं नः
समनसाविति^{१२} प्रहृत्याभिजुहोत्यग्रावग्निश्चरति प्रविष्ट इत्येता-
१० वदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१३} ऽह्वीनसंततिं करोत्यथ शो भूते
तायते चिणव उक्थः शाकरसामैन्द्रो ऽतिगच्छो^{१४} ऽद्विरेत-
दहरवकामिश्राभिरध्वर्युमाहेन्द्रस्य^{१५} स्तोत्रमुपाकरोति^{१६} तासां

१ शस्त्रेण Be B.

२ न ins. TD Be 11 U.

३ Thus MT Be 11 UD ; •रणीभ्यामे• B Be.

४ तनुद्गा M.

५ मन्वति M.

६ •ग्नीध्रे B Be U.

७ प्रजननका M.

८ Thus M only ; नंतमाह T Be 11 DU (pr. m.) ; नमाह U (sec. m.) ; हतमाह B Be.

९ All MSS. ins. एव after षद्वि, exc. M.

मीमांसा^१ चालात्वे ऽवनयेदास्तावे निनयेओचणीः^२ कुर्वीत^३
 पुरोडाशीयानि पिष्टानि संघौघादित्यनादृत्य^४ तदुद्गाह-
 स्वधीना एवैनाः कुर्यादुद्गातारो^५ हैताभिररण्येगेयानां सान्नां
 शुचं ग्रमयन्तो मन्यन्ते^६ ता उ चेदध्वर्यवे प्रतूयुरपो ऽभ्यव-
 हरतेत्येव ब्रूयादित्येतावदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^७ ऽहौनसंततिं^८
 करोत्यथ श्वो भूते तायते चयस्त्रिंश उक्थ्यो रैवतसामा
 सौर्या ऽतिपाचो^९ ऽद्भिरेवैतदहर्दूर्वाभिश्चाभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य
 सोचमुपाकरोति^{१०} ॥ ४ ॥

तासामुक्ता मीमांसा^१ स्वयमृतुयाजमेवैतदहर्भवति^२
 नैतदहरन्वोऽन्यस्मृतुयाजं यजन्ति^३ स यत्राह्वध्वर्युं यजतमिति^४
 तदध्वर्युं जघनेन हविर्धाने उपविश्य स्वयमृतुयाजं यजतो
 ये^५ यजामहे ऽश्विनाध्वर्युं आध्वर्यवाद्दतुना सोमं पिबता-
 मर्वाञ्चमद्य ययं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम् ।
 पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनौ-
 वसू ष्टतुना सोमं पिबतां वौस्पदिति^६ स यत्राह गृहपते^७
 यजेति तद्गृहपतिर्जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य स्वयमृतुयाजं यजति

१ वनवेङ्गो. M Be B.

२ Thus M; कुर्वते the other MSS.

३ संघौघादि. MDU T Be 11; संघूषादि. B Be.

४ All MSS. exc. M ins. तद् after कुर्यात् ।

५ Plural only M.

६ Sign of pluti only in D Be B.

ये^१ यजामहे ऽग्निं गृहपतिं गार्हपत्यात्सुगृहपतयस्त्वयाग्न
इमे सुवन्तो यजमानाः स्युः सुगृहपतिस्त्वमेभिः सुवद्विर्यज-
मानैः स्या^२ अग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यादृतुना सोमं पिबतु जोष्यग्ने
समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि सुष्टुतिम् । विधे-

५. भिर्विश्वाः चतुना वसो मह वृशन्देवाः वृशतः पायया
हविर्चतुना सोमं पिबतु वैश्वदिति ^१ 'सर्वाग्निमेतद्दह-
र्भवत्युत्तरतो वत्सान्धारयन्ति दक्षिणतो मातृर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रे
ऽन्तरेण^२ सदोहविधानि संवाश्व^३ वत्सान्मातृभिः सः सृजन्ति^४ ।
वध्नन्ति वत्सानुत्सृजन्ति मातृर्माहेन्द्रस्य^५ स्तोत्रमुपाकरोत्यथा-
१० परा^६ उक्थ्यपर्यायेषु शिष्यानि क्रियन्ते ^१ पारुक्षेपीर्होता
श्रमति ^१ वालखिल्या भैचावहणो विहरति ^१ वृषाकपिं
ब्राह्मणाच्छ्रमी श्रमत्येवयामरुतमच्छावाकः ^१ संतिष्ठते पृष्ठवः

१ Sign of pluti only in B Be UD.

२ स्याद् all.

३ The passage सर्वाग्निः up to उपाकरोति (line 9) is given here by MB Be (sec. m) only ; the other MSS. give it in kh. 6 after the words वृशन्त्यामानम् (252, 3). U agrees with M with this exception that only the first words सर्वाग्निमेतद्दहर्भवन्ति are given after वृशन्त्यामानम् ।—सर्वाग्निः all.

४ Thus MB Be ; स्तोत्रे अन्तरेण the other MSS.

५ Thus M only ; संवाश्व all the other MSS.

६ वसवस्य M.

७ माहेन्द्रस्योऽप्युपाकरोति not found in M.

पडहो^१ ऽहौनमंतति करोत्यय वसतीवरौः परिहृत्य पचांमि
विश्विथोपवसन्ति^२ ॥ ५ ॥ प्रथमः ॥

अथ श्रो भूते चतुर्विंशं हन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमय
श्रो भूते चतुस्त्वारिंशं हन्दोममुपयन्ति रथंतरसामानमय
श्रो भूते ऽष्टाचत्वारिंशं हन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमय^३
श्रो भूते चतुर्विंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानमवि-
वाक्यमेतदहर्भवति^४ नैतदहरन्वोऽन्यस्मा उपहताय व्याज्जगं-
यथा^५ वा नाराग्रस्था वा विब्रूयादिति^६ तदु वा व्याज्जनं
वै यज्ञः संतिष्ठते यन्न विब्रूयादिति^७ विब्रूयादिति^८ वै नो^९
ब्राह्मणं भवति^{१०} नैतदाद्रियेत^{११} नाद्रियेतेति^{१२} स्थितिरननु-
ष्टुभमेतदहर्भवति^{१३} नानुष्टुभो ऽधीयते^{१४} ते चेदनुष्टुभ
उद्धरेरन्नध्वर्युरनुष्टुभ^{१५} उद्धरेदमूयां उप सूर्यं चाभिवां सूर्यः
सह । ता नो हिमन्वध्वरमित्येतया सौर्यां^{१६} गायत्र्या वसती-

१ Thus T Be 11 DU; व्याज्जगंवाया B Be; व्याज्जगंवाया M, but above च and व two akṣaras are written, which I am unable to decipher.

२ Thus M; the other MSS. विब्रूयादिति once only and चैवैनो ।

३ Thus M; most of the other MSS. om. here and at the colla-
teral passages (xvi. 6 s. fin., xvi. 16 s. fin.) नाद्रियेत ।

४ अधीयते all the MSS. exc. M.

५ Thus Be, and M, which inserts only चेद् after चध्वर्युः ।—अनुष्टु-
भम् both times B; the whole passage runs thus in T Be 11; तंचे-
दनुष्टुभम् उद्धरेदनुष्टुभ उद्धरेदमूयां; in U; अचननुवननुष्टुभ उद्धरेदे अनुष्टुभ
उद्धरेदमूयां; in D: तंचेदनुष्टुभम् अनुष्टुभ उद्धरेदनुष्टुभ उद्धरेदमूयां ।

६ Thus M only; सौर्यां all the other MSS.

वरौर्गन्धीयाद्दे^१ ता मनसे त्वेत्यपोदृत्यैतामन्यथा सौम्या^२
 गायत्र्या राजानमुपावहरेद्विष्णो तं नो अन्तम इत्यपोदृत्यैता-
 मन्यथा वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत्^३ स उ चेद-
 विदानतुष्टुभमभिव्याहरत्यत्यक्रमिषमिति^४ होचे ग्राह^५ होता-
 ५ नाप्रस्थापयिता^६ होतास्य तदचरैरपिवयति^७ स उ चेन्नन्ये-
 तामितकामो^८ वा अहमस्मि यदृक्मयं वेदे यजुर्मयमेव^९
 तद्यावेवाचर्यो^{१०} वेदो तौ^{११} संपादयेतामिति^{१२} नैतदाद्रियेत^{१३}
 नाद्रियेतेति स्थितिः^{१४} संतिष्ठत एष चतुर्विंशो ऽग्निष्टोमो
 रथंतरसामा^{१५} ॥ ६ ॥

१० तस्मिन्स्थिते समिद्धारा^{१६} यन्त्याद्यत्य^{१७} समिध आग्नी-

१ Thus M only; सौम्या B Be; सौर्यया Be 11 TUD.

२ The text is corrupt in all the MSS., and I am at a loss how to emend; अत्यक्रमिषम् is my conjecture; अहमिषमिति B; अमिषमिति Be; अयमिषमिति TDU; अयमिषमिति Be 11; अष्टमन्दा (or आ) सुजो-
 षमिति M. Probably we are to read an *is-aorist* 1 ps. sing. act. Keś. has: सत्यामिषमिति नौचैर्जतास्त्रि नाशिता (*sic*).

३ Thus conjecturally. All the MSS. अपति exc. M, which has अपवयति ।

४ कामा MT Be 11 DU; कामः B Be, which om. वा; all the MSS. exc. M begin a new kh. with अहमस्मि ।

५ Thus M; यजुर्मयं वैतान्धावेवाचरायधो वेदो तवौ संपा T Be 11 D;
 यजुर्मयं वैतान्धावेवाचरायधो वेदो संपा B Be; यजुर्मयं वैतान्धावेवाचरायधो वेदो
 संपा U.

६ Thus corrected; समिद्धारयन्त्या MSS.

प्रीये संन्यसन्ति^१ । तेषु समन्वारभ्येस्वाहवनीये सुवाङ्मतिं^२
 जुहोति प्रजापतये स्वाहेति मनसाथ सदः प्रमर्षन्ति तृष्णीः-
 सोमाय^३ । संप्रसृग्नान्विदित्वाध्वर्युर्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसेमां^४
 पात्रं कृत्वा मनसान्यं^५ यद्दं प्रजापतये गृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^६ । यदिदं किं च तदिति
 मनसा परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथाप
 उपस्पृश्व बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा मनसैव
 स्तोचमुपाकरोति^७ । मनसा^८ प्रसौति^९ । मनसा प्रसौति^{१०}
 मनसोद्वायति^१ । मनसा प्रतिहरति^१ । मनसा होच एषोत्तमेति
 प्राङ्मनसा होताङ्गयते^१ । मनसाध्वर्युः प्रत्याङ्गयते^१ । मनसा^{१०}
 गृह्णति^१ । मनसा प्रतिगृणाति^१ । यदेतस्य^{१०} मानसस्य गृह्णस्य
 पारमेत्यथ होतोच्चैस्तुर्होद्विग्याचष्टे^१ । तस्मा^८ अध्वर्युः प्रति-
 गृणाति ॥ ७ ॥

ओऽ होतस्तथा होतः सत्यः^८ होतररात्म होतरिति^१

१ सं. found in M only.

२ सुवाङ्मतिर् T Be 11 UD.

३ Thus M ; मनसैव the other MSS.

४ All the MSS. exc. M. om. चन्यं ।

५ इति om. M.

६ om. B Be U.

७ यदेतस्य B Be.

८ तस्माद् T Be 11 UD.

९ Be 11 TD ins. च, not M Be BU, cp. xii. 16 (109, 14).

यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^१ उ^२ होवाग्र^३सौ ग्र^४सति^५ तस्मा
 उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति^६ यदैतेषां पारं यन्मयाध्वर्यु-
 र्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसैव तं पशुपोद्यच्छते^७ मनसाश्राव-
 यति^८ मनसा प्रत्याश्रावयति^९ मनसा वषट्कृतानुवषट्कृते ऊत्वा
 ५ हरति भवं^{१०} मनसा समुपहृथ भचयन्ति^{११} मनसा निर्णिज्य
 पाचं प्रयच्छति^{१२} संतिष्ठत एष तूष्णीःस्तोमो^{१३} ऽथर्त्विजो
 विष्टच्छत्यधिहचसूर्ये^{१४} वाचं विष्टच्छध्मा^{१५} नचचेष्ट^{१६} इत्यधि-
 हचसूर्ये^{१७} इति वै नो ब्राह्मणं भवति^{१८} ते ऽधिहचसूर्ये एव वाचं
 विष्टजन्ते^{१९} तानचैवासीनाम्परिश्रयन्ति^{२०} पद्मीशाले पद्मीः
 १० परिश्रयन्त्यथानतिसर्पन्तावध्वर्यु^{२१} धिष्णिद्याम्बर्हिभ्यामौदुम्बरीः
 समन्वारभेते इह छतिरिह विष्टतिरिह रन्तिरिह रमति-
 रिति^{२२} ते यथासमुदितं^{२३} वाचं विष्टजन्ते^{२४} ॥ ८ ॥

अथातः सर्पणस्यैव मीमांसा^{२५} दक्षिणस्य हविर्धानस्याधो-

१ Thus MT B 11; अन्य D; न्यो B Be.

२ Most of the MSS. have the plural.

३ विष्टकृत्य all exc. M.

४ Thus emended hesitatingly; विष्टच्छध्माग्रचवेष्ट—त्यधि M; विष्टच्छ-
 ध्माग्रचवेष्ट इत्यधि T Be 11 D; विष्टच्छध्माग्रचवेष्टित्यधि U; विष्टच्छध-
 मिति वाग्रचवेष्टिति वा अधि B Be; Kes. : समागो तूष्णीःस्तोमे ऽध्वर्युः
 अर्त्विजो विष्टच्छति अधिहचसूर्ये वाचं विष्टच्छध्मा (sic) नचचेष्टिति। इतर
 अर्त्विजः प्रतिगृथुः अधिहचसूर्ये वाचं विष्टच्छध्मा (sic) इति वा। उदैतेषु
 नचचेष्टे विष्टच्छध्मा (sic) इति वा।

५ Thus M B Be and op. Āp. XXI. 12. 7; रमतामिति T Be 11 DU.

६ इति M.

ऽधो ऽव॑ स॒र्पेयु॑रेतेन ह वै सर्पाः ससृपुस्ततो वै ते जीर्णा-
 स्तनूरपात्रतेति ^१ तदु वा आहु॒र्यो॑ वा अपथेन प्रतिपद्यते
 स्थाणुं वा ह॒न्ति ग॒र्तं^२ वा पतति भेष॑ स न्येति ^३ वषट्कार-
 पथेनैव स॒र्पेयु॑रेष वाव॑ स्वर्ग्यः^४ पन्था यद्वषट्कारपथ इति ^५
 तदु वा आहुः पराङ्गि॒व वा एषो ऽग्रान्तः पन्था यद्वषट्कार-
 पन्थो ^६ ऽध्व॒र्युप॑थेनैव स॒र्पेयु॑रेष वा^७ अ॒वाचः^८ पराचः^९ स्वर्ग्यः
 पन्था यदध्व॒र्युप॑थ इति ^{१०} ते ऽध्व॒र्युप॑थेनैव सर्पन्ति ^{११} तेषु
 समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाहु॒तिं जुहोत्युपसृजन्मात्रे वसं
 धारयन्भरणो ध॒यन् । रायस्योषमिषमूर्जमस्मासु दीधर-
 त्त्वाहेति ^{१२} समुत्क्रान्य चालाखदेशे जपन्ति वागैतु वागुपैतु ^{१३}
 वाङ्गोपैतु वाग्यदकर्म यन्नाकर्म यदत्यगाम यन्नात्यगाम
 यदत्यरौरिचाम ^{१४} यन्नात्यरौरिचाम प्रजापतौ^{१५} प्रजापतिं^{१६}
 तत्पितरमथेत्विति^{१७} ^१ तद्वाच्यन्ततः^{१८} प्रतितिष्ठन्ति ^{१९} तेषां य
 एव प्रायश्चीयो ऽतिराचः स उदयनीयः ^{२०} सन्नादुदवसाय

^१ कर्तं B Be.

^२ Thus M; वाव पराचः स्वर्ग्यः B Be; वाचस्वर्ग्यः T; वाचस्वर्ग्यः Be 11 DU.

^३ Text not wholly certain: वा अवाच पराच M; वावपराचः all the other MSS.

^४ Thus U (sec. m.) B Be; प्रतिपत्तौ तत्प्रजापतौ तत्पितरः T Be 11 D; M reads as B, but with तत् also before प्रजापतिं ।

^५ Thus B Be; तद्वाच्यन्ततः Be 11 DU; तद्वाच्यन्ततः T; तावद्वाच्यन्ततः M.

ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन षष्ठग्रमनीयेन सहस-
द्विष्टोमेनैकैको यजेत ^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथातो यज्ञकृतेरेव मीमांसैर्द्वायवायं प्रथममहः ^१
शुक्रायं द्वितीयमाययणायं तृतीयं च चतुर्थं चैर्द्वायवायं
^२ पञ्चममहः ^३ शुक्रायः षष्ठं च सप्तमं चाययणायमष्टममहैर्द्वा-
यवायये ^४ नवमदशमे ^५ इति ^६ त्वा ^७ अध्वर्युतो ^८ ^९ इय
हन्दोगवक्त्रतो ^{१०} गायत्रीप्रातःसवनः ^{११} प्रथमस्त्रिरात्रस्त्रिष्टु-
प्ताध्यंदिनो ^{१२} जगत्तृतीयसवनो ^{१३} जगत्प्रातःसवनो द्वितीय-
स्त्रिरात्रो गायत्रीमाध्यंदिनस्त्रिष्टुप्तृतीयसवनस्त्रिष्टुप्प्रातःसवन-
^{१४} तृतीयस्त्रिरात्रो जगन्माध्यंदिनो गायत्रीतृतीयसवन इति ^{१५}
तस्मात्सहस्रं ^{१६} उपयन्ति ^{१७} ॥ १० ॥

^१ Thus MT Bell UD and Kes; चैर्द्वायवायमष्टममहः शुक्रायं
नवममहैर्द्वायवायं दशमम् B Be; on the whole passage cp. also Āp.
xxi. 14. 5.

^२ My correction; इतीन्वाधः M; इतीन्वाधः T Be 11 DU; इतीने
वाधः B Be.

^३ Thus M only; गायत्रीप्रातःसवनं प्रथमं चिरात्रं the other MSS.

^४ Thus M only (on the form त्रिष्टुप्मः cp. TS. vii. 2. 8. 3);
त्रिष्टुप्माः B Bell; त्रिष्टुप्माः Be TD; त्रिष्टुप्माः U.

^५ All exc. M जगत्तृतीयो.

^६ T Bell DU om. इति and read 'सवनसङ्ख्या'; on this whole
passage cp. Sây. on Ait. Br. iv. 25. 10.

^७ Thus all exc. M, which has: तस्मात्सहस्रं and Be 11 which
reads: तस्मात्सहस्रं. The reading of M might be correct.

अथातः पशुकृतेरेव मीमांसेन्द्राग्राः पशवः स्युरित्येक
 आह्वरग्रैरयं लोको वायोरन्तरिक्षमसाविन्द्रस्य^१ यदैन्द्राग्रः
 पशुर्भवति वायव्यो वसाहोम इमानेव^२ तल्लोकान्ग्रीणन्त^३ एषु
 लोकेषु प्रतितिष्ठन्तो यन्त्ययं^४ ये^५ ऽनैन्द्राग्रान्प्रतिपद्यन्ते^६ यथा
 अयेसे ऽनाहृत्य^७ पापीयस आहरन्ति^८ तादृक्तत्तंसादैन्द्राग्राः^९
 पशवः स्युरित्येतदेकमतिराचपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^{१०}
 एकादग्निना^{११} अभितो मध्य ऐन्द्राग्राः^{१२} सर्वाग्नेया^{१३} एव स्युरि-
 त्येतदेकः^{१४} सर्वैन्द्रा^{१५} एव स्युरित्येतदेकः^{१६} सर्वप्राजापत्या^{१७}
 एव स्युरित्येतदेकः^{१८} सर्वैकादग्निना^{१९} एव स्युरित्येतदपरं^{२०}
 तेषां सर्वैकादग्निनैर्यतां प्रसिद्धमेव प्रथमे ऽहनि प्रथमाभेका- १०

१ Thus M; इमानेवैतेल्लो० B Be; इमानेवैतेल्लो० T Be 11 D; इमानेव-
 नैल्लो० U. - ग्रीष्मं M, ग्रीष्मन्तं all the other MSS.

२ यान्त्ययं M.

३ Thus M (without, of course, avagraha); वेन्नेनैन्द्राग्राव्य० U;
 वेन्नेनैन्द्राग्राः प्र० B Be; वेन्नेनैन्द्राग्रांप्र० T Be 11 D.

४ नान्नेनाहृत्य M.

५ आहरन्ति MU Be 11 D; आहरन्ति B Be.

६ तत् after तादृक् found in Be B only.

७ ऐका० M only, but cp. TS. vi. 6. 5. 1.

८ सर्वे अग्ने० Be.

९ Thus MU; सर्वे ऐन्द्रा B Be; सर्वैन्द्राग्रा T Be 11 D.

१० Thus M; सर्वे or सर्वाः प्रा० the other MSS.

११ सर्वे ऐका० B Be.

दग्निनीमाक्षभन्त^१ आग्नेयस्य वारुणसुपालम्भं^२ कुर्वन्ति^३ तथा-
स्यैतानि दग्म मध्यमान्यहान्यनतिरिच्यमानाः पशवो ऽनुभवन्ति^४
प्रसिद्धमेवोत्तमे ऽहन्वुत्तमासेकादग्निनीमाक्षभन्त^५ । आग्नेयस्य
वा वारुणस्य वा वैश्वदेवसुपालम्भं कुर्वन्ति^६ ॥ ११ ॥

- १ तद् वा आर्ज्यद्वादग्म^१ दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं
प्रसुताः कथमस्यैतान्यहानीष्टान्याग्नीतानि^२ पशुमन्ति भव-
न्तीति^३ तिस्र एकादग्नियो ऽग्नीषोमीयो वैश्वदेवो ऽनूवन्ध्या^४
षट्चिष्टशतमेते^५ पशवः षट्चिष्टशतमेतान्यहान्येवमस्यैतान्यहा-
नीष्टान्याग्नीतानि पशुमन्ति भवन्तीति^६ तद् वा आर्ज्य-
१० द्वादग्म दौचा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुताः कथं द्वाद-
शाहेन संवत्सर आयत इति^१ द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका
द्वादशमावास्या^२ एतानि ह^३ वै^४ संवत्सरस्य वर्षिष्ठान्यहान्येता-

१ भन्त MB Be; भन्त the other MSS. (cp. Āp. xxi. 14, 7); the last time DU also plural.

२ Thus M; वारुणस्य वा वैश्वदेवसुपा B Be; वा वारुणस्य etc. (as B Be) T Be 11 UD.

३ यद् om. all the MSS. exc. M.

४ M only has preserved this correct reading, all the other MSS. are badly corrupt.

५ Thus all; are we to correct षट्चिष्टशत एते ?

६ Thus all, exc. M, which reads : षट्चिष्टशतमेतान्य-; are we again to correct षट्चिष्टशत एतानि ?

७ Thus B Be; ह om M; वै TBe 11 DU.

न्यनु संवत्सर आष्यते ^१ 'समाप्तो द्वादशाहः' समाप्तः संवत्सर-
काम ^१ एवं द्वादशाहेन संवत्सर आष्यते ^१ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणाः समवस्यन्ति ^१ तद्ध स्मृतपूर्वं संव-
त्सरः समवसायासते ऽन्योऽन्यस्थानूकं ^२ च मानुषं च विजिज्ञास-
माना ^३ उतो ^४ श्लोकः ग्रमरथस्य ^५ कर्ता भवति ^६ ते चतुरहे ^७
पुरस्तान्मास्यै पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^८ तेषामेकाष्टकायां क्रयः संप-
द्यते ^९ इति नु यदि समामविज्ञाय ^{१०} दीक्षन्ते ^{११} यद्यु वा एतस्या-
मेवैकाष्टकायाः समा ^{१२} विजिज्ञासन्ते ^{१३} चतुरह एव पुरस्ता-
त्पाशुन्यै वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^{१४} तेषामपरपच-
स्याष्टम्यां क्रयः संपद्यते ^{१५} तेनैकाष्टकां न कृमत्कुर्वन्ति ^{१६} तेषां ^{१७}
पूर्वपचे सुत्या संपद्यते ^{१८} पूर्वपचं मासा अभि संपद्यन्ते ^{१९} पूर्व-
पचे प्रसवः पूर्वपचे वैपुषतं पूर्वपच उत्पानः ^{२०} समानं द्वादशा-
हिकं कर्म ^{२१} तथैव षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः ^{२२} संनिवपन्ति यद्य-
नग्निचित्यं भवत्यथ यदि साग्निचित्यं प्रथमायामेवोपसद्युत्तर-
वेदिः ^{२३} संनिवपन्ति ^{२४} ॥ १३ ॥

१५

१...१ Thus M; i. s. o. संवत्सरकाम एवं T Be II DU : संवत्सरकामेकम
एवं; acc. to B Be the passage runs thus: एवं द्वादशाहेन संवत्सर
आष्यते समाप्तो द्वादशाहः समाप्तः संवत्सरकामः ।

१ Thus M Be; *स्मानुक्तं Be II; *स्मादुक्तं BUD.

१ Thus M Be (sec. m.), cp. supra xvi. 1 (p. 245, 1); चतुरा the other MSS.

२ The word occurs again xvii. 43 and Drāhy. v. 4. 11.

३ समविज्ञाय M.

४ Thus M; समामविज्ञायासते Be; समामविज्ञासते the other MSS.

- तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः संवत्सरं प्रसृता^१ न
 संवत्सरे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुतिं च त उ ह्वेके^१ प्रसिद्धेन
 कर्मणोपवसथाद्यन्ति^१ तेषां प्रसिद्धं ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः
 प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^१ तस्मिन्संस्थिते चतुर्विंश-
 १. मुक्यमारभणीयमुभयसामानमुपयन्त्याभिप्लवः पडहमुप-
 वन्ति^१ 'ज्योतिरग्निष्टोमो गौरक्य आयुर्क्यो गौरक्य
 आयुर्क्यो ज्योतिरग्निष्टोमस्तं चतुर्पथन्ति^१ रथंतरंह-
 द्रथंतरंहदिति विपर्यासं पृष्ठे भवतः^१ पृष्ठः पडहः^१ स
 मासस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्यन्यथैतः पठं मासः संभार्यः
 १०. संभरन्ति^१ त्रयो ऽभिप्लवाः पडहास्तान्यष्टादशाहानि^१ प्राय-
 णीयारभणीयौ^१ तानि विंशतिरहानि^१ पृष्ठः पडहो ऽभि-
 जिच्चयः परःसामानः^१ स मासो^१ ऽय वैपुवतमथैत वैपुवते
 ऽह्न्येकविंशमग्निष्टोममुपयन्ति पडहसामानं^१ तस्य सौर्यो
 ऽतिघातः सौर्यः पशुपालम्भस्तद्वैतदेको^१ दिवैवैतेनाह्ना प्रति-
 ११. पद्यन्त उदित आदित्ये दिवाकीर्त्यमहरिति वदन्तो^१ यथैवा-
 न्येषामह्नामेवमुपाकुर्यादिति मौड्वत्यस्तस्य महादिवाकीर्त्यः
 होतुः पृष्ठं विकर्णं ब्रह्मसामं भासो ऽग्निष्टोमो^१ ऽयोर्ध्वं वैपु-
 वताक्षीनावृत्तान्स्वरानुपयन्त्य विश्वजितमुपयन्त्याहुतं पृष्ठः

१ The following acc. to M; the other MSS. are all more or less corrupt.

१ corrected hesitatingly; तद्वैतवदेक M; तद्वैतवदेके Be; तद्वैतवदेके Be 11 D; तद्वैतवदेके B; तद्वैतवदेके U pr. m.; तद्वैतुः तदेको U sec. m.; cp. infra. xvi. 16 (p. 263. 1) and xvii. 11.

षडहमुपयन्ति^१ । चयस्त्रिंशप्रभृत्याययणायमेतदहर्भवत्यया-
वृत्तमेवाभिप्रवः षडहमुपयन्ति ॥ १४ ॥

ज्योतिरग्निष्टोम आयुर्वक्ष्यो गौरवक्ष्य आयुर्वक्ष्यो
गौरवक्ष्यो ज्योतिरेवाग्निष्टोमस्तं तथैव चतुरुपयन्ति^१ दृष्टद्रव्यंतरं-
दृष्टद्रव्यंतरमिति विपर्यासं^२ पृष्ठे^३ भवतः^४ पृष्ठ्यः षडहः पुरस्तात्^५
मासंस्तेनैवः संपन्नेन पञ्च मासान्वक्तव्यैतः^६ षष्ठं मासः
संभार्यः संभरन्ति^७ दावभिप्रवौ षडहौ तानि दादग्राहानि^८
गोआयुषौ तानि चतुर्दश^९ चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्वष्टादश^{१०}
दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्र्य^{११} स मासस्तदेतन्मासिपृष्ठं
गवामयनम्^{१२} ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

अनुत्सर्गं दृष्टद्रव्यंतराभ्यामित्युत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्नुपेयु-
स्तद्वितीयं गवामयनं^१ दशमासं^२ तृतीयमभिप्रवाद्याचीयन्ति^३
च तदङ्गिरसामयनं^४ पृष्ठवाद्याचीयन्ति च तदादित्यानामयन-
मग्निष्टोमाद्याचीयन्ति च तत्प्रजापतेरयनं^५ प्रायणीयोदय-
नीयावमितो मध्ये ऽग्निष्टोमास्तद्वितीयं प्रजापतेरयनम्^६ ॥ १६ ॥
सर्वाग्निष्टोमा^७ एव स्फुरिति तत्तृतीयं प्रजापतेरयनमथातो

१ चयस्त्रिंशप्र. M; चयस्त्रिंशत्प्र. the other MSS.

२ All MSS. exc. M ins. इति ।

३ Thus M; पृष्ठो Be UD; पृष्ठो B; पृष्ठो Be 11.

४ Thus M; मासान्वक्तव्य. B Be 11 DU (pr. m.); मासानुपयत्य. Be

५ Thus M; दशममासं तृतीयमभि. Be; दशमासामभिप्र. BU (pr. m.);

दशममासमभिप्र. Be 11 U (sec. m.).

६ सर्वेऽग्नि. Be.

गृहकृतेरेव मीमांसा^१ तद्वैतदेके^२ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ
 गृहन्ति प्रायणीयादेवाग्रे ऽतिराचादोदयनीयादाम्बै सरस्वती
 यज्ञो विष्णुस्ते वाचं चैव यज्ञं च मध्यतः परिगृह्णानानां
 उद्वचं गमिष्याम^३ इति वदन्तस्तदु वा आर्ज्यदाचा^४ यज्ञ-
 ५ स्थायते तेन सरस्वत्याप्रा^५ यदु^५ यज्ञस्तेन^५ विष्णु^५ वै^५ नो
 ब्राह्मणं भवति^५ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ गृहीयादिति नैतदा-
 द्रियेत^६ नाद्रियेतेति^७ स्थितिः^८ ॥ १६ ॥

अथातो ऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणं^९ प्रायणीये ऽदाभ्यं
 गृहीयाद^{१०} वैषुवते ऽदाभ्यं महाव्रत उभौ प्रायणीय उभौ
 १० वैषुवत उभौ महाव्रते^{१०} यच्च क्व चैवैनौ^{१०} गृहीयादित्येतद-
 परमथातः परःसामामेव ग्रहणं^{१०} ते वा एते परःसामानः
 पुरस्तादैषुवताक्षमन्वहमितः पराञ्चो गृह्णन्त उपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्तौ जुष्टं गृह्णान्युपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्ता

१ Thus Be; तद्वैतैतदेके MUD; तद्वैतदेके Be 11; तद्वैतैतदेके B; cp. supra p. 261, 14.

२ *आमह Be and M, but, if I see right, the च has been struck ont.

३ *यंवाचा M.

४ All MSS. exc. M *ग्रा इति ।

५ Thus M; यद्यज्ञस्तेन Be; यज्ञंयज्ञस्तेन the other MSS.

६ वै om. BUD Be (pr. m.).

७ Thus M (cp. supra p. 252, 10); नैतदाद्रियेत आद्रियेतेति the other MSS.

८ Thus M; चैनौ the other MSS.

प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैषुवते ऽग्निं शुक्राया यहा गृह्णन्ते'
 समानं कर्माययणाद्ब्रह्मादाययणं^१ गृहीत्वा चीन्परःसाखो गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि ५
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ सौर्यर्चां^२ सौर्यमति-
 याह्यं गृह्णाति ॥ १७ ॥

तरणिर्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय
 त्वा भाजस्वते जुष्टं गृह्णामीति^३ परिसृज्य मादयत्येष ते
 योनिः सूर्याय त्वा भाजस्वत इत्यावृत्तागृह्णात्युपयाम- १०
 गृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्यद्भ्य-
 स्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीति^४ सन्नैतदहरति याज्ञा गृह्णन्त
 इति ब्राह्मणमथोर्ध्वं वैषुवताक्षरहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति
 वैश्वकर्मणादित्याभ्यां विपर्यासमुपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा १५
 प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मणं^५ विश्वकर्मन्विषा
 वावृधान इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीत्यथादित्यमदितिर्न उरुष्यत्वित्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽस्यद्भ्यस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मण-
 मथादित्यमथोर्ध्वं अहादैश्वकर्मणादित्याभ्यामेव विपर्यामिनेत्या २०

१ पक्षं ins. M.

२ om. B Be 11 UD.

- महाव्रतात्तावुभौ सह महाव्रते गृह्येते^१ अथैतं महाव्रतौये
ऽङ्गि प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति^२ त्वै क्रतुमपिदृञ्जन्ति विश्व
इत्यनुद्रुत्योपयामगृह्णीतो ऽसि प्राजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^३
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्राजापतये वेति^४ ॥ १८ ॥
- ५ अथातः पशुकृत्प्रेरेव मीमांसा^५ ऐन्द्राग्रानां^६ प्रशूसाति-
रात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा^७ एकादशिना^८ अभितो
मध्य ऐन्द्राग्राः^९ सर्वाग्नेया^{१०} एव स्युरित्येतदेकः^{११} सर्वैन्द्राग्रा^{१२}
एव स्युरित्येतदेकः^{१३} सर्वप्राजापत्या^{१४} एव स्युरित्येतदेकः^{१५}
सर्वैकादशिना^{१६} एव स्युरित्येतदपरं^{१७} तेषां^{१८} सर्वैकादशिनैर्यतां^{१९}
- १० प्रसिद्धमेवोत्तमस्य दशरात्रस्य द्वितीये ऽहन्सप्तदश उच्यते एका-
दशिन्याप्यते^{२०} तस्य नवाहान्यपशून्यतिरिच्यन्ते^{२१} तेत्येतासव
ब्राह्मणवतः पशूनालभन्ते वैष्णवं वामनमित्येताः^{२२} क्षेपाभेव^{२३}
यतां वार्हस्पत्यो वैषुवते सवनीयः संपद्यते^{२४} तस्य सौर्यमुपा-
लभ्यं कुर्वन्ति^{२५} यद्यु वा एतासव^{२६} ब्राह्मणवतः पशून्
- १५ विन्दन्ति नवैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहान्यैन्द्राग्रपशूनि

१ Thus M; मीमांसा उल्लैवैन्द्राग्रानां Be; मीमांसा ऐन्द्रा B Be 11 UD.

२ Thus M; एका the other MSS.

३ सर्वे आग्ने MSS. exc. M.

४ सर्वे ऐ MSS; this passage is missing in M.

५ सर्वे प्रा MSS. exc. M.

६ Thus M; सर्वे ऐका Be; सर्वे एका the other MSS.

७ Thus M; युतां or यताः the other MSS.

८ ऐव M Be; ऐव the other MSS.

९ M; इतन्व Be 11 BUD; इतान्व Be.

कुर्वन्ति^१ तेषामेवं यतामैन्द्राग्नौ वैधुवते सवनीयः संपद्यते^२
 तस्य सौर्यमुपालम्भं कुर्वन्ति^३ सावित्रो महाव्रते^४ तस्य
 प्राजापत्यस्य पर ऐन्द्रश्चर्षभ उपालम्भौ भवतः^५ ॥ १६ ॥
 पञ्चमः ॥

श्रो महाव्रतमित्युपकल्पयते^६ ऽपरिमितावधानपरिमिता-
 न्दुन्दुभीः^७ स्तावत^८ उ^९वेवाजिसूतश्चर्म^{१०} चेडसंवर्त^{११} च भूमि-
 दुन्दुभिमार्षभं चर्म मलाङ्गूलं ब्राह्मणं च शूद्रं चार्द्रं^{१२} च चर्म-
 कर्त^{१३} श्रेष्ठः^{१४} होता कूर्चाविध्युर्दुर्भीर्होत्रका^{१५} श्रौदम्बरीमुद्राता-
 सन्दीमुपकल्पयते^{१६} वाणं च शततन्तुमाघाटीः पिच्छोलाः^{१७}
 कर्करौका इति तदु पन्नयः^{१८} कटपरिवारं च मियुनौ चापरि-
 मिताश्च दास्यस्तावत उ^{१९}वेवोदकुम्भानथैत^{२०} महाव्रतीये ऽङ्गि
 पञ्चविंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरमामानः^{२१} समानं कर्मा
 माहेन्द्राद्ब्रह्मन्माहेन्द्रं ग्रहं^{२२} गृहीत्वायैतावन्भारानायातयति^{२३}
 लघनेनाग्नीध्रं गर्त^{२४} खानयित्वा र्षभेण क्रूरचर्मणोत्तरलोद्याभि-

१...१ This passage found in M and Be sec. m. only.

२ तावत एवा० Be.

३ Corrected (cp. infra p. 267. 5); चेडासंवर्त M; चेडसं० Be.

४ om. Be.

५ = प्रची० M Be.

६ पिच्छोला M here and infra.

७ Thus M; एवोद० the other MSS.

८ om. all exc. M Be.

९ कर्त M Be II (pr. m.) D.

विघ्नन्ति^१ । तस्य खाद्रूलमुत्विद्य हन्तानूपतिष्ठते^२ । ऽचैतान्दु-
न्दुभीननुदिशमासञ्चयति^३ । तानाह्ननैरनाघ्नन्^४ एते हन्तारो
ऽनूपतिष्ठन्ते^५ । ऽयैते रथाः समन्तं देवयजनं परीत्योत्तरत-
स्तिष्ठन्ति^६ । तेषां तिसृधन्वी राजपुत्रो मुख्यो भवति^७ ॥ २० ॥

५. तस्मा अयेणाग्नीध्रमिडसंवर्ते^८ चर्मकर्तं यवास्थति^९ । तं काल
एव शस्त्यादण्यथैतौ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चान्तरेण सदोद्विधाने
तिष्ठत आर्द्रं चर्मकर्तमादाय^{१०} । श्लेष्म^{११} होतासजते^{१२} । कूर्चाव-
ध्वर्युरुपसृणीते हसीर्होचका^{१३} । औदुम्बरीसुद्रातासन्धीमारो-
हत्यादत्ते वाण^{१४} शततन्तुमाघाटीभिः पिच्छोलाभिः कर्क-

१०. रीकाभिरित्युद्गातारं प्रक्षयः पर्युपविशन्त्यथ दक्षिणे वेद्यन्त
कटपरिवारे मिथुनौ संप्रवादयतो^{१५} । ऽयैता दास्य उदकुम्भा-
नधिनिधाय मात्रांलीयं पर्युपविशन्त्यथाध्वर्युः कूर्चयोरासीनो
माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोति^{१६} । सुवते माहेन्द्राय^{१७} प्रस्तुते सावि-
त्रेऽप्रेषमाहाजिह्वत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिधोतारो

११. ऽभिधुणुताग्नीदाग्निरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातः

१. *भिभिनिघ्नन्ति M; cp. supra XI. 10 (p. 79. 4) and infra XVII.
39, XVIII. 18.

२. Corrected; तानाह्ननैरनाघ्नन्त M; तानाह्ननैरनाघ्नन् B Be 11
UD; तानाह्ननैरनाघ्नन्ता Be.

३. Thus M; परीत्यरन्तोत्तरतस्ति. all the other MSS.

४. Thus M; *मिडसंवर्ते all the other MSS.

५. Thus M; संप्रवादेतो BUD (pr. m.) Be 11 (pr. m.); संभवतो
Be 11 (sec. m.) D (sec. m.); संप्रवादेयतो Be.

सौम्यस्य विद्मोति^१ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^२ धावन्याजिसूत^३
 आप्नन्ति दुन्दुभीर्वांसं प्रवदन्ति वाच^४ आघाटीभिः पिच्छोक्ताभिः
 कर्करौकाभिरित्युद्धातारं पत्रय उपगायन्ति^५ ॥ २१ ॥

भद्रसु नाम सामास्ति^६ तद् वाचोपगीयते^७ ऽथैष^८
 तिसृधन्वी राजपुत्रश्चर्मावभिनन्ति^९ तं ब्राह्मणो ऽनूपतिष्ठते^{१०}
 मापरास्त्रीर्मातिव्यास्त्रीरिति^{११} तत्तथैव चिभिरनार्चितमवभिन-
 त्वथैतौ^{१२} ब्राह्मणश्च शूद्रश्चार्द्रं चर्मकर्तुं व्यायच्छेते इमे ऽराकु-
 रिमे सुभृतमकञ्जिति ब्राह्मण^{१३} इम उदासीकारिण इमे
 दुर्भूतमकञ्जिति वृषलो^{१४} ब्राह्मणः संजयति^{१५} नश्यति वृषलः^{१६}
 संवर्तते मिथुनावथैता दास्य उदकुम्भानधिनिधाय मार्जास्त्रीयं^{१७}
 परिनृत्यन्युपस्थानुपहत्य दक्षिणान्पदो निघ्नन्तीरिदं मधुं^{१८} गाय-
 न्यस्तासां सक्तपरीतानां प्रथमां वाचयति ॥ २२ ॥

गाव एव सुरभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः । गावो वृत्तस्य
 मातरस्ता इह सन्तु भूयसीर्हैमहाः^{१९} इदं मध्वित्युपस्थानुपहत्य
 दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति^{२०} द्वितीयं परीतानां प्रथमामेव^{२१}
 वाचयति ननु गावो मङ्गीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः । पपुः
 सरस्वत्यौ नद्ये ताः^{२२} प्राचीरुज्जगाहिरे^{२३} हैमहाः^{२४} इदं मध्वित्यु-

१ Thus M; *पगायंतेचैष BUD Be 11; *पगायंत्येव Be.

२ I. s.o. चवभिनन्ति B Be 11 UD: भवति ।

३ Thus M and cp. Āp. XXI. 19. 18; निघ्नन्तीदं the other MSS.

४ Thus M; ताः प्रातरप्राचीर्मातिव्याभिरे (or जगाभिः) the other MSS.;
 Kes. : ताः प्राचीरुज्जगाहिरे; cp. Āp. XXI. 20. 3.

- पश्चानुपहत्य दक्षिणानेव पदो निग्नन्ति^१ तृतीयं परीतानां
 प्रथमामेव वाचयति यदा राखन्धौ^२ वदतो^३ घास्वो^४ मङ्गीरदा-
 शकौ^५ । चेमाध्यवस्यतो घामे^६ नानद्वाः स्यते वहन्महाः
 इदं मध्वित्यैना उत्तरेण मार्जालीयं तिष्ठन्धो वाचयतीद-
 ५ मेव मधु सारघमयः सोमः सुतो बृहत् । तमिन्द्र परिता-
 द्दपीर्हमहाः इदं मध्विति^७ ता अत ऊर्ध्वमिदं मध्विदं मध्विदं
 मध्वित्येव^८ परिचन्ति^९ तेषां य एव प्रायणीयो इतिराचः स
 उदयनीयः^{१०} सत्तादुदवमाय ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन^{११} चतुष्टोमेन
 षष्ठशमनीयेन सहस्रदक्षिणेनैकैको यजेत^{१२} ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥
- १० स्वर्गकामो द्विराचाय दीचते^१ तस्यापरिमिता दीचा
 दादशोपसदः^२ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 द्विराचस्य मे सतो ऽमावास्याया उपवसथीये ऽहन्पूर्वमहः
 संपत्यत उत्तरभिन्नुत्तरमिति^३ तस्य तथा संपत्यते^४ ऽभिप्लवः
 पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं^५ ज्योतिष्टोमो ऽग्निष्टोमः पूर्वमह-
 १५ र्भवति^६ तेजस्येनावरुद्धे^७ सर्वस्तोमो इतिराच उत्तरः^८ सर्व-
 स्थाष्टौ सर्वस्वावरुद्धौ^९ गायत्रं पूर्वं हव्याम भवति^{१०} वैष्टुभ-

१ Uncertain ; राखन्धौर्वदतो M ; राखन्धौ वदतो Be 11 ; राखन्धौतो
 वदतो Be ; साराखौर्वदतो U ; D indistinct.

२ Thus M ; घास्वमको Be Be 11.

३ घामे M ; घामो the other MSS.

४ •त्येवमेव M.

५ Thus M Be ; ज्योतिष्टोमेन चाग्निष्टोमेन the other MSS.

सुत्तरे^१ रथंतरं पूर्वं ऽहन्साम भवति^२ । दृष्टदुत्तरे^३ वैखानसं पूर्वं
 ऽहन्साम भवति^४ । षोडश्युत्तरे^५ हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति^६ ।
 हविष्कृन्निधनमुत्तरं^७ नानैवार्धमासयोर्भवतो मानावीर्यं भवत
 इति ब्राह्मणः^८ । संतिष्ठते दिराचस्तिरात्रेण यक्ष्यमाणो भवति^९ ।
 स उपकल्पयते सहस्रं^{१०} । तस्मिन्नुत्तरो वेहद्वामन इति भवत्य- ५
 यास्यैषा सहस्रतम्यन्यतएनौ कण्डूकृतोपकृप्ता^{११} भवति^{१२} । दौघते^{१३} ।
 रोहिण्या पिङ्गस्यैकहायन्या सोऽं क्रीणाति^{१४} । दादशोप-
 सदः^{१५} ॥ २४ ॥

तायते प्रथमे ऽहन्मग्निष्टोमस्तस्य चित्प्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनः^{१६} । स दाक्षिणानि १०
 ऊवाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं जुहोति त्वं सहस्रमानय । उन्नत उदस-
 स्त्राभिनस्तचम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह
 पुनर्माविशताद्रथिरित्युन्नत एतेषां चयाणां त्रिःशच्छतानां^{१७}
 प्रथमो नौयते^{१८} । ऽहीनसंततिं करोति^{१९} । तायते द्वितीये ऽह-
 न्युक्थ्यस्तस्य पञ्चदशं प्रातःसवनः सप्तदशं माध्यंदिनः सवन- १५
 मेकविःशं तृतीयसवनः^{२०} । स दाक्षिणानि ऊवाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यूर्गन्वाङ्गिरसूर्णसदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
 हिःसीः सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुन-
 र्माविशताद्रथिरिति^{२१} । वेहदेतेषां चयाणां त्रिःशच्छतानां^{२२}
 प्रथमा^{२३} नौयते^{२४} । ऽहीनसंततिं करोति^{२५} । तायते तृतीये ऽह- २०

१ Thus M and Karmāntasūtra ; कर्मवल्ली० the other MSS.

२ Sic MSS. !

३ प्रथमो M Be.

अतिराचस्तस्य सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं माध्यंदिनं सवनं
चिण्व आर्भवः पवमानस्तथस्तिंशमग्निष्टोमसामैकविंशान्यु-
क्तानि सषोडशिकानि ^१ षोडशं प्रथमं रात्रिसाम पञ्चदशा-
नीतराणि चिष्टद्राघंतरः ^२ सन्धिः ^३ स दक्षिणानि ऊलाग्रीध्रे
५ सुवाङ्मतिं जुहोति त्वं सहस्रस्य प्रतिष्ठामि ^४ वैष्णवो वामन-
स्त्वम् । सा ^५ मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा-
विशताद्रयिरिति ^६ वामन एतेषां त्रयाणां चत्वारिंशच्छतानां ^७
प्रथमो नौयते ^८ नाचाङ्गीनसंततिं करोति ^९ ॥ २५ ॥

अथैतां सहस्रतमीमुत्तरेणाग्रीध्रं ^{१०} पर्याणीया हवनीयस्वान्ते
द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्र कलशं मञ्जुधारा पयस्वत्या ता
विशन्तिन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । सा मा सहस्र आभज
प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ^{११} प्रजयैवैनं
पशुभौ रक्षा समर्धयति प्रजावान्पशुमान्प्रयिमान्भवति य एवं
वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तथा सहाग्रीध्रं परेत्य पुरस्ता-
१५ त्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादिति ^{१२} स तथा सहाग्रीध्रं परेत्य
पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहोत्युभा जिग्यधुनं पराजयेथे न
पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो यदपस्तृधेयां वेधा

१ Thus M; षुडद्राघंतरः Be; षुडद्राघंतरः the other MSS.

२ प्रतिष्ठा अग्नि all, also M.

३ स M.

४ Thus M only (sic!); चत्वारिंशत्तानि all the other MSS.

५ *ग्रीध्रं MSS.; U sec. m. *ग्रीध्रं ।

सहस्रं वि तदैरयेथामिति । वेधाविभक्तं वै चिरात्रे सहस्रम् ।
 साहस्रीमेवैनां करोति । सहस्रस्यैवैनां माचां करोतीति
 ब्राह्मणमयास्ते रूपाणि ब्रूहोत्यज्येतायै स्वाहा कृष्णायै स्वाहा
 श्वेतायै स्वाहेत्ययास्या उपोत्थाय नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजप-
 तीडे रन्ते ऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ।
 ते अत्रिये नामानि सुहृतं मा देवेषु ब्रूतादिति । देवेभ्य
 एवैनमावेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्त इति ब्राह्मणम् ॥ २६ ॥

अथैताः सहस्रतमौमन्तरेण चात्वालोत्कराबुदीचीं नौय-
 मानामनुमन्त्रयते सा मा सुवर्गं लोकं गमय सा मा ज्योति-
 श्मन्तं लोकं गमय सा मा सर्वाङ्गुष्ठाङ्गलोकान्गमय सा मा १०
 प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ।
 प्रजयैवैनं पशुभौ रय्यां प्रतिष्ठापयति । प्रजावापशुमा-
 चयिमान्भवति य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तामग्नौधे
 वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा
 दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीति ब्राह्मणमथ वै १५
 भवति यस्त्वामविदाप्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृहीयादेकासि न
 सहस्रमेकां त्वा भूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता-
 विग्र मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य
 एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति स्योनासि सुषदा सुगेवा
 स्योना माविग्र सुषदा माविग्र सुगेवा माविग्रेत्याह । स्योनै- २०
 वैनः सुषदा सुगेवा भूताविशति नैनः हिनस्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रः सहस्रतम्यन्वेती ३

सहस्रतमौः सहस्राश्मिति^१ यत्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं सहस्र-
 तम्यन्वितात्सहस्रमप्रज्ञाच^२ सुवर्गं लोकं न प्रजानीया-
 त्प्रतीचीमुत्सृजति^३ तां सहस्रमनु पर्यावर्तते^४ सा प्रजानती
 सुवर्गं लोकमेति^५ यजमानमभ्युत्सृजतीति^६ तां पुरस्तात्प्रतीचीं
 यजमानमभ्युत्सृजति^७ चिप्रे सहस्रं प्रजायत उत्तमा नीयते
 प्रथमा देवाग्च्छतीति ब्राह्मणं^८ तेन हैतेन रौहिणेयः
 क्रोथुनिः^९ कौलाशो^{१०} यास्क ऋतुमुखेषु विहृतेभेजे^{११} ऽथो^{१२}
 हाजमाम^{१३} मशको गार्ग्य आरुणेरन्तेवासी^{१४} स^{१५} ह^{१६} स^{१७} स्या-
 मदृद्धोवाच^{१८} ननु मत^{१९} एकाहाश् इति^{२०} नेति हैनं प्रत्यु-
 १० वाच^{२१} त^{२२} होपेयाय^{२३} तस्मा उ हैन^{२४} स उवाच^{२५} तेन
 ह स^{२६} समस्तेनैव^{२७} यजते^{२८} तमेतं गर्गचिराच इत्या-
 चवते^{२९} ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

चतुरो वीरानवरुत्समानश्चतुराचाय दीचते^{३०} तस्या-
 परिमिता दीचा दादशोपसदस्तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतु-

१ Thus M ; काथुनि B Be 11 D ; काथनिः Be.

२ कौलाशो B.

३ Thus M ; विहृतेनेजेताजमान B Be 11 DU ; विहृतेनेपलेतायो हाज-
 मास Be.

४ Thus M ; सहस्रं स्यो (स्या) इद्धोवाच B Be 11 UD ; सहस्रं इद्धोवाच Be.

५ Doubtless corrupt ; thus reads M ; नर Be 11 D ; नर BU ;
 नप Be.

६ Thus M ; स (य) मशको (से) नैव the other MSS.

७ From here unto दीचते, p. 274. 5, left out in M.

विंशः पवमानाः^१ उद्यत्सोमाः^२ सूरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो
 दाबुक्यावयातिराचन्द्दोगानु^३ सामविकल्पं^४ पृच्छेयुरित्येत-
 दपरमत्रिः अद्वादेवं यजमानं चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज
 इन्द्रियं ब्रह्मवर्चममन्नाद्यमित्येताम्कामानवरहस्यमानस्यद्वराचाय^५
 दीक्षते^६ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपमदस्तस्याहान्यग्नि-
 ष्टोमा एवैते चतुष्टोमाः सूरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दाबु-
 क्यावयातिराचन्द्दोगानु^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरं^७
 पुष्टिकामस्यद्वराचाय दीक्षते^८ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशो-
 पमदो^९ ऽथ वै भवति पुरोडागिन्य उपमदो भवन्तीति^{१०}
 प्रथमे चत्वारि आग्नेय आज्य आग्नेयमष्टाकपालः सायंप्रात-
 रन्ववधाय जुहोति^{११} द्वितीये चत्वारि सौम्य आज्ये सौम्यं
 चतुष्कपालः सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^{१२} तृतीये चत्वारि
 वैष्णव आज्ये वैष्णवं विकपालः सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^{१३}
 तस्य चिद्वत्सप्तदशौ विपर्यासः स्तोमौ भवतः^{१४} प्राणो वै चिद्व-
 दक्षः^{१५} सप्तदशः प्रजापतिः^{१६} प्राणाच्च खलु वा इदमन्नाद्याच्च^{१७}

१ Thus (without visarga) Be; पवमानस्तसोमा B Be 11 UD.

२ I am in doubt whether चन्दोगानु सा० ३० or चन्दोगानु सा० ३० should be put into the text; Be has each time the last mentioned reading. M presents once the first, once the last mentioned; the other MSS. चन्दोगानु or ० तु or चन्दोगानु ।

३ सोमवि० B Be 11 DU; सामवि० Be.

४ Thus Be; ० नववधाय (तु) कामस्य० B Be 11 UD.

परिगृह्य प्रजापतिः प्रजायते ^१ प्राणाच्चैवैतदन्नाद्याच्च परिगृह्य
यजमानः प्रजायते ^२ तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतुस्त्रिंशपव-
मानाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो दावुक्य्यावधातिराच-
न्धन्द्ोगानु ^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरम् ^४ ॥ २८ ॥

प्रजातिकामो ^५ वा व्यावृत्कामो वा पशुकामो वा ^६ वाचो ^७
१० वान्तं ^८ परिजिगाह्यन्यच्चराचाय दौचते ^९ तस्यापरिमिता
दौचा दादशोपसदस्तस्याहानि चितृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः
सप्तदश उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्निश्चजित्सर्व-
प्रष्टो ऽतिराचः ^{१०} सारस्वतेनायनेनेयन्तो ^{११} द्वयोर्गा उपकल्पयन्त
अथभैकादशा ^{१२} अन्या ^{१३} अथभैकादशता ^{१४} अन्यास्तोषामाश्रय्यौ
१० हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं ^{१५} सक्रीवती भवत ^{१६}
उल्लूखलवुध्र एषां यूपो भवति ^{१७} ते सरस्वत्यै जघन्योदके ^{१८}
दौचन्ते ^{१९} तेषामयमेव चितृदग्निष्टोमः संतिष्ठते ^{२०} तस्मि-
न्संस्थिते ऽभि यूपं वहन्त्यभि धिष्णिष्यान्हरन्त्यग्निष्ठे ऽनभि

१ Cp. page 274, note 2.

२ प्रजापतिकामो all MSS. exc. M.

३ Thus M Be; प्राणाचमंत Be 11 प्राणाचमंत BUD.

४ नैयन्तो (नै) MSS. exc. M.

५ Thus M; अथभैकादश Be; अथभैका Be 11 BUD.

६ om. M.

७ Thus all, exc. M, which has अथभैकादशता ।

८ Thus B Be 11 UD; जघनेनोदके Be M.

समवशमयन्ते^१ यदैषां समवशमयितव्यं^२ भवति^३ ते^४ ऽनेनैव^५
 पृथ्येन^६ षडङ्गेन प्रतिपद्यन्ते^७ ऽहरहः शम्वान्यासेशम्वान्यासे
 यजमाना आक्रोशन्तो ऽज्यानिमिच्छमाना यदा दश शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^८ यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^९
 यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानं प्राचे वा^{१०}
 प्रसवणे^{११} ॥ २६ ॥

अथातो मुन्ययनमित्याचक्षते^१ अमणः खारौविवधो^२ सर-
 स्वत्यै जघन्योदके^३ ऽग्नये प्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पति^४ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^५ ऽथैतां सवनेष्टिं निर्वप-
 त्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-^६
 मिति^७ तथा समस्तया वा^८ विद्धतया वा प्रतिपद्यते^९ ऽह-
 रहः शम्वान्यासेशम्वान्यासे यजमान^{१०} आक्रोशन्नज्यानिमिच्छ-
 मानो^{११} यदैर्न^{१२} प्रतिराध्नुवन्ति यदा वास्यैतं खारौविवधमा-
 ष्चिन्दन्त्यथैकमुत्थानं^{१३} प्राचे वा प्रसवणे^{१४} ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

१ Thus Be; समाशन० M; the other MSS. are wholly corrupt.

२ Thus M; तनेवपृथ्येन B Be 11 UD; तेनैवपृथ्येन Be.

३ Thus M; -विवधः Be; शारौवधा the other MSS.

४ Corrected; जघन्योदके M Be 11; जघनेनोदके the other MSS.

५ All exc. M om.

६ यजमाना M.

७ Corrected; -क्रोशमन्त्या० B Be 11 UD; -क्रोशन्त्या० Be; -क्रोश-
 मोन्त्या० M.

८ Thus MU Be 11; यदैर्न BD; यदैर्न Be.

९ Thus M Be; शारौविवधमा० Be 11; शारौविवधमा BUD.

- पशुकामः सप्तराचाय दीचते ' तस्यापरिमिता दीचा दादशोपसदस्तस्याहानि चितृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वप्रष्ठो ऽतिराचो ' वृहद्रथतरे
 ५ पूर्वैश्वरःसूपेत्य प्रत्यक्षं विश्वजिति प्रष्ठान्युपयन्ति ' ब्रह्मवर्च-
 सकामो ऽष्टराचाय दीचते ' तस्यापरिमिता दीचा दादशोप-
 सदस्तस्याहानि चितृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य
 एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यस्तथस्त्रिंश उक्थ्यः पञ्चविंशो
 ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वप्रष्ठो ऽतिराचः ' प्रजासु वा
 १० चुचुक्तासु ज्योगामयावौ वा नवराचाय दीचते ' तस्यापरि-
 मिता दीचा दादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिर्गौरायुरित्येतमेव
 अहं चिरुपयन्ति ' तेषामायुरतिराच उत्तममहर्भवति ' प्रजातिकामो वा व्यावृत्कामो वाभिचरन्वाभिचर्यमाणो ' वा
 दशराचाय दीचिष्यमाणो दशहोतारः कृत्वा दशराचाय
 १५ दीचते ' तस्यापरिमिता दीचा दादशोपसदस्तस्याहानि चितृ-
 दग्निष्टोमो ऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति ' पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीषु ' चितृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु ' सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
 तीव्रमोम ' एकविंश उक्थ्यः सौर्यीषु ' सप्तदशो ऽग्निष्टोमः
 प्राजापत्यासूपहव्यस्त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु ' चयस्त्रिंश
 २० उक्थ्यो वैश्वदेवीषु ' विश्वजित्सर्वप्रष्ठो ऽतिराचः ' ॥ ३१ ॥

प्रजाकामा एकादशराचाय दीचन्ते ' तस्यापरिमिता
 दीचा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिराचः ' पृष्ठ्यः षडह-
 स्तयम्बन्धोमा ' अथातिराचो ' इथाहीनविधिः पृष्ठ्यः षडह-
 स्तयम्बन्धोमा ' दशममहरथातिराचो ' इथायं पौण्डरीक
 एकादशराचो इत्युतदक्षिणो इत्यमहस्तदक्षिणस्तस्यापरिमिता ५
 दीचा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यभ्यासज्जः षडहस्तयम्बन्धोमा '
 दशममहरथातिराचो ' इत्यहः सप्तसप्तसहस्रं ददात्युत्तमे इव-
 न्यश्वसहस्रं ददात्यथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते ' स भरत-
 द्वादशाह इत्येक आहुदीचते ' तस्यापरिमिता दीचा द्वाद-
 शोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिराचो ' ज्योतिरग्निष्टोमो ' इष्टौ १०
 ज्योतीश्च्युक्त्या ' ज्योतिरेवाग्निष्टोमो ' ज्योतिरेवातिराच '
 उक्तो द्वादशाहो ' दशमं चाहरतिराचं च महाव्रतं व्यव-
 दधाति ' स उवेव ' त्रयोदशराचः ' ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

अथ पूर्वचतुर्दशराचो ' इतिराचः ' पृष्ठ्यः षडहः ' प्रत्यङ्
 षडहो ' इथातिराचो ' इथोत्तरचतुर्दशराचो ' इतिराचो ' १५
 ज्योतिर्गौरायुरिति अहः ' पृष्ठ्यः षडहः ' प्रत्यङ् अहो '
 इथातिराचो ' इथ पूर्वः पञ्चदशराचो ' इतिराचो ' ज्योतिर्गौरायु-
 रिति अहो ' दशराचो ' इथातिराचो ' दशमं चाहरतिराचं च

१ अहः M.

२ Thus MUD; ज्योतिराचो B Be; Be 11 def.

३ Thus M (sec. m.) BUD; *अहानि M (pr. m.) Be; Be 11 def.

४ Thus Be B 11 DU; स अह B; स एव M.

महाव्रतं^१ व्यवदधाति^२ स खवेवान्नाह्णः^३ षोडशराचो^४ ऽथो-
 त्तरः पञ्चदशराचो^५ ऽतिराचस्त्रिदश्रिष्टोमो^६ ज्योतिर्गौ-
 रायुरिति^७ अहः^८ पृथ्वः षडहः^९ प्रत्यङ् अहो^{१०} ऽथाति-
 राचो^{११} ऽथ सप्तदशराचो^{१२} ऽतिराच^{१३} एकः पञ्चाहो^{१४} दश-
 ५ राचो^{१५} ऽथातिराचो^{१६} दशमं चाहरतिराचं च महाव्रतं^{१७} व्यव-
 दधाति^{१८} स खवेवान्नाह्णो^{१९} ऽष्टादशराचो^{२०} ऽथ विंशतिराचो^{२१}
 ऽतिराचो^{२२} ज्योतिर्गौरायुरिति त्रयस्त्यहाः^{२३} पृथ्वः षडहः^{२४}
 प्रत्यङ् अहो^{२५} ऽथातिराचो^{२६} ऽयैकविंशतिराचो^{२७} ऽतिराचः^{२८}
 पृथ्वः षडहः^{२९} सप्तैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि
 १० भवन्ति^{३०} प्रत्यङ् षडहो^{३१} ऽथातिराचः^{३२} ॥ ३३ ॥ दशमः ॥

अथ पूर्वस्यतुर्विंशतिराचो^{३३} ऽतिराचो ज्योतिर्गौरायुरिति
 चत्वारस्त्यहा दशराचो ऽथातिराचो^{३४} दशमं चाहरतिराचं च
 महाव्रतं^{३५} व्यवदधाति^{३६} स खवेवान्नाह्णः^{३७} पञ्चविंशतिराचो^{३८}
 ऽथोत्तरस्यतुर्विंशतिराचो^{३९} ज्योतिरतिराचः^{४०} पृथ्वः षडह-
 १५ स्त्रयस्त्रिंशाच्चयस्त्रिंशमुपयन्त्येयानिरुक्तं पृथ्वः षडहमुपयन्ति^{४१}
 चिह्नत आयतने त्रयस्त्रिंशमुक्थ्यमुपयन्ति^{४२} रथुंतरसामानं^{४३}
 तस्य चतुर्विंशाः पवमाना भवन्ति^{४४} पञ्चदशस्यायतने चिणव-

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ Some of the MSS. खवेवान्नाह्णः ।

३ त्रिदश्रिष्टोमो M.

४ Thus M Be; चतुर्विंशति B Be 11 DU.

५ अग्निहोतसम् is.o. उक्त्याम् M.

सुक्थमुपयन्ति दृढसामानं^१ तस्याष्टाविंशः पवमाना भवन्ति^१
 सप्तदशस्यायतन एकविंशमुक्थमुपयन्ति वैरूपसामानं^१ तस्य
 द्वाविंशः^१ पवमाना भवन्ति^१ स एवायतनं एकविंश-
 मुक्थमुपयन्ति वैराजसामानं^१ तस्य षट्त्रिंशः पवमाना
 भवन्ति^१ स एवायतने^१ त्रिणवमुक्थमुपयन्ति शाकरसामानं^१ ५
 तस्य चत्वारिंशः पवमाना भवन्ति^१ स एवायतने त्रय-
 स्त्रिंशमुक्थमुपयन्ति रैवतसामानं^१ तस्य चतुश्चत्वारिंशः
 पवमाना भवन्ति^१ त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ तस्या-
 ष्ठाचत्वारिंशः पवमाना भवन्त्यथादत्तं पृथक्^१ षडहमुप-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ १०

चिह्नतो ऽधि चिह्नतमुपयन्ति^१ सोमानाः संपत्तये प्रभवाय^१
 ज्योतिरग्निष्टोममुपयन्त्यातिरात्रो^१ ऽथ चिंशद्रात्रो^१ ज्योति-
 रतिरात्रः^१ पृथक्^१ षडहत्त्रयस्त्रिंशात्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१
 त्रिणवमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ चिह्नतमग्निष्टुतमुपयन्ति^१
 पञ्चदशमिन्द्रसोममुपयन्ति^१ सप्तदशमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ १५
 चतुर्विंशमुपयन्ति^१ चतुर्विंशान्पृष्ठान्युपयन्ति^१ त्रयस्त्रिंशा-
 त्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ त्रिणवमुपयन्ति^१ द्वावेकविंशानुपयन्ति^१
 चतुरश्रतुष्टोमान्स्तोमानुपयन्त्यातिरात्रो^१ ऽथ द्वाविंश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्रो^१ ज्योतिर्गौरायुरिति नव अहाः^१ प्रत्यङ्
 अहो^१ ऽयातिरात्रो^१ ऽथ त्रयस्त्रिंशद्रात्रो^१ ऽतिरात्रत्त्रयः २०

१ Thus M Be 11 ; द्वाविंशः the other MSS.

१ एव om. M.

पञ्चाहा^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्र^२ एकः पञ्चाहो^३ दशरात्रो^४
 ऽथातिरात्रो^५ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^६ व्यवधाति^७
 स उवेवात्राङ्गणश्चतुस्त्रिंशद्वाचः^८ ॥ ३५ ॥ एकादशः ॥

अथ षट्त्रिंशद्वाचो^९ ज्योतिरतिरात्रश्चत्वारो ऽभिप्लवाः
 १ पञ्चाहा^१ दशरात्रो^२ ऽथातिरात्रो^३ दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं व्यवधाति^४ स उवेवात्राङ्गणः^५ सप्तत्रिंशद्वाचो^६
 ऽयैकस्मान्नपञ्चाशद्वाचो^७ ऽतिरात्रस्त्रयस्त्रिंशदतो ऽग्निष्टोमा^८
 अथाचिरात्रो^९ दश पञ्चदशा उक्थ्या^{१०} अथातिरात्रस्तेषां
 षोडशिमद्दशममहर्भवति^{११} द्वादश सप्तदशा उक्थ्या^{१२} अथा-
 १० तिरात्रः^१ पृष्ठः षडहो^२ ऽथातिरात्रो^३ द्वादशैकविंश-
 उक्थ्या^४ अथातिरात्रो^५ ऽय संवत्सरकृत्त एकस्मान्नपञ्चाश-
 द्वाचो^६ ऽतिरात्र^७ आरम्भणीयमहस्त्रयो ऽभिप्लवाः षडहास्ता-
 न्यष्टादशाहानि^८ प्रायणीयारम्भणीयौ^९ तानि विंशतिर-
 भिजिज्ञेयः परःसामानो^{१०} ऽय वैधुवतं^{११} चथो ऽर्वाक्क्षामानो^{१२}
 १५ ऽय विश्वजिदावृत्तो ऽभिप्लवः षडहो^१ गोश्रायुषौ^२ दशरात्रो^३
 महाव्रतं चातिरात्रश्चायैकषष्टिरात्रः^४ एतस्मैव सतो ऽभितो
 नवरात्रं पृष्ठ्यौ षडहावुपोहति^५ तयोरावृत्त उत्तरो^६ ऽय

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ उवेवात्रा० Bo.

३ The passage अथैकषष्टिरात्रं up to चातिरात्रश्च (p. 282. 2) is left out in all the MSS. exc. M Be, and the tradition preserved by Bo is rather corrupt, cp. Pañc. br. XXIV. 19. 1.

अताराचो^१ इतिराचो ज्योतिर्गौरायुरिति अक्षतुर्दशा-
 भिन्नाः षड्हा दशराचो महाप्रतं चातिराचश्चाथ सहस्र-
 राचो^१ इतिराचो नवनवतिस्त्रिदशो इतिष्टोमाः अतं पञ्च-
 दशा उक्त्याः अतं सप्तदशा उक्त्याः अतमेकविंश-
 उक्त्याः अतं त्रिणवा उक्त्याः अतं चयस्त्रिंश उक्त्याः १
 अतं चतुर्विंश उक्त्याः अतं चतुस्त्रवारिंश उक्त्याः
 अतमष्टाचवारिंश उक्त्या नवनवतिरेव^१ विदशो इति-
 ष्टोमा अथातिराचः^१ ॥ ३६ ॥ द्वादशः ॥

॥ इति षोडशः प्रश्नः ॥

---

^१ Thus Be; नवनवतिरेव the other MSS.

- अतिराचं करिष्यन्नुपकल्पयते चतुरो ऽतिराचपशूनरण-
 पिशङ्गमश्रमौदुम्बरः षोडश्रिपाचं चतुसक्ति व्यायसो ऽम्भणा-
 ज्ञायस एकधनानदीक्षते ^१ रोहिण्या पिशङ्गयैकहायन्या शोमं
 क्रीणाति ^२ द्वादशोपसदः ^३ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ ^४
 ५ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महा-
 रात्र एव बुध्यन्ते ^५ प्रातराव्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^६ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽक्षै-
 त्यद्विरुदैत्यतिराचं ^७ कतुमुपैति ^८ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^९ प्रसिद्धं
 यहा गृह्यन्ते ^{१०} समानं कर्मायिनाद्वादशादिषयणं ^{११} गृहीत्वा
 १० षोडशिनं गृह्णात्यातिष्ठ वृचहचयमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो
 ऽमौन्द्राय ता षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^{१२} परिहृत्य
 सादयत्येव ते योनिरिन्द्राय ता षोडशिन इत्यथोकथं
 गृह्णाति ^{१३} समानं कर्मायिनाद्वादशादिशिनं यजं ^{१४} गृहीत्वा
 चतस्रो रश्मना आदाय धूपमभ्यैति ^{१५} सर्वान् धूपमुत्सृज्य
 १५ चतुरो ऽतिराचपशुनुपाकरोत्वाग्नेयमैन्द्रायमैन्द्रः ^{१६} सारस्रती

१ Thus U, cp. supra XVI. 3 (p. 247. 6); *शोपवसथादेत्याय M;
 *शोपवसथादेत्यथ D; *शोपवसथादेत्याय Tr; *शोपवसथादेत्य Be; *शोपवस-
 थादय B Be 12; *शोपवसथादय H.

२ उदेति M, उदेति the other MSS.

३ यजं ins. B 12 D.

४ om. B Be.

५ हविषं ins. M.

मेघीमिति^१ । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^२ । तद्वजुधा संतिष्ठते^३ । प्रसर्पन्ति माध्यादिनाय सव-
 नाय^४ । प्रसिद्धो ऽभिषवः^५ । प्रसिद्धं यद्वा गृह्णन्ते^६ । समानं
 कर्माययणाद्वाहादाययणं^७ गृहीत्वा^८ षोडशिनमभिगृह्णातीन्द्र-
 मिह्वरी वहत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमीन्द्राय त्वा षोड- ५
 शिने जुष्टं गृह्णामीति^९ । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णात्युजुधा माध्यादिनाः सवनः
 संतिष्ठते^{१०} । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{११} । प्रसिद्धमादित्ययज्ञेण
 चरित्वाययणं गृह्णात्येष षोडशिनमभिगृह्णात्येषां सोम इन्द्र
 त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽमीन्द्राय त्वा षोडशिने जुष्टं १०
 गृह्णामीति^{१२} । परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णाति^{१३} ॥ १ ॥

समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धाम-
 न्यशुभिश्चरति^{१४} । तेषां नाना मनोता नाना देवता
 नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वनस्पतिः १५
 समानः स्विष्टकृत्तैषवान्समानीडा समान्यो दिशो^{१६} । नाना
 दिश इत्येके^{१७} । समानं कर्मा भुववद्वाचमसेभ्यो^{१८} । भुववद्भि-

१ Instead of इति B Be and U (acc. m.) have the clause: अपि वा सारस्वती मेघीमेवोपाकुर्वात्; Tr. has the same words after इति; they are clearly an interpolation, cp. the Dvaidha.

२ D ins. एवं and reads गृहीत्वा ।

३ Thus Tr Be 12 HD; चरति the other MSS.

यमसैश्वरित्वा विभिद्वक्ष्यपर्यायैश्चरतीन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृह-
स्पतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ षोडशिना चरिष्यग्राह्यायन्नाह
होतुश्चमसमनूजयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होदचमस-
मेव प्रथममुजयन्ति ^१ यथोपपादमितरान्समुज्जीयोत्तरवेद्याः
५ सःसादयन्ति ^१ तदेतः षोडशिनः सह सःसादयन्त्येनमुप-
तिष्ठते ॥ २ ॥

यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि
विश्वा । प्रजापतिः प्रजया संविदानस्त्रीणि ज्योतीःषि सचते
स षोडशी ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विजः । इन्द्रो नाम श्रुतो गणे ॥
१० प्र ते महे विदये शःषिषः हरौ । य ऋत्विजः प्र ते वने ।
वनुषो हर्यतं मदम् ॥ इन्द्रो नाम दतं न यः । हरिभिश्चाह
सेचते । श्रुतो गण आ ला विशन्तु । हरिर्वर्षसं गिर इत्यथाप
उपस्पृश्व बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा समया-
विधिते सूर्यं हिरण्येन षोडशिनं सोचमुपाकरोति ^१ पुरस्ता-
१५ त्रत्यञ्जमरुणपिशङ्गमथं धारयन्ति श्यामं वा ^१ हिरण्यं संप्र-
दाय सुवते ^१ ॥ ३ ॥

होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्यु-
रभ्येनमाह्वयते होता ^१ प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः ^१ शःसति ^१ प्रति-
गृणात्यथ यत्र होतुरभिजानात्या ला वहन्तु हरय इति
१० तदुभयतोमोदं ^१ प्रतिगृणात्योथा मोद इव मदे मदा मोद

इवोमयेत्यथ^१ यत्र होतुरभिजानाति प्रथ वस्त्रिष्टुभमिति
 तन्प्रसिद्धमुक्त्यं^२ प्रतिगौर्यं प्राडेत्योद्यच्छत एतः^३ षोडशिनं
 यदमनूद्यच्छन्ते चमसानयात्रावयत्यो आवथास्तु औषदुक्यशा
 यत्र सोमानामिति^४ वषट्कृते^५ षोडशिनं जुहोतीन्द्राधिपते
 ऽधिपतिस्त्वं देवानामस्यधिपतिं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु^६
 कुर्विति^७ वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^८ तथैव दिर्दिः सर्वाः^९
 यमसाञ्जुहोत्यप भवैः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभव इन्द्रेण षोड-
 शिना पीतस्येति^{१०} तस्य^{११} व्युदितो^{१२} भवो^{१३} यजमानवगो हि^{१४}
 यजमानस्य होदवगो होतुस्तोषु चेदध्वर्यवे प्रतूयातां वषट्कर्तुमंच
 इत्येव त्रूयात्तयात्मानं भवाभान्तरेति^{१५} तस्य भवः ॥ ४ ॥^{१६}

इन्द्रस्य समाद्वरणस्य राजा तौ ते भवं चक्रतुरय एतम् ।
 तयोरनु भवं भवयामि वाग् जुषाणा सोमस्य दृष्यतु तस्य त
 इन्द्रेण षोडशिना पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भवया-
 मौति^१ निर्णिच्य पाचं प्रयच्छत्यैतमरणपिशङ्गमशं ददाति

१ The pratigara thus only in the Vivaraṅga; all the MSS. (exc. only M, which has the first time also मोद इव) and Keś. read मोदैव i.e.o. मोद इव ।

२ सत् only found in MDUBe 12.

३ Thus M Tr Be 12 Be UD Keś.; वषट्कृतानुवषट्कृते HB.

४ Thus MDH (= विविधनुक्तः) ; तस्याव्युदितो the other MSS.

५ Thus Be 12 HDU Keś.; च Be B; om. M Tr.

६ Thus M (writing : भवाभि.) ; भवमन्तरेति Be 12; भवाभितरेति H Tr; भवाभितरेति U; भवाभितरे Be; भवान्तरे B; D om. this passage.

श्यामं वा ' होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथा-
चमसं चमसादित्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुयन्ते ' नाप्याच-
यन्ति चमसात्सर्वमन्वा ' मार्जयन्ते ' ऽथ संप्रैषमाह प्रतिप्रक्ष्वात-
रागयणवृत्तीयं शुद्धवृत्तीयानि जाघनीः पृषदाज्यं गोपाथाग्री-
१ दाशिनं ते द्विकपालः शुद्धमण्यपररात्रे ' ऽस्त्विति ' यथासंप्रैषं
तौ कुर्वतो ' ऽथ विनिःसृत्य रात्रये प्रसर्पन्ति ' संप्रक्ष्वात्वि-
दिताध्वर्युः प्राङायचाह ॥ ५ ॥

होतृचमसमनूचयध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेति ' होतृचमस-
मेव प्रथममुचयन्ति यथोपपादमितरात्समुच्चैषोत्तरवेद्याः
१० सः पादयन्त्येषां उपस्पृश्या बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्-
द्रुत्वा श्लोचमुपाकरोति ' स्तुवते ' होच एषोत्तमेति प्राङ्-
होतुः कालात्पराङ्मावर्तते ' ध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्या-
ङ्गयते ' ध्वर्युः ' अङ्गयति ' प्रतिगृणोति ' प्रसिद्धमुच्यं प्रतिगौर्यं
प्राङेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनूचयध्वमुचेतः चमसान्वाश्राव-
१५ यथो आवयास्तु औषधुक्कशा यज सोमानामिति ' वषट्कृता-
नुवषट्कृते दिर्जुहोति ' तथैव दिर्दिः सर्वाः शुभमसाञ्जुक्त्या भक्षैः
प्रत्यङ् आद्रवन्त्यनुसवनभव इन्द्रेण पीतस्येति ' होतृचमस-
मेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसादित्व म

१ M here and infra •भक्ष्या ।

१ Thus HB Tr Be and op. Karmānta ; शुद्धमण्यपर० U ; शुद्धमण्यपर०
M Be 12 D, Keś.

इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते । नाप्याययन्ति चमसान् सर्वभक्षामार्जयन्ते । इय प्राङ्गयन्नाह ॥ ६ ॥

मैत्रावरुणस्य चमसमनूजयध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेति । मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरान् समुज्जीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्याप उपस्पृश्व बर्हिषी आदाय वाचं यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । मैत्रावरुणायैषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कालात्पराङ्गवर्तते । ध्वयुर्भेनमाकृत्यते मैत्रावरुणः । प्रत्याकृत्यते । ध्वयुः । ग्रथति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धसुवयं प्रतिगौर्यं प्राङ्गत्योद्यच्छत एतं मैत्रावरुणचमसमनूजयच्छन्ते चमसान् पाश्रावयत्यो आवयास्तु औष-
 दुक्थया यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते दिङ्मुहोति । तथैव दिदिः सर्वाः शुभमाञ्जुक्त्यय भवैः प्रत्यङ् आद्रवन्त्यनु-
 सवनभक्ष इन्नेण पीतस्येति । मैत्रावरुणचमसमेवैते चयः समुप-
 ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान् चिन्व म इत्यात्मानं प्रत्य-
 भिष्टुगन्ते । नाप्याययन्ति चमसान् सर्वभक्षामार्जयन्ते । इयाह
 प्रतिप्रस्थातश्चमसगणौ ते प्रचरेति । तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाता
 प्राङ्गयन्नाह ॥ ७ ॥

ब्राह्मणाच्छमिनश्चमसमनूजयध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेति । ब्राह्मणाच्छमिचमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरान् समुज्जीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्याप उपस्पृश्व बर्हिषी
 आदाय वाचं यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते ।
 ब्राह्मणाच्छमिन एषोत्तमेति प्राङ्ब्राह्मणाच्छमिनः काला-

- त्पराङ्गवर्तते प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाङ्गयते ब्राह्मणाच्छ्रुषी ।
 प्रत्याङ्गयते प्रतिप्रस्थाता । श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्ध-
 मुक्त्यं प्रतिगौर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं ब्राह्मणाच्छ्रुसिचमम-
 मनुद्यच्छन्ते चमसानयाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्यशा यज
 ५ सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति । तथैव दिर्दिः
 सर्वाःश्चमसाञ्जुक्त्यय भवैः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभव इन्द्रेण
 पीतस्येति । ब्राह्मणाच्छ्रुसिचममेवैते चयः समुपह्वय भव-
 यन्ति । यथाचमसं चमसान्हित्व न इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 मृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभवा मार्जयन्ते । इय
 १० प्राङायन्नाह ॥ ८ ॥

- अच्छावाकस्य चमसमनुजयध्वमुज्जेतः सोमं प्रभावयेत्यच्छा-
 वाकचमसमेव प्रथममुज्जयन्ति । यथोपपादमितरात्ममुज्जीयो-
 न्तरवेद्याः सःसादयन्त्ययाप उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचं-
 यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोममुपाकरोति । सुवते । अच्छावाकायै-
 १५ योत्तमेति प्राङरच्छावाकस्य काष्ठात्पराङ्गवर्तते प्रतिप्रस्था-
 ताभ्येनमाङ्गयते अच्छावाकः । प्रत्याङ्गयते प्रतिप्रस्थाता ।
 श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगौर्यं प्राङेत्यो-
 द्यच्छत एतमच्छावाकचमसमनुद्यच्छन्ते चमसानयाश्रावयत्यो
 आवयास्तु औषडुक्यशा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवष-
 २० ट्कृते दिर्जुहोति । तथैव दिर्दिः सर्वाःश्चमसाञ्जुक्त्यय भवैः
 प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभव इन्द्रेण पीतस्येत्यच्छावाकचमस-
 मेवैते चयः समुपह्वय भवयन्ति । यथाचमसं चमसान्हित्व न

इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
यन्ते^२ होवे प्रथमः सुवते ऽथ मैत्रावरुणायाथ ब्राह्मणा-
च्छस्त्रिने ऽथाच्छावाकायाध्वर्युः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्याः^३ सर्व ऐन्द्रा^४ ग्रहाश्चमसगणा^५ भव-
न्तीति^६ न्वा^७ अयं^८ प्रथमस्तुःपर्यायः^९ संतिष्ठत^{१०} एवमेव
द्वितीयः संतिष्ठत^{११} एवं तृतीयो^{१२} मध्यमेन पर्यायेण ग्रिन्त्यवन्त
इव चरन्त्यथ विनिःसृप्य रायंतराय संधये प्रसर्पन्ति^{१३} ॥ ६ ॥

संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युः प्राङ्गयन्नाह होतुश्चमसमनूचयध्व-
मुजेतः सर्वंश्च एव राजानमुचय मातिरीरिच इति^{१४} होह-
चमसमेव प्रथममुचयन्ति^{१५} यथोपपादमितरान्सर्वंश्च एव
राजानः^{१६} अमुञ्जीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्ति^{१७} तदेतमाश्विन-
मुपस्त्रीणांभिवारितः^{१८} वह सःसादयन्त्यथाप^{१९} उपसृष्ट्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोचमुपाकरोति^{२०} सुवते^{२१}
होच एषोत्तमेति प्राङ्गोतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
माङ्गयते होता^{२२} प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः^{२३} शःसति^{२४} प्रतिष्ठणाया^{२५} ॥

१ Thus Be 12, M (the last however अयचा°); HTr DU om.
यचा; Be B चमसगणाभ्यां प्रचरति i. s. o. सर्व ... भवन्तीति न्वा ।

२ भवन्तीतीत्या अयं M; भवन्तीतीत्यायं U; the other MSS. om. इति न्वा
or न्वा alone.

३ अतुपर्यायः M.

४ Thus Tr; तदेतदाश्वि° all the other MSS.; after आश्विनम् some
of the MSS. have पुरोडासम् here and *infra* (p. 291, 4 and 6).

५ Thus MTr Be DHU; सः om. Be 12 B.

- महाहनाच्छते^१ परःसहस्रमाश्विनं भवतीति ब्राह्मणं^२
 प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्थं प्राजायन्नाहश्विभ्यां तिरोअङ्गियानाः
 सोमानामनुब्रूहीति^३ प्राङेत्योद्यच्छत एतः होतृचमसमनुद्य-
 च्छन्त आश्विनमुपोद्यच्छन्ते चमसानयाश्रावयत्यो आवयामु
 २ औषडश्विभ्यां तिरोअङ्गियान्सोमान्प्रस्थितान्प्रेथेति^४ वषट्कृते
 जुहोति^५ तदेतमाश्विनमुपस्तीर्णाभिघारितः सह जुहति^६
 वषट्कृतानुवषट्कृते द्विजुहोति^७ तथैव द्विर्द्विः सर्वाःश्चमसाङ्कु-
 त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षो ऽश्विभ्यां पीतथेति^८
 तस्य भक्षः सर्वगणस्य ते सर्वगणाश्विभ्यां पीतस्य तिरोअङ्गि-
 १० यस्य सोमस्य सुषुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^९
 होतृचमसमेवैते वयः समुपह्वय भक्षयन्ति^{१०} यथाचमसं चम-
 सान्द्विष्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिसृजन्ते^{११} नाप्याययन्ति चमसा-
 न्सर्वभक्षा मार्जयन्ते^{१२} ऽयं संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टरूपसीद ब्रह्मन्प्रस्थास्वामः समिधमाधायाग्नीदग्नी-
 १२ न्सकृत्सकृत्संस्मृत्वाहरन्तेतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराः स्नानरेण
 होतारं निवपत्युपसीदत्युपयष्टा गृदत्ततीयैरचैतानि गृद-
 त्ततीयान्येकादशधा कृतोपयष्टोपयजति^{१३} समानमत ऊर्ध्वः^{१४}
 संतिष्ठते ऽतिराचः^{१५} ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

१ Thus HD; महोहना० Tr; महानवा० M; महावावा० Be 12 B;
 महानावा० U; महानावावा० Be; my copy of the vivarapa (Burnell
 MSS.) reads: आहवाहनात्, the words are explained thus: आहदि-
 स्यह आतपो भवति तावत्।

२ तदेतदा० all the MSS. exc. Tr.

एकादशिनौ करिष्यन्पूपाङ्गतिः५ ऊवाय तां दिशमेति
यत्र त्रयोदश यूपान्वेत्सन्नन्यते१ तानुपश्रयद्वादशान्याङ्गीवत-
त्रयोदशाञ्चिन्वावाहयत्या१ वा हारयत्योच्च निस्तिष्ठत्यवतच-
णानामेव स्वरून्कुरुते१ ऽयास्यैषा पूर्वद्युरेव रथाक्षेणैकादशधा
वेदिर्विमिता भवति१ स यचाग्निष्ठस्य यूपवटं परिलिखति ५
तदेतः५ रथाक्षं याचति१ तेन दक्षिणतो१ मिमीत उपरसंमितं
यूपवटं परिलिखत्यथोदङ् मिमीत उपरसंमितमेव यूपवटं
परिलिखति१ स एवमेव दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपवटान्परि-
लिखति१ तद्वैतदेकं१ उपवसयीय एवाहन्तेतान्पूपापुच्छयन्ति५
यजमानो वा अग्निष्ठो ऽङ्गानामितरे१ रूपमिति१ वदन्तः१ स १०

१ ऽदशाङ्गिः H only. — ऽजिन्वावाहयत्या HU; जिन्वावाहयत्या MB Be Ms Msc (the latter : ताञ्जिन्वा मनुष्यैरयस्य आवाहयति विहारसमीपे प्राप-
यति । आ वा हारयति ... शकटादिना आहारयति वा). Probably this is
the true reading and accordingly also IV. 1 (vol. I, p. 108, 12 ;
in the note read Ekādaśinī-Sūtra i.s.o. Aptoryāma-Sūtra) should
be corrected.

५ Thus MU Be; सचङ्गः the other MSS.

१ दक्षिणा MU.

१ Thus Be U Msc; तदेकदेक B; तदोत्तरेक M; तदोत्तैरेक H ;
तथैतदेक Ms; cp. *supra* p. 261, 14; 263, 1.

५ ऽवेनाम् om. M.

१ Thus M Be Ms Msc; the other MSS. (U is def.) seem to
point to another reading : ऽङ्गानौतरे यूपे रति ।

यदेनं तचानुच्छ्रयन्तं ब्रूयाद्वाङ्मो^१ न्वा^२ अयं यजमानो भविष्य-
तीति तथा हैव स्यात्तदु वा आऊर्ध्वदिमे^३ यूपो अपग्रवः
शूलीभूतास्तिष्ठेयुर्ध्वज्जवास्तुरूपमिव स्याच्चज्जवेग्रममिव^४ श्वो भूत
एवाहन्त्येतान्पुनानुच्छ्रयेदिति^५ ताङ्मो भूत एवोच्छ्रयन्त्यग्निष्ठ
५ एकादशिनौरग्रनाः^६ परिवीय वासयन्ति^७ ॥ ११ ॥

समानं कर्माश्विनाद्वाहादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रशना
आदाय यूपमभ्यैति^८ तदेते यूपाः प्रचालिताः प्रपन्नाः
संपन्नचषालाः प्रागवटेभ्य उपशेरते^९ स्वर्वन्तमग्निष्ठमुत्सृज्य
तस्मादक्षिणमेव पूर्वमुपस्थावानमुच्छ्रयत्यथोत्तरः^{१०} स एवमेव
१० दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपानुच्छ्रयत्यथ वै भवत्युपरसंमितां
मिनुयात्पितृलोककामस्येति समा उपरेषु भवन्ति^{११} रशन-
संमितां मनुष्यलोककामस्येति समा रशनासु भवन्ति^{१२} चषाल-
संमितामिन्द्रियकामस्येति समाश्चषालेषु भवन्ति^{१३} सर्वान्समा-
ग्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समाग्रतिष्ठाकामस्य करोति^{१४} ये चथो
१५ मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति तान्समान्यशुकामस्य करोति^{१५}

१ Thus M; *द्वागोमान्वा, द्वागान्वा, द्वागोमान्वा the other MSS;
*द्वागोवा Ms.

२ यदिमे M Bhav.; यदिमि Be; यदौमे the other MSS.

३ Thus conjecturally; ऐकादशिनः (or नौ ?) M; एकादशिनः the
other MSS.; एकादशः Ms and Msc. Op. Ap. XIV. 5. 12.

४ यूपानः M Be; यूपमः the other MSS., also Ms and Msc.

व्यतिषजेदितरानिति व्यतिषजति ' स एवमेव ' दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ धूपाग्न्यतिषजति ' ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुक्तः स्यादिति गर्तमिति
तस्य मिनुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ इमौचाऽसमित्युत्तरार्धमथ
वर्षिष्ठं भिनोति दक्षिणार्धं इमौचाऽसमेषा वै गर्तमिच्छस्यैवं १
भिनोति ताज्वप्रमौयत इति ब्राह्मणं ' दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
मिनुयात्सुवर्गकामस्याथ इमौचाऽसमिति दक्षिणार्धमथ वर्षिष्ठं
भिनोत्युत्तरार्धं इमौचाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्टा इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्पूषे दे रश्मने परिव्ययति तस्मादेको दे जाये विन्दते ' १०
यन्नैका रश्मनां द्यौर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका दौ पतौ
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्थस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य व्यतिषजेदित्युपान्ते तस्य व्यतिषजति ' स्थेवास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ' पुमानेवास्य १५
जायत इति ब्राह्मणमथैतमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति तूष्णीः ' १
सर्वन्तान्युपातुत्सृज्याग्नेयमेवाग्निष्ठ उपाकरोति ॥ १३ ॥

मारुतमुत्तरे शौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे बार्हस्पत्यं
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तर ऐन्द्रं दक्षिणे मारुतमुत्तर ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे सावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ' इथ वै भवति यदि १०

- कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 न्नित्येन्द्रस्य लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मयं^२ वै भवति^३ यदि कामयेत प्रजा सुक्षेयुरिति पशुन्यति-
 ५ षजेदिति^४ पशून्नेवात्र^५ व्यतिषजति^६ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमयं वै भवति यदभिवाहतो ऽपां वारुणमालभेत
 प्रजा वरुणो गृहीयाद्^७ क्षिणत उदञ्चमालभते ऽपवाहतो ऽपां
 प्रजानामवरुणयहायेति ब्राह्मणमयैतस्मिन्नुपशये मनसैव यं देष्टु
 तमुपाकरोति^८ यद्यु वै न देष्टारुक्षते पशुरित्यनुदिशति^९
 १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनां पञ्च
 दक्षिणार्धान्यशूनुपक्रम्यैव स्थापयित्वा दावुपातिनीयायेतरै-
 र्व्यतिषजत्यप^{१०} पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^{११} तेषां
 वारुण उत्तरार्धो भवत्याग्नेय उपचारत^{१२} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणौभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनु-
 १५ पूर्वमव्यतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{१३} तद्गुधा संतिष्ठते^{१४} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाय पाज्जीवतेन
 प्रचरतीति^{१५} स यचैकादशिन्या अनुवन्ध्यसेष्टं^{१६} वपया भव-
 त्यनिष्टं वशया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याऽ

१ अथ वै भ० om. Be BU.

२ एव om MH Ms.

३ वचस्ते० MH.

सम्यजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तृष्णीं
चतुर्थं^२ पूर्वं परिपाहं परिगृह्णाति^३ करणं जपत्युद्धन्युद्धता-
दाग्नीप्रस्निर्हरति^४ यदाग्नीप्रस्निर्हरत्यचायेण^५ गार्हपत्यं पान्नी-
वतस्य यूपावटं परिलिखति^६ समानं कर्मा सुचाऽऽमादना-
त्सादयित्वा सुचो ऽयेण गार्हपत्यं पान्नीवतमुच्छ्रित्य तस्मिन्-
स्ताड् साण्डमजं पशुमुपाकरोति^७ तं पर्यग्निकृतमुत्सृज्याज्येन
सऽक्षां करोत्यथ चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपाऽ-
श्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्रव्याह तष्टारमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चै-
र्विषद्वृते जुहोतीति नु वपायाः प्रतिचरति^८ चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आह तद् इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैः^९ ॥ १५ ॥ १०

अत्याक्रम्याश्रव्याह तष्टारमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति^{१०} चतुर एवाज्यस्य
गृह्णान आहाग्रय इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्रव्याहाग्नि-
मित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वां
आऊतीर्जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य स्निष्टकृतः प्रतिचरति^{११}
चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपाऽश्वनुब्रूहीत्युच्चै-
रत्याक्रम्याश्रव्याह तष्टारमित्युपाऽश्व यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
तीति नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिग्गो जुहोति^{१२} षषदाज्येन
वनस्पतिमाज्यस्य स्निष्टकृतमाज्यस्येडामवधति^{१३} षषदाज्येनानू-

१ यदाग्निप्रस्निर्हरति found in MUH only.

२ पश्य om. Ms.

याजान्यजति^१ सो ऽचैव पत्नीः संयाज्याचैव समिष्टयजूंषि^२
जुहोति^३ संतिष्ठते पत्नीवतः^४ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

अथ वै भवति यो ऽग्न्याधेयेन नध्नीति स पुनराधेयमा-
धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नध्नीति स पुनश्चितिं चिनुत इत्यग्निं
१ चित्वा ज्ञानानो दादशेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीश्वतसो
लोकंप्रणाः^५ स यच्च^६ होत्तरवेदिर्थाधारितोपन्तुप्रसंभारा^७
भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^८ गृह्णीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो
नो अग्निरिति^९ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति^{१०} श्वेतमश्वमभिमृश्याष्टौ याजुषीरुपदधाति येनर्षय-
१० स्तपसा सत्तमासतेति^{११} चतस्रो लोकंप्रणा लोकं प्रण किद्रं
प्रणेत्यथ चित्कृष्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्दि विदा-
नित्याग्नेय्या गायत्रियैतां चित्तिमभिमृशश्च दाभ्यामवद्रवति वाक्म
आसग्प्राणदा इति^{१२} तायते पशुवन्धो वाग्निष्टोमो वा^{१३} स
प्रश्नातः संतिष्ठते^{१४} ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

१५ 'जर्वरो गृहपतिर्धृतराष्ट्र ऐरावतो ब्रह्मा दत्तस्त्रापसो होता
पृथुश्रवा दूरेश्रवा^{१५} उद्गाता ग्वावस्त्राजगावश्च^{१६} प्रस्तोत्रप्रति-

१ • हयजुर् MH.

२ Thus M; नवेद्योत्त• D; यथाद्योत्त• the other MSS.

३ Thus M Be B U; •अनघिं or •अनघिं Be 7 D.

४ On the following cp. Bandh. grhs. III, adhy. 10 and Pañc
br. XXV, 15.

५ Found in M only.

६ Thus M; याव• or गाय• the other MSS.

हर्तारौ श्रितिष्ठो मैचावरुणस्तवको वैशालेयो ब्राह्मणाच्छ-
 सुपरीतिस्तार्क्ष्यः^१ सदस्यः शिखातिशिखौ नेष्टापोतारावरुणो^२
 ऽह्नो^३ ऽष्वाकश्चक्रपिशङ्गावाग्नीभावाजिरो^४ माहेयः सुब्रह्मण्यो
 ऽवुदो पावस्तुत्साण्ड उन्नेता पशुको^५ ध्रुवगोपः कौतुस्तावध्वर्यु^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चैते वै सर्पाणां राजानश्च राज- ५
 पुचाश्च खाण्डवे प्रस्थे सत्तमासत पुरुषरूपेण विषकामास्तेषां
 दशस्तोमान्यन्यान्वाहान्यासन्दादशस्तोमान्यन्यान्वाचीयन्ति^७ च^८
 स यद्दशदशेति तस्मात्सर्पा दशशुका दशशुवीर्यास्तदेत-
 ल्लोक्य^९ पौवीषं पशव्यं सप्तं^{१०} य एतदुपयन्ति नैतात्सर्पा
 हिश्यन्ति^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥ १०

तपो ऋषपतिरिरा पत्नी ब्रह्मैव ब्रह्मा मृत्युः होतामृत-
 मुद्गाता भूतं भविष्यच्च प्रसोढप्रतिहर्तारारुतं मैचावरुण स्तवः
 सदस्य आर्तवा उपगातारस्तेजो ब्राह्मणाच्छसौ यशो ऽष्वा-

१ Thus (उपरीतिम्) M; अपरितिम् Be; अपरितीम् U; अपरम् Be 7 D; अपरितीर्षम् B.

२ Uncertain; •वरुणोद्गा M; •वरुणाक्षौ Be Be 7; वरुणाक्षौ BUD; the Pañc. br. has अवरुण आट्यः ।

३ Thus M; •चक्रपिशं Be 7 D; •चक्रपिशं चाग्नीभोजिरो B Be U.

४ Thus M; उन्नेतापशुको Be (thus also the MSS. of the Grhya); •पशुकोपो Be 7 BUD.

५ Thus M; कौतुस्ताव BU; कौत्ताव Be; कौचस्ताव Be 7 D.

६ •नान्यासन्दा ... नान्यान्य om. M.

७ Thus M; दशवीषा Be; दंशवीषा U; दंशवीषा B; in Be 7 the whole passage is left out.

वाकस्त्रिषिष्टापचितिश्च नेष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्कु-
ब्रह्मण्यो भगो यावस्तुदूर्गजेता वक्षः^१ ध्रुवगोपो^२ मनो ऽध्वर्यु-
श्चतुः प्रतिप्रस्थाता सेदिश्याग्रनथा^३ चेन्नवाहौ दिष्टिर्विशास्ता^४
मृत्युः प्रमितै^५ ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासां चक्रिरे ।

५ तेषां ऋतं समा दीक्षा आसञ्कृतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
स्तद्देवाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासत सहस्रसमं
प्रसुतेन यन्तः । ततो मिषदमिषत्संवभूव ततो ह जज्ञे
भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैवाव^६ ते^७ तदीयुस्तदेतद्दृढमयनं^८
प्रजननं^९ यदग्निष्टोमाः^१ ॥ १६ ॥ षष्ठः ॥

१० कुण्डपायिनामयनेनैयन्तो दीचन्ते^१ पञ्च सर्वतो धुरा-
ल्लेषामियमेव प्रज्ञाता संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्मारम्भणीया-
दारम्भणीयेनेहैन्द्रं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता दृष्णीं
वाय वसतीवरौः परिहृत्याविशिष्य^३ पयांस्तुपवसन्त्य^४ ओ
भूत आमावास्थेन हविषा यजन्ते^५ तेन यन्त्यष्टाविश्रुति-

१ Thus M; वनंभू. U; वनभू. Be B; यनदृ. Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; सेदौश्याग्रनथा Be; सेदिश्याग्रनथा B.

३ चित्रिर् i.s.o. दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18. 4.

४ Thus M (reading only तदिपु. i.s.o. तदीपु.); •मैर्वावजेतविदिस्तदे.
Be; •मैर्वावजेतविदिस्तदे. BU. •मैर्वावज्जनेभिरिदुस्तदे. D; •मैर्वावज्जनेभिरिदुस्तदे.
Be 7.

५ Uncertain; प्रजन M; प्रजनि all the other MSS.

६ Thus corrected with some hesitation; cp. Karmānta-Sūtra
III. 25; पयांहृत्य पयांसि विशिष्य M, but all the other MSS. पयांहृत्य-
विशिष्य पयांसु. ।

रहानि^१ प्रायणीयारम्भणीयौ^२ स मासः^३ पौर्णमासहवि-
 भिर्यन्ति मासं^४ वैश्वदेवहविभिर्यन्ति^५ मासं^६ वरुणप्रघास-
 हविभिर्यन्ति मासः^७ साकमेधहविभिर्यन्ति मासः^८
 शुनासौरौयहविभिर्यन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजिच्चयः^९ परः-
 सामानः^{१०} स मासो^{११} वैषुवतं^{१२} त्रयो ऽर्वाक्षामानो^{१३} ऽथ^{१४}
 विश्वजित्यस्त्रिंशेन^{१५} यन्ति मासं^{१६} चिण्वेन यन्ति मासमेक-
 विंशेन यन्ति मासः^{१७} सप्तदशेन यन्ति मासं^{१८} पञ्चदशेन
 यन्ति मासं^{१९} विहृता यन्ति द्वादशाहानि^{२०} गोश्रायुषी^{२१}
 तानि चतुर्दश^{२२} चत्वार्युर्ध्वं वैषुवताक्षान्यष्टादश^{२३} दशरात्रो
 महाव्रतं चातिरात्रश्च^{२४} स मासः^{२५} ॥ २० ॥ १०

अथेषां कुण्डानि^१ ते यत्सर्व एव त्रिवेदसो^२ भवन्ति
 तदेषां कुण्डमथ यदन्योऽन्यमनुपरिसर्पे^३ याजयन्ति तदेषां
 कुण्डमथ यदत्सरुक्मैश्चमसैर्भञ्जयन्ति^४ तदेषां कुण्डं^५ तेषां य
 एव ब्रह्मा स एव^६ ब्राह्मणाच्छस्त्री स पोताथ यो होता स
 एव भैवावरुणः सो ऽच्छावाको^७ ऽथ य उद्गाता स एव^८

१ Thus MB Be; Be 7 D present here a lacuna of two akṣaras.

२ UBD here and *infra* each time यजन्ति i.e.o. यन्ति ।

३ षड्विंशतिः i.e.o. षड्विंशतिः M.

४ After विश्वजित् Be ins. मासं ।

५ Thus M; वेदसौ the other MSS.

६ Thus M; परि om. all the other MSS.

७ यत्सरुक्मैः M.

८ एव om. all exc. M.

प्रक्षोता स प्रतिहर्तीयो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाय
 य आग्नीध्रः स एव यावन्तुसु^१ सुव्रह्मण्यः स उन्नेतो^२थोपनिषदो^३
 ऽग्निश्चतुर्होता^४ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्होता प्रजापतिः सप्त-
 होतासावादित्यो नवहोतै^५ता वै देवता एतेनायनेनाय^६स्ततो
 ५ वै ता आर्ध्वन्मुखी^७ लोकायन्त्य^८ एवं विद्वांस एतेनायनेन
 यन्तुध्रुवन्तेव सुवर्गं^९ लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैथन्तो दीक्षन्ते^१ तेषामियमेव प्रजाता
 संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्मा पृष्ठ्यात्पृष्ठहात्पृष्ठ्येन षडहेनेष्टैर्द्वं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णौ^३ वाय वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^४ पथा^५स्सुपवसन्त्यथ प्रातरहस्तृक्य^६ ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमालभन्ते^७ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते ऽग्नये वसुमते पुरोडाशो ऽष्टाकपालो^८ माध्यंदिन
 इन्द्राय मरुतते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्तैन्द्र^९
 सांनाय्य^{१०} सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते^{११} ऽचैतदैन्द्र^{१२} सांनाय्य^{१३}
 १५ समुपह्वय भक्षयन्त्यापराजे वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चरुं^{१४} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रभृतौभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS. exc. M ins. एष ।

२ Thus M Be 7; •निषदग्निः Be B U; •निषदोग्निः D.

३ सर्वे all.

४ सुवर्गं M; सर्वं the other MSS.

५ परिहृत्यविः MSS., cp. *supra* p. 209, n. 6.

६ चरुं om. Be 7 D.

मय^१ पशुना चरति मनोताप्रमृतिनेडान्तेनाथानूयाजैश्चरित्वा
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ पत्नीः संयाज्य प्राङ्तेत्य ध्रुवा-
 मायाज्य वसन्तीवरीः परिहृत्य पथाऽभि विप्रिष्योपवसन्त्यथ
 शो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^२ त एवमेवैतेन^३ यन्तो^४ मासिमास्तु-
 त्मृजन्तः पञ्च ज्योतीः^५ स्मृजन्त्ययामुत आवृत्ताः^६ सतुरश्च^७ त्रय-
 स्त्रिंशत्तोमानुस्मृजन्त्येकं^८ च ज्योतिर^९थ शो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^{१०} ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनैयन्तो^१ दौचन्ते^२ तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 ग्निदौचा^३ समानं कर्मां संनिवापात्प्रसिद्धः संनिवापो^४ ऽथ
 प्रायणीयेन चरति^५ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति^६ पदेन
 चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्धातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथैतां
 पञ्चहविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
 वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चहं वैष्णवं चिकपालमिति^७
 तथा सहदेवेद्वा नाद्रियेरन्नित्येक आङ्गरेतयैवाहरहः संवत्सरं
 यजेरन्नित्येके^८ प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^९ षष्ठे ऽहन्सर्वैर-
 न्वहमेकैकया^{१०} प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आङ्गस्तु

१. ० प्रमृतीभ्यां MD Be 7; ० प्रमृतिभ्यां Be BU.

२. Thus M; सवनेषोचन्तो Be BU; सवन्तोत्यन्तो Be 7 D.

३. च om. M.

४. Thus M; त्रयस्त्रिंशत्सो the other MSS.

५. ताप. all exc. M.

६. चन्वाचर्वै. M.

वा आह^१ रुद्रो वा एष यदग्निः^२ । स एतर्हि जातो यर्हि सर्व-
क्षितः^३ । स यथा वत्सो जात स्नानं प्रेषत्येवं वा एष एतर्हि
भागधेयं प्रेषति^४ । संवत्सर उवेवास्यातो भागधेयं^५ । नैतस्याग्नां
चनेयादित्युत्तमे^६ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम् ॥ २३ ॥

- ५ अथातो ऽहरहश्चयनस्यैव मौमा^७श्शा^८ । सद्यश्चितिं निस्तिष्ठ-
न्त्यय लोकंष्टणा इष्टका उपदधन्नाममेति^९ । मासि तथादेवतं
कुरुते^{१०} । द्वितीये मासे पुरीषचितिः^{११} । सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्त्यय
मुष्टिनो ऽनु प्रकारं^{१२} मासमेति^{१३} । मासि तथादेवतं कुरुते^{१४} । तृतीये
मासे वण्डचितिश्चतुर्थे^{१५} मासे पुरीषचितिः^{१६} । पञ्चमे मासे
१० मध्यमा चितिः^{१७} । षष्ठे मासे पुरीषचितिः^{१८} । सप्तमे मासे वण्ड-
चितिरष्टमे^{१९} मासे पुरीषचितिर्नवमे मासे सप्त स्कन्धा उप-
दधात्या नचचेष्टकाभ्यो^{२०} । दशमे मासे^{२१} पुरीषचितिरेकादशे
मासे^{२२} संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्षोद्दीदशस्य^{२३}

१ आह all exc. M.

२ My conjecture ; between •ग्नां and नैया• M has a blank of one akṣara ; all the other MSS. •ग्नाञ्जनेया• ।

३ Thus Be BU ; मुष्टिनानुप्र• M Be 7 D.

४ Thus M ; (मासे)ऽन्यर्द्धदचितिः Be ; न्यर्द्धदचितिः the other MSS. I am not sure about the meaning of वण्ड ; it occurs repeatedly *infra* and once in the Karmānta. Perhaps वण्ड “without the tail (of the Agni).”

५ Thus M ; इदं the other MSS.

६ मासि all exc. M.

७ Thus M D U ; विकर्षोद्दी• B Be 7 ; विकर्षोद्दी• Be.

मासस्याष्टाविंशतिरहानि पुरीषमेकान्नविंशे शतरुद्रीयः^१
 यो भूते वसोधारा^२ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्ठान्मासमित्याचचते^३ मासस्य प्रथमे ऽहन्सद्य-
 क्षितिं निक्षिपन्ति सतथादेवतः^४ समुददोहसं^५ मासं प्रव-
 र्गोपसङ्गां यन्ति^६ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^७ सद्यक्षितिं निक्षिपन्ति सतथादेवतः समुददोहसं^८
 द्वितीयं मासं प्रवर्गोपसङ्गां यन्ति^९ तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्षष्ठचितिस्तुर्थस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{१०} पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्मध्यमा चितिः^{११} षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{१२} सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्षष्ठ-
 चितिरष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्सप्त स्कन्धा उपदधात्या नचचेष्टकाभ्यो^{१३} दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्संवच्च प्रचेतास्येत्येता उपदधात्या विकर्षेर्द्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकान्नविंशे शतरुद्रीयः^{१४} यो भूते^{१५}
 वसोधारा^{१६} ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचचते^{१७} मासं प्रवर्गोपसङ्गां यन्ति^{१८}

१ Thus all, not °देवताः; also *infra*.

२ Be 7 BU *ins.* द्वितीयं ।

३ *om.* B.

४ The whole passage from ऽहन्षष्ठ up to मासस्योत्तमे (p. 305, 4) left out by all *exc.* M.

मासस्योत्तमे ऽहन्मद्यक्षितिं निक्षिपन्ति सतथादेवतः ससूद-
 दोहसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्ग्यापसद्वां यन्ति^२ द्वितीयस्य
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^३ सद्यक्षितिं निक्षिपन्ति सतथा-
 देवतः ससूददोहसं^४ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचिति-
 ५ सतुर्थस्य^५ मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^६ पञ्चमस्य मासस्यो-
 त्तमे ऽहन्मध्यमा चितिः^७ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^८ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचितिरष्टमस्य^९
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्सप्त-
 स्कन्धा उपदधात्या नचचेष्टकाभ्यो^{१०} दशमस्य मासस्योत्तमे
 १० ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽहन्संयच्च प्रचेता-
 स्येत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादशस्य^{११} मासस्याष्टाविंशे
 ऽहन्पुरीषमेकादशचिंशे^{१२} शतद्वितीयः^{१३} श्वो भूते वसोधारा^{१४} ॥
 २६ ॥

अथात उत्थानानामेव मौमाः^{१५} वाभिजितेहोत्तिष्ठेयुरित्येत-
 १५ द्वाह्वाणसंपञ्चमपि वाभिजितेहोत्तिष्ठेयुः^{१६} सवनेष्टिं^{१७} निर्वपन्त्या-
 ग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7; चन्द० B; चन्द० Be.

२ Thus M Be 7; चन्द०चि० B; चन्द०चि० Be.

३ Thus M; the other MSS. as *supra* (p. 303, 13).

४ विष्टे Be 7 D.

५ Thus MU; •होत्तिष्ठेयुः B Be; •होत्तिष्ठेयुः D; •होत्तिष्ठेयुः Be 7.

६ Thus M Be BU; निर्वपन्त्या० Be 7, D

मिति^१ तथा समस्तया वा विद्धतया वा प्रतिपद्यन्ते^२ वसतौ-
वरीषु मृत्पिण्डमन्वधायाहरहर्वसतौवरौः^३ परिहरमाण
यन्मथ संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणो^४ऽयनमित्याचचते^५ चतुरो मासो
दीक्षाभिर्यन्ति चतुर उपसङ्गिश्चतुरो मासः प्रसुतास्तदाहुः क
एतावत्तपस्तप्तान्वसाधारणं कुर्वीतान्तेवासिषु वोपहवमिच्छते^६ ॥
दक्षिणावता वैनं याजयेयुरिति^७ सो ऽन्तेवासिषु^८ वैवोपहव-
मिच्छते^९ दक्षिणावता वैनं याजयन्ति^{१०} ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति कन्दस्थितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
कन्दस्थितं क चाहुतिरागच्छति^२ जुहोत्येव तत्रार्थ^३ यदन्य-
दाहुतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मयोर्धजु- १०
रश्मर्द्धमयोर्धजुस्त्वायै प्रवृत्तने^४ यजते^५ वायव्येन पशुना
दीक्षते^६ विमाथाग्निं परिखायापस्थायतने यजुरेव^७ तत्र^८
जपति यजुः सर्वासामिष्टकानामुपधाने^९ जुहोति शतवद्भूय^{१०}
कुरुते वसोधाराः^{११} श्वेनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्ययमे-

१ *मन्वधाय* MB Be U ; *मन्वाधाय* Be 7 D.

२ Thus M ; ब्राह्मणाद्यन* the other MSS.

३ वा om. Be BU.— इच्छते i. s. o. इच्छते Be 7 D.

४ Thus M Be ; *वोपहव* Be 7 D ; *वूपहव* BU.— इच्छते i. s. o.
इच्छते all exc. M.

५ चाहुतीरागच्छति M.

६ Thus M Be BU ; तद् Be 7 D.

७ प्रहजनेयजते M ; प्रहजनेयजते B Be ; प्रहजनेय DU.

८ *रेव* B Be U.

- वैष^१ श्रेणचित्क^२इचितं^३ चिन्वीत यः कामयेत ग्रीर्षस्नानमुग्नि-
 ग्लोत्रे स्नामित्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्राक् शिर इव
 निरुहति^४ स तथा विमितो भवति यथा न वहिर्वेदि यूपः
 स्यादसजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सतो
 ५ ऽरन्निमात्रेण पञ्चागावणीयाः सौ भवतस्त्रावन्मात्रेणापिपत्तौ
 वरीयाः सौ^५ तौ मनागपनतौ परोऽणीयाः सौ^६ भवत^७
 एकैकामृचा^८ सौतां कृपति^९ प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रुह्याः सौ^{१०} प्रागायातयति^{११} स तथा
 विमितो भवति यथा न वहिर्वेदि यूपः स्यादुभयतः प्रउगं
 १० चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यानुदेय प्रतिजनित्यमाणा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रुह्यैव श्रोणी प्रत्यगायातयति^{१२} स तथा
 विमितो भवति यथा न वहिर्वेदि यूपः स्यात्^{१३} ॥ २८ ॥
 रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवानिति विज्ञायत^{१४}
 आहतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावानग्निः^{१५} सारन्निप्रादेशस्तावती^{१६}
 १५ भूमिं परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
 त्यथान्ततो^{१७} ऽयान्तरत^{१८} एवमेवा^{१९} स्वयमावृण्णाया^{२०} अथा-

१ Thus M only; इत्युपमावैष (or इत्युपायनेवैष) श्रेणचितिः the other MSS.

२ परो om. all exc. M.

३ एकैकामृच M; मृचा om. Be.

४ Thus M Be BU; समुद्रुह्यैव श्रोणी Be 7 D.

५ Thus MBU; शब्दसंयोगाद्यावानग्निः Be; प्रागाः संयोग Be 7 D.

६ Thus MD Be 7; अन्तरतो Be U; B. om.

७ Thus M; एवमेव the other MSS.

भितः स्वयमाहृषा^१ मध्ये नाभिमिव करोति^१ तस्या^१ अतु-
 दिशमवान्तरदिशमरानिव^१ नेमिमिवेष्टका^१ आयातयति^१ स
 एष रथचक्रचिद्वाहवतः परिकृत्यो^१ द्रोणचितं चिन्वीताञ्ज-
 काम इत्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्रागोष्ठमिव निरुह्यत्य^१
 मध्ये निक्षमिव^१ करोति^१ स एष द्रोणचिदन्नकामस्य परि- ५
 कृत्यः^१ समूहं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^१ पुष्कर-
 पर्णः^१ रुक्मः^१ हिरण्मयं पुरुषः^१ सुचावित्येतन्नचक्षमित्या-
 चचते^१ कुरुत एव तदयो पुरौषस्यैवेष्टका^१ आयातयति^१
 स एष समूहः पशुकामस्य परिकृत्यः^१ परिचाय्यं चिन्वीत
 यामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनोत्यथा- १०
 न्ततो^१ ऽथान्तरत^१ एवमेवा^१ स्वयमाहृषाया^१ अथाभितः
 स्वयमाहृषामिष्टकाः परिचिनोति^१ स एष परिचाय्यो याम-
 कामस्य परिकृत्यः^१ ॥ २६ ॥

१ *मवान्तरदिश* M Be; *मवान्तरदेश* B Be 7 UD.

२ *अरान्ननेमिमिवेष्टका* MSS, exc. M, which has *अरानिवनेमिवेष्टका*; perhaps an allusion to R.V. I. 32, 15, TBr. II. 8, 4, 3.

३ *अथै* i. s. o. *अथ* all exc. M.

४ Thus M Be; *अभि* the other MSS.

५ *तल्लक्षण* M.

६ *पुरुष* M.

७ Thus M; *यान्ततोयान्तत* B Be; *योनयोयान्तर* Be 7 D; *यान्ततो-
 योनयान्तत* U.

८ Thus M; *एवमेव* the other MSS.

अग्नानचितं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं चन्द्रवा-
मिति । षट् प्राञ्चः पुरुषास्तयः पुरस्तान्तिर्यञ्चौ^१ द्वौ पश्चा-
न्तिर्यञ्चौ स आत्मा । तस्य मावा । यदि यौवदघ्नं पुरस्ता-
न्नाभिदघ्नं पश्चाद्यदि नाभिदघ्नं पुरस्ताज्जानुदघ्नं पश्चाद्यदि
जानुदघ्नं पुरस्ताङ्गुल्फदघ्नं पश्चाद्यदि गुल्फदघ्नं पुरस्तात्समं भुमेः
पश्चात्स एष अग्नानचित्पितृलोककामस्याथ हैष कूर्मचिद-
ब्राह्मणो^२ मध्य उत्पृष्ठः^३ परिक्रव्य^४ एतस्यैव सतो ऽग्नि-
मात्रेण प्राक् शिर इव निरूहति । तस्यावान्तरदिगं पादा-
निवेष्टका आयातयति । स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
१० परिक्रव्यः^५ ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौचामण्या यच्च्यमाणो भवति । स उपकल्पयते रोहितं
चर्मान्बुहः सौमं च क्लीवं च ग्रथ्याणि च तोक्काणि^१ च
ग्रीहीन्नग्रजं^२ चूर्णकृतं^३ चैणि नानावृक्षाणि पात्राणि चया-
न्मूत्रूस्तयाणि लोमानि धूपं च श्वेनपत्रं च गर्भिणीं वडवा-
१५ मासन्दौमिण्डं कुम्भं कारोतरं विशाख्यौ दीर्घवः^४ शिखः^५
ग्रतादृक्षाः ग्रतमानः हिरण्यः सतं च वालं च ब्राह्मण-
माहुत्या उच्छेषणस्य पातारं यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ *तिर्यञ्चो all, but cp. J. As. Soc. of Bengal, 1875, p. 265.

२ Thus M Be BU ; उत्कृष्टः Be 7 ; उत्कृष्टः D.

३ तोक्काणि M and thus also all the MSS. of the grhyasūtra
I. 8 ; तोक्कानि the other MSS.

४ नद्यज्ञसू. M.

५ *सतां all exc. MT.

वल्मीकवपामयामावासेन वा हविषेद्वा नचचे वागेण शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः सः सचः^१ गते^१ तं दक्षिणतः कौव
 उपास्ते^१ सीसेन कौवाच्छष्पाणि क्रीणातीदं तवेदं ममेति^१
 कौतः सुरासोम इत्यथैनमादाय पूर्वया दारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपमादयत्यथैतेषां त्रीह्रीणामधानवव्रण्यथे- ५
 तरागगार्हपत्यं एककपालमधिश्रित्य^२ भर्जन्ति^३ तेषां ये
 फलन्ति लाजास्ते^४ भवन्त्यथ य^५ उ^५ न फलन्ति तास्तथै^६
 गार्हपत्ये नवां कुम्भीमधिश्रित्य प्रोदकमिवौदनः^७ अपयन्त्य-
 येनं विस्त्राय कठिने^८ वा पाजके वा विषजन्त्यथैनाग्भृग्वान-
 वव्रन्ति^९ तेषां यानि च चुद्राणि यास्य तयस्ता उत्सेके १०
 संप्रकिरन्ति^१ तं माभर इत्याचक्षते^१ ऽय मानमादाय
 विमिमौत^२ एकः शष्पाणां द्वे तोक्मणां^३ चौणि लाजानां

१ Thus (संघट्टः or संघनः) MT Be U (pr. m.); संघनः Be Tr U (sec. m.); संघनः H; Bhav. periphr. सादितः ।

२ Thus Be Tr; *पत्येककपालः U; *पत्य एकपालः T; MHB om. एकः; but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136. 2).

३ Thus M, as *supra* l. c.; भर्जयन्ति the other MSS.

४ ते लाजा MT Tr.

५ Thus MT Tr; ये (omitting उ) the other MSS.

६ *मिवौदनं MH Be; *मिवौदनं Tr TBU.

७ Thus T Tr H; कठिने MB Be; U corrupt.

८ Thus M; भृग्वान Tr; भृग्वान् or भृग्वान् the other MSS; Bhav. once, भृग्वान्, once भृग्वान् ।

९ वि om. M Tr T.

१० Thus Be; तोक्मणां the other MSS.

चत्वारि नद्यहोरेथैतमोदनं पूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोक्षन्संपा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

स्वादौ वा स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामामन्दौमघेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो
१ निदधात्यामन्द्यामिण्डमिण्डे कुम्भं कुम्भे कारोतरमवदधात्यथै-
तमोदनमभितः कारोतरं परिचिनोत्यथैनमपिधायाभिमृशति
सोमो ऽस्थश्चिभ्यां पच्यस्व मरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुचाम्णे
पच्यस्वेति^१ तिस्रः सः सृष्टा वमति^१ तिस्रो हि रात्रौः क्रौतः
सोमो वमतौति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तायते चिपशुर्वा
१० चतुष्पशुर्वा पशुवन्धो^१ ऽथास्त्रैषा पूर्वद्युरेव सौचामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिक्षीर्य स्तम्भयजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तुष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिघाहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्र-
१ स्त्रिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्त्रिर्हरत्यथ चात्वालस्रावता चात्वालं
परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुक्ताय
युपावटं^१ खात्वाग्नेरावृतां^१ दावग्नी प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्वर्युरन्वाहार्यपचनात्मप्रिप्रस्थाताग्निवत्युत्तरं परिघाहं परिगृह्णा
योयुपिला तिर्यञ्चः स्फः स्तब्धा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादये-

१ अनुप्रकारं i B.O. अनुप्रकिरन् M T; संपादयति M (pr. m.), संपादयति
M (sec. m.).

१ युपा० खात्वा om. M Tr.

आवर्हिषपमादय सुवः स्रधितिः सुचस्र संवृद्धिं तृष्णौ
 पृषदाज्यपहर्णौ पत्नीः संनद्याज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्रातः सुरासोमस्य विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रमिद्धं पाशुवन्धिकं
 कर्म चेष्टत्यय प्रतिप्रस्राता सुराः^१ संपवस्य^१ सगस्त्रामादाय
 पूर्वथा दारोपनिर्हत्यान्तर्वेद्यासादयति । ॥ ३३ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्राता सत उदी-
 चीनदग्नेन वालेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः
 सूर्यस्य दुक्षिता । वारेण ग्रथता तमेति । वायुः पूतः पवि-
 त्रेणेति यदि सोमातिपवितो भवत्यथादत्ते पर्णमयं पाचं^१
 तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य- १०
 श्विभ्यां वा जुष्टं गृह्णामीति । वर्हिषौ अन्तर्धाय कलसकु-
 भिभ्यः^१ मिहलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य वर्हिषौ अग्नेनपत्नेण
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरश्विभ्यां लेत्यथादत्ते नैयसोधं
 पाचं^१ तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि भरस्रत्यै वा जुष्टं गृह्णामीति । वर्हिषौ अन्तर्धाय १५
 वदरसकुभिश्च व्याघ्रलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य वर्हिषौ अग्ने-
 नपत्नेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः भरस्रत्यै लेत्यथादत्त
 आश्रत्यं पाचं^१ तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽमौन्द्राय वा सुचाग्ने जुष्टं गृह्णामीति ।

१ सुरासोमस्यपवस्य M.

१ च om. here and every time *infra* B Be H.

वर्हिषी अन्नर्धाय कर्कशुसक्तुभिश्च वृकलोमभिश्च श्रीणात्यपो-
द्रुत्य वर्हिषी श्वेनपत्त्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुवाम्ण इति ^१ ॥ ३४ ॥

- ताञ्चघनेन सुग्दण्डान्प्राचो वोदीचो वायातयत्यधैताः
^१ सुराः सपरिकामादाय दक्षिणमग्निमुपसर्पति ^२ तमभितो ^३
 गतौ ^४ खानयति ^५ तदुपसादयति विशाखौ ^६ दीर्घवः ^७
 शिखः ^८ गतादृषाः ^९ गतमानः ^{१०} हिरण्यः ^{११} सतं च वालं चाय
 दक्षिणमग्निमग्नेण पुराणभस्मनः ^{१२} खरं करोति ^{१३} तदुपसाद-
 यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेषणस्य पातारं ^{१४} यदि ब्राह्मणं
^{१५} न विन्दति वल्मीकवपामथाप उपस्पृश्य धूपस्यावृता यूपमु-
 च्छयति ^{१६} सर्वन्नं यूपमुत्सृज्याधैतान्मृगशुनपाकरोत्याश्विनं धूचः
 सारस्वतं मेघमैत्रमृषभं ^{१७} बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
 तिपवितो भवति ^{१८} तेषां प्रसिद्धं वपाभिस्त्रिधाश्विनसारस्व-
 तावध्वर्युरादत्त ^{१९} ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता ^{२०} यहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
^{२१} हाश्विभ्याः ^{२२} सरस्वत्या इन्द्राय सुवाम्णे सुराम्णाः ^{२३} सोमा-
 नामनुब्रूहीति ^{२४} युवः ^{२५} सुराममश्विनेत्येतामन्वाहात्याक्रम्याश्रा-

^१ Thus M Tr TBH: सर्पति Be U.

^२ Thus (with न) B Be (pr. m.) H; •भितः क० MT Tr; •भितो
 क० Be (sec. m.).

^३ विशाखौ M.

^४ Thus MT Tr; भस्मना B Be UH.

^५ Thus M Tr.; उपतिष्ठन् I.s.o. उपतिष्ठन् the other MSS.

^६ Thus (cp. Ap. XIX. 2. 18) M Tr; सुराम्ना BH Be U; T def.

व्याहाश्विभ्याः सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राग्ने सुराग्नेः सोमाग्र-
स्थिताग्नेयेति ' मैवावरुणो होता यच्चदश्विना सरस्वतीमिन्द्र-
सुत्रामाणमिति ' पुत्रमिव पितरावश्विनोभेति यजत्येवाव्यग्ने
हविरास्ये त इति वषट्कृते जुहोति ' ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वस ऋषभास उच्यते इत्यनुवषट्कृते जुह्वान्श्विनस्य
मःसावः सारस्वते ऽवनयति ' सारस्वतस्य मःसावमैन्द्रे '
तं ब्राह्मणो भक्षयति नाना हि वां देवहितं यदत्रेति दाभ्यां '
'यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्क्यैकवपायामवनयत्येतेनैव मन्त्रे-
णाथैतानि पावाणि वल्क्यस्य' पूरयित्वा पर्णमथे श्वेनपत्र-
मवगूहति ' तदिशाख्याबुद्धित्य दक्षिणायां वःप्रं प्रोहति १०
वःप्रं शिक्वः सजति' शिक्वे शतादृष्टाः शतादृष्टायां वालं
वाले शतमानः हिरण्यमथैताः सुराः सप्ररेकामादाय
शतादृष्टायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरसृणुतेति '
चरति' शतादृष्टेत्युपतिष्ठन्ते पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्च-
नाथ यदि सोमातिपवितो भवति पिबणां याव्यानुवाक्या- १५
भिरुपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पिबन्सुविद-

१ ऋष ins. MT Tr.

२ Thus H; वल्क्यस्य MTB Be U; विल्क्यस्य Tr.

३ Thus M Tr; सजयति T; सजति B Be U; सचयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec. m.); ऋषि (sic) B; चरति U (pr. m.);
चरति MT.

५ Plural T Tr U (pr. m.); sing. the other MSS.

चा५ अविस्वीदं पित्रभ्यो नमो अस्त्वद्येत्यध्वर्युर्होता ब्रह्मा त
उपतिष्ठन्ते^१ यच्चैव श्रुतादृष्टां धारयति तन्निदधाति प्रति-
ष्ठित्या इति ब्राह्मणं^१ तदेवैनां निधाय दक्षिणतो निद-
धात्यैतानि पात्राणि पुराणभस्मनः खरे सादयति ॥ ३६ ॥

- १ पित्रभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधा-
विभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नम
इत्येव गर्भिणीं वडवां ददात्यथाप उपसृश्व वार्हस्पत्यस्व
पशुपुरोडाशं याचति^१ तेन प्रचरति^१ देवताप्रभृतिभिरिडानैर्यैतान्पुरोडा-
नां पशुभिश्चरति मनोताप्रभृतिभिरिडानैर्यैतान्पुरोडा-
१० शान्याचत्येन्द्रमेकादशकपालं सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं
दशकपालमिति^१ तैश्चरति देवताप्रभृतिभिरिडानैरनूयाजै-
श्चरित्वा प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संधाज्य प्राडेत्य
ध्रुवामाष्याय्य चीणि पाशुवन्धिकानि समिष्टयजूंषि जुहोति
यज्ञ यज्ञं गच्छैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद इत्येते-
१५ मवष्टय५ स५सादयन्ति^१ यत्किंचित्सुरालिप्तं भवति तत्सह
हृदयशूलानि भवन्त्येतत्समादायान्तरेण^१ चात्वालोत्करावुद-
ङ्गुपनिष्कामन्ति ॥ ३७ ॥

दे सुती अशृण्वं पित्रणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वं भुवनं समेत्यन्तरा पूर्वमपरं च केतुमिति^१

१ चरति M Tr.

• Thus M Tr Be ; •सादयति HBU ; संप्रकिरन्ति T.

१ भवन्त्ये० HU ; भवन्तीत्ये० M ; भवन्तीत्ये० T ; भवत्ये० B Be.

प्रसिद्धः हृदयग्रूक्षैश्चरित्वायेतानि पाचाणुदकान्ते परास्मि
 सादयति यस्ते देव वरुण गायत्र्यच्छन्दाः पागो ब्रह्मन्प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्णमयं^१ यस्ते देव वरुण त्रिष्टुप्-
 छन्दाः पागः चवे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 योधं^२ यस्ते देव वरुण जगतीछन्दाः पागो विचु प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इत्याश्वत्थं^३ यस्ते देव वरुणानुष्टुप्छन्दाः
 पागः पशुपु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति श्रुताद्वष्टा^४
 तृष्णीः सतं वालं च^५ प्रसिद्धो ऽवश्यः^६ साम चैव
 नाह देवीराप एष वो गर्भ इति चायाप्रतौचमायन्ति वरुण-
 स्थानर्हित्यै^७ प्रपये समिधः कुर्वत एधो ऽस्येधिषीमहीत्ये-
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदमि तेजो ऽमि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिवः^८ रसेन सम-
 सृज्महि । पयस्त्राः^९ अग्न आगमं तं मा सः सृज वर्चसेत्यथ
 कुमीदेन सक्तुहोमेन चरत्यथ देवता उपस्थाय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते मौचामणी^{१०} ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

वेदमधीत्य स्वास्त्रमुपकल्पयत एरका चोपवर्हणं च

१ मौचामणिः all exc. M; at the close of this adhyāya T adds इति चरकसूत्रम् ।

२ The text of adhyāya 12 is based on M(ackenzie), op. Preface, p. II, and on the following MSS. of the Gr̥hyasūtra : Ma(drās), on the whole a very good copy in grantha; E(gmore), nāgarī copy of grantha original; T(anjore), grantha, breaking of after the words अपामो मौचामणि in kh. 41; H(aug), B(enares), these two closely related and on the whole rather bad. I made

नापितं च चुरं च दारुणि चोपसरणं च वृकलाऽश्च दन्तधाव-
 नमुष्णाश्वापः ग्रीताश्च सर्वसुरभिपिष्टं^१ चाञ्जनं च सजं
 चाद्रीं चाहतं च^२ वासः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं वादरं मणिः
 सुवर्णोपधानः सूत्रं च^४ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^५
 ५ इक्ष्मणानडुहं चर्म सर्वरोहितमित्येते ऽस्य संभारा उपकृता
 भवन्ति^६ । स्नानस्य मौमाऽश्वा^७ रोहिण्याः स्नायादित्येकं^८
 प्राजापत्यं वा एतन्नचचं^९ । तदस्य प्राजापत्य एव नचचे स्नातं
 भवत्यथो सर्वाचोहानोहाणीति^{१०} । तिस्रे स्नायादित्येकं^८
 बार्हस्पत्यं वा एतन्नचचं^९ । तदस्य बार्हस्पत्य एव नचचे
 १० स्नातं भवत्यथो बृहस्पतिप्रसूतो ऽमानैत्युत्तरयोः फल्गुन्योः
 स्नायादित्येकं^८ । भाग्यं वा एतन्नचचं^९ । तदस्य भाग्यं^{११} एव

also use of G (gṛhyaprayoga MS. Burnell cvii, which cites often literally passages of the Gṛhya), Prm. (Prayogamālā printed at Bombay), Pś (Prayogaśikhāmaṇi, No. 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhāpati's kārīkā, Burnell cix) and Pc (Prayogacūḍāmaṇi, Telugu MS., collection Mackenzie No. 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Baudhāyana smārtasūtra, designed by me as "Ed."

१ सार्धः EG.

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG ; प्रावारं MT, प्रवारं Ma, प्रवारणं Ed.

४ om. HBM (sec. m.).

५ om. THB Ma.

६ Thus B ; रोहितैति i.s.o. रोहाणीति the other MSS. and Ed.

७ अग्य TM Ma.

नचचे स्वातं भवत्यथो भाग्यो ऽमानीति ^१ हस्ते स्वायादि-
 त्येकः ^२ सावित्रं वा एतन्नचचं ^३ तदस्य सावित्र एव नचचे
 स्वातं भवत्यथो सविदप्रसूतो ऽमानीति ^४ चित्रायाः स्वाया-
 दित्येकमैन्द्रं वा एतन्नचचं ^५ तदस्यैन्द्र एव नचचे स्वातं
 भवत्यथो चित्रो ऽमानीति ^६ विशाखयोः स्वायादित्येकमै-
 न्द्राग्रं वा एतन्नचचं ^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचचे स्वातं भवत्यथो
 विशाखो ऽमानि ^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्मिन्नापूर्यमाण-
 पक्षे ^९ पुरादित्यस्योदयाद्ब्रजमभि प्रपद्यते ^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहं स्वातानासु ^{११} हं वा ^{१२} एष एतत्तेजसा यशसा
 तपत्यन्तर्लोम्ना चर्मणा ब्रजमभिविघ्नन्ति ^{१३} पूर्वार्धमध्ये ब्रजस्था- १०
 ग्रिसुपसमाधाय संपरिस्तीर्याहरन्त्येतान्संभारान्मृकदेव सर्वा-
 न्यत्सह ^{१४} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्वाङ्मणाद्विघ्नतो ^{१५} ब्राह्मणं
 उपविशत्युत्तरतः ^{१६} उदपात्रं पालाशौ च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB; ऽमानीति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB; *त्येषामेकस्मिन् H; *त्येषामेकस्मिन् Ma TE. and Ed.

३ Thus all exc. Ma and Ed., which have तदचच i.s.o. तदच and E; *तदेन्द्रार्धदिनकदचच स्वाता.; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS. (= तदच-
 स्वातानासु as a compositum P).

४ *सु च वा only MT; *सुखा वा Ma; *सुखं the other MSS.;
 सुखं वा Ed.

५ *भिविघ्नन्ति MSS. (and Ed.) exc. E, which om. the second prae-
 pos.; cp. *supra* XI. 10 (p. 79, 4), XVI. 20 (p. 267, 1), XVIII. 18.

६ Thus MT; सर्वाणि i.s.o. सर्वाणि HB; संभरन्ति i.s.o. सर्वाणि E Ma., Ed.

७ Before दक्षिणतो Ma ET and Ed. ins. दक्षिण.

८ Thus M Ma HB; ब्राह्मणसुपवेजस्युः E; ब्राह्मणसुपविशस्युः T.

परेणाग्निमुदीचीनप्रतिषेवणामेरकाः॥ साधीवासामाक्षीर्य^१
तस्यां प्राङ्मुख उपविशत्युत्तरतो नापित^२ । उत्तरत उपवर्च-
णमाम्भ्यंदिनं भित्तां दद्यादपौह^३ गां पचेदग्रा चेदस्य^४ स्याद-
चैतां^५ पालागौः समिधमाज्येनाह्वा मध्यंदिने ऽभ्याद-

५ धाति ॥ ३६ ॥

इमः स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव संमहेमा मनौ-
षया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य सः सद्यसे मध्ये मा रिषामा
वयं तव स्वाहेत्यथैरकायामुदीचीनगिरा निपद्यते आयुषं^६
जमदग्नेः कक्षपस्य आयुषमगस्त्यस्य^७ आयुषमृषीणां^८ आयुषं^९
१० यदेवानां आयुषं^{१०} तन्मे अस्तु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते^{११}
शिवा मे भवथ सः सृष्ट इति^{१२} चुरमभिमन्त्रयते चुरो
नामासि स्वधितित्ते पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिः सौरि-
त्युद्यमानमनुमन्त्रयते यत्चुरेण वर्चयमि^{१३} वज्रा वपसि केशश्मश्रु
वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषौरिति^{१४} श्मश्रुष्वेवाये
१५ वपते ऽथोपपत्तावथ केशान्यथोपपादमितराण्यङ्गान्येतस्माद्येषा^{१५}
जरमा^{१६} पूर्वं आयुषि प्रयान्ति पूर्वं आयुश्चक्ष्मादा भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed.; *मुपसृषीते M; HB om. this passage.

२ *दपि च Ed.

३ Thus E Ma; चेतस्य स्याद. TH; चेतस्य स्याद. B; चेत्स्याद. M;
चेदस्यस्याद. Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed.; विद्यायुष. THB Prm.

५ Thus all exc. E: वधैयसि and T: वर्चसि ।

६ Or should we write *पाजरसा? What may be the sense of
these words?

य एवं विदाः सोमो वापयन्ते^१ । स यदि सोमो वापयिष्यमाणः स्वात्केगश्मश्रु वापयित्वा सोमानि मृत्तुव्य नखानि निहन्तयीताथैतानि ममुच्चित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्नाहेमानि हत्वा दर्भस्तम्बे वोदुस्वरमूले वा निधत्तादिति^२ । तानि स तत्र निदधात्यपरेणग्निं प्राङ्मुख उपविश्य मेखलां^३ विस्त्रुमयत इमां विव्यामि वरुणपाशमिति^४ । यो ऽस्य तत्र^५ रातेः^६ पुत्रो वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमाः हत्वा न्यग्रोधे वोदुस्वरमूले वा निधत्तादिति^७ । तामुं^८ स तत्र निदधातीदमहममुख्यामुख्यायणस्य शुचा पाप्मानमवगूहाम्युत्तरस्य^९ विषद्वा इति^{१०} । वृकलैः प्रधान्य दन्तान्विधावयते^{११} । ऽन्नाद्याय व्यपोहध्वं भगो राजायमागमत् । स मे मुखं प्रसर्पतु वर्चसे च भगाय चेत्युभयोरपः संनिषिञ्चत्युष्णासु शीता आनयति दैवमानुषस्य^{१२} व्यावृत्त्या इति^{१३} । तामामञ्जलिनोपहृत्याभिषिञ्चत्यापो हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिर्हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका इति तिसृभिः^{१४} । षोढाविहितो वै पुरुष^{१५} इत्येतस्माद्वाह्मणादथैतस्य^{१६} सर्वसुरभिषिष्टः समुदायुत्य निः प्रमिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तचारातेः T Ma.

२ Thus TM Ma ; तासु EHB, Ed.

३ Thus (अवगूहामि) MHB Prim Pám ; अपदू. T Ma EG Pc. Ed.

४ Thus M Prim ; •धावयते all the other MSS. and G, Ed.

५ दैव. ET and Bhāradvāja ; देव. the other MSS., Ed. and the Prayogas.

६ •चेतस्य Ma E, Ed. ; •हेतस्य MHB ; T indistinct.

नमः शाकजज्ञभाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो या अभि-
 याहिणौरित्यनुलिख्यते^१ ऽसुरासु^२ च^३ यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यद्यज्ञः । दिव्यो यो मानुषो गन्धः स मामाविशतिहेत्यथा-
 हतं परिधत्ते स्त्रा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविशेत्येव-
 १ मेवोत्तरासञ्जमेवमेवात^४ ऊर्ध्वमथैतं वादरं मणिः सुवर्णोप-
 धानः सूत्रे प्रोत्य दद्यामाधाय दर्विदण्डे^५ सूत्रेण पर्यस्य
 जुहोतौयमोषधे चायमाणा सहमाना सहस्रती । सा मा
 करोतु भोमवर्चसः सूर्यवर्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नाद^६ करोतु
 स्वाहेत्यथैनमुदपात्रे^७ ऽनुपरिग्रावयति^८ विश्वा उत त्वया वयं
 १० धारा उदन्या इव । अतिगाहेमहि दिष इत्यपाशो ऽसीत्यु-
 क्ताक्ष्णया परिहरति वध्यः हि प्रत्यञ्चं प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्या
 इत्येतस्माद्वाङ्मणादथैतौ प्रवर्तौ सूत्रे प्रोत्य दद्यामाधाय दर्वि-
 दण्डे^९ सूत्रेण पर्यस्य जुहोत्यायुष्यं वर्चसः सुवीर्यः राय-
 स्योषमौद्भिद्यम्^{१०} । इदः हिरण्यं वर्चसे जैत्र्यायाविशतादिमः^{११}

१ Thus Ma, Ed.: •नृलिंपेत्यच• E; •नृलिंपेत्यच• T; •नृलिंपेत्यच• M;
 •नृलिंपेत्यच• HB.

२ MTE and Ed, om.

३ Thus (उत्तरासंजम्) ET, Ed.: •मेवासंजमे• M Ma; HB corr.

४ Thus M Ma; दर्वी• ET Prm., and Ed.; HB om.

५ •स्विनम• HM Ma B; •स्विनम• T, Ed.; E indistinct.

६ Thus M; •पात्रेण परि• T Ma E Prm, Ed.; पात्रेणानुपरि• HB P.

७ Thus M Ma HB; दर्वी• EG and Ed.

८ •मौद्भिद्यम् M Ma G and Ed.; •मौद्भिद्यम् EHB Prm P.

९ Thus MG, Ed.: जैत्र्याया• the other MSS. and Prm P.

१० इमः M Ma EG and Ed.; इमाः H; इमा B.

रयिः स्वाहेति^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः^२ हिरण्य
 पितुरिव नामाद्यभैषम्^३ । तन्मा करोतु सोमवर्चसः सूर्यव-
 चं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^४ करोतु स्वाहेति^५ तृतीयां जुहो-
 त्युच्चैर्वाजि^६ इतनासहः^७ सभासाहं धनंजयम् । सर्वाः सप्त-
 द्वीर्ध्वयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति^८ चतुर्थीं
 जुहोति विराजं च खराजं चाभिष्टिया^९ च नो गृहे । लक्ष्मी
 राइस्य या मुखे तथा मा सः सृजामसि स्वाहेति^{१०} पञ्चमीं
 जुहोति यशो मा कुरु ब्राह्मणेषु यशो राजसु मा कुरु ।
 यशो विश्वेषु गृहेष्वहमस्मि यशस्तव^{११} स्वाहेत्यैनावुदपाचे^{१२}
 अनुपरिप्रावयति^{१३} विश्वा उत त्वया वयमित्येतया^{१४} तयोरन्य- २०
 तरमादाय दक्षिणे कर्णं आवध्नोत^{१५} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

१ Thus (शुनिम्) M Ma Prm P^३ and Ed.; शुनीम् EG; शुनिम्
 HB; शुनम् only Ks.

२ Thus P^३; नामाद्यभैषम् Prm; नामाद्यभैषमयाहं E; नामाद्यहं M
 Ma BHG; नामाद्यहं, Ed.

३ -स्विनम् M Ma HB; -स्विनम् EG and Ed.

४ -वाजि all exc. G, which has rightly -वादि ।

५ Thus the MSS.; इतनाजि the Prayogas.

६ Thus Prm; चाभिष्टीया G; चाभिष्टीया P^३; चाभिष्टीया Pe; चाभि-
 ष्टीया M Ma and Ed.; चाभिष्टीया E; चाभिष्टीया BH.

७ Thus M Prm Pe G; यशस्तव Ma E, Ed.; यशस्तव P^३; यशस्त HB.

८ Thus M; -पाचेवपरि- Ma E Prm, Ed.; -पाचेवानुपरि- B;
 -पाचेववपरि- H.

९ Thus HB; आवध्नोति M Ma E Prayogas.

पञ्चभिर्यैनमनुपरिवर्तयत^१ ऋतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धाय-
मा^२ तैस्त्वा सहानुकरोमीत्येवमेवोत्तरं प्रवर्तमावधौते^३ । ऽथ
स्वजं प्रतिमुञ्चते^४ ॥ ४१ ॥

- शुभिके शिर आरोह शोभयन्ती मुखं मम । मुखः
१ हि मम शोभय भूयाः^५ च भगं कुरु ॥ यां ता जहार
जमदग्निः अद्वायै कामायान्यै^६ । तां त्वेमां प्रतिमुञ्चे^७ ऽहं^८
वर्चसे च भगाय चेति^९ । चैककुदेनाञ्जनेनाङ्गे यदाञ्जनं
चैककुदं जातः^{१०} हिमवत उपरि । तेन वामाञ्जे मयि पर्वत-
वर्चसमस्त्वित्यादर्गे परिपश्यते यन्मे मनः परागतमादर्गे परि-
पश्यतः । इदं तन्मयि पश्चाम्नायुखं वर्चसं मे अस्त्वित्यथोपा-
नहावुपमुञ्चते द्यौरमीति दक्षिणे पादे पृथिव्यमीत्युत्तरे ।
ऽथ दण्डमादत्ते सखा मा गोपायेति । इक्ष्वामादत्ते दिव्यो
ऽसि सुपर्णो ऽन्तरिक्षाया पादौति । सो ऽवैवास्त आ नक्ष-
त्राणामुदयादथोदितेषु नक्षत्रेषूपनिष्क्रम्य दिश उपतिष्ठते
१५ देवैः षडुर्वीरुह नः कृणोत विश्वे देवाम इह वीरयध्व-
मिति । मा हास्महि प्रजया मा तनूभिरिति नक्ष-
त्राणि । मा राधाम द्विषते सोम राजन्निति चन्द्रमसः ।

१ Thus M; •वर्तयति Ma, Ed.; •वर्तन्ति H.

२ धायसा MBH, Ed.; धायसा Ma; धायसा E (from grantha ori-
ginal!).

३ Thus M Ma E; •मुचते B; •मुचते H; •मुचति Ed.

४ Thus M Prm Ks Pś; कामायान्ये Ma, Ed.; राकामान्ये HB

५ Thus Prm G; •मुंचतु Ma E; •मुंच M; •मुचति Ed.

ममुपस्थाप^१ यच्चयच^२ कामयते तदेतौर्त्येतत्समावर्तनम्^३ ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरतूष्णीमेव^४ तौर्त्ये स्थातोदेत्यथ यदि रथं लभते
रथंतरमसीति दक्षिणं चक्रमभिमृशति दृष्टदसीत्युत्तरं वामदे-
वमसीति मध्यमेथ रथं प्रवर्तमानमनुमन्वयते ऽयं वामस्थिना^५
रथो मा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि शमरथं करि-
ष्यन्भवत्यप उपसृष्टेमामभिमृशतीह धृतिरिह विधृतिरिह
रन्तिरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आचार्यः कूर्चमाहा-
रयति^६ तं प्रदक्षिणं पर्यस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्तादेनं
प्रत्यक्षमुपोहते राष्ट्रमृदस्वाचार्यामन्दी मा तद्योषमित्यथास्मा^७
उदकमाहारयति^८ तेनास्य पादौ प्रक्षालयत्यवनेक्तुः^९ पाणौ
मंसृशति मयि महो मयि भगो मयि भर्गो मयि यश
इत्यप उपसृष्ट्य मयीन्द्रियं वीर्यमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
मृशते^{१०} ऽथास्मा अन्यदाहारयति^{११} तत्प्रतिगृह्णात्या^{१२} म^{१३}
अगादर्चसा^{१४} यशसा सःसृज पयसा तेजसा च तं मा प्रियं^{१५}
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१६} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तदुपसृष्ट्य प्राक् सेक्तवा^{१७} इत्याह^{१८}

१ Thus E; म उपस्थाप M; Ma HB, Ed. om. the first prepos.

२ Thus Ma E, Ed.; •स्थायेव यच MBH.

३ अथेतरतूष्णी० E; अथेतरतूष्णी० M.

४ My conjecture; •त्यवनेक्तुः M; E omits this passage.

५ •त्या मा आमान् or आमान् M. MSS.

My conjecture; सक्तवा E P4, सेक्तवा M.

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते स मावतु स मा पातु स मा
जुषतामित्युभाभ्यां हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णाति ॥ ४३ ॥

- आ^१ स अगादर्वसा यशसा सःसृज पयसा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^२ प्रियं
१ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तस्मिंश्चेत्किंचिदापति-
तः^३ स्यात्तदङ्गुष्ठेन च महानास्त्र्या चोपसंगृह्णेमां दिशं निरस्यति
नेष्टाविद्धं कृन्तामि या ते घोरा तनूस्तथा तमाविश यो
ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं द्विष्ट इत्यथाप उपसृज्य समुदायुत्य त्रिः
प्राश्नाति प्राण^४ इदं^५ ते बलिः हरामि श्रेष्ठं माधिपतिं
१० कुर्विति^६ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमजमस्यचादं
मा कुर्विति तृतीयं^७ त्रिः पौलोच्छिष्टं ददाति^८ यमात्मनः
श्रेयाःसमिच्छेत्तस्मै श्रेष्ठं दद्यादुपनीतां^९ गामनुमन्त्रयते^{१०} जहि
मे पाप्मानमुपनेतुष्वेति^{११} तां कुर्वन्ति वोत्सृजन्ति वा^{१२} स यदि
करिष्यन्भवति कुरुतेत्याह्वय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभव्या माता रुद्राणां दुहिता वसूनाः स्वमादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS.

२ *तस्मिंश्चेत्किंचि* MSS.

३ प्राचा MSS; probably read प्राचेदं ।

४ om. M.

५ Thus E; *मुपनीतांभोगाम* M.

६ *मुपवेतुष्वेति* MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिवत्तदकं तृणान्यत्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽथो दधि मधु घृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु घृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ चयोदशः ॥

ब्राह्मणो च सोमार्थः शुक्रेण पित्राक्षेण मूर्धभिस्तेन ^१
विस्वता पथि समाजगाम ^२ तः होवाच कथां विद्यां
भगवन्तमिति ^३ सोमो राजास्मोति हैनं प्रत्युवाच ^४ तं
मा कदध्वर्युरनैक्षयनविदभ्यसौषीधो ^५ मा कदध्वर्युरनैक्षयन-
विदभिषुणोतीत्यमहं ^६ तच्च विस्ववाणामावसौ ब्राह्मणो नैक्षय-
नानि वेद ^७ तं गमिष्यामि ^८ स म ^९ इमान्वर्णांस्सःरोपयि- ^{१०}
ष्यतीति ^{११} ते यत्रावष्टयमवयन्ति ^{१२} तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यक्षिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैक्षयनैर्हजौषमभिजुह्वति ^{१३} यत्ते शान्ता चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतथा

१ मूर्धभिस्तेन M Be ; मूर्धभिषिक्तेन the other MSS.

२ Thus M ; कथं the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads : कदध्व, but a horizontal stroke has been put above the ध, cancelling this akṣara. कृदध्व Be 7 ; कृदध्व the other MSS.—यद्यसौषीदु my conjecture ; अथोषीदु M, अथोषीदु the other MSS.

४ कदध्व M ; कृदध्व Be 7 ; कृदध्व or कृदध्व the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्णान् M ; रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावष्टय M.

च चतुर्दशभिर्हज्जीषमभिजुहति ^१ ते यवावमृथः सः मिधेय-
स्तान्ब्रूयाद्ये^२ नु राजस्त्वचं भित्वा कूरं कृतेह यावभिः । ॥ ४५ ॥

अग्रमथित्वा नैक्षयनैरथन्यैवै^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्त्रापापः सः साद्य सोमिनः^४ । सः स्थितो न इत्याथन्यमुचैना-
^५ न्निनस्ति सः ॥ अमिश्रैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
ऽग्रमथित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः ग्रमथित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधि-
रोहति ॥ अध्वर्योर्यजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः^६ । ब्रह्मणो
होतुश्चात्र राजैषां लोकमादत्ते न चाहौपुशतुर्दश ॥ ये
^७ चतुर्दश जुहति दध्र^८ एताः सुवाहुतौः । नैषां राजा लोक-
मादत्ते न प्रजां नोत^९ वाजिनम् ॥ आषाययन्तो राजानं
यावभिः कूरमृत्विजः । पयसा ग्रमयन्तो ऽस्य जुहुतैव चतुर्द-
शेति ^१ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
^{१५} यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^१ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यो

१ यो i. s. o. ये M.

२ My conjecture ; *जैर्यैवैव M ; *नैस्त्रान्वैव, जान्वैव, जाल्वैव (the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; *स्थातुराग्रीधः D Be ; thus also but *अः Be ;
*वातिनैताग्रीधः M.

५ दध्र Be 7, दश the other MSS.

६ नोन M ; नोच the other MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिवतृदकं दृणान्यत्नोमुत्सृजतेत्यथास्मा श्रोदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽष्टौ दधि मधु घृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु घृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ^१ ॥
विस्वता पथि समाजगाम ^२ तः होवाच कथां विद्यां
भगवन्मिति ^३ सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच ^४ तं
मा कदध्वर्युरनैक्षयनविदभ्यसौषीद्यत्रो ^५ मा कदध्वर्युरनैक्षयन-
विदभिषुणोतीत्यमहं ^६ तत्र विस्ववाणोभावसौ ब्राह्मणो नैक्षय-
नानि वेद ^७ तं गमिष्यामि ^८ स म ^९ इमान्वर्णान्सःरोपयि- ^{१०}
ष्यतीति ^{११} ते यत्रावभृथमवयन्ति ^{१२} तदौदुमयां शाखया
पलाशशाखया वा खुवेण वानाज्यक्षिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमित्रेण नैक्षयनैर्हजौषमभिजुह्वति ^{१३} यत्ते शाखा चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतथा

१ मूर्धभिन्नेन M Be; मूर्धभिन्निन्नेन the other MSS.

२ Thus M; कथं the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads: कदध्व, but a horizontal stroke has been put above the ध, cancelling this aksara. कदध्व Be 7; कदध्व the other MSS.—अभ्यसौषीद्य my conjecture; अभ्यसौषीद्य M, अभ्यसौषीद्य the other MSS.

४ कदध्व M; कदध्व Be 7; कदध्व or कदध्व the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्णान् M; रोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथ M.

च चतुर्दशभिर्हज्जीषमभिजुहति ^१ ते यवावस्यथः सः मिधेयु-
स्तान्ब्रूयाद्ये ^२ नु राज्ञस्त्वचं भित्वा क्रूरं कृत्वेह यावभिः । ॥ ४५ ॥

अग्रमयित्वा नैक्ष्यनैर्यन्थैवैव ^३ कृतागसः ॥ ये सोममस-
स्थाप्यापः सः साद्य सोमिनः ^४ । सः स्थितो न इत्यायन्त्यमुचैना-

५ न्निनस्ति सः ॥ असिंशुलैरुत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो

ऽग्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते

त्रिदिवं नाकमुत्तमम् । यः ग्रमयित्वा नैक्ष्यनैरथ नाकमधि-

रोहति ॥ अध्वर्योर्ध्वजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः ^५ । ब्रह्मणो

होतुर्द्वात् राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुश्चतुर्दश ॥ ये

१० चतुर्दश जुहति दध्न ^६ एताः सुवाहुतौः । नैषां राजा लोक-

मादत्ते न प्रजां नोत ^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं

यावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा ग्रमयन्तो ऽस्य जुहूतैव चतुर्द-

शेति ^८ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स तैर्दशपूर्णमासौ

१५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^९ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यो

१ सो l. s. o. वे M.

२ My conjecture ; *नैर्यन्थैवैव M ; *नैस्तान्तेव, जान्तेव, जालेव the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; *स्थातुराद्यौधः D Be ; thus also but *अः Be ; *आनेनेताद्यौधः M.

५ दध्न Be 7, दध्न the other MSS.

६ नोत M ; नोह the other MSS.

भवति ' तेन पूर्णमासः सेन्द्र ' ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां ' तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति ' केनो सिद्धनीजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्यै-
 न्द्राग्नेन पुरोडाग्नेनेत्येव ब्रूयादित्यथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे
 ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ' ते देवा एतामिष्टिमपश्यन्नाग्ना-
 वैष्णवमेकादशकपालम् सरस्वत्यै चक्षुः सरस्वते चक्षुः ' तां
 पौर्णमासम् सः स्वाध्यानुनिरवपन्नतो देवा अभवन्परासुरा ' यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासम् सः स्वाध्यायैतामिष्टिमनुनिर्वपेत्पौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवतास्य यज्ञं च
 भ्रातृव्यस्य वृहत् इति ब्राह्मणम् ' स एष भ्रातृव्यवतो यथाकाम-
 प्रयोगो ' मिथुनाङ्गशून्सारस्वताभ्यां ' यावदेवास्यासि तत्सर्वं
 वृहत् इति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवाचामावास्यामिति ' स
 पौर्णमासी पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवाचामावास्याम्
 हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याचयतीति ब्राह्मणं ' तदेतन्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं वेत्यथ वै भवति साकंप्रस्थायीयेन यजेत
 पशुकाम इत्येतयेश्चा यक्ष्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 महत्पात्रं प्रभूतमाव्यमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं हत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालमैन्द्रम्

१ यथाकार्यम् M.

२ om. M.

३ परोध्यावगधं M, omitting वा ; वापरोध्यावगधं all the other MSS.

४ इत्येवमेव M.

- सांनाय्यं^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन चरित्वायेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
महति पात्रे समवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
यदि महेन्द्रयाजौ भवति^२ महता पूर्णः^३ होतव्यमित्यत्याक-
म्याश्याव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजौ
१ भवति^४ वषट्कृते सहैव पात्रेण जुहोति^५ तप्त एवैनमिन्द्रः
प्रजया पशुभिस्तरपयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति दारुपात्रेण
जुहोति^६ न हि मृन्मयमाहुतिमानश^७ औदुम्बरं भवत्यूष्मां
उदुम्बर ऊर्जुं पशव^८ ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवरुद्ध इति
ब्राह्मणं^९ तदेतन्नभ्यावगधं^{१०} वा निर्वेदावगधं^{११} वेत्यथ वै
१० भवति ॥ ४८ ॥

- नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^१ त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्मामणौ
राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति^२ स^३ यो^४ इत्य^५ एतेभ्यो
महेन्द्रमियच्छेत्^६ स संवत्सरमिन्द्रमिद्वाग्नये व्रतपतये पुरोडा-
शमष्टाकपालं निर्वपति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ इय
१५ यामावास्यागच्छति तस्यां महेन्द्रं यजेत^९ सोऽत ऊर्ध्वं
महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सरः
हि व्रतं नाति^{११} स्त्रैवेन देवतेज्यमाना भूत्या इग्ने वसौया-
न्भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये

१ Thus M ; *जम्बावयती Be ; *जम्बावयती Be 7 UD ; *जम्बावयती B.

२ Thus M Be U ; *जंघं B Be 7 D.

३ M सप्तपान् i. s. o. स यो इत्य ।

४ Thus, *ज्येत, all.

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं दृचं जग्निवाऽऽसमधि-
व्रतपतिव्रतमासम्भयति ^१ ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥

नासोमयाजौ संनयेद्नागतं वा एतस्य पयो यो ऽसो-
मयाजौ ^१ यदसोमयाजौ संनयेत्परिमोष एव सो ऽनृतं करो- ५
त्यथो परैव म्रियते ^१ सोमयाज्येव संनयेत्यथो वै सोमः पयः
मांनाय्यं ^१ पयसैव पय आत्मन्वत् इति ब्राह्मणमथ वै भवति
वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृयं यस्य
हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति ^१ चेधा तण्डुलान्विभजेद्ये
मध्यमाः सुस्तानग्नये दाचे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये १०
स्यविष्टास्तानिन्द्राय प्रदाचे दधःशुक्लं ^१ ये ऽणिष्टास्तान्विष्णवे
शिपिविष्टाय शृते चरमिति ^१ तस्या एता भवन्त्यग्ने दा
दाशुषे रयिं दा नो अग्ने प्रदातारः हवामहे प्रदाता वज्री
प्र तत्ते अथ किमिच्छे विष्णो परिचक्ष्यं ^१ भूदितौन्वीजान-
स्यायानौजानस्य ^१ व्यापन्नयैव ^१ पूर्वथा यजेते ^१ ऽव्यापन्नयोत्त- १५
रथा ^१ न दे यजेत ^१ यत्पूर्वथा संप्रति यजेतोत्तरथा इमं
कुर्याद्यदुत्तरथा संप्रति यजेत पूर्वथा इमं कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यज्ञसदनु द्वीतमुख्यपगल्भो जायत ^१ एकामेव यजेत

१ भूदितौन्वीजान० all.

१ Thus MDU Be 7 : *मस्याया० Be.

१ Thus M : यजेतव्यापन्नयैवोत्तरथा BU : यजेतव्यापन्नयोत्तरथा Be, thus
also but यजेते D. The avagraha added by me.

प्रगल्भो ऽस्य जायते । ऽनादृत्य तद्दे एव यजेत । यज्ञसुखमेव
 पूर्वयास्रभते । यज्ञत उत्तरया । देवता एव पूर्वयावरुह
 इन्द्रियमुत्तरया । देवलोकमेव पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया । भूयसो यज्ञकतनुपैतीति ब्राह्मणमय वै भवत्येषा
 वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवासौ
 लोके ऽर्धुकं भवतीति ब्राह्मणमय वै भवति ॥ ५० ॥

दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत । पूर्णमासे संनयेन्मैवा-
 वरुणामिचयामावास्यायां यजेतेत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उप-
 कल्पयते ऽहतं वामो । ऽथ पौर्णमास्या उपवसये ऽग्नये व्रतपतये
 १० पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽथास्यैतद्दहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं पयो दोहयि-
 त्त्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपत्यैन्द्रः सांनाय्यः । सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽवैतदैन्द्रः सांनाय्यः समुपह्वय भक्षयन्त्यथाहतं वामः परि-
 ११ धायापरपचं व्रतं चरति । तस्यैतद्भूतं नानृतं वदति न मा-
 समश्राति न स्त्रियमुपैति नास्य पन्पूलनेन वामः पन्पूलयन्त्यथ
 यामावास्यागच्छति । तस्या उपवसये ऽग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथास्यै-
 तद्दहर्मिचावरुणाभ्यां वत्सा अपाकृता भवन्ति । मैचावरुणं पयो
 १० दोहयित्त्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-

मष्टाकपालं निर्वपति मैत्रावरुणौमामिचाः^१ सा चिहविरिष्टिः
 संतिष्ठते^२ वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^३ निधत्ते वामो^४
 विसृजते व्रतं^५ विसृष्टव्रत एतं^६ पूर्वपचं भवत्यय पौर्णमास्या-
 गच्छत्युत्सीदति व्रतपतिर्धेदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^७
 तदेतत्संवत्सरावगधः^८ सोमसः^९ स्वम्^{१०} ॥ ५१ ॥

अथेडादध इत्याचचते^१ समानं वामस्य व्रतपतेस्य^२
 तथैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाय
 प्रातरग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यग्नौषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रः^३
 सांनाय्यः^४ सा चिहविरिष्टिः संतिष्ठते^५ ऽचैतदैन्द्रः^६ सांनाय्यः^७
 समुपह्वय भक्षयन्ति^८ तथाहतं वामः परिधायापरपचं व्रतं^९
 चरत्यागच्छत्यमावास्या^{१०} तस्या उपवसथे यजते^{११} तथा
 मैत्रावरुणं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
 वाय प्रातरग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं मैत्रा-
 वरुणौमामिचाः^{१२} सा चिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१३} वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति^{१४} निधत्ते वामो^{१५} विसृजते व्रतं^{१६}
 विसृष्टव्रत एतं^{१७} पूर्वपचं भवत्यय पौर्णमास्यागच्छत्युत्सीदति

१ एवं M.

२ Thus M ; *रावर्जं Be ; *रावर्जं Be 7 BDU.

३ *सः सा M.

४... Thus M only ; the other MSS. are partly defective, partly corrupt.

५ एवं M.

व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्संवत्सरावगधः^१
सोमसः^२ स्वम्^३ ॥ ५२ ॥

अथ चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः । समानं वाममद्यैव
व्रतपतेषु । तथैवैन्द्रं पथो दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य
५ वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति मरस्वत
उपाः शुष्याजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रः सांनाय्यः । सा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते । ज्वैतदैन्द्रः सांनाय्यः समुपहृत्य
भक्षयन्ति । तथैवाहृतं वामः परिधायापरपक्षं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या । नैवोपवसथे यजते । तथैव मैत्रावरुणं पथो
१० दोहयित्वापवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति मरस्वत्या उपाः शुष्याजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणीमामिचाः । सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ।
वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति । निधत्ते वासो । विसृजते
व्रतं । विसृष्टव्रत एतः पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्यु-
१५ त्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्सं-
वत्सरावगधः सोमसः स्वम् ॥ ५३ ॥

स एष चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः । स यथा ह वा
इदमनश्चतुश्चक्रं व्यवप्राप्तमेत्येव^४ ह वा एष एतेन यज्ञकतु-

१ Thus M ; •संवत्सरावगधं Be ; •संवत्सरावराधं the other MSS.

२ •संः स्वा M.

३ सर्व M.

४ Thus M ; व्यवप्राप्तं सत्ये Be BU ; व्यवप्राप्तं सत्ये Be 7 D.

नेहा पाप्मानं भ्रातृव्यं व्यवपन्न एति ^१ स एव वसिष्ठयज्ञः
 केशियज्ञः सार्वसेनियज्ञो ^२ वसिष्ठो ह यत्र सौदासानभिच-
 चारैव ^३ हैनानभिचचार ^४ केशी ह यत्र खाण्डिकमभिचचा-
 रैव ^५ हैनमभिचचार ^६ सार्वसेनिर्ह यत्र भ्रातृव्यानभिचचारैव ^७
 हैनानभिचचार ^८ ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥

चातुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति ^१ स दयान्संभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमिकाः ^२ वैश्वदेवसंभाराः ^३ स ^४ पुरस्ता-
 त्फाच्युन्यै ^५ वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्याेन हविषेहा
 दीचते ^६ तस्यापरिमिता ^७ दीचास्तिस्र उपसदः ^८ स तथा
 राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ^९ ऽहन्मुत्या ^{१०}
 संपत्स्यत इति ^{११} तस्य तथा संपद्यते ^{१२} प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 दित्यथास्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपालता भवन्ति ^{१३}
 वैश्वदेवं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाच
 वसतीवरौः परिहृत्य पयाः ^{१४} सि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातस्त्रि-
 वृद्धिस्तदेकवदेव ^{१५} स्मृणात्यथामेयं पशुमुपाकरोति ^{१६} तस्य ^{१७}
 वैश्वदेव उपालम्भो भवति ^{१८} तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवीः ^{१९} पि ^{२०} प्रैषवन्तः सवनीया ^{२१} अनुब्रूहि यजेतीतरे-

१ Thus MD Be 7; वैश्वदेविकर्मभा० Be BU.

२ Thus M; स om. B Be; पुरस्तात् om. B Be 7 DU.

३ Thus M Be 7; तस्या अपरि० Be BUD.

४ Thus MDU; यज्ञिये the other MSS.

५ भवति Be BU ins. after वृद्धिः.

षाः हविषामृजुधा चितृदग्निष्टोमः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धाना-
 सोमानां वाजिनेन चरति । समानं कर्मावभृथात्प्रमिद्धो
 ऽवभृथ । उदयनीययेक्षेद्वा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ।
 तस्यै द्यावापृथिव्योपालम्भा भवति । तयोः प्रमिद्धं वषाभ्यां
 ५ चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति । संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुवन्मन्त्राथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदथातश्चतुर्षु
 मासेषु ॥ ५५ ॥

वरुणप्रघासाभ्याः सोमाभ्यां यज्यमाणो भवति । दौचते ।
 तस्यापरिमिता दौचा दादशोपमदः । स तथा राजान
 १० क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजिये । ऽहन्दितीयमहः
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रमिद्धेन कर्मणोपवस-
 थादेत्येवास्यैतदहर्मरुद्भ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति । मारुतं
 पथो दोहयति सांनाय्यस्य वाहता तूष्णीं वाय वसतौवरौः
 परिहृत्य पथाऽमि विश्विष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 १५ करोति । तस्य मारुत उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनौ-
 याननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीःषि । स यत्र प्रातःसवने
 धिष्णिथान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासस्त्रेषु
 हविःषु गार्हपत्ये कर्मन्मपाचाण्यभिपर्यग्नित्वा तैर्मार्जालीये
 प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनौया । अनुब्रूहि यजेतौतरेषाः
 २० हविषामृजुधा पञ्चदश उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहीनमंतं करो-

त्येषाश्चैतदहर्वरुणाय वत्सा अपाकृता भवन्ति ' वारुणं पयो
 दोहयति मांनाव्यस्य वावृता तृणैर्वाय वसतीवरौः परि-
 हृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ' तस्य वारुण उपालम्भो भवति ' तस्य प्रातःसव-
 नौयाननुवर्तते वारुणौ च कायश्च^१ ' प्रैषवन्तः सवनौया ' ५
 अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोक्तेजुधा सप्तदश उक्थ्यः संतिष्ठते '
 पुरस्ताद्धानाभोमानां वाजिनाभ्यां चरति ' समानं कर्माव-
 भ्यादधैतस्मिन्नवभृथ उपाददते वारुण्यै निष्कासं तुषानिति '
 वारुणस्य वारुण्यमिवाध्ववदानीया भवत्यृजौषेण सह तुषान्म-
 प्रकिरन्ति ' प्रसिद्धो ऽवभृथ ' उदयनीययेष्टेदा मैत्रावरुणौ १०
 वशामुपाकरोति ' तस्यै काथोपाकम्भ्या^२ भवति ' तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति ' संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिद्वेत्युक्तमे-
 तदथातच्चतुर्षु मासेषु ॥ ५६ ॥

साकर्मधैः सोमैर्यज्यमाणो भवति ' दौघते ' तस्यापरिमिता १४
 दौघा दादशोपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्वते
 पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्तृतीयमहः संपत्स्यत इति ' तस्य तथा
 संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसयादेत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य
 पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति '

१ काथा च M.

२ Thus M Be 7 : काथ उपालम्भो or काथोपालम्भो the other MSS.

- तस्थानीकवत उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । मार्यदिनीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेति सांतपनस्य जुंघैकविंश उक्थ्यः
५ संतिष्ठते । ऽह्नीनमंसतिं करोत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य
पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापर-
रात्रे पूर्णदर्शेण चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेति कैडिनस्य जुंघा
१० विण्व उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽह्नीनमंसतिं करोत्यथ वसतीवरौः
परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्य पर उपालम्भो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवींषि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषां । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५ महापितृयज्ञहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्णिष्यान्वि-
हरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु हविषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा-
मृजुधा चयस्त्रिंश उक्थ्यः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धानामोमानां
२० वैयम्बकैश्चरति । समानं कर्मावमृथाग्रमिद्धो ऽवमृथ । उदय-

नीययेद्येद्वा मैवावरुणौ वशामुपाकरोति ' तस्यै वैश्वकर्मण्युपा-
 लम्भा^१ भवति ' तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
 ङाग्नौ निर्वपति ' तावनुवर्तत आदित्यः ' प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
 ङाग्रावनुव्रूहि यजेत्यादित्यस्य ' संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुवन्धक्तयाय पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिहेत्युक्तेतदधातच्चतुर्षु^२
 मासेषु ॥ ५७ ॥

शुनाभीरीयेण सोमेन यज्यमाणो भवति ' दीक्षते '
 तस्यापरिमिता दीक्षाक्षिप्त उपसदः ' स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संप-
 त्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादे-^३
 त्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्ध्यास्येताऽ
 रात्रिं वायवे वत्सा अपाहता भवन्ति ' प्रातर्वायव्यं पथो
 दोहयति सान्नाय्यस्य वाहता तृष्णौ वाधाग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ' तस्यैन्द्र चषभ उपालम्भो भवति ' तस्य प्रातः-
 सवनीयाननुवर्तन्ते शुनाभीरीयहवीऽसि ' प्रैषवन्तः सवनीया^४ ॥
 अनुव्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषामृजुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
 संतिष्ठते ' समानं कर्मावभृथाप्रसिद्धो ऽवभृथ ' उदयनीय-
 येद्येद्वा मैवावरुणौ वशामुपाकरोति ' तस्यै सौर्युपालम्भा^५
 भवति ' तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोङाग्नौ

१ Thus Be 7; *कर्मण्योपा Be; *कर्म उपालम्भो M.

२ तस्यै MU Be; तस्याः Be 7 D; B om.

३ Thus Be 7; सोवीषाभ्या M; सोर्व उपालम्भो Be U.

निर्वपति ' संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाय पौर्णमास-
वैश्वधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतत् ' ॥ ५८ ॥ षोडशः ॥

- अथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते ' वैश्वदेवेन सोमेन
यज्यमाणो भवतीति समानी प्रतिपदेतावदेव नाना ' चिह्न-
५ दमुचाग्निष्टोमो ' ज्योतिरिहायातस्तुर्धु मासेषु वरुणप्रवासेन
सोमेन यज्यमाणो भवति ' दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षाः
षडुपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संपत्स्यत इति ' तस्य तथा संप-
क्षते ' प्रभिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यास्यैतदहर्दया वत्सा अपा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायेति ' दयं पथो दोहयति
सांजाय्यस्य वाहता तूष्णीं वाच वसतीवरीः परिहृत्य
पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति '
तस्य मारुतो वाहण इत्युपाकृतम्भौ भवतस्तस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रवासहवौऽसि ' स यच्च प्रातःसवने
१५ धिष्णियान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ' समामक्षेपु
हविःषु गार्हपत्ये करम्भपाचाण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
प्रचरति ' प्रैषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ
हविषा ' माध्वादिनीयाननुवर्तते ' वारुणी च कायस्य ' प्रैषवन्तः
सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोर्हजुधा ज्योतिरुच्यः
२० संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा द्विरात्रे तथायातस्तुर्धु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन यज्यमाणो भवति ' दौचते ' तस्या-
 परिमिता दौचाः षडुपमदः ' स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहस्युत्या संपत्यत इति '
 तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसती-
 वरौः परिहृत्य पयाःसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति ' तस्यानौकवतः कौडिनः प्राजापत्यस्त्रपर इत्युपा-
 लम्भा भवन्ति ' तस्य प्रातःसवनौयाननुवर्तत आनौकवतः '
 प्रैषवन्तः सवनौया ' अनुब्रूहि यजेत्यानौकवतस्य ' माध्यदि-
 नौयाननुवर्तते सांतपनः ' प्रैषवन्तः सवनौया ' अनुब्रूहि
 यजेति सांतपनस्य ' तृतीयसवनौयाननुवर्तन्ते ' गृहमेधीय- १०
 प्रमृतीनि महाहवींषि ' स यच्च तृतीयसवने धिष्णिष्या-
 न्विहरति तदजस्रं माजालीयं करोति ' महाहविर्भिस्त्रित्वा
 गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैमाजालीये प्रच-
 रति ' प्रैषवन्तः सवनौया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हवि-
 षामृजुधा ज्योतिरुक्थ्यः संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा १५
 जिराचे तथा ' स उवेव^१ शुनासौरीयः ' ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥

अयातो महायज्ञ^२ इत्याचवते ' ज्योतिरतिराच इत्येक
 आहुर्दौचते ' तस्यापरिमिता दौचा द्वादशोपमदः ' स तथा

१ Thus MD; *वर्तते the other MSS.

२ *रति Be Be 7 DU.

३ Thus M; उवेव Be 7; उक्थ्येन Be BDU.

४ Thus M Be BU Kesh.; महापितृयज्ञ Be 7 D.

- राजानं क्रौणाति यथा मन्यते पौर्णयास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या
संपत्यत इति । तस्य तथा संपत्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
देत्यास्यैतदहस्तया वत्सा अपाहता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
मरुद्भ्यो वरुणायेति । त्रयं पथो दोहयति सांनान्यस्य वाहता
१० तृष्णीं वाथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽऽपि विश्विष्योप-
वसन्त्येव । प्रातस्त्रिवृद्धर्हिस्तदेकवदेव । सृणायथाग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य वैश्वदेवो मारुतो वाहण आनीकवतः क्रैडिनः
प्राजापत्यस्यपर ऐन्द्र ऋषभ इत्युपाह्वयभ्या भवन्ति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवीऽपि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
१० अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां । माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते
सर्वाणि वरुणप्रघामहवीऽपि ॥ ६१ ॥

- स यत्र माध्यन्दिनीये सवने धिष्णिष्यान्विहरति तदजस्रं
माजांस्त्रीयं करोति । समासन्नेषु हविषु गार्हपत्ये करम्भ-
पात्राण्यभिपर्यग्नित्वा तैर्माजांस्त्रीये प्रचरति । प्रैषवन्तः सव-
११ नीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां । तृतीयसवनीया-
ननुवर्तन्त आनीकवतप्रमृतौनि महाहवीऽपि । स यत्र तृतीय-
सवने धिष्णिष्यान्विहरति तदजस्रं माजांस्त्रीयं करोति ।

१ Between प्रातस् and त्रिवृद्ध Be 7 has the following words: (प्रातः)-
राग्नेयं पशुमुपाकरोति तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यस्यपर इत्युपाह्वयभ्या भवन्ति
तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
(त्रिवृद्ध) ।

२ Thus (एकवदेव) M Be 7 ; एकमेव Be U ; एकमेव B ; D om.

महाहविर्भिश्चरित्वा गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा
 तैर्माजालीये प्रचरति ' प्रैषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजे-
 तीतरेषां हविषां जुधा ज्योतिरतिरात्रः संतिष्ठते ' पुरस्ता-
 द्दानाशोमानां वाजिनैश्चरित्वा चैयम्कैश्चरति ' ' समानं कर्मा-
 वभ्यदाद्यैतस्मिन्नवभ्य उपाददते वारुण्ये निष्कासं तुषा- ५
 निति ' वारुण्यं वारुण्यामिच्छाध्यवदानीया भवत्यृजौषेण सह
 तुषां प्रकिरन्ति ' प्रसिद्धो ऽवभ्य ' उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रा-
 वरुणौ वशामुपाकरोति ' तस्यै द्यावापृथिव्या काया वैश्वकर्मणौ
 सौरौत्युपाकम्भ्या भवन्ति ' तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशान्निर्वपति ' ताननुवर्तन्त आदित्यप्रभृतीनि १०
 शुनामीरीयहवींषि ' प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा ' अनुब्रूहि
 यजेतीतरेषां हविषां ' संतिष्ठते यथा पञ्चपशुः पशुबन्धस्त-
 र्थाय पौर्णमासवेष्टधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य चेष्टा
 प्रलब्ध्या लोहितायमस्य च चुरेण शीर्षन्नि च वर्तयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाये ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो १५
 ऽथोपरिष्टात्संतिष्ठन्ते चातुर्मांशाः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मांशाः
 सोमाः ' ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः १ ॥

१ संवेष्टे MSS.

२ •किरति M.

३ चाय (r. इति) बौधायन उत्तरमतिष्ठन्ने प्रथमः प्रश्नः U.

- वृहस्पतिसवेन यच्छुमाणो भवति^१ । स उपकल्पयते ऽय-
चतुस्त्रिंश दक्षिणाः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ
पर्णमयं पाचमाज्यमभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति परिस्रजौ
होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक इत्येष ह वै परिस्रजौ यः
४ खलतिः परिकेश्यो^२ । ऽय^३ हैष मिर्मिरो यः शक्रो विक्रिध-
स्त्रिलकवान्पिङ्गाक्षो^४ । ऽय^३ हैष चिशक्रो यस्त्रिवेदो^५ । दौचते^६
तस्यैकरात्रौणस्य सोमं क्रीणन्ति^७ । तिस्र उपषदस्तायते
चिद्वदग्निष्टोमो रयंतरषामा प्रवर्ग्यवाग्नायचौखेक स्तोमः^८
प्रज्ञातं देवसुवाः हविषां करणं^९ तस्य बार्हस्पत्यो^{१०} ऽतिपाक्षो^{११} ।
१० बार्हस्पत्यः पशुरुपालम्भः^{१२} । समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य
काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीवसुत्तरलोमोप-
स्तृणति^{१३} । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां
पर्युपास्य पर्णमये पाच माज्यमानौषाभिषिञ्चति वृहस्पतिः
प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्यसु-
१५ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाः^{१४} सि ॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवे ऽयिनोर्बाह्वोर्वा पृष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो
यन्तुयन्तेण वृहस्पतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१५} । समुन्मृष्टे समुत्थो-
ग्रन्तीति^{१६} समानमा मुखस्य विमार्जनात्^{१७} ॥ १ ॥

१ Thus MB Be; परिकेश्य the other MSS.

२ Thus D; तिलकावा० M Be 7 U; नीलकावा० Be; नीलकावा० B.

३ Thus M; चिवेदो the other MSS.

४ Thus M Be 7 D; *पत्यस्तृतिपा० Be BU.

५ M reads : समुत्थोर्वाह्वोर्वा पृष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुयन्तेण वृहस्पतिसवेनाभिषिञ्चामीति ।

तस्य प्रातःसवने सन्नेषु नाराग्रसेव्येकादश दक्षिणा
 नीयन्त ' एकादश माध्यन्दिने सवने सन्नेषु नाराग्रसेव्ये
 द्वादशास्तृतीयसवने सन्नेषु नाराग्रसेषु ' माध्यन्दिन एव
 सवने ऽथं दद्यादिति ह स्माह मौद्गल्यः ' स वा एष ' नैमार्ज्जनो^१
 यज्ञः ' स यथा ह वा इयं गैरेयी^२ नदी^३ निमृजत्येव^४ ह^५
 वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेद्वा पाप्मानं भ्रातृव्यं निमृजयेति^६ ' स
 एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा श्वेषाश्चान्यै^७
 राजा राजसूयेनेजान इच्छति बृहस्पतिसवनेनाभिषिच्येयेति^८ '
 तदु वा आर्ज्जुनं वै राजसूयाभिषिक्तो ऽन्येन यज्ञक्रतुनाभिषि-
 च्येत्प्रत्यवरोही ह^९ भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचर्याभ्यामभिषिच्या^{१०} १.
 इत्यभिषिच्येतैवेति^{११} ' दौचते ' तस्य तिस्रो दौचास्तिस्र
 उपसदः ' समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले माध्यन्दि-
 नीया एवैनं वमसा निमृजन्तो यन्ति ' चतुर्विंश एष भवति ' १

१ Thus M Be 7 D ; एष सवोवनिमार्ज्जनो BU ; एष सवोवनिमार्ज्जनो Be.

२ Thus M ; गैरेयी the other MSS. (U गैरेयी) ।

३ नदी निमृजत्येव M ; नदीनिमृजत्येव B ; नदीनिमृजत्येव Be 7 D ;
 नदीनिमृजत्येव U ; नदी तीला पश्चिमिर्नमृजत्येव Be. Read perhaps :
 नदी निमृजत्येव i.e. निमृजन्ती एति, cp. *infra* निमृजयेति ।

४ निमृजयेति Be 7.

५ Thus MD Be 7 ; *भिषिच्येति Be U ; *भिषिच्येति B.

६ om. M.

७ Thus M only ; *भिषिच्येत इत्यभिषिच्येतैवेति U Be 7 D ; *भिषिच्येत
 इत्यभिषिच्येति B ; *भिषिच्यभिषिच्येतैवेति Be.

राजा राजसूयेन यक्ष्यमाण आश्वयति^१ त्रिषु वर्षेष्वभिषिक्ते-
 स्वध्वभिषिच्येय^२ पुरोहिते स्वपतौ सूत इति^३ पुरोहितो
 दीक्षते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
 कालाद्भिषेकस्य काले शुक्रामन्विनोः सः स्रावेणाभिषिञ्चति^६

१ चतुष्टोम एव भवति ॥ २ ॥

स्वपतिः^७ स्वपतिसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयत
 आर्षभं चर्म सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पात्रं दध्मभिषेच-
 नाय^८ दीक्षते^९ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^{१०} आग्नेयस्य
 मारुतौ वृश्चिः पठौक्षुपास्तम्भा भवति^{११} सप्त हवींषि

१० प्रातःसवनौयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भवत्यग्निमुखाद्बृद्धिरित्ये-
 तानि^{१२} समानमाभिषेकस्य कालाद्भिषेकस्य काले यजमाना-
 यतन आर्षभं चर्म प्राचीनघौवमुत्तरलोमोपसृणाति^{१३} तद्यज-
 मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्दुपास्तौदुम्बरे
 पात्रे दध्मानीयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-

१५ वाङ्मर्भा पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
 स्वपतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१४} समुत्सृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^{१५} एव स्वपतिसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१६} एव
 एव स्वपतिसव^{१७} एव वैश्वसव^{१८} एव माससवो^{१९} मासा
 हेनेनातः^{२०} पूर्वमीजिरे^{२१} ॥ ३ ॥

१ आश्वयतीति M.

२ Thus MD Be 7; •विच्येय Be BU.

३ om. Be BU.

४ वैश्वस्य सव Be 7.

५ i. e. o. अतः Be 7 अतः, D अतः ।

सूतः^१ सूतसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते
 कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पाचः हिरण्यं
 हतमभिषेचनाय^२ दीक्षते तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उप-
 सदो^३ ऽष्टौ हवीः^४ पि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो
 भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मण इत्येतानि^५ समानमाभिषेकस्य
 काष्ठादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीन-
 यीवमुत्तरलोमोपसृणाति^६ तद्यजमानं प्राश्नुमुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे हतमानीय
 हिरण्येनोत्पूयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 बाङ्गभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वासो यन्तुर्धन्वेण सूतस- १०
 वेनाभिषिञ्चामीति^७ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^८ एष सूतसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^९ एष
 एव सूतसव^{१०} एष शमणौसवः^{११} एष ऋतुसव^{१२} ऋतवो
 हेनेनातः पूर्वमीजिरे^{१३} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सोमसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते सौमीः^{१४}
 सूतवशां कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पाचं
 पयो ऽभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति यत्किंच राजसूयस्यते
 सोमं तत्सर्वं भवतीति^{१५} स आमावास्तेन हविषेद्वाष्टावहान्यानु-
 मतप्रभृतिभिरेति संवत्सरं चातुर्मास्यैः सप्तेन्द्रतुरीयप्रभृतिभिर्य
 रजिनाः हविर्भिर्धजते^{१६} ऽथ देवसुवाः हविर्भिर्धजते^{१७} २०

१ om. M.

२ शाकल्यः M. Be.

- ऽथैताः सौमीः सूतवशामालभते^१ । तस्या अमसुदिते
यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीवसुत्तरलोभोपसृणाति^१
तद्यजमानं प्राङ्मुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य
पर्णमये पात्रे पयः शानीयाभिविञ्चत्यषाढं^२ युतु इतनासु
१० प्रप्रिः सुवर्षामश्लां वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाः सुचितिः
सुश्रवसं जयन्तं तामनु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽश्विनोर्वाङ्मयां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेण
सोमसवेनाभिविञ्चामीति^३ । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
नमा मुखस्य विमार्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते^४ । ऽथ
१० पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजते^५ । ऽथ द्विपशूना पशुवस्त्रेण
यजते^६ । ऽथ सात्यदूतानाः हविर्भिर्यजते^७ । ऽथ पूर्वैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^८ । ऽथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^९ । ऽथ देविकाहविर्भिर्यजते^{१०} । ऽथ त्रैधातवीयया
यजते^{११} । ऽथ सौचामण्या यजते^{१२} । संतिष्ठते सोमसवो ऽर्ध-
११ चतुर्दशैर्मासैः^{१३} ॥ ५ ॥

प्रथिसवेन^१ यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
चर्मनिहुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं द्रोणं चतुःशक्ति
चतुष्टयोरपो दिग्भ्यः संभृता^२ । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ *भवे MD Be UB ; *भेत Be 7.

२ The mantra is abbreviated in all the MSS.

३ इतिचि M, इतिचि Be every time in this kh.

४ Thus M Be ; समाहृता the other MSS.

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति^१ स आमा-
 वास्येन हविषेद्वाष्टावहान्यानुमतप्रभृतिभिरेति सप्तेऽनुत्तरीय-
 प्रभृतिभिर्य रत्विनाऽ हविर्भिर्यजते^२ । ऽथ देवसुवाऽ हवि-
 र्भिर्यजते^३ । ऽथैतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल-
 मैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चर- ५
 मिति^४ तस्या^५ अममुदिते^६ यजमानायतने रोहितं चर्मानङ्गुहं
 प्राचीनघौवमुत्तरलोमोपसृणाति^७ । तद्यजमानं प्राञ्चसुपवेश्य
 सुवर्णरजताभ्याऽ हव्याभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे द्रोणे चतुष्टयीरपः
 समवनौयाभिषिञ्चति^८ ये मे पश्चाग्रतं ददुरद्यानाऽ सध-
 क्षतिः । शुमदग्ने महि अवो वृहत्क्षधि मघोनां नृवदस्यत १०
 नृणाम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोवाङ्मभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्याऽ सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण पृथिसवेनाभिषिञ्चा-
 मीति^९ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा सुखस्य विमा-
 र्जनादय सऽष्टपाऽ हविर्भिर्यजते^{१०} । ऽथ पञ्चहविषा दिशा-
 मवेष्ट्या यजते^{११} । ऽथोपातीत्य द्विपशं पशुवन्धऽ सात्यादूतानाऽ १२
 हविर्भिर्यजते^{१२} । ऽथ पूर्वैः प्रयुजाऽ हविर्भिर्यजते^{१३} । ऽथ
 पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिष्टोत्तरैः प्रयुजाऽ हविर्भिर्यजते^{१४} । ऽथ
 देविकाहविर्भिर्यजते^{१५} । ऽथ वैधातवीथया यजते^{१६} । ऽथ सौवा-
 मण्या यजते^{१७} संतिष्ठते पृथिसवो ऽधर्धन^{१८} मासेन^{१९} । ॥ ६ ॥

१ Thus M Be 7 DUB ; तस्याममु Be.

२ Thus Be 7 DU ; समानौष M Be B, but cp. XII. ८ (p. 98, 5).

३ Thus M ; अधर्धनं मासेन the other MSS.

गोसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणाः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पाचं प्रतिधुगभिषेचनाय^१ ।
 दीचते । तस्य षड् दीचाः षडुपसदः । समानमाभिषेकस्य
 काक्षादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमाचं वेदे-
 ५ रनुद्धतं भवति । तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पाचे प्रतिधुगानीय^२ दहत स्तोत्रं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवञ्चातः सहसा दृद्धः चचाणां चचभृत्तमो
 वयोधाः । महाव्रह्मिणे तस्तभानः चचे रात्रे च जागृहि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्माराव्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां भरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण गोसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात् । एष गोसवः षट्त्रिंशः
 सर्व उक्थ्य उभयसामायुतदक्षिणः^३ । पवमाने कण्ठरथंतरं
 कुर्वन्ति^४ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

१५ श्रोदनसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुद्धत् सुवर्णरजतौ च रुक्मौ यतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णाग्राह्याणः राजन्यं वैश्याः शूद्रं चतुरो रसान्धुः सुरां

१ Thus M Be 7 D; प्रतिधुग= the other MSS.

२ Thus M; प्रतिधुगानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S. II. 2. 7, where the word is also used as a neuter (sc. पचः).

३ Thus Be 7 D; •सामायुतदक्षिणः M; •सामायुतदक्षिणः the other MSS.

४ Thus M; भवन्ति the other MSS.

पय अपसृतारि^१ पात्राणि सौवर्ण^२ राजतं का^३स्यं मृन्मयं
 चतस्रो दक्षिणाः शतमान^४ हिरण्यं तिसृधन्वमद्वा माघैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयैः द्रव्याकाः पर्णमयौ नैयधोधावायव्यौ
 फाल्गुनपात्रौ^५ चत्वारि नानावृक्षाणि पात्राणि मत्सू^६स्त्रीणि
 दर्भपुञ्जीलान्यौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रि चतुष्टयैरपो दिग्भ्यः ५
 संस्तताः शतं^७ च^८ रथं चैतेनोपकृतेन रोहिणीमायतौमुपर-
 मत्य^९य^{१०} रोहिणेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्यत्युत्तपनीय^{११} ग्राहीनो
 ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निर्वाध्वर्धुरपररात्र आद्रुत्य स^{१२}ग्राह्ये-
 कौदन^{१३} अपयतेति^{१४} तं तथा अपयन्ति यथा पुरादित्य-
 स्योदया^{१५}कृतो^{१६} भवत्युद्यता सूर्येण कार्यं इति ब्राह्मणमथैत- १०
 मोदन^{१७} अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदाभयत्यथैतां पात्रै^{१८} निर्णि-
 ज्योपस्तीर्य तस्मानेनमसंभ्रजिवोद्धरति^{१९} सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभृतमाज्यमानौयाथैता^{२०}श्चतुरो वर्णान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेग्यत्यध्वान्धारभ्ये यजमाने जुहोति सि^{२१}हे व्याघ्र उत या

१ आप० all.

२ Thus M; फाल्गुनपात्रौ Be B; फाल्गुनपात्रौ DU; फाल्गुन्यौ पात्रौ Be.

३ Uncertain; शतं च M; शतं च Be 7 D; रथं च BU; चितं (omitting च) Be.

४ Read perhaps ऋषि I.s.o. ऋषि, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 10) and XVIII. 16.

५ ऋषिपात्रौ M Be 7; ऋषिपात्रौ Be BUD.

६ Thus Be BU; रकोदन^{१३} M; रकोदनं Be BU.

७ Thus M Be 7 D; पुरादादित्य Be BU.

पृदाकाविति चतस्रः सुवाङ्मती^१र्द्धवाङ्मती^२ सः स्यावैः प्रवर्तम-
भिधारयति राडमि विराडमि ससाडमि खराडमीत्यथैतं^३
प्रवर्तमपेणाहवनीयं^४ पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधाति । ॥ ८ ॥

अथैतत्सौवर्णं पाचं याचति । तस्मिंश्चिरः पविचं

५ मध्वानीय सकूनोष्य पर्णमवीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति । तेजो ऽमीति ब्राह्म-
णाय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिगृह्णात्यथ
यजमानो मुखं विमृष्टे तेजस्वदम्भु मे मुखं तेजस्वच्छिरो
अम्भु मे । तेजस्वान्विश्रुतः प्रत्यङ् तेजसा संपिष्टग्निं मेति ।

१० चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पाचं ददाति अतमानं
च हिरण्यमथैतद्राजतं पाचं याचति । तस्मिंश्चिरः पविचं
सुरामानीय सकूनोष्य नैयद्यधीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यती-
न्द्राय त्वोजस्वत ओजस्वन्तः श्रीणामीत्योजो ऽमीति राज-
न्याय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिगृह्णात्यथ

१५ यजमानो मुखं विमृष्ट ओजस्वदम्भु मे मुखमोजस्वच्छिरो
अम्भु मे । ओजस्वान्विश्रुतः प्रत्यङ् ओजसा संपिष्टग्निं मेति ।

चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पाचं ददाति तिसृध्वं
चाथैतत्काः^५ पाचं याचति । तस्मिंश्चिरः पविचं पय

२० पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणामीति । पयो ऽमीति वैश्याय

१. चैर्न all exc. M.

२. मेवादि M.

प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति वैश्वः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 सुखं विमृष्टे पयस्रदस्तु मे सुखं पयस्रच्छिरो अस्तु मे ।
 पयसान्विद्यतः प्रत्यङ् पयसा संपिष्टग्निं मेति । चिराचम्य
 प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पाचं ददात्यङ्गं चाथैतन्मृग्यं
 पाचं याचति । तस्मिंस्तिरः पवित्रमप आनीय सकृ- ५
 नोप फाल्गुनपाचीभ्याम् । शलाकाभ्यामुपमन्यतौन्द्राय त्रायुशत
 आयुशन्तः श्रीणामीत्यायुरसीति शूद्राय प्रयच्छति । तत्ते
 प्रयच्छामीति शूद्रः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो सुखं विमृष्ट
 आयुशदस्तु मे सुखमायुशच्छिरो अस्तु मे । आयुशान्विद्यतः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्निं मेति । चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा १०
 एतच्चैव पाचं ददाति मावैश्व पूर्णं कमण्डलुमथैतमोदनमभ्यु-
 त्मृष्य प्राश्नाति । तस्य यज्ञ स्रहते तदप्सु प्रवेशयत्यथ द्विरष्टा-
 दृतं निष्पिबति । निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे
 वर्चसे कृधि प्रियम् रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा
 अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मद्भिः प्रक्षान्य दक्षिणे कर्णं आवध्रीत आयुष्टे विश्वतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत । आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरसीत्यथैनं विभिर्दंभुञ्जीलैः पवयति यतो
 वातो मनोजवा यतः चरन्ति सिन्धवः । तासां त्वा सर्वासां

१ फल्गुनपाचीभ्यां M; फाल्गुनपाचीभ्याम् Be 7 BUD; फल्गुनौभ्याम् Be.

२ Thus M; रतं i.s.o. रतं the other MSS.

इवाभिविज्ञामि वर्चसेत्यथास्य दक्षिणमचिकटं^१ न्यचति^१
 समुद्र इवाभि गच्छना सोम इवास्वदाभ्यः । अग्निरिव विश्वतः
 प्रत्यङ् सूर्य इव ज्योतिषा विभूरिति^१ ॥ ६ ॥

- यावदेवावाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातौदुम्बरे द्रोणे
 ५ चतुष्टयीरपः समवनीय चतुरो यद्वागृह्णात्यपां यो द्रवणे
 रसस्तमहमस्मा आमुखायणाय तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामीति
 पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तमहमस्मा आमुखायणायौजसे
 वीर्याय गृह्णामीति नैययोधेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
 आमुखायणाय पुष्पै प्रजननाय गृह्णामीत्याश्वत्येनापां यो
 १० यज्ञियो रसस्तमहमस्मा आमुखायणाययुषे दीर्घायुताय
 गृह्णामीत्यौदुम्बरेणाथैतद्रोहितं चर्मानङ्गु^२ प्राचीनयौवमु-
 त्तरलोमोपसृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः इक्ष्वाभ्यां पर्युपास्याभिविज्ञत्यपां यो द्रवणे रसस्ते-
 नाहमिममामुखायणं तेजसे^३ ब्रह्मवर्चसायाभिविज्ञाम्येति
 १५ पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तेनाहमिममामुखायणमोजसे
 वीर्यायाभिविज्ञाम्येति नैययोधेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
 मिममामुखायणं पुष्पै प्रजननायाभिविज्ञाम्येत्याश्वत्येनापां यो

१ Thus Be; दक्षिणमचिकटन्वाचति M. दक्षिणे अचिकटे न्यचति BU;
 दक्षिणे अचिकटं न्यचति Be 7 D.

२ All MSS. exc. M ins. जघनेनाग्निं ।

३ In Be here and infra all the Datives (वर्चसाय, योजसे, वीर्याय
 etc.) are changed into Instrumentals; M has everywhere Inst-
 trum.

यज्ञियो रसस्तेनाहमिममासुखायणमायुषे दीर्घायुतायाभि-
 पिद्यामीत्यौदुम्बरेण^१ समुद्भृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 सुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतद्भूपायितः शतं^२ तिष्ठति रथस्य^३
 तदभिप्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोपश्वेत्ता सपत्नहा । आतिष्ठ भिच-
 वर्धनस्तुभ्यं देवा अधिन्नवजित्वय रथस्य पचमी संमृशत्यङ्कौ^४
 न्यङ्कावभितो रथं याविति^५ रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृचहन्निति
 प्रतिपद्यायं षण्णकु रजसी उपस्यमित्यातो^६ ऽयैतच्छतं^७ चिः
 प्रदक्षिणं परिघाय^८ पुरस्तात्यायाति^९ तदध्वर्यवे ददाति^{१०} स
 एष ओदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य यज्ञः^{११} ॥ १० ॥ तृतीयः ॥

पञ्चशरदीयेन चक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान्वत्सरानेकहायनास्य^२ पुरस्ताद्भागं शीर्षं^३ पौर्णमास्या
 आमावाश्वेन हविषेद्वा सप्तदश मासतः^४ पृथ्वीर्वत्सतरौ राल-
 भते^५ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थापयित्वा तृजन्धयेतराभिः
 सः^६ कुर्वन्ति^७ संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यः सप्त-^८
 दश पृथ्वीर्वत्सतरौ रालभते^९ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थाप-
 यित्वा तृजन्धयेतराभिरेव सः^{१०} कुर्वन्ति^{११} द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, op. p. 350, 6.; सतं ति० रथं च M; सतं ति० रथं
 च Be 7 D; सतं ति० रथस्य (omitting च) UB; क्षितस्त्रि० रथस्य Be.

२ Thus M see. m., -तं क्षितं pr. m.; -तस्य Be 7 BDU; -तदस्य Be.

३ पचमी M; परिघाय B; परिघाय the other MSS.

४ Thus M Be; -शीर्षाः Be 7; -शीर्षः DU; -शीर्षः B.

- पर्यवेते मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सप्तदश कल्पाषीर्वत्सतरीरा-
 लभते ^१ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थापयित्वाऋजन्त्यथेतराभिरेव
 सःस्थां कुर्वन्ति ^२ तृतीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः कौडिभ्यः
 सप्तदशावल्लिप्ता वत्सतरीरालभते ^३ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरा-
 १ न्स्थापयित्वाऋजन्त्यथेतराभिरेव सःस्थां कुर्वन्ति ^४ चतुर्थे
 संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः स्तवद्भ्यः सप्तदश राजीवा ^५ वत्स-
 तरीरालभते ^६ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थापयित्वाऋजन्त्यथे-
 तराभिरेव सःस्थां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीचते ^७ संवत्सरमुख्ये
 विभक्तिं ^८ द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिदशष्टोमः पञ्चदश
 १० उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
 स्तस्य मासत स्तोमो भवत्यथैतेषां पशूनां चयः प्रथमे ऽहजैन्द्रा-
 मासता उचाणः सवनीया आस्रभ्यन्ते ^९ एवं द्वितीय एवं तृतीय
 एवं चतुर्थे ^{१०} पञ्चोत्तमे ऽहज्रास्रभ्यन्ते ^{११} वर्षिष्ठमिव क्षेत्तदह-
 र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथैतेषां पशूनां
 १२ यदि नश्यति विद्यते वा याश्चमेधे प्रायश्चित्तिस्तां हत्वायान्यं
 तद्देवत्यं ^{१२} तद्वर्णं तद्वयसं तद्रूपं ^{१३} तज्जातीयं ^{१४} पशुमालभन्ते ^{१५}
 स एष पञ्चशारदीयो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा ^{१६} यः कामयेत

१ Thus Be 7; राजीवा D; राजीवे U; राजीर्वत्स Be; राजीवत्स B;
 उक्थ्यो राजीर्वत्स M.

२ =सुखा M.

३ तदेवत्यं MSS.

४ om. M.

वहोर्भूयान्मामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत ' वहोरेव
भूयान्भवति ' ॥ ११ ॥

अग्निष्टुता यक्ष्यमाणो भवति ' तस्य सर्वमेव समानं '
पुरोहच एवान्या ' अस्याजरासो ऽग्न आबू५षि पवस इत्येन्द्र-
वायवस्य ' यज्ञा नो मित्रावरुणेति मैत्रावरुणस्याश्विना पिवतः ५
सुतमित्याश्विनस्य ' दे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
यैताविति शुक्रामन्विनोस्त्रीणि शता चो पक्ष्मन्वाग्निमित्या-
श्वयणस्य ' नियुनक्तुम्यस्य ' नित्या ध्रुवस्याश्विनाग्निः समिधत
इत्येन्द्राग्नस्याग्निर्देवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्निश्चियो यदु-
त्तम ईडे अग्निः स्ववसमिति तिस्रो महत्तवीयानाः ५ शुधि १०
श्रुत्कर्णं वक्त्रिभिरिति माहेन्द्रस्य ' विश्वषामदितिर्षज्जियानां
ले अग्ने त्वामग्न इति तिस्र आदित्यस्य ५ यदस्य ५ ' नि त्वा
यज्ञस्य साधनमिति सावित्रस्य ' नित्या पात्रीवतस्य ' नियु-
नक्ति हारियोजनस्य ' स एष चिददग्निष्टुत्यविचं ' यथा ह वा
इदं दवादाभिदूना ५ अभिवृष्टाः ५ पुनर्णवा ५ ओषधयो समु- ११
निष्ठन्त्येव ५ ह वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेद्वा शुचिः पूतो मेधो
भवति ' स यदि सुखेन पापहन्मन्येत चिदतं कुर्वीत ५ ह वै

१ आदित्यवस्य M.

१ My conjecture; इषं दवादाभिदूनादभिवृष्टा M; इदमभिदूनादभिवृष्टा
B Be 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Be (pr. m.); इषं दवादाभिदूनादभिदूनाद Be
7 D in margin; इदं देवा अभिवृष्टादभिवृष्टा Be (sec. m.).

१ Thus Be 7 BDU; पुनर्णवा Be M.

मुखेन पापं करोति यो ऽनूचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
गच्छति^१ यदि बाहुभ्यां पञ्चदशं कुर्वीतैष ह वै बाहुभ्यां
पापं करोति यो ब्राह्मणाद्योद्यच्छते^२ यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
तैष ह वा उदरेण पापं करोति यो ऽनाग्नाच्चस्त्राचमश्नाति^३

१ यदि पद्भ्यामेकविंशं कुर्वीतैष ह वै पद्भ्यां पापं करोति ॥ १२ ॥

य^४ चारुहान्वा^५ गान्धारान्वा^६ सौवीरान्वा करस्तरान्वा^७
कञ्चिद्गान्वा गच्छति^८ स यदि सर्वश एव पापहन्मन्येत चतु-
ष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^९ तेन हैतेनर्तुपर्णा भाङ्गाग्निन^{१०} ईजे^{११}
शफालानां^{१२} राजा^{१३} तेन हेद्वा मृगयामभिप्रययौ^{१४} तः
१० हेन्द्रो ऽनुस्वायैवेचां^{१५} चक्रे ऽहमु ता तद्यातये^{१६} यन्मा^{१७} यज्ञ-
कतोरन्तराय^{१८} इति^{१९} स ह स्त्रिय उदकमभवेयाय^{२०} तः
ह तथैव स्त्रियं चकार^{२१} सा सुदेवता नामास^{२२} सा हैतदेव
राष्ट्रमभाहरोह^{२३} सा स्त्री सती पुत्रान्जनयां चकार^{२४} तेभ्यो
हेन्द्रः समदं दधौ^{२५} ते हता विदुढाः शिशिरे^{२६} तातुभवा-

१ Thus Be 7 D; योराहान्वा M Be; योराहान्वा B; योरा-न्वा U.

२ यन्मा M.

३ Thus M Be 7 D; चार- Be BU.

४ *गान्धिनः रंजनौयानां M.

५ *चां M Be 7 U; *चां Be B.

६ तद्यातातयेय M.

७ i.e.o. यन्मा यज्ञ- Be D; या संज्ञयाया यज्ञ- ।

८ Thus M Be 7 D; *सम्पुपेयाय Be B.

९ Corrected; हि (or चि ?) चिरे M; शिशिरे the other MSS.

नन्तरेण रुदन्त्यायां चके । ५थो हेन्द्र आजगाम । तामु^१
 हाम्भुपेयाय^१ । ताः होवाच सुदेवला^२ इति^३ । भगव इति^४
 प्रियं तवैतदिति^५ । किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यज्ञकतोरन्तराथो वृणीष्व नु यतरे
 ते पुत्रा जीवेयुरिति । यानेव भगव स्त्री सत्यध्वगममिति ५
 होवाच । तस्मादाहुः स्त्रियाः पुत्राः प्रेषाः भवन्तीति ।
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 भेषाच्छाश्वै^६ ॥ १३ ॥

इन्द्रसुता यक्ष्यमाणो भवति । तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 हच एवान्यासिंहा चरौ कस्य वृषा सुते सचेत्यैन्द्रवायवस्तेन्द्रं १०
 वयं महाधन इति मैत्रावरुणस्य । दिता यो वृचहन्तम इत्या-
 श्विनस्य । स सूर आजनयज्योतिरिन्द्रसुत त्वदाश्वश्चियमिति
 शुक्रामन्विनोर्भरेष्विन्द्रमित्यापयणस्य । नित्योक्थस्य । नियु-
 नक्ति^७ ध्रुवस्य । महि चेवं पुरुष इन्द्रमित्यैन्द्राग्रस्योक्तं नो लोक-
 मनुनेषि विद्वानिति वैश्वदेवस्य । नित्या महत्तनीयानां । नित्या १५

१ My conjecture; नामभ्योभ्युपेयाय B Be; तानभ्युपेयाय M; ताम्भुपेयाय
 Be 7 D; तान्भ्युपेयाय U.

२ सुदेवला इति (this is the way in which Nandināgari expresses
 the pluti) M; सुदेवला इति Be Be 7 D; सुदेवलाति BU. Properly
 speaking we expect सुदेवला२ इति, pluti from सुदेवले ।

३ तवैतादिति all the MSS. exc. M, which reads तवैतादन्वदिति; is
 pluti contained again in तवैतान् ?

४ नित्यः M only.

माहेन्द्रस्य नो विश्वाभिरुतिभिः कदाचन सरोरसौन्द्राय
गाव आशिरमिति तिस्र आदित्यस्य^१ ग्रहर्षेमा^१ ते धिय-
मिति सावित्रस्य^१ नियुनक्ति पाज्जीवतस्य^१ नित्या हारियो-
जनस्य^१ स एष पञ्चदश इन्द्रस्तुदिन्द्रियकामस्य^१ यो वा^१
१ ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्वात्स एतेन यज्ञकतुना यजेताश्रुते हेव
ज्येष्ठताम्^१ ॥ १४ ॥

अग्नोर्यामेण यज्यमाणो भवति^१ दीचते^१ तस्यापरिमिता
दीचा द्वादशोपसदस्तिष्ठदहिय्यवमानः पञ्चदश^१ होतुराष्ट^१
सप्तदश^१ मैत्रावरुणस्यैकविंशं ब्राह्मणा^१ ऋषिनिस्तिष्ठवमच्छा-
१० वाकस्य^१ त्रयस्त्रिंशो माध्वंदिनः पवमानस्तुर्विंश^१ होतुः
पृष्ठ^१ रथंतरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परि-
ष्टुवन्ति^१ चतुस्तारिंशं मैत्रावरुणस्य वामदेव्यं च शाकरं
च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्त्यष्टाचतारिंशं ब्राह्मणा-
११ ऋषिनो नौधमं च वैरूपं^१ च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
त्परिष्टुवन्त्येकविंशमच्छावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्ति^१ तमेतमष्टापृष्ठ इति इन्द्रोगा
आचचते^१ चिणव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
सामैकविंशान्युक्त्यानि^१ षषोडशिकानि पञ्चदशानीतराणि

१ आदित्यस्य M Be.

१ om. Be 7 DU.

१ Thus (and cp. Sāṅkh. XV. 7. 4) M Tr U Be Kcs.; वैराजं
वैराज्यं or वैरुज्यं the other MSS.

१ अन्युक्त्यानि M Tr; अन्युक्त्यानि all the other MSS.

चिद्वद्राद्यन्तरः सन्निस्तन्नुद्राः पशवो ऽतिवेदुः^१ सोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इवायं^२ ते देवा^३ अनुवक्षन्तोवां अयम-
 त्वरेचि तस्य को याम इति^४ तदप्नोर्यामस्याप्नोर्यामत्वं^५
 तस्मा एतान्यतिरिक्तस्त्रोचाष्टवक्ष्यथा चकुस्त्रिवृद्धोतुर्जरावो-
 धीयं पञ्चदशं मैवावक्ष्यस्य भौहविषः^६ सप्तदशं^७ ब्राह्मणा-
 च्छसिन् उदः^८ शीथमेकविंशमश्वाकस्य वारवन्तीयं^९ तदु-
 वा आङ्ग्यदश्वाकचमसमनु यज्ञः संतिष्ठेतान्तं यज्ञं गमये-
 द्यो हान्तं यजमानो गामुकः^{१०} स्याद्धोव एव सुवीरहो-
 तानुग्रह्यात्तथा मध्यतो यज्ञः समाधीयत^{११} इति^{१२} तदु-
 वा आङ्गः सर्वाण्येवास्त्रिनानि स्तुतग्रस्याणि सुर्ध्वद्व^{१३} किंच^{१४} १०
 रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदास्त्रिनमिति^{१५} चैकमथापरं चिद्व-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt: *तिवेदु Tr; तिचेतुः M (if I see right!); तिनेतुः all the other MSS.; अनिनेदुरति-
 क्रान्तौत्यर्थः Bhav. (read *क्रान्तौ).
 २ Thus M; इवायतेनदेवा BUD; इवायतेनदेवा Be; इवायतेनदेवा H;
 इवायतेन Tr.
 ३ सोहविषं सप्त० MH; सोभरन्विहविषं सप्त० UD; सो (धो) भरन्विहविष-
 सप्त० Be Be 7; सोभरन्विहविषसप्त० B; सोपधं सप्त० Tr.
 ४ Thus M only; गामुकः all the other MSS.
 ५ Thus MHTr Keś.; समापयत the other MSS.
 ६ Thus all the MSS.; तस्य (i. s. o. यस्य) Karmānta (one MS.
 यसि) Keś. and Rudr. on Āp. XIV. 4. 15.
 ७ किंचन M.
 ८ Some of the MSS. again इतो; read perhaps *मिनोइवेकः.

त्यञ्चदश^१ सप्तदशमेकविंशमथैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विद्ये
देवा विष्णुरिति ^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

मृत्युसवेन यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वैयाघ्रावुपानक्षौ^२ चर्मपक्ष्मावुपानक्षौ
१ वृष्णिवाससं च चौमं च तिसृधन्वमासन्दी^३ माधीवाशां
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रजि चतुष्टयौरपो
दिग्भ्यः संभृताः शतं^४ च^५ रथं^६ चैतेनोपकृतेन चित्रामाघतौ-
सुपरमत्य^७ च^८ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवक्ष्यत्युत्तपनीय^९ शालीनो
ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथान्वारभ्ये यजमाने जुहोति व्याघ्रो
१० ऽयमग्नौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवाञ्छतौरं च यजमानाय-
तने शार्दूलचर्मं प्राचीनपीवमुत्तरलोमोपकृणाति यत्ते शिष्यं
कश्यप रोचनावदिन्द्रियावत्युष्कं चित्रभानु । यस्मिन्सूया
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्वाजानमधिविश्वेयममित्यथ वैयाघ्रा-
वुपानहावुपमुञ्चते^{१०} द्यौरभीति दक्षिणे पादे पृथिव्यभीत्युत्तरे^{११}

१ = दश and the following, neutra HTr; पंचदशः सप्तदशः एकविंशमः
M; nominatives masc. the other MSS.; cp. also Radr. on
Āp. I. c.

२ वैयाघ्रीयावु. M.

३ Uncertain again, cp. supra p. 354, 3; शतं च रथं चै. M; शतं
च रथं चै. Be 7 D; शतं च रथं चै. BU; शितं च रथमे(तेभ्यो) Be.

४ Probably M reads अथ, perhaps rightly, i.e.o. अथ, cp. supra
p. 350, 7.

५ वैयाघ्रावु. Be U; वैयाघ्रीयावु. M Be 7; वैयाघ्रीयावु. D; वैयाघ्रावु. B.

ऽय दक्षिणं जाम्बाच्याभिसर्पति व्याघ्रो वैद्यात्रे ऽधि विश्वयस्य
दिशो महीः । विश्वस्ता सर्वा वाञ्छन्तु मा तद्वाङ्ममधि
भगदित्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा ^१ तद्यज-
मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः स्वस्माभ्यां पथुपास्तौदुम्बरे
द्रोणे चतुष्टयैरपः समवनीयाभिषिञ्चति ॥ १६ ॥

या दिव्या आपः पयसा संवभ्रवुर्यां अन्तरिक्ष उत पार्थि-
वीर्याः । तासां ता सर्वासाः स्वभाभिषिञ्चामि वर्चसा ॥ अभि
ता वर्चसाभिसिचं दिव्येन पयसा सह । यथासा राद्वर्धनस्तथा
ता सविता करतु ॥ इन्द्रं विश्वा अवीतृधनसमुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमः रथीनां वाजानां सत्यतिं पतिम् ॥ वसवस्ता पुर- १०
स्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पुरस्तादेता एव तिस्रो
ऽनुद्रुत्य स्वस्ता दक्षिणतो ऽभिषिञ्चन्तु वैष्टुमेन कन्दसेति
दक्षिणत ^१ एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्यादित्यास्ता पश्चादभि-
षिञ्चन्तु जागतेन कन्दसेति पश्चादेता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य
विश्वे ता देवा उत्तरतो ऽभिषिञ्चन्त्वानुष्टुमेन कन्दसेत्युत्तरत ^{१५}
एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य स्वस्त्यतिस्तोपरिष्ठादभिषिञ्चतु
पाङ्क्तेन कन्दसेत्युपरिष्ठादथास्तोर ऊर्ध्वमुन्मृज्यते ऽदृशं ता
वृकमुषं खजंकरमित्यथास्त वाह्य अनुमाष्टिं प्र वाहवा
सिद्धतं जीवसे न इत्यथैनावुपावहरतीन्द्रस्य ^१ ते वीर्यकृतो वाह्य
उपावहरामीत्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रप्तं २०
भवति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा सुखस्य विमा-

जनादुत्तरत एतद्व्यापितः५ शतं१ तिष्ठति रथस्य१ तदभि-
 प्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोयस्त्रेता सपन्नदा । आतिष्ठ वृत्रहन्तम-
 स्तुभ्यं देवा अधिन्नवन्नित्यं रथस्य पचषी संमृशत्यद्वौ न्यदा-
 वभितो रथं यौ ध्वान्तं वातायमनु संवरन्तौ । दूरेहेतिरि-
 ५ न्द्रियावान्यतची ते नो ऽग्रयः पप्रयः पारयन्वित्यं रथमुप-
 तिष्ठते१ नमस्त ऋषे गदेत्यं रश्मीनादत्त एवा नृहन्तवेदस्त
 तिष्ठा रथे अधि यदज्ञहस्तः । आ रश्मीन्देव युवसे स्तस्य इति१
 रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्तमातिष्ठन्नं पर्यनु तेष्रो मदतिष्ठं
 विश्वा अवीवृधन्नित्यातो११ ॥ ५३॥ धनुरधिच्य१ कुरुते परि मा
 १० सेन्या घोषास्तुभ्यो ऽनुमतिरनुमन्यतामिति दाभ्यामधैतच्छतं१
 चिः प्रदक्षिणं परिचाय१ पुरस्तत्याथात्यं चास्मै प्रत्यवरोक्षतं१

१ Uncertain again; शतं ति० रथस्य M; अचं ति० रथस्य Be 7 BUD;
 (-पायितः) चित्तसि० रथस्य (omitting च) Be.

५ Thus M Be BU; रथमुप० i.s.o. रथं Be 7 D.

१ Thus Be U; *इधन्नित्यानितातो B; *इधन्नित्यस्य सतो Be 7 D; M
 om. चान्तौ ।

१ Thus M Be 7 D; च Be UB.

५ अधिच्यं M; प्रच्यं the other MSS.

११ *तच्छतं M; *तच्छतं Be 7 BUD; *तदचं Be.

० Thus D; पचषीय M; परोषाय Be 7; परोषाय Be; परिषायाय BU.

८ Although this reading is presented by M only, I did not
 hesitate to put it in the text as lectio difficilior; the other MSS.
 all प्रत्यवरोक्षत; it seems we have in प्रत्यवरोक्षतः an ablat. of the
 same signification as प्रोक्षतः X. 10. s. f.; cp. also अभिप्रोक्षत
 XVIII. 11 and above all XI. 12 (p. 81, 2).

आमन्दौ निदधाति । तां तथा प्रत्यवरोहति यथा राजसूये
तथा ॥ १७ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
प्र्यतेनोपरमति । वारुणस्य वारुण्यौ भवतः स्त्रिष्टुतः स्त्रिष्ट-
व्यावचास्मा एतच्छतं ददात्यथैनं विमितेनाभिविब्रजति ।
तद्योत्तरार्धं दुन्दुभिसामञ्जयति । तमस्तथात्यादित्य आग्नन्वथैनं
संश्राप्ति यजमान वाचं यच्छ राज्ञे च । जागृषीति । सो ऽत
ऊर्ध्वं वाचं यमो भवति । स यत्किंच व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्युपसंगच्छन्त एनमेते राजगृहाः सूतपामण्यः चत-
सृष्वीतारः काहविद्या इति । तेभ्यः पञ्चोष्टौ वेहनं ददाति ।
तां ते पचमाना रमयन्तो जागरयन्त आसते । ऽवाध्वर्युरपर-
राच आद्रुत्य चतुष्टयीनामपां प्ररेके मन्यमुपमण्यावघ्राय
वानवघ्राय वा प्रयच्छति । तं स भवयति तृष्णीमथैनं
नवनीतेनाभ्यनह्नेना व्याघ्रं परिवस्त्रजाना इत्यथादित्यमुद्यन्त-

१ वरु. all MSS. exc. M.

२ स्त्रिष्टुतः. all MSS. M.

३ Uncertain again ; एतच्छतं Be 7 BUD ; एतच्छतं Be ; M has a blank of two aksharas.

४ Thus M ; •भिविब्रजति the other MSS.

५ Thus M ; चराजगृ. Be BU ; चमोष्ट. Be 7 D.

६ •विब्रिज् M.

७ •यामयः M.

८ उपमन्य I.A.D. उपमण्य all MSS.

९ Thus M Be ; वरु the other MSS.

सुपतिष्ठत उदसावेतु सूर्य उदिदं मामकं वचः । उदिहि
देव सूर्यं नह वयना मम । अहं वाचो विवाचनं मयि
वागसु धर्षमिरिति ^१ राजगृहान्विप्रव्रजतो ऽनुमन्त्रयते यन्तु
नदधो वर्धन्तु पर्जन्याः सुपिप्यन्ता शोषधयो भवन्तु । अन्नवता-
मोदनवतामामिचवतामेपाः राजा भूयासमिति ^१ ॥ १८ ॥ २

अचैतद्वादशाहं ^१ व्रतं शरति ^१ स यदि प्राङ् वोदङ् वोच्चरति
शर्मपक्षीभ्यां क्षीमं वसानो ^१ ऽय यदि दक्षिणतः पश्चादा
वैद्याक्षीभ्यां दृष्टिवासां वसानो ^१ ऽय दादशसु व्युष्टासु द्वे
सुवाङ्गतौ जुहोति ये केशिनो नर्त इति दाभ्यामय प्रोष्ठमा-
रोहत्वारोह प्रोष्ठं विषहस्त श्रूनिर्वापास्य शिरः प्रमन्दयति ^१ १०
यक्षीमन्तं कङ्कतको किलेखेत्यपास्य केशान्वपति येनावपस्यविता
क्षुरेषेति ^१ प्रवपतो ऽनुमन्त्रयते मा ते केशाननुगादर्थं
एतदित्येनान्समुचित्य दर्भक्षन्ने निदधाति तेभ्यो निधानं
वज्रधा व्यैच्छित्येनमुष्णोदकेनाग्रावयति वक्षं ते वाङ्मवोः
शविता दधात्विति ^१ तेन हितेन मृत्युरीजे प्रजानानैश्वर्य- ^१ १५
माधिपत्यः राज्यं परीयामिति ^१ ततो वै स प्रजानानैश्वर्य-
माधिपत्यः राज्यं पर्येत्यः कामयेत समानानानैश्वर्यमाधिपत्यः
राज्यं परीयामिति स एतेन यज्ञकृतुना यजेत ^१ समाना-
नानैश्वर्यमाधिपत्यः राज्यं पर्येत्यय हितेन सुरयः श्रेयः ^१ ईज

१ अचैतद्वाद- M.

१ प्रमन्दयति M.

१ श्रेयं M.

आतिष्ठं परमतामियामिति ^१ ततो वै स आतिष्ठं परम-
तामैद्यः कामयेतातिष्ठं परमतामियामिति स एतेन यज्ञकतुना
यजेतातिष्ठः^२ हवै^३ परमतानेति ^४ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

सद्यस्क्रिया यज्यमाणो भवति ^५ स यूपं च दृचं ह्वेदयति
१ लाङ्गल्यं^६ चेषां यूपस्य कारयति लाङ्गलं लाङ्गल्यस्य ^७ तौ
सूक्ष्मं शुचते वा नि^८ वा^९ दधत्यथासैतत्पुरसादेव जुष्टे
देवयजने वेदिसंमितं विमितं^{१०} कारितं भवति ^{११} तदेतेन
लाङ्गलेन^{१२} परिहार्यं^{१३} कर्षयति ^{१४} तस्मिञ्जघन्यवाप्यान्वात्पाप-
यिता^{१५} परिधातयत्यथासैते रथा उपकृप्ता भवन्ति चतुर्थं कृ-
१० प्रष्टिवाही द्वियोगं^{१६} सूरिरिति^{१७} ^{१८} तेषु काल एव दधि-
विनालानासञ्चयन्ति ^{१९} स यौघस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेऽमृतिजः पदेनाङ्गापयतीत्या वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा
वः कारयिष्यामीति^{२०} ^{२१} तेषूपसमेतेषु काल एव प्रातरग्निहोचं
जुहोत्युपसंगच्छन्त एनमेत अतिजो^{२२} ऽथेनानाह सद्यस्क्रिया
१५ मा याजयतेति ^{२३} तं तथेतीतरे प्रत्याङ्गल्यौ तदानीमेव

१ एव om. M.

२ Thus M only; न वा दधत्य Be; न वा दधात्य BU; निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

३ om. M.

४ Thus MUDB Be 7; •जेनापरि Be U (bis).

५ Thus M; तस्मिन्नीहौन् यवान्वात्पापयिता Be 7 DU; तस्मिन् जघन्यवा-
प्यान्वात्पापयिता Be; तस्मिन्नीहौन् यवान्वात्पापयिता B.

६ Thus M; द्वियुगस्यारि the other MSS.

७ Thus M; करिष्यामीति the other MSS.

सद्यस्कार्याः^१ ग्राह्यां कुर्वन्ति^२ तं तदानीमेव तीर्थादानीय
 पययित्वा दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति^३ तस्याः सःस्थितायां
 सुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छति^४ निदधत्यस्मा^५
 एतद्विरुच्छिष्टं व्रतभाजनमथ^६ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति^७
 हविष्कृता वाचं विस्मृजते^८ ऽवास्मा एतद्विरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^९ ॥
 व्रतभाजनमेतत्सूता एवैते रथा आजिं धावन्ति^{१०} योजनं
 प्राक् चतुर्थं^{११}क्षैपदं^{१२} दक्षिणा प्रष्टिवाही^{१३} गव्यूतिं पश्चाद्वियोगः^{१४}
 कोशमुदक् स्वरिरिति^{१५} ते येनयेन संगच्छन्ते तस्मात् शवेदयन्ते
 यजते ऽयममावासुख्यायणो ऽमुख्य पुचो ऽमुख्य पौचो ऽमुख्य
 नश्ना सद्यस्किमेत्यायन्ति रथा^{१६} आगतेषु रथेषु यदिनालेषु १०
 नवनीतमुत्सीदति तद्विलायोत्पूयान्जकुम्भे^{१७} प्रत्यस्थति सद्य-
 स्कार्या^{१८} इति^{१९} ॥ २० ॥

१ Thus M Be U (bis); सद्यस्किर्या BDU; सद्यस्किर्या Be 7.

२ तं only given by M.

३ Thus M Be U (bis); निदधत्य B Be 7 DU.

४ Thus M Be U (bis); *भोजन B Be 7 DU.

५ *यच्छति M Be.

६ Corrected; चतुर्थंक्षैपदं Be U (bis); चतुर्थंक्षैपदं MBUD;
 चतुर्थंक्षैपदं Be 7.

७ पश्चाद्वियोग MDUB; पश्चाद्वियोगः Be 7; पश्चाद्वियुक् Be.

८ Thus MU (bis); *वाचंकुम्भे the other MSS.

९ सद्यस्कार्या Be U (bis), cp. Lāṭy. VIII 4, 7; सद्यस्कार्यास्कार्या M;
 सद्यस्किर्या Be 7 BDU.

अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा त्रिवर्षेण माण्डेन वत्सतरेण राजानं
 कौलोद्घातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्यैकमणा उपसदो भवन्ति^१
 'मध्यमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवाल्हौ'^१ मापयत्या-
 १ नडुहः संयुज्य यवान्प्रकृत्य^१ मृणन्ति^१ 'यवपुरीषैवोत्तरवेदि-
 भवत्यथ मध्ये ऽनडुहः संयुज्य प्राचो यवान्प्रमृणन्तो^१ यन्ति^१
 यववर्हिरेवैषा महावेदिभवत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^१ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय वसतीवरीर्गृह्णाति^१ तास्तदानी-
 १ मेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽर्च्यैर्द्विरुदैत्यग्निष्टोमं क्रतुमुपैति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१
 प्रसिद्धं यद्वा गृह्णाते^१ समानं कर्मांश्चिनाद्वाहादांश्चिनं यद्वा
 गृहीत्वा तिस्रो रश्मना आदाय लाङ्गल्यामभ्येति^१ तस्यै कटे
 परमिव चषालभाजनं भवति^१ शकलानां^१ लाङ्गल्यामुत्सृज्याथै-

१ All the MSS, exc. M have तन् before मध्यमयो^१ ।

१ M reads कर्ला i.e. खलेवाल्हौ; are we to correct उत्तरवेद्यै काले
 कर्ला मापयति? But then somewhere the words खलेवाल्हौ यूपो भवति
 must have fallen out, cp. the Karmānta.

१ Thus M; प्रकृत्यमृणन्ति B; प्रमृणन्ति Be; प्रमृणन्ति U; प्रहन्ति
 U (bis); Be 7 D om. this passage.

१ प्रमृणन्तो M; प्रमृणन्तो all the other MSS; read perhaps
 प्रचर्यन्तो?

१ Uncertain reading; शकलानां M Be U (bis); चषालानां Be 7
 DU; चषालानां B.

तान्यश्रुतपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेयमनूबन्धमिति । तेषामनू-
चीनं^१ वपाभिराद्भवन्ति^२ ॥ २१ ॥

अग्नीषोमीयस्याध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रपद्यते^३ । अनूची इतरे
आहरन्ति^४ परिहितासु स्तोकीयासु श्रुतासु वपास्त्वग्नीषोमी-
यस्य वपया प्रचरति^५ परीतरे ग्राथयन्ति^६ प्रातःसवनीया-
नामग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशो मुख्यो भवति^७ स्तुते माध्यंदिने
पवमाने । अग्नीषोमीयेण चरत्यनन्तर्हितं^८ आग्नेयस्य^९ वपया
चरति^{१०} स्वे धामन्नाग्नेयेन^{११} चरत्यनन्तर्हितं^{१२} एवानूबन्धस्य^{१३}
वपया चरति^{१४} द्वतीयसवनीयानामनूबन्धस्य पशुपुरोडाशो
मुख्यो भवत्यसमुदिते । अनूबन्धेन चरति^{१५} संतिष्ठते सद्यस्की^{१६} ।
तस्य यदमद्यस्किष्यते व्यृद्धमेवास्व तत्पुनर्यज्ञं^{१७} एवास्व^{१८} तदद्या-
दित्याद्यं^{१९} ह वा अङ्गिरसस्य सुवर्गं लोके पशुधारे^{२०} ते

१ अनूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M ; *हितमाग्नेयस्य the other MSS.

४ Thus M Be B U U(bis) D (pr. m.) Be 7 (pr. m.) ; *द्वेषस्य
Be 7 (sec. m.) D (sec. m.).

५ चरत्यं M Be 7 BD ; चरत्यं Be U U(bis).

६ च ina. Be 7 BD.

७ Thus my conjecture ; तत्पुनर्यज्ञं एवास्व च तद्यादित्याद्य MU (bis) ;
ननु ब्रुवमेवास्व तत्पुनर्यज्ञं एवास्व च तद्यादित्याद्य Be ; तत्पुनर्यज्ञस्य तद्यादित्याद्य
B ; तत्पुनर्यज्ञस्य एवास्व तद्यादित्याद्य Be 7 DU.

ऽद्विरस आदित्यानभिप्रजमुदग्निना^१ दूतेन शःसुत्या न
इत्यपास्माकमद्यसुत्येति ॥ २२ ॥

- आदित्याः प्रोचुर्लोषां नक्षत्रं^२ होतेति^३ ते ऽमुमादित्यमथ^४
 सेतं भूतं दक्षिणां निन्दिरे^५ हिरण्याभिभूतरश्मनं^६ तस्मात्सच-
 १ स्त्रियै सेताशो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्मनो^७ यच्छेताश
 आदित्यस्य तद्रूपमथ यद्विरण्याभिभूतरश्मनो रश्मीनां तत्तस्य
 चिह्नतः सतस्यतुर्विंशग्रौ माध्यंदिनाभंवौ भवतस्यतुस्यत्वारिंशग्र^८
 होतुः षष्ठं^९ चतुर्विंशग्रमग्निष्टोमसाम^{१०} चिह्नद्वयसर्वं^{११} सेतमथ
 ददात्यनुक्रिया यच्छमापो^{१२} ब्रौहिषु दौचते^{१३} स द्यौहेन
 १० संतिष्ठत औपवसव्यादेकमहः^{१४} सुत्यमेकमहस्तस्य चिह्नत एव
 सतस्यत्वारिंशग्रौ माध्यंदिनाभंवौ भवतस्यतुस्यत्वारिंशग्र^{१५} होतुः
 षष्ठं^{१६} चतुस्यत्वारिंशग्रमग्निष्टोमसाम^{१७} चिह्नदेवान्यत्सर्वं^{१८} सेतां
 बहवां ददाति^{१९} परिक्रिया यच्छमापो माषेषु दौचते^{२०} स
 द्यौहेण संतिष्ठत आ क्रयादेकमहरोपवसव्यादेकमहः^{२१}
 ११ सुत्यमेकमहस्तस्य चिह्नत एव सतो ऽष्टाचत्वारिंशग्रौ माध्यं-
 दिनाभंवौ भवतो^{२२} ऽष्टाचत्वारिंशग्र^{२३} होतुः षष्ठमष्टाचत्वारिं-

१ • ३० found in M only.

२ Thus M ; all the other MSS. more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS. ; are we to read अभिहित-
 I.s.o. अभिहित ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ औपवसवाद• or औपवसवाद• MSS.

६ Thus M ; औपवसवाद• the other MSS.

अमग्निष्टोमसाम^१ चिष्टदेवान्यस्वै^२ यथाशङ्कं ददात्यतिक्रिया
यच्छमाश्लिष्ये^३ दीचते^४ स चतुरहेण संतिष्ठत आ क्रवा-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरोपवसव्यादेकमहः^५ सुत्यमेकमहर्ष-
तुष्टोम एष भवति^६ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

प्रात्यस्तोमेन यच्छमाश्लो भवति^१ ते राजनि वा ब्राह्मणे
वा प्रतिपद्यमिच्छन्ते मासाय वर्तवे वा^२ ते यमभिसंजानते
तद् रूपमिति कुर्वन्ति^३ स एषां व्रतानि चरति^४ सो ऽधः-
संवेष्टमाश्लमाश्लुपायौ भवति^५ तद्धि दीक्षितव्रतमयं यत्कृष्णं
यामः कृष्णतृषं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^६ तद्रूपमयं यत्कृष्ण-
वलक्ष्यावजिने धारयति कृष्णाजिनयोस्तद्रूपमयं यत्सुवर्णरजतौ
रक्तौ विभर्ति परिधर्त्योस्तद्रूपमयं यत्कृष्णमुष्णीषं धारयति^७
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमयं यत्सर्वमयैवांशवद्विस्त्रिभुधत्वं धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमयं यद्वात्यवादं वदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमयं यत्सुयांशुपानहौ^८ धारयति नेदीक्षितः
सर्वमेष्टमधितिष्ठानीति^९ तत्तस्य^{१०} इ वा एतद्रूपस्य यच्चस्य
प्रतोददण्ड एव सूयः^{११} प्रतोदपरिषेवणं^{१२} सवास्य^{१३} रयमुच्यमा-

१ Thus M ; •रोपवसवाद• the other MSS.

२ Thus M ; •वसवोवस्य D ; •वसवोवस्य Be 7 ; the other MSS.
still more corrupt.

३ Thus M ; यत्सुयांशुपानहौ Be 7 D ; यत्सुयांशुपानहौ B Be U.

४ Thus Be 7 ; •तिष्ठानीति M.

५ •परिधत्वं M.

हवनीय^१ ईषे^२ वेदिर्धुगमुत्तरवेदिर्त्तरधुगमुत्तरनाभिर्धनुर्धी^३
 हविर्धानि^४ पचन्ती आग्नीध्रीयमाजालीयौ^५ कूबरः^६ सदः^७
 किंकरावताना^८ धिष्णिषा^९ वन्धुरं^{१०} पत्नीशालः^{११} रथोपस्थो
 गार्हपत्यो^{१२} ऽधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते^{१३} यमजं प्रमाथं^{१४} पचन्ते
 स एषां पशुर्यमपूपः^{१५} स्थालीपाकः^{१६} स चरुपशुपुरोडाशौ^{१७}
 यां परिष्कन्दः^{१८} कथति सा पुरोनुवाक्या^{१९} यदाहरति सा
 याव्या^{२०} यदभ्रन्ति स वषट्कारो^{२१} यां कुम्भां^{२२} विमते सा
 पुरोनुवाक्या^{२३} यामधीवाक्याः^{२४} सा याव्या^{२५} यां विगणः^{२६}
 कथति स शस्त्रस्थः^{२७} प्रतिगरो^{२८} यदभिक्रोशन्ति स उद्गीयस्ते^{२९}
 य एवमेतं यज्ञक्रतुं परोक्षमुपेत्य^{३०} प्रत्यक्षं नोपेयुः ॥ २४ ॥
 यथा दौहितावक्रीणां विच्छिन्नसोमपीया अनाग्नाच्चा
 एवः सुसोमोद्गात्यावस्थितस्य^{३१} ब्राह्मणोमेनानौजानस्य नाशं^{३२}

१ Thus corrected; ईषो M; ईषा the other MSS.

२ Thus M; धनुषौ the other MSS.

३ Thus M; किं (or कु)रावताना the other MSS.

४ वन्धुरं M; वधुरं Be.

५ Thus M; प्रमाथं Be; प्रमाथ Be 7 BUD.

६ प्रस्कन्दं MSS. exc. M.

७ कुम्भां MSS. exc. M.

८ मधिवाक्यां MSS. exc. M.

९ यमं MSS. exc. M.

१० शस्त्रपतिगरो MSS. exc. M.

११ परोक्षमुपेत्य Be BU; परोक्षादुपेत्य Be 7; पुरोक्षादुपेत्य M.

१२ ब्राह्मणः i.e.o. ब्राह्मणः M.

विच्छिन्नसोमपीय इव क्षोषो ऽनाम्नाक्षस्तेषां ये ऽनाहिताग्रयस्ते
 यथाग्रहं विपरेत्याग्नीनाधाय चयस्त्रिंशताचयस्त्रिंशता
 दक्षिणाभि स्थपतिमुपसमायन्ति । तेषां ब्रह्मवन्धुरमागधो
 मागधवाक्यो ब्रह्मवन्धुरपुंस्त्रलू पुंस्त्रलूवाक्या जरत्कद्रथो
 जरत्कद्रथोग्नाभ्यां^१ युक्तो^२ बृद्धो वा एष यो ब्रह्मवन्धुरमागधो^३
 मागधवाक्यो^४ बृद्धा ब्रह्मवन्धुरपुंस्त्रलू पुंस्त्रलूवाक्या^५ बृद्धो
 जरत्कद्रथो जरत्कद्रथोग्नाभ्यां^६ युक्तो^७ बृद्धेनैव बृद्धं निरवदयते
 तदेतद्भ्रातृधनं समवशान्तं दण्डोपानहं शमूलाजिनं^८ रथे
 तिष्ठन्सुब्रह्मणः सुब्रह्मण्यामाह्वयति^९ दक्षिणानां काश एतदेवास्त्र
 भवत्यृत्तिजो दक्षिणा विभजन्ते^{१०} तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते^{११}
 संज्ञान्यै हवींश्च^{१२} संज्ञातमिव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति^{१३}
 समेवैनान्ज्ञापयन्ति^{१४} माध्यंदिनीयाननुवर्तन्ते^{१५} ऐन्द्रामास्तं^{१६}
 एकादशकपालं^{१७} ऐन्द्रो वै ब्राह्म्यो मास्तो यामो^{१८} यामेष्टै-
 वैनान्धमौचो दधाति^{१९} तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते आदित्येभ्यो
 भुवद्व्यश्चरन्भूता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति^{२०}
 भूतिमेवैनान्गमयन्धनूवन्धस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्ते आदित्य-

१ *प्रयोगाभ्यां MSS. exc. M.

२ शाक्यकारिणं M; शाक्यलाजिनं the other MSS, but cp. Karmānta.

३ *वर्तन्ते all.

४ *मागधता all.

५ *कपालं M; *कपाला the other MSS.; this passage is missing

in Be 7 D.

चरन्ति^१प्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्तीं^२ वा
अदितिर^३स्यामेव प्रतितिष्ठन्ति^४ । ॥ २५ ॥

- स एष ज्येष्ठानामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि दौ
पवमानाबुभे एवा^५च्चावाकस्य स्तोत्रे^६ एष एव^७ सङ्कनीयसा-
१ मुख्यस्तस्य षट् षोडशानि सर्वे पवमानाः सर्वाण्यच्चावाकस्य
स्तोत्राणि^८ तेन हैतेन मरुत ईजिरे^९ तेषां विष्णु स्त्रपति-
रासांथो^{१०} हैतेन दैव्या ब्राह्म्या ईजिरे^{११} तेषां बुधः सौम्य
स्त्रपतिरासांथो हैतेन कुरुजङ्घणां पुत्रा ईजिरे^{१२} तेषामौपो-
दितिर्गौपासायनो वैशात्रपस्य स्त्रपतिरास^{१३} तेन हेद्वा पञ्चा-
१० लान्ब्राह्म्या अभिप्रययुस्तान् पितर ऊचुर्मां पुत्रकाः पञ्चालान्या-
शिष्टोपवादिनो वै पञ्चाला उप वो वदित्यन्तीति^{१४} तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुस्तौ ह केशिनो दास्यस्योपवसयमाजग्मुस्तान् सो
भूते वदित्यवमानः^{१५} सर्पतो^{१६} ऽन्वालेभिरे पवित्रं वै वदित्यव-
मान आत्मानं पवयित्यामह इति वदन्तो^{१७} ऽथ ह पञ्चालेषु
११ गन्धर्वायणो वालेय आश्रिवेष्टो ऽनूषान आस^{१८} तान् सह^{१९}
सर्पतः पप्रच्छ के सर्पन्तीति^{२०} वयं मरुत इति^{२१} तेषां वः क
स्त्रपतिरित्यहं विष्णुरित्यौपोदितिर्गौपासायनो वैशात्रपस्य
प्रत्युवाच^{२२} यत्किं चकथं कलहचारेतीति ह परोक्षव्रतमनु-

१ om. M.

२ स्त्रपतिरास तेजो Be.

३ संसर्पन्तो MSS. exc. M.

४ तान्हास्य उप M; तान्हास्य UB Be; नृपस्य Be 7 D.

५ Thus M; प्रसर्पन्तीति the other MSS. Read perhaps सर्पन्तीति ?

निर्दिदेशेति^१ । तान्श्रीवाचाविदुषो व उपावादिशाप वो ऋमह
इति^२ । पिता वै^३ तत्पुत्रानुपावादौदिति हैनमृचुः पापीयसी ते
प्रजा भविष्यतीति^४ । तथा^५ हैवास^६ । ततो^७ ह वा एतत्पञ्चालेषु
गन्धर्वायणा वालेषा आग्निवेशाः पापायिता इव^८ । महाकुशं^९
ह^{१०} तत्परा^{११} बभूव^{१२} । स यो ब्राह्ममुपवदेदेवमेवैनमुपवदेद^{१३} यो
ब्राह्मो ऽलं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिब्रूयात्^{१४} ॥ २६ ॥

अथातो भास्त्रविस्तोमा इत्याचक्षते^१ । त्रिष्टदभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^२ । पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^३ । सप्तदश-
मभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^४ । एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति चयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानाः^५ । एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^६ । सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^७ । पञ्चदशमभ्यावर्ति त्रिष्टदग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^८ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally ; परोक्षादत्रमनुदिदिदेशेति M ; परोक्षादत्रमनुदिदिदेशेति
Be 7 DU ; परोक्षादत्रमनुदिदिदेशेति B ; परोक्षाद् इतमनुदिदिदेशेति Be.

२ All MSS. exc. M ins. the aksara स्त्रां ।

३ नकारैवस्यान्तो MSS.

४ Thus M ; हैतस्य the other MSS.

- अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्व-
 तेति^१ स हेवा चक्रे प्रजापतिः कथं^२ न्वहमसुरैर्देवान्धावर्तये-
 यमिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमनिरुक्तमुपह्वयमपश्रक्तं स्मिन्नेनानुपा-
 ङ्गयतेति^४ स यचाह प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यः
 १ प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति तचाहाय यचाह सोमः पवत
 इतौन्दुः पवत इति तचाहाय यचाहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय^५ पुरोडाशानामिति तचाहाय यचाह वायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुत्वते शक्रनियुद्भ्यामिति तचाहाय यचाह
 मिचावरुणाभ्यामित्युतायुभ्यामिति तचाहाय यचाहाग्निभ्या-
 १० मिति नाभत्याभ्यामिति तचाहाय यचाहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायेन्दूनिति तचाहाय यचाहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तचाहाय यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तचाहाय यचाहेन्द्राय महत्त इति
 शक्राय गणवत इति तचाहाय यचाह महेन्द्राचेति महते
 ११ शक्रायेति तचाहाय यचाहादित्येभ्य इति महद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तचाहाय यचाह वनस्पतय इति वनर्नृपायेति^६ तचाहाय
 यचाह देवाय सवित्र इति महते^७ देवाय सवित्र इति
 तचाहाय यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथमन्वहमसुः M; कथमन्वहमसुः Be 7 D; कथमन्वहमसुः Be BU.

२ Conjecturally; वनेर्वापायेति M; वनेनन्वहयेति Be 7 D; वनेनन्वहयेति
 B U; वनेनन्वहपायेति Be.

३ Thus M; यमयते Be 7 Be D; यमयते BU.

इति तवाहाय यवाह देवानां पत्नीभ्य इति महतीभ्यो
देवानां पत्नीभ्य इति तवाहाय यवाहेन्द्राय हरिवत इति
प्रकाय मघवत इति तवाह^१ धाना इन्दुभ्य^२ इत्यु हैके
संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतद्वर्णिव यज्ञायज्ञियस्य^४ स्तोत्रायज्ञायज्ञियस्य वाव^५ ।
स्तोत्रे स तां निरुवाच^६ तः सासुरा उपेवामेव चकिरे किं
वा वै करोति^७ किं वा नेति^८ स यदा विदां चकार न
वा इम एतर्हि पापभद्रयोयोरौशत इति तदेनां निरुवाच
देवो वो द्रविणोदा इति^९ प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{१०}
पूर्णा त्रिविद्यासिचमिति^{११} पूर्णा व्युदचत्यासिचमिति^{१२} तदुदा^{१३}
भिद्वध्वसुप वा वृणध्वमित्यास्य कामंकामं पूरयाध्वा इति
तदादिदो देव ओदत इति^{१४} साधेभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
कामंकाममूहते^{१५} सप्रदग्ग स्तोमो^{१६} भवति^{१७} सप्रदग्गः
प्रजापतिः^{१८} प्रजापतेराष्ट्या^{१९} अथो ऽसितज्जुदंदिणा^{२०} प्राजा-

१ Thus M Be; इन्दुभ्य the other MSS.

२ यज्ञीयस्य M Be.

३ om. all exc. M.

४ करोमती (sic!) M; indication of pluti?

५ व्युदचत्यः B Be U; ह्युदचत्यः Be 7; व्युदचत्यः D; व्युदचत्यः M.—
असिचः BUD; आशिचः M; आशिचः Be 7 (pr. m.) Be; आसिचः
Be 7 (sec. m.).

६ Uncertain reading. ओदत M; ओदतः the other MSS.

७ स्तोमा भवति M; स्तोमो भवति the other MSS.

८ विनायुदंदिः i. e. सितज्जुदंदिः all the MSS. exc. M.

पत्यो वा^१ अश्वः^१ ' प्रजापतेरनुरूपत्याय ' सः पापना
 भ्राष्ट्र्येण व्याविष्टस्ते^१ स एतेन यज्ञकतुना यजेत^१
 येव पापना भ्राष्ट्र्येणावर्तत^१ इन्द्रो हवः५ हवा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानसं देवा यज्ञेनावैषुस्ते^१
 १ 'प्रतमागिरं' दुर्वां^१ चक्रिरे^१ भूयो भागधेयं भूयसीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्यतीति^१ वदन्तः^१ स ह प्रातःसवने नाजगाम^१ ते^१
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भक्ष्यां^१ चक्रुः^१ को ह्यपेन्द्रस्य^१ सोमस्य
 भक्ष्यिष्यतीति^१ तः५ संतिष्ठमाने प्रातःसवने ऽच्छावाकस्य
 वस्त्रं प्रति^१ जघुस्ते^१ सर्व एव समसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M; वाक्: the other MSS.

१ Thus corrected (cp. Sat. Br. XII. 4. 4. 2); व्याविष्टस्ते all exc. M, which has व्याविष्टेऽन्ते ।

१ चक्षुस्ते M; चक्षुसे the other MSS.

१ आगिरं दुर्वां चक्रिरे Be 7 Be D; आगिरं दुर्वे चक्रिरे B; आग्रीर्दुर्वां चक्रिरे M; cp. on this passage Pañc. Br. XVIII. 5. 12.

१ ०पावर्तिष्यतीति M.

१ I.a.o. वे (thus M Be B), ततः Be 7 D.

१ Thus M; तानकष्यां चक्रुः or तानकष्यांचक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere.

१ चक्षुस्ते M.

१ प्रतिपत्ति M.

१० Thus my conjecture; चक्षुस्ते M; चक्षुसे or चक्षुसे the other MSS.; cp. Āp. śra. XXII. 10. 13.

ऽष्वावाकस्य शस्त्रं प्रत्यागर्तुं^१ दध्निरे^२ ' सेन्द्रा इव ह्यमन्यन्त'^३
तस्मात्तौत्रशोमे सर्व एव चमसाध्यैव आनन्दिनो ऽष्वावाकस्य
शस्त्रं प्रत्यागृणन्ति^४ ' सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ ' तर्हि वाव
तदामौत्तदु वा आहुः सर्व एवैतर्हि यज्ञः सेन्द्र इति^६ ' तः
हामिषुषुः^७ ॥ २६ ॥

इहा इहा इहेतीहेहीहेहीहेहीति^१ च वा एनं तदूचुर्दृष्ट-
दृष्टदृष्टदितीदं^२ ते दृष्टदन्नाद्यं तदभ्युपावर्तस्वेति च वा एनं
तदूचुस्तदेतन्माध्यन्दिनस्य सवनस्यान्यथापि निदानः^३ ' स^४
ऽदृतकलशमेकधनानां^५ प्रातःसवने ऽवनयेद्दधि माध्यन्दिने
सवने^६ ' विमथितं द्वतीयसवने^७ ' सास्य तौत्रता^८ ' सप्तदश सोमो^९
भवति^{१०} ' सप्तदशः प्रजापतिः^{११} ' प्रजापतेरास्यै^{१२} ' गर्भिणी वडवा
ललामी दक्षिणैन्द्रियं वै गर्भं^{१३} ' दक्षिणं ललामः^{१४} ' सेन्द्रियत्वाय^{१५}
यो ज्यान्या वोपतपता वाणिमानं नीतः स्यात्स एतेन यज्ञकतुणा
यजेताश्रुते इव तौत्रतामिन्द्रो ऽकामयत वि पाप्मानः^{१६} हनीय

१ Thus M only; प्रत्यागर्तुं or अर्तुं the other MSS.

२ M ina. न before दध्निरे ।

३ प्रतिश्रुः MSS. exc. M.

४ Thus M; च वा हामिः U; हवाभिः Be B; ववाभिः Be 7 D.

५ Thus M Be B; इहे तीहे इहे इहेहीति U; Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेतिहेतिहेतिहीति ।

६ Before इदं M has once more दृष्टदृष्ट ।

७ Uncertain; M reads as above given; संवितकलशं Be 7 UDB;
संवितकलशं Be.

८ Thus M Be BU; सेन्द्रताय Be 7; सेन्द्रताय D.

श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^१ स एतं यज्ञकृतुमपगच्छत्तमाहरत्ते-
 नायजत^२ ततो वै स वि पाप्मानमहत श्रेष्ठं देवानामगच्छत्^३
 कामयेत वि पाप्मानं हनीय श्रेष्ठं समानानां गच्छेयमिति
 स एतेन यज्ञकृतुना यजेत^४ केव पाप्मानं हते श्रेष्ठं समा-
 ५ नानां गच्छति^५ तस्यातिग्राह्यो वि न इन्द्र मृधो जहि नौधा
 यच्छ पुतन्यतः । अधस्तदं तमौ रुधि यो अस्मां अभिदास-
 त्युपयाममृहीतो ऽधीन्द्राय त्वा वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति^६
 परिमृच्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा वैमृधायेति^७ तस्य
 चितृत्पद्मदग्नौ विपर्यासं सोमौ भवतस्ताः षड् गायत्र्यो^८
 १० गायत्री वै^९ इन्द्रसां वि पाप्मानमहत^{१०} गायत्र्यैव तद्यजमानो
 वि पाप्मानं हते^{११} ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौद्विद्यं^{१२} श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^{१३}
 स एतं यज्ञकृतुमपगच्छत्तमाहरत्तेनायजत^{१४} ततो वै स औद्विद्यं
 श्रेष्ठं देवानामगच्छत्^{१५} कामयेतौद्विद्यं श्रेष्ठं समानानां
 १५ गच्छेयमिति स एतेन यज्ञकृतुना यजेतौद्विद्यं^{१६} हैव^{१७} श्रेष्ठं
 समानानां गच्छति^{१८} तस्यातिग्राह्यो ऽयं रुद्रमृहीतो^{१९}
 विश्वजिदुद्विदि सोमः । अषिर्विप्रः काव्येनोपयाममृहीतो
 ऽधीन्द्राय तौद्विदे जुष्टं गृह्णामीति^{२०} परिमृच्य सादयत्येष

१ Thus M only; गायत्र्यैव वै इन्द्रसां all the other MSS.

२ All MSS. ins. च वै exc. M.

३ च वै MB.

४ M ins. (against Taitt. Br.) यथोपाय ।

ते योनिरिन्द्राय लोद्धिद इति । तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्ताः । वद् दृह्यो दृह्यती वै
 कन्दसासुदभिनदृह्यैव तद्यजमान उद्धिनत्तीन्द्रो ऽकामयत
 वलं भित्वा पशून्सृजेयेति । १॥ एतं यज्ञकतुमपश्यत्तमाहर-
 त्तेनायजत ततो वै स वलं भित्वा पशून्सृजत यः कामयेत
 वलं भित्वा पशून्सृजेयेति स ए तेन यज्ञकतुना यजेत वलमेव
 भित्वा पशून्सृजते तस्मात्ति ग्राह्य इन्द्र ओषधीरसनोदहानि
 वनस्पतौ रसनोदन्तरिचम् । विभेद वलं तुमुदे विवाचो ऽथा-
 भवद्भिताभिकतुनामुपयामर ऽहीतो ऽभीन्द्राय त्वा वलभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति । परिसृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 वलभिद इति । तस्य सप्तदं शैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्ताः षड्वायचो गायत्रौ वै कन्दसा वलमभिनद्वायचैव
 तद्यजमानो वलं भित्वा पशून्सृजते ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

सुतपेयेन यक्ष्यमाणो भवति । स यदग्रनानां कामयते
 तस्माग्निं भूत्वा दीचति यदा लभते तस्य स एकाहं
 नाश्रात्यथाश्राति । इह नाश्रात्यथाश्राति । अहं नाश्रात्यथा-
 श्राति । सो ऽत्रैव विराजमाप्नोति । राजानं क्रीलोद्घातिष्यं

१ पृथगीत्येव M.

२ वलं most of the MSS.

३ Thus M; नायचो य कन्दसा वलमभिनद्वायचैव the other MSS.

४ यद्वलं जते M.

५ Thus my conjecture; विराजमाप्नोति M; विराजा यक्ष्यते the other MSS.

- निर्वपति^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरहं नाश्रात्यथाश्राति^२
 पञ्चाहं नाश्रात्यथाश्राति^३ षडहं नाश्रात्यथाश्राति^४ तिस्र
 उपसदस्ति^५ शतं पश्यन्ते^६ विंशदचरा विराडं विराडि-
 राजैवाश्राद्यमवरुद्धे^७ ऽथ य एकादश स्तन एवास्यै स^८ दुह
 १. एवैनां तेनाथ य एकचिंश स्तन एवास्यै स^९ दुह एवैनां
 तेन^{१०} स उपसत्स्वाज्यव्रतो भवति^{११} श्रौतस्य^{१२} सर्पिषस्तिष्ठिभि-
 रङ्गुलीभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकया^{१३} श्रौतस्य^{१४} वैव^{१५} सर्पिष-
 स्तिभिः पर्वभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकेन^{१६} विस्तीर्णे वा सर्पिषि
 चीणि परुष्यवदधात्यथ द्वे अथैकं चिस्तनदिस्तनैकस्तनव्रतस्य
 १. रूपाणि कुर्वन्स^{१७} नादित्यादिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि नक्तमौ-
 दुम्बरः सोमचमसस्यतुःसक्तिर्ब्रह्मा^{१८} चिवेदाः^{१९} सगोचः^{२०} ॥ ३२ ॥
 सप्तदश स्तोमो भवति^{२१} सप्तदशः प्रजापतिः^{२२} प्रजापति-
 मन्वाद्यं नोपानमन्तं देवा ऋतसत्याभ्यामन्यैषुः^{२३} स यदश्राति
 यदेवाग्रनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यज्ञाश्राति
 १. यदेवानग्रनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यदुपसत्स्वाज्यव्रतो
 भवत्येतद्वै देवानां प्रियं धाम यदाद्यं^{२४} देवानामेव प्रियं
 धामावरुद्ध इति तदथ यज्ञादित्यादिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि

१. *पश्यते Be 7 BD ; *पद्यते M Be U.

२. Thus M ; विस्तीर्णस्य the other MSS.

३. Thus M ; विस्तीर्णस्य वैव Be U ; विस्तीर्णस्यैव Be 7 D ; विस्तीर्णस्य वै B.

४. प्रस्य M.

५. Thus M B U ; चिवेदः Be Be 7 D.

६. *मन्यैषुः all the MSS. exc. Be which has : *अन्यैषुः ।

नक्तमेते वै देवानामृतमत्ये ' नेद्देवानामृतमत्ये पृष्ठतः करवा-
णीति तद'य यदौदुम्बरो भवत्यूर्वा अन्नाद्यमुदुम्बर ' ऊर्ज
एवान्नाद्यस्यावरुद्धा इति तद'य यत्सोमचमसो भवत्येतद्वै देवानां
परममन्नं यत्सोमः ' परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुद्ध
इति तद'य यच्चतुःस्रक्तिर्भवति यदेव दिशो ऽन्नाद्यं प्राविश-
त्तस्यावरुद्धा इति तद'य यच्चिवेदा' भवति न ह्येतामेकवेदा
दक्षिणामुद्यन्तुमर्हतीति तद'य यत्सगोचो भवत्यात्मा वै सगोच
आत्मन्नेव यज्ञस्य यशो ऽन्नाद्यं प्रतिष्ठापयानौति तत् ' ॥ ३३ ॥

तं माथंदिनीयैद्यमसैः सहोस्त्रीय जुहति ' तस्मत्विजो हुतं
दक्षिणानां काले ब्रह्मण उपतिदिशन्ति ' तं ब्रह्मणः सन्तं १
पर्युपविश्य भक्षयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन ' यदृतेन भक्षयन्ति
तदृतपेयसर्तपेयत्वं " दिशो ऽकामयन्तान्नाद्यः स्यामाद्याद्यमव-
रुन्धीमद्वाद्याद्यमस्मासु प्रतितिष्ठेदिति ' ता एतं यज्ञकृतमप-
यन्तमाहरन्तेनायजन्त ' ततो वै ता अन्नाद्यो ऽभवन्नाद्याद्यमवा-
रुन्धतान्नाद्यमासु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेतान्नादौ मे प्रजा स्याद- १२
आद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञकृतुना
यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा भवत्याद्याद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रति-
तिष्ठति ' तस्य चतसृषु वशिष्यवमानो' ऽष्टास्रष्टास्त्राव्यानि १

१ चिवेदो M.

१ Thus corrected according to the Karmānta; समंतं all the MSS.

१ •मानोद्वाद्याव्यानि M; •मानोद्वाद्यानि Bo; •मानमद्वाद्यानि B Bo 7 UD; cp. supra XV. 18 (p. 222, 12).

द्वादशो माध्यंदिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविष्ट^१
 आर्भवः पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशां चतुष्टोम
 इत्याचचते^२ कन्दाः स्यामयन्त यशो ऽश्रुवीमहि यशो
 ऽवरन्वीमहि यशो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^३ तान्येतं यज्ञक्रतु-
 १ मपयन्तमाहरन्तेनायजन्त^४ ततो वै तानि यशो ऽश्रुवत यशो
 ऽवारुन्त यश एषु प्रत्यतिष्ठतः कामयेत यशो ऽश्रुवीय यशो
 ऽवरन्वीय यशो मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेत^५ यज्ञ एवाश्रुते यशो ऽवरुद्धे यशो ऽस्मिन्प्रतितिष्ठति^६
 तस्य शोभा अश्रुवतैकस्यामय तिसृष्वेकस्यामय तिसृषु^७ तमेतं
 १० कन्दासामेकचिक इत्याचचते^८ शोभा अकामयन्तेति समानः
 परिवादस्तस्य^९ शोभास्त्रिवृदय त्रयः पञ्चदशास्त्रिवृदय त्रयः
 सप्तदशास्त्रिवृदय त्रय एकविंशस्तमेतः शोमानामेकचिक^{१०}
 इत्याचचते^{११} ॥ ३४ ॥

इन्द्राग्नी वा अकामयेताः समानलोकौ स्याव समानं
 १२ लोकमियावेति^१ तावेतं यज्ञक्रतुमपयन्तां^२ तमाहरतां^३ तेना-
 यजेतां^४ ततो वै तौ समानलोकावभवताः समानं लोकमैताः
 समानलोकावर्षथ^५ यौ कामयेताः राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only संविज्ञ D); in Be 7 स has been cancelled.

२ परोक्षः M.

३ Thus MD Be 7; रक्षविज्ञ BU; एकविंश Be.

४ Thus M; *लोकानयज्ञ Be 7 BUD; *लोकानयज्ञ Be.

समानलोकौ स्याव समानं लोकमियावेति तावेतेन यज्ञक्रतुना
 यजेयाताः^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमितो^१
 ऽश्वरथो यज्ञायुधः प्राप्तश्चयममः सा ब्राह्मणस्य दक्षिणाय-
 तरौरथः सर्वायुधो ऽप्राप्तः काऽस्यस्त्रणीबन्धः^२ सा राजन्यस्य
 ५ दक्षिणा^१ तस्य चितृत्पञ्चदशौ विपर्यासः^३ सोमौ भवतस्त्रिदृ-
 देव ब्राह्मणस्य पञ्चदशो राजन्यस्य^१ तमेतमिन्द्राग्निः कुलाय
 इत्याचक्षत^१ एष एव सन्नितापुत्रीय एष सख्योर्यज्ञ एष
 भाचोः^१ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यज्ञमाणो भवति^१ स इयानि
 १० यज्ञायुधानुपकल्पयते बाधकानि च तैजिकानि च श्रवानसो^२
 ऽधिषवणे फलके पुरुषास्तस्य^३ वृषणौ^१ स यचाध्वर्युरपाऽऽं
 यहीव्यवाजानमभिषुणोति तस्य यो ऽऽशुः परापतति तमे-
 तस्मिन्वाच आधायोपसंश्रद्धायाहामुं जह्याय त्वा होव्यामीत्या
 तमितोरास्ते^१ ऽद्यैतं भङ्गमाहवनीये ऽनुप्रहरतीदमहममुमा-
 १५ मुख्यायणं परिपुना^४ भङ्गेन^५ विध्यामीत्येव यं यजमानो देष्टि

१ यजेता all exc. M.

२ •पुत्रीबंधः Be; •दक्षिबंधः U; •दुष्णीबंधः M; •दूषिबंधः B; जीषिबंधः
 Be 7 D.

३ Thus M Be; श्रवानस्ये Be 7 D (cp. Āp. XXII. 4. 17, Śāṅkh.
 XIV. 22. 18, Śadv. br. III. 8); श्रवानस्ये U; श्रवानस्यो B; cp.
 the Dvaidhasūtra.

४ Thus M; all the other MSS. corrupt.

५ Thus M; परिपुनासंख्येन Be U B; परिपानासंख्येन Be 7 D.

तं मनसा ध्यायत्यथैतत्पात्रं खरे यथायतनं सादयत्युभयं त्वा
 प्राणे सादयामीति^१ स यं कं च ग्रहं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति^२
 यदु^३ किं च^४ पाचं सादयत्येवमेवैनं सादयति^५ स एष
 चिह्नदग्निष्टोम एकस्तोम^६ एकहविर्धानस्तं^७ श्वेन इत्याचक्षते^८
 ऽप्येषुः^९ समानमभिचरणीयं^{१०} शिल्पं^{११} तिसृषु तिसृषु^{१२} क्षुवते^{१३}
 रथो हविर्धानमथ संदंशः^{१४} समानमभिचरणीयं^{१५} शिल्पं^{१६}
 द्वौ चयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ भवतो^{१७} द्वे^{१८} हविर्धाने^{१९}
 अथेन्द्रवज्रः^{२०} समानमभिचरणीयं^{२१} शिल्पं^{२२} पञ्चदश एष
 भवति^{२३} ॥ ३६ ॥

दुराग्नेन^१ यक्ष्यमाणो भवति^२ स उपकल्पयते षष्टिं^३ १०
 शतमानानि हिरण्यानि त्रिंशत्^४ सुवर्णानि चिंशत्^५
 रजतानि^६ वङ्गन्यद्विरण्यं^७ स आमावास्यां हविषेद्वा सौर्यं
 चरं निर्वपति^८ तस्मिन्सुवर्णं^९ शतमानं ददात्यथ सायं^{१०} ऊते
 ऽग्निहोत्रे चान्द्रमसं चरं निर्वपति^{११} तस्मिन्वज्रतं^{१२} शतमानं
 ददाति^{१३} स एवमेवेताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्षजमानो मासमेत्यथ^{१४} १५
 दौचते^{१५} दौचणीयायां द्वादशमानं^{१६} हिरण्यं ददाति^{१७}

१ यत्किंच M.

२ This word twice in Be 7 B U D.

३ Thus M only ; वेन all the other MSS.

४ तिसृषु once in M, which adds also च after क्षुवते ।

५ द्वे M.

६ Thus M U B Be ; दुराग्नेन D ; दुराग्नेन Be 7.

७ राजनं M.

प्रायणीयायां चतुर्विंशतिमानं ददात्यतिथ्यायां द्वे^१ चतु-
 र्विंशतिमाने^२ ददाति^३ प्रथमायामुपसदि चत्वारि ददाति^४
 द्वितीयस्यामुपसद्वह्नौ ददाति^५ तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति^६ चतुर्थ्यामुपसदि द्वाविंशतं^७ ददाति^८ पञ्चम्यामुपसदि
 ५ चतुःषष्टिं ददाति^९ षष्ठ्यामुपसद्वह्निविंशं^{१०} शतं चतुर्विं-
 शतिमानानां^{११} ददात्यथातः शतसंख्येवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वपायां द्वे शते ददात्यग्नेयस्य ऊतायां वपायां चत्वारि
 ददाति^{१२} प्रातःसवनौघेवह्नौ^{१३} ददाति^{१४} माघादिनीयेषु षोडश
 ददाति^{१५} दक्षिणानां काले द्वाविंशतं^{१६} ददाति^{१७} तृतीय-
 १० सवनौघेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूबन्ध्यस्य ऊतायां वपायामष्टा-
 विंशं^{१८} शतानां^{१९} ददाति^{२०} स यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरर्च्यजते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तस्मायुज्यं सलोकतामाप्नोति^{२१} ॥ ३७ ॥

‘अथ यद्विरण्दक्षिणो^{२२} भवति हिरण्मयमेव तद्यजमान

१ Thus M; विंशतिमानं ददात्य Be B; in the other MSS. this passage is missing.

२ Thus M U; विंशतं Be; in the other MSS. this passage is missing.

३ Thus M; श्रतिमानं the other MSS.

४ सवनौघेवह्नौ Be 7 D.

५ Thus M Be 7; शतमानानां Be B U.

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāna, from Mr. Muthu Dikshitar of Lalgudi (Manakkāl, Madras) a copy (designed by me as L) from a MS. in his possession. This MS. is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M; यद्विरण्दक्षिण the other MSS.

आत्मानः सः स्फुरते^१ तस्य यदूर्ध्वं नाभेस्तत्सुवर्णमवाङ्^२
 रजतं^३ यदा ह वै हिरण्ययो भवत्यथामृतो भवति^४
 हिरण्यथा ह वै देवास्तस्मात्ते ऽमृताः^५ सप्तदशस्तोमो भवति^६
 सप्तदशः प्रजापतिः^७ प्रजापतेराष्ट्या^८ उभे सामनी भवतश्चन्द्रो-
 मयावेतत्पचौ^९ यजमान आत्मानः सः स्फुरते^{१०} एतस्य लोकस्य
 जित्यै^{११} स यदेतेन^{१२} यज्ञक्रतुना यजते सूर्याचन्द्रमसोरेव
 तत्सायुज्यः सलोकतां जयति^{१३} तेन दुरगो^{१४} दुरग इव ह्येतयो-
 र्देवतयोर्लोको^{१५} ऽथ दुर्गाग्नेः^{१६} यक्ष्यमाणो भवति^{१७} स उप-
 कल्पयते ऽनदुच्छतं^{१८} च चयस्त्रिंशतं^{१९} च निष्काः^{२०} स्तेन हैते-
 नानदुहो लोकं जयति^{२१} तेन हैतेन ज्योतिष्मन् लोकं जयति^{२२} १०
 तेन हैतेन ज्योतिषो ऽधि स्वर्गं लोकं जयति^{२३} सप्तदशस्तोमो
 भवति^{२४} सप्तदशः प्रजापतिः^{२५} प्रजापतेराष्ट्या^{२६} उभे सामनी
 भवतश्चन्द्रोमयावेतत्पचौ^{२७} यजमान आत्मानः सः स्फुरते^{२८}
 एतस्य लोकस्य जित्यै^{२९} स यदेतेन यज्ञक्रतुनेद्वा न नश्यति तेन

१ Instead of अवाङ् (thus M Be B U) Be 7 D : चचो; चचां L.

२ Thus Be B; *मयावेतत्पचौ M; *मयावेतत्पचौ L; the other MSS. deficient.— Here and infra (l. 13) Be after *पचौ ins. इतीवे पचे ।

३ यद् only given by M.

४ दुर्गं or दुर्गं all MSS. exc. M L which have here and infra each time दुर्गं ।

५ चयस्त्रिंशं M.

६ Thus Be; *मयावेतत्पचौ M L; *मयावेतत्पचौ the other MSS.

दुर्णाशस्तु^१दुर्णाशस्तु^२ दुर्णाशं^३ " केशौ इ दाक्ष्यो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^४ नो^५ नामानि^६ परिहरन्ते^७ इति^८ ततो
इ वा एतत्पञ्चालराजानां^९ नामानि परिहरन्ते^{१०} ॥ ३८ ॥

श्रीर्षंश्चा इति केशानाचचते^१ कुशा इति दर्भाचचा-
५ विति^२ गैरेयकविमत्यौ^३ ततो वै भो ऽपचितिमानभवद्यः
कामयेतापचितिमानस्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताप-
चितिमानेव^४ भवति^५ तस्य चतुर्विंशो बहिष्यवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याच्यानि^६ ताक्षिसो गायत्र्यश्चतुर्विंशो माध्यंदिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^७ पृष्ठानि^८ ते दे चिष्टुभौ^९ चिण्व
१० चार्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^{१०} सैका जगत्थेतानि
वै रुन्दसामपचिततमान्यपचितिमानेव भवति य एवं वेदासा-
वादित्यो ऽकामयत त्विषिमानस्थामिति^{११} स एतं यज्ञक्रतु-

१ दुर्नेश० Be, दुर्णाश० M L ; the other MSS. om.

२ Most of the MSS. दुर्नेश० or दुर्णाश० (both times).

३ Thus M ; L om. नो ; तंननामानि Be ; तन्नोनामानो Be 7 U D ;
तंनोनामानो B.

४ Thus M Be 7 D ; •हरन्ते Be B U L.

५ Thus M ; •पांचाल० the other MSS.

६ Thus M Be L ; •हरत्या Be 7 D U ; •हरत्या B.

७ Uncertain ; दर्भानद्याविति M ; दर्भाद्याविति L ; दर्भानविद्याविति
Be B.

८ Uncertain reading ; गैरेयकविमत्यौ (or भेयो ?) M ; गैरेयकविमत्यौ
Be 7 ; गैरेयकविमत्यौ Be B ; गैरेय० D ; गैरेयकचितिमत्यौ L.

९ Thus M L ; एषु instead of एव all the other MSS.

१० Thus M Be U ; पंचदशःसप्त० B L ; Be 7 om. पंचदश ।

मपम्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स लिषिमानभवद्यः
कामयेत लिषिमान्स्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^२
लिषिमानेव भवति^३ तस्य^४ सौर्यो ऽतिपाङ्गः^५ सौर्यः^६ पशु-
रूपान्गभ्य^७ एकविंश एष भवति^८ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

इन्द्रो ऽकामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^९ राज्यं^{१०}
देवानां परीयामिति^{११} स एतं यज्ञक्रतुमपम्यत्तमाहरत्तेना-
यजत^{१२} ततो वै स ऋषभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१३} राज्यं^{१४}
देवानां पर्येद्यः^{१५} कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१६} राज्यं^{१७}
समानानां परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतर्षभ इव
पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१८} राज्यं^{१९} समानानां पर्येति^{२०} तस्याति-
पाङ्गो वृषा सो ऋग्यजुः पवते हविष्मान्सोम इन्द्रस्य भाग
ऋतयुः शतायुः । स मा वृषाणं वृषभं कृणोतु प्रियं विशां
सर्ववीरं^{२१} सुवीरमुपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वर्षभाय जुष्टं
गृह्णामीति^{२२} परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वर्षभा-
येति^{२३} तस्य पञ्चदशस्य सत एकविंशं^{२४} होतुः षष्ठं ककुदो^{२५}
रूपमिन्द्रेण ह स्म वै पूर्वं समाजिगमिषन्तो वनिष्ठुमवेन
यजन्ते^{२६} तप्तो^{२७} न^{२८} इन्द्र^{२९} आविर्भवित्यति तस्यै^{३०} कामान्वच्छाम

१ तस्याः Be 7 D.

२ om. all MSS. exc. M L Be.— After the tenth adhyāya M breaks off.

३ ककुदो L.

४ Thus Be L; यजन्तेमुपेतभिर्द्र Be 7; यजन्त उपेतानिर्द्र B; यजन्त उपेता-
भिर्द्र U; यजन्तेमुपेतान इन्द्र D.

५ तस्यान् MSS. exc. L which has तस्मिन् ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिह्रुसवेन यच्छ्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते
 श्रतमुच्चवेहतः^२ श्रतं दार्वाचितानि श्रतः सर्पिष्याचाञ्कृतं पयः-
 पाचाञ्कृतं दधिपाचाञ्कृतं वसापाचानौदुम्बरौ^३ नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^३ परिगृहीतामथ प्रणेद्वनेतेनोपकुप्रेन चित्रामा-
 ५ यतीमुपरमत्यथ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्यत्युत्तपनीयः
 ग्रास्त्रीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्रिर्यैतानि दार्वाचितानि प्रदोष
 एवाग्नावाद्धाति^४ तेषु^५ प्रज्योतिषूच्चवेहतो^५ निघ्नन्त्येषामभ्य-
 धान्वनिह्रुस्मेदाः^५ शीति^५ अपयन्त्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरौ^५ नावमुभयतोऽभिपतनां^५ परिगृहीतां प्रणेद्वभि-
 १० स्तस्त्वामुपसृणीते पञ्चाशता सर्पिष्याचैः पञ्चाशता पयःपाचैः
 पञ्चाशता दधिपाचैः पञ्चाशता वसापाचैस्तस्त्वा वनिह्रुस्मेदाः-
 शीति संप्रकौर्यावाभिचारयति पञ्चाशता वसापाचैः पञ्चाशता
 दधिपाचैः पञ्चाशता पयःपाचैः पञ्चाशता सर्पिष्याचैरथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L ; वदन्तीति Be 7 B U D.

२ Thus L ; *मुच्चवेहतः Be 7 D ; *मुच्चवेनिहतान् Be B U.

३ Uncertain reading ; उभयतोपतनां Be 7 B ; उभयतोभिपतनां Be U ;
 उभयतोवतानां (or *वतारां) D ; उभयतोभिपवमानं L.

४ *द्धाति L.

५ तेन प्रज्योतिषू एवहतोनिघ्नन्ति L ; तेषु प्रज्योतिषुं (or उ) चवेहतो ग्रन्थ Be 7
 D ; तेन प्रज्योतिषूच्चवेहतानिघ्नन्ति Be B U. अभ्यर्धाद् i. s. o. अभ्यर्धान् L.

६ Uncertain r. ; आयातयत्य U B ; आयापयत्य D ; आयापयत्य Be 7 ;
 आयाभीतयत्य B ; आयातयति L.

७ *पतनां B ; *वतानां Be 7 ; *भिपतानां Be U. *मुभयतस्त्वभिपतनां L.

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा श्रमस्य च ऽद्विज्जि-
 नो वज्रवाङ्मः । सेदु राजा चेति^१ वर्षणीनामरात्र नेमिः परि-
 ता बभूवेति^१ यजतौन्द्रो राजा जगत्यर्षणीनामधि चमि-
 विपुरुषं यदसि । ततो ददातु दाशुषे वसूनि चोदद्वाध-
 उपसृतसिद्धिर्वाक् स्वाहेति^१ तप्त एवास्मा इन्द्र आविर्भवति^१ *
 तस्मै^१ कामान्ब्रुवते^१ "कानान्भू^१ इ^१ वाध्वं दृहस्यतिराज्जिरसो
 याजयां चकार^१ तस्य होपवसयीये ऽहन्द्वा^१ वीयाय^१ स
 होवाचाध्वयो^१ वि^१ वै^१ मे अद्वागात्सं मे यज्ञः स्थापयेति^१
 तः होवाचान्यद्वै तदुपवसयः^१ श्वस्ते यज्ञः सः स्थातेति^१ स
 होवाच समेव मे स्थापयेति^१ तस्य^१ ह तावदिदित्वायेण^१ हविर्धाने १०

१ चेति (as TBr. II. 8. 4. 3) Be B D U ; चयति (as RV. I. 32. 15) Be 7.

* तस्मिन् Be L.

१ Corrected ; कामानाह B U Be (pr. m.) ; कामानार्दह Be 7 ; कामा-
 नार्दह D ; कानीयवांश्च Be (sec. m.) ; कनीयवान्भू L.

१ My conjecture ; हन्वयाविधाय B U L ; हन्वयाविधाय Be ; हन्-
 वंवाविधाय Be 7 D.

१ Thus Be ; all the other MSS. corrupt.

१ Uncertain r. ; होवाचान्यद्वैतदुः Be 7 D ; होवाचाध्वयैतदुः Be B U ;
 होवाच कर्ध्वयैत उपः L.

१ स्थावेति Be B U ; स्थादेति Be 7 D ; स्थावेति L.

१ तस्मा MSS. exc. L.

१ तावद् only in Be (sec. m.) ; भवद् L ; instead of विदिता (thus
 L Be) विदिता the other MSS.

चर्मणुलूखलमुसले निधायाऽशून्समवजुदां^१ चकार^२ यच्चिद्धि
 तं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह युमन्तमं वद जयतामिव
 दुन्दुभिरित्यय होहचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो^३ निःषिच्य
 समुदायुत्य जुहवां चकार यथा जना सःस्तथे व्रतानि^४ को-
 ५ व्रतिनां^५ व्रतमालोभयाति^६ । कानान्धस्य^७ प्रस्थितं^८ वाध्वश्चस्य^९
 तीव्रसुतः^{१०} श्वदिन्द्रं^{११} जुषस्व स्वाहेति^{१२} स एष उन्नतस्य वा
 वीतश्रद्धस्य वा^{१३} नीतस्य^{१४} वा यज्ञः^{१५} सा^{१६} यदागता^{१७} स्वादय
 चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्मै^{१८} ॥ ४१ ॥

मनुर्वेवस्ततो ऽकामयत प्रजाः सृजेय प्रजामवरुन्मौय
 १० प्रजां विन्देया^{१९} सा^{२०} प्रजया चवीरञ्जिति^{२१} स एतं

१ समवजुदाचकार L.

२ चपो only in Be L.

३ व्रतानि MSS. exc. L. : व्रतानि । — जनासस्तथे L.

४ व्रतिनां Be ; व्रतौर्ण L. ; व्रतौर्ण the other MSS.

५ व्रतमालोभयाति Be, •यति L. ; व्रतमालोभयति the other MSS.

६ Thus Be L. ; the other MSS. corrupt.

७ प्रस्थितं all exc. Be which has प्रस्थितं ।

८ वाध्वश्चस्यसुतं Be B ; वाध्वश्चस्यसुतं U ; वाध्वश्चस्यसुत Be 7 ; वाध्व-
 श्वस्यसुत D, वाध्वश्चस्यसुतं L.

९ श्वदिन्द्रां Be 7 D ; मिद्रवदिन्द्रा Be ; निवपतीन्द्रा B ; निवपतीन्द्रा U ;
 निवदिन्द्रो L.

१० Thus Be L. ; वतितस्य BUD ; वतितस्य Be 7.

११ स MSS.

१२ यदागता Be L. ; यदागता B Be 7 DU.

१३ Conjecturally ; विन्देय सा प्रजयाचवीरञ्जिति BU ; विन्देय साप्रजमाच-
 Be ; विन्देय साप्रजयाचवरुन्मौय Be 7 D ; विन्देयप्रजयाचवी- L.

यज्ञक्रतुमप्यन्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवाहन्द्वा प्रजामविन्दतैनं प्रजयाचचत^२ । यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवहन्धीय प्रजां विन्देया^३ मा प्रजया
 चचौरन्निति^४ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^५ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवहन्द्वा प्रजां विन्दत^६ ऐनं^७ प्रजया चचते^८ तस्य^९ प्राचीन- ५
 स्तोमास्त्रयस्त्रिवृतस्त्रयः पञ्चदशास्त्रयः सप्तदशास्त्रय एकविंशः^{१०}
 सो ऽकामयेतान्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवहन्धीतान्नाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^{११} स एतं यज्ञक्रतुमप्यन्तमाहरत्तेनायजत^{१२} ततो
 वै तस्यान्नादी प्रजाभवदन्नाद्यमवाहन्द्वान्नाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठद्यः
 कामयेतान्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवहन्धीतान्नाद्यमस्यां १०
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यन्नाद्यमवहन्द्वा ऽन्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^{१३} तस्य दश स्तोमा^{१४}
 दशसुदशसु स्रुवते विराजो रूपं^{१५} वागाम्भृष्टकामयेतापरि-
 मितं यशो ऽश्रुवीयेति^{१६} सैतं यज्ञक्रतुमप्यन्तमाहरत्तेनायजत^{१७}
 ततो वै सापरिमितं यश आश्रुत^{१८} यः कामयेतापरिमितं यशो १५
 ऽश्रुवीयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतापरिमितमेव यशो

१ • चचते all exc. Be L.

२ विन्देय मा प्रजामाचचरन्निति Be D ; विन्देय प्रजयाचचरन्तीति B Be 7 U
 विन्देय मा प्रजामाचचौरन्निति L.

३ Thus corrected ; विन्दत एवं Be L ; विन्देतैनं the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽश्रुते^१ तस्य दशसु बहिष्यवमानः श्रुते सहस्रे ऽयुते प्रयुते
 ऽवुंदे न्यवुंदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^२ ॥ ४२ ॥

यमो वैवस्वतो ऽकामयेत पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं
 परीयामिति^३ स एतं यज्ञकतुमपयत्तमाहरत्तेनायजेत^४ ततो
 ५ वै स पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्येद्यः^५ कामयेत
 समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं परीयामिति स एतेन
 यज्ञकतुना यजेत^६ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्येति^७
 तस्य श्रुते बहिष्यवमानः सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽवुंदे
 न्यवुंदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे पत्ने^८ नित्यमुक्त्वा मनसैव
 १० सुवानो मन्यत एतावति^९ मे^{१०} सुतमित्यथ^{११} सकृत्प्रवर्ग्यं^{१२}
 आतिथ्येन प्रचर्य गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१३} तेनाहवनीये
 प्रचरति^{१४} तं काल उदासयति^{१५} शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदा-
 तिथ्यं^{१६} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{१७} शीर्षमेव यज्ञस्य यज्ञो दधातीति नु
 सकृत्प्रवर्ग्यो^{१८} ऽय सुते प्रवर्ग्यः^{१९} पवमानेन चरित्वाग्नीध्रे^{२०} प्रवर्ग्यं
 १५ प्रवृणक्ति^{२१} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२२} तं तदानीमेवोदासयति^{२३}
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्पवमानो^{२४} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२५} शीर्षमेव
 यज्ञस्य यज्ञो दधातीति नु सुत्याप्रवर्ग्यो^{२६} ऽय सकृत्प्रवर्ग्यो^{२७} ऽय
 सुते प्रवर्ग्यो^{२८} ऽय सुत्याप्रवर्ग्यः^{२९} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain r.; एतावतीनेषुतन्नित्यथ Be; एतावन्ति मे सुत. L;
 एतावती (नि) नित्यथ the other MSS.

२ MSS. exc. L ins. वै ।

३ The close of this chapter must contain several corruptions.

‘पुरुषा ह पुरा ऐडो राजा कल्याण आष’ तः
 शोर्वश्वपराभिदधौ’ तः संवत्सरं कामयमानानुचचारै’वः ह
 स्र वै’ पूर्वं ऽभिग्राम्यन्ति’ तद्वातिचिरं मेने’ तस्य ह धावतः
 पुरो रथं कर्तुं दग्धयामास’ तः ह दृष्ट्वा राजावतस्यौ’ तः
 हावस्याय न ददृशीथो ह पुनरातस्यौ’ तः हास्यायैव ददृशे’
 स ह सारथिं पप्रच्छ सारथे किं पश्यसीति’ त्वां भगव इति
 होवाच रथमश्वान्यन्यानमिति’ स हेवां चक्रे दृष्यामि वै
 किलेति’ तः ह वागभ्युवाच न वै दृष्यस्वहं वै तामेतं
 कर्तमदौदृशमित्यथ कल्पमित्यहमुर्वश्वपरेति होवाच’ सा त्वा
 संवत्सरं कामयमानानुचचारिषं’ तां मा जायां विन्दस्विति’
 दुरुपचारा ह वै भवति’ देवा इति’ होवाच’ का त उप- १०
 चर्येति’ शतं ममोपसदः सुः’ शतशतं मा सर्पिष्कुशा

१ This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself.

१ Thus L only; चैव or द्वे the other MSS.

२ लघितं or लघितम्. MSS.

३ L Be sec. m. विन्दस्विति ।

४ Thus L U Be 7; भवति देवा इति B Be (pr.m.); भगवतो देवीति Be (sec. m.).

५ Thus L Be (sec. m.); तवाचार्येति the other MSS.

६ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives स instead of सम), the other MSS. : न जानीम-
 सदस्य or संजानीम इति सदस्य ।

अहरहरागच्छेयुस्तदाशना स्था^१ न ता नष्टं पश्येयमिति^२
 सर्वमेवेतद्भगवति सुकरमिति होवाच^३ कथा तपि^४ जाया
 पतिं नष्टं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वमीया^५ इति होवाचानष्टो
 भवेति^६ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^७ सा ह स्र जाता-
 ५ आतानेव पुचानपविध्यति^८ ताः ह राजोवाच पुचकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः स्मो जाताआतानु त्वमपविध्यसीति^९
 सा होवाच पर्यवेतराचयो भवन्ति चौणायुषो ऽन्वे^{१०} भूयः
 प्रियं करवावहा इति^{११} सायुं^{१२} चामावसुं च जनयां चकार^{१३}
 सा होवाचेमौ विभृतेमौ^{१४} सर्वमायुरेष्यत इति^{१५} प्राङ्गायुः
 १० प्रवव्राज^{१६} तस्यैते कुरूपञ्चालाः^{१७} काशिविदेहा इत्येतदायवं
 प्रव्राजं^{१८} प्रत्यङ्मावसुस्तस्यैते गान्धारय^{१९} स्यर्गवो ऽराट्ठा
 इत्येतदामावसवम्^{२०} ॥ ४४ ॥

अथो हास्या एषा पूर्वचित्तिरक्षरा स्वभा बभूव^१ सा
 हेचां चक्रे ज्योग् वै मे स्वभा मनुष्येष्ववासीद्वनौनामच्छाया-

१ तपि L, तपि the other MSS.

२ वमीया L Be (sec. m.) वासीत्याश्व the other MSS.

३ भवति MSS. exc. L, which has तेन ह वामनो भवतीति ।

४ सायुं Be (sec. m.).

५ विभृते Be L; the other MSS. om. these words.

६ *पांचाला L B.

७ The proper names given acc. to Be (sec. m.); the other MSS.

गान्धार (or री) पयस्यर्गवोदारा (or त्व) झा (or चा) ।

८ इत्येतदामावसुम् or इत्येतदामावसुम् or इत्येतदामावसुम् MSS.

नैति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ ऽथो हास्या
 अवियूथमुपस्थापदासै^३व^४ ह सा वै पूर्वासां महिषीणां रूपं
 भवति^५ तद्वकरूपं कृत्वा प्रमाथं^६ चिकायाथो^७ हास्या उरणः
 वीरप आसन्दौपादे बद्ध आस^८ त^९ सा प्रममाथ^{१०} तस्मिन्नि-
 यमाणे हस्वे^{११} ऽयमवीरज^{१२} इति^{१३} तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१४} १
 तामभ्यानश^{१५} तामभ्युपेयाथ^{१६} त^{१७} सा^{१८} नकुली^{१९} भूत्वा
 प्रत्युपेयाथ^{२०} तस्य हान्तर्वासमवल्लोपाथ^{२१} ह सा विद्युतं
 जनयां चकार^{२२} १० त^{२३} सा विद्युति नग्नमनुचस्यावथो ह
 राजाजगामास्वारुहं वा अहमजीत उरणमत्यसारुहं हि
 नूनमिति^{२४} प्रत्यहं प्रजहिष्यामीति^{२५} किं व्यभूदिति^{२६} नग्नं १०
 त्वादर्शमिति^{२७} होवाच^{२८} तस्यां प्रजजितायामप्रियविद्धः

१ Thus (only अपि० or चवा०) MSS.

२ Only in Be (sec. m.).

३ Thus Be L (sec. m.); ग्रहं the other MSS.

४ विष्णायाथो Be (sec. m.); धिष्णायाथो or चिबयायाथो or विष्णायाथो the other MSS.

५ हरेमे Be (sec. m.); हरेमे L; हरे the other MSS.

६ Corrupt; यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ आनरस MSS.

८ Conj.; नकुली Be (sec. m.); तस्येनकुली the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.); जनवामास the other MSS.

१० Be 7 ina. साङ्गे चकार, B Be (orig.) ina. साङ्गेचकार।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ आदरमिति MSS.

शोचःश्चकार^१ तः होवाच दृहस्यतिराङ्गिरसो इन्न ता
 शदेन^२ याजयिष्याम्यापयि ता पुनर्जिन्विष्यामीति^३ तः
 शदेन^४ दृहस्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^५ ताः हावभया-
 देवोदेत्य प्रतिदर्श^६ ताः ह पुचौ प्रतीत्योचतुरिह नौ नय
 ५ यत्र ते गतिर्वलिनौ^७ वां^८ पितरमशूशुच^९ इति^{१०} सा^{११} होवाच
 मं वां^{१२} पुचकौ जनेय साहमिह तिष्ठ एव राचीर्वत्स्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो मोघममदिति^{१३} तथा सह तिष्ठ^{१४} एव^{१५}
 राचीरुवासान्तर्वासं वसानस्तस्याः रेतः सिषिचे^{१६} सा होवाच^{१७}
 कथमिदं स्यादिति^{१८} कथं हि नूनामिति^{१९} राजा प्रत्युवाच^{२०}
 १० सा होवाच नवां कुम्भीमाहरेति^{२१} तस्यामेनक्षिःषिवेचाय^{२२} ह
 कुरुचेवे विमवत्यो^{२३} नाम पुष्करिण्यस्तासामुत्तरार्धां सुवर्ण-

१ Conj.; शोभं चकार or चकार MSS.

२ दग्ने MSS.

३ •जिन्विष्या• MSS.

४ शदेन MSS.

५ Thus Be (sec. m., only •शूशुच); •बलिचेनान्वितरं शूशुच or
 •बलिचेनान्वितरं the other MSS.

६ From सा unto होवाच (p. 399, 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om. Be.

९ op. p. 399, n. 6.

१० नूनामिति L, नूनामिति the other MSS.

११ Thus L; तस्यामेनं Be (sec. m.); तस्यामेनं the other MSS.

१२ विमवत्यो Be (sec. m.); विमवत्योः the other MSS.

सवनी^१ तस्यामेनञ्चिचखान^२ तदश्वत्यो जज्ञे श्रम्या परिवृतो
 रेतमो ऽश्वस्य आश्रयाच्छर्म्यैव श्रमीगर्भस्य सृष्टिरेतच्चिदान-
 मय^३ वै भवति सर्वेषां वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्निति^४
 स यत्र हैतद्यज्ञो देवेभ्यो ऽधि मनुष्याम्प्रत्यवहरोहाश्वत्यः^५
 हैव तत्प्रत्यवहरोह^६ तत्सारणी चक्रिरे^७ ऽयं वाव स यज्ञ^८
 इत्यथो खलु य एव कस्याश्वत्यः^९ स श्रमीगर्भः^{१०} स यदा-
 होर्वशस्यायुरसि पुरुरवा इत्येतेषामेवैतत्पितापुत्राणां नामानि
 गृह्णात्यथो सामान्यमेवैतदूहेत^{११} तस्यां प्रव्रजितायां पुनरेवा-
 प्रियविद्धः^{१२} शोचः^{१३} चकार^{१४} तः होवाच वृहस्पतिराङ्गिरसो
 हन्त त्वौपशदेन^{१५} याजयिष्यामि वि वै ते ऽप्रियमेवैष्यतीति^{१६}
 तमौपशदेन वृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^{१७} ततो वै
 तस्याप्रियं^{१८} विनिनाय^{१९} तौ ह वा एतौ पौरुवरसौ नाम
 श्रदौपशदौ^{२०} स यो वित्तः^{२१} सिषाधयिषेत्तः^{२२} श्रदेन याजयेत्तस्य

१ *विधानमथ MSS exc. L.

२ cp. TS., I. 7. 1. 2.

३ *वरोहाश्वत्थं or *श्व MSS.

४ चक्रिरे L Be (sec. m.); चक्रिरे the other MSS.

५ Thus L; खलु य इवाश्वत्थः Be (sec. m.); अश्वत्थवत्(च)ाश्वत्थः the other MSS.

६ Thus L; सामान्यमेवैतदूहेते Be (sec. m.); *मेवैष्य अहते the other MSS.

७-८ only in L Be (sec. m.).

८ ना om. MSS.

दशसु वहिष्यवमान^१ एकैकोपश्रीयत^२ एकविंशत्यै^३ सुनोती-
 हैवाय^४ यो ऽप्रियं विनिनीषेत्तमौपशदेन^५ याजयेत्तस्यैक-
 विंशत्यां वहिष्यवमान^१ एकैकावश्रीयत आ दशभ्यो^६ ऽथ
 प्राजापत्यौ नाम शदौपशदौ^७ तस्य तिसृषु वहिष्यवमानस्त्रिंश-
 ४ स्त्रिंश उपश्रीयन्त आ षट्त्रिंशतः^८ षट्त्रिंशत्सु वहिष्यव-
 मानस्त्रिंशस्त्रिंशो ऽवश्रीयन्त आ तिसृभ्यो^९ ऽथ नैध्रुवस्य^{१०}
 कश्यपस्य शदौपशदौ^७ तस्य चतसृषु वहिष्यवमानश्चतस्र-
 श्चतस्र उपश्रीयन्त आष्टाचत्वारिंशतो^{११} ऽष्टाचत्वारिंशत्सु
 वहिष्यवमानश्चतस्रश्चतस्रो ऽवश्रीयन्त आ चतसृभ्यः^{१२} ॥ ४५ ॥

१० द्वादशः ॥

देवासुरा ह यत्र महाभयाम^{१३} संवेतिरे^{१४} तद्वेमानि^{१५}
 भूतानि देधैव^{१६} व्यपचक्रमुर्देवानेवान्वन्यान्यसुरानेवान्वन्यानि^{१७} ।

१ Thus L; एकैक उप० Be (sec. m.); एकैकोप० the other MSS.

२ Corrected; एकविंशत्यौ L; एकविंशत्यै Be (sec. m.); एकविंशते (or
 ने)त्य the other MSS.

३ सुनोति इहैवाय L; सुनोतीहैवाय Be (sec. m.); सुनोति इवाय the
 other MSS.

४ Thus L; विनीनिषे० Be (sec. m.); विनीनिषे० or वितिनिषे० the
 other MSS.

५ भ्रुव L Be.

६ महा० only in L and Be (sec. m.).

७ सं only in Be (sec. m.); श० L.

८ तवेमानि L and Be (sec. m.); तं भूमानि the other MSS.

९ Thus L; देधै Be; देदेधै the other MSS.

१० व्यपच० L Be; व्यवच० the other MSS.

दृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीदुशना^१ काव्यो ऽसुराणां^२
 ब्रह्मणन्तो देवा असन्नब्रह्मणन्तो ऽसुरास्तं ब्रह्मसंगामान-
 विजयमाना आसां चक्रिरे^३ तेषां न कतरे च न भविष्यदा-
 जज्ञुगन्धर्वा^४ हैव सूर्यवर्चा भविष्यदाजज्ञे^५ तस्यो हेन्द्रो
 जायाया^६ उपहास्य^७ आस^८ ताः होवाचामुदिताङ्गि^९ त्वमिदं
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{१०} तं तथेति
 होवाच त्वमपि य आगच्छतादिति^{११} स हान्तः समुद्रे
 हिरण्यया^{१२} नावया सहजानि कुमारयां^{१३} चक्रे^{१४} ऽथो हेन्द्र
 आजगाम^{१५} स ह सौवर्णः पटरो भूत्वा नौमण्ड^{१६} उपशिञ्जे^{१७}
 तः हागतमेव विदित्वा^{१८} पप्रच्छामुदिताङ्ग^{१९} त्वमिदं ब्रूहि^{२०}
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{२१} मोक्षैरिति होवाच
 कर्णिणी वै नौराप^{२२} इति^{२३} ब्रह्मणन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मणन्तो ऽसुरा इति^{२४} तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुकहृष^{२५} कृतोत्पपात^{२६}

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, however, 'वास्यमास'; वाजयहाय उपहास्य आस the other MSS.

३ 'चदिनामि or 'ताचि MSS.

४ हिरण्यया MSS. exc. B.

५ Uncertain; सहजानि कुमारयां L; १. सहजानि? cp. TS. III. 2. 8. 5.

६ नौमण्ड L; नौमण्ड Be (sec. m.); नैर्मण्डे the other MSS.

७ 'शिञ्जे MSS. exc. Be which has: 'शिञ्जे ।

८ विजा L.

९ 'चदिनामि L Be (rightly?) ; 'मुदिताचि the other MSS.

१० Thus L; नौराप Be (sec. m.); नौराप the other MSS.

११ Emended; हरि शुकहृष L; हरि शुकहृष the other MSS.

तः ह दृष्टैवाह^१ मघवन्मो^२ इति यतरेषां^३ हरिस्ते जेव्य-
नीति^४ स ह गत्वोशनसं^५ काव्यमुपमन्त्रयां चक्रे जयन्त्याश्च^६
दुहिवा चतसृभिश्च कामदुघाभिः^७ स हाज्ञप्तो ऽसुरेभ्यो
ऽधि देवानुपसमिधाय^८ ततो ह वा एतद्देवा असुरान्महा-
१ संपामं जिग्युः^९ ॥ ४६ ॥

स ह गुरुरिव मेने गरमिव गौत्वां वज्र वित्तमसुराणां
प्रतिगृह्य^१ स होवाच गुरुरिवास्मि गरमिव गौत्वां वज्र
वित्तमसुराणां प्रतिगृह्य हन्त मा याजयेति^२ तं दादश-
स्तोमेनाग्निष्टोमेन दृहस्यतिराज्जिरसो याजयां चकार^३ तेन
१० हेद्वोर्ध्वः^४ हिरण्यमुष्वगार^५ तद्ध^६ दृष्टैवा^७ चक्रे हन्ताह-
मिदमसुरेभ्यो निर्हराणीति^८ तद्धेन्द्र^९ आज्ञायैव शिलां^{१०}
चकार^{११} ते ह वा एत^{१२} औशनसा नाम कुरुक्षेत्रे पर्वतगाः^{१३} ॥

१ Uncertain ; दृष्टैवाहो L ; दृष्टैवाहो Be ; दृष्टैवयज्ञ the other MSS.

२ Thus Be ; मघवर्धमघवद्विति L ; मघवान्मघवया the other MSS.

३ Thus L ; यतर रयां Be ; यतररयां the other MSS.

४ Thus MSS. exc. Be which has स आह० and L : स आहन्त्यो० ।

५ My conjecture ; जयन्त्या Be ; जयन्त्या L ; जायत्याच or यन्त्या the other MSS.

६ Thus L ; सनीयाच Be ; सनीयच or सनीयाच the other MSS.

७ तद्धेन्द्र० Be ; तद्धेन्द्रो० L ; तद्धेन्द्रो० the other MSS.

८ Thus L ; तद्धेन्द्र Be ; तद्धेन्द्र or तद्धेन्द्रे the other MSS.

९ शिलीश्च L.

१० Only in L and Be.

११ पर्वतगाः L.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ । स होवाच लघुरिव वा
 अस्म्यप्रतिष्ठितो^२ । हन्त मा याजयेति^३ तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन दृहस्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^४ । ततो वै
 स प्रतितस्यावधो^५ हेन्द्रः^६ कामदुघा अवरुधे^७ । तः ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^८ । प्रातरेतमुवाच सायमेता-
 दिति^९ । स एवमेव संवत्सरं नेनौयामास^{१०} । स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{११} । मा सायमात्य सायमेतादिति^{१२} । मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१३} । यमेनमेतं^{१४} मघवन् ब्रवीषीति^{१५}
 होक्त्वा प्रवत्राजायो हेन्द्र उक्थानि कामदुघाश्चकार^{१६} । तः ह
 स वरुणाय प्रददाविदं तव^{१७} मम^{१८} चेदममुष्य^{१९} च नौ
 सहेति^{२०} । दृहस्यतय आङ्गिरसायेदं नावास्यास्ता विधारया-
 नावहस्येदमज्यमौति^{२१} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येवौक्थानाः^{२२}

१ '।चरद' only in L and Be.

२ 'वास्मिन्प्रति' Be; वा 'अस्मिन्प्रति' L; 'यत्नाप्रति' the other MSS.

३ Emended; प्रत्यतस्थानयो L; प्रत्यवस्थापयदयो the other MSS.

४ हेन्द्र MSS.

५ 'अभिचरुधे' L; 'अभिरुधे' Be; 'आवरुधे' the other MSS.

६ यमेनमेतं (or 'तत्') L Be; यमेवमेतत् or यमेवमेतत् the other MSS.

७ Thus L; ब्रवीषि इति Be; ब्रवीति the other MSS.

८ तवचमस इदममुष्य Be; तवचमसेवेदममुष्य L; तौव (तवि) मम चेदमुष्य the other MSS.

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be; नावास्यास्तदि-
 धारयाद्यावदहस्येदमज्यमौति L; नावास्याना (or द्वा) विधारयाणा (or द्वा)
 पदस्येदमज्यमौति the other MSS.

सृष्टिरेतन्निदानमधो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः सन्स-
 खास^१ तस्मै चतुर्थो^२ प्रददौ^३ ताः सो ऽस्यां न्यदधात्स्ये^४
 कृष्टिरेवैष^५ कृष्टेः^६ सृष्टिरेतन्निदानं^७ तौ ह वा एतावौशनसौ
 नाम पुनस्तोमौ भवतः^८ स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
 १ गौर्वायाज्यं वा याजयित्वाप्रतिपाद्यस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामथ यो लघुरिव
 चरेदप्रतिष्ठितस्तमेकविंशतिस्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
 तिष्ठति^९ ॥ ४७ ॥ चयोदशः ॥

अथ प्रणोदः^१ समानमभिचरणीयः^२ शिल्पं^३ प्रातःसव-
 १ नौयाननुवर्तते अग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिद्विदेष
 भवत्यथ विवाधः^४ समानमभिचरणीयः^५ शिल्पं^६ माध्यंदि-
 नौयाननुवर्तते अग्नये विवाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
 द्विदेष भवत्यथ प्रतिनोदः^७ समानमभिचरणीयः^८ शिल्पं^९
 तृतीयसवनौयाननुवर्तते अग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
 १५ कपालस्त्रिद्विदेष भवत्यथग्नेरतिव्याधः^{१०} समानमभिचर-
 णीयः^{११} शिल्पमनूवन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते अग्नये वसुमते
 पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिद्विदेष भवत्यथेन्द्रवज्रः^{१२} समान-
 मभिचरणीयः^{१३} शिल्पं^{१४} पञ्चदश एष भवति^{१५} शुनस्कर्णौ ह

१ Thus L Be ; सन्स (or स) हास the other MSS.

२ सेयं कृष्टिरेवैष लघे L ; सोयं कृष्टिरेवैष लघे Be ; सेवेकृष्टिरेवैष लघे the other MSS.

३ प्रतीनोदः L.

वै शैशो राजा पुण्यलदङ्कयाज्याम^१ स ह पापौयाञ्जनतां^२
 प्रतिहितां^३ प्रतिख्यायन्तिजः^४ पप्रच्छासि स्त्रित यज्ञकतुर्य-
 नाहमिद्वैव प्रयायामित्यसि^५ हीति^६ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्तस्मा
 अध्वर्युरयोनीनपुरोरुक्कान्^७ यद्वाग्जयाह^८ खराण्डुद्वाता
 सामान्यनैडान्यनिधनानि^९ पराडेवर्गिभ्यः^{१०} होतानूवाच^{११}
 स हावभृथादेवोदेत्य ममार^{१२} यं द्विध्यात्तस्यैवं यज्ञं^{१३} कुर्यादुप-
 सृतं^{१४} वा याजयेत्क्षिप्रः^{१५} हैवास्मान्नोकात्प्रैत्य^{१६} रागिमराया-
 वित्याचचते^{१७} चतुष्टोमे रागिहृतं^{१८} धान्यं ददाति^{१९} स रागि-
 क्षतुष्टोम एव मरायकृतः^{२०} स मरायो^{२१} ऽथाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचचत^{२२} आक्ताचा^{२३} अलङ्कता^{२४} अत्विजः प्रचरन्ति^{२५} स १०

१ पापो (पापा) जनतां etc. as above Be L; पापौयाञ्जनता प्रतिहितां
 प्रतिवा (or वा) वन्तिजः the other MSS.

२ प्रयायामौ(मि)त्यसि चार् (चा) इति Be L; प्रायवमित्यासि चौर इति the
 other MSS.

३ Conjecture; =धोनीनपुरोरुक्कान् Be; अयेनागुरोरुक्कान् L; अधोनपुरो-
 रक्कान् the other MSS.

४ सामान्यनैतन्निधः Be; मान्यनैतन्निधः L; सामान्यनैलास्य-
 (लास्यः) the other MSS.

५ पराडेवर्ग्य Be; पराडवर्ग्ये L; परा (or परा) इति (or इव) हु (or छ)
 धम्य the other MSS.

६ यज्ञे MSS.

७ हुपासृतं L.

८ रागी Be; रागि the other MSS.

९ आक्ताचालङ्कता Be; आङ्क्ताचालङ्कता L; आक्ताचालङ्कता the
 other MSS.

आञ्जनो " अभ्यक्ताः^१ ग्रामूलवाससः^२ ' सो अभ्यञ्जनो " इय
विधूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ' स तथा देवयजनं जोष-
यते यथा प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्रतीचीनं गार्ह-
पत्यादिति ' तदेते विधूचीनशाले मापयन्ति^३ ' प्रचरन्ति
प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत
आसीनाय भक्षानाहरण्यनुदिशः स्तोमौ स्यातामित्येत-
देकमेकविंशौ^४ स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोभावेव
कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥

"देवासुरा इ यत्र महासंयामः^५ संयेतिरे तद्ध शिविरौ-
१० शीनरो देवानां वर्गादसुराग्निगाय^६ ' तस्यो हेन्द्रो जितवरं
ददौ ' स होवाच शिविर्नैष्ठ्यं^७ भयं न गच्छेदिति ' तं वर्षि-
ष्ठीयप्रस्थे^८ सर्वतोमुखेन याजयां चकार ' ततो इ वा एत-
च्छिविं नैष्ठ्यं^७ भयं न गच्छति ' यं कामयेतानपज्यं जये
दिति तं वर्षिष्ठीयप्रस्थे^८ सर्वतोमुखेन याजयेदनपज्यमेव

१ अज्ञोऽग्रामूलवासः L Be ; अज्ञाः ग्रामूलवासः the other MSS.

२ यन्ति Be ; यन्ति the other MSS.

३ एकविंशौ L Be ; विंशौ the other MSS.

४ For the following cp. also Eggeling, Catal. of the MSS. of the India Office vol. I, p. 87 (designed by me as E).

५ महा० om. all exc. E L.

६ Thus (•सुराग्नि•) Be L only ; •सुरावाग्निगाय• or •सुरावाग्नि• the other MSS.

७ नैष्ठ्यं L Be ; नैष्ठ्यं or नैष्ठ्यं the other MSS.

८ Thus L Be ; •प्रस्थेन the other MSS.

जयति ^१ तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति ^१ प्रचरन्ति
 प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ^१
 मध्ये गार्हपत्यो भवति ^१ मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्-
 स्मंहन्त्यनुदिशः५ सोमाः स्फुरित्येतदेकमेकविंशः५ स्फुरि-
 त्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति ^{११} पार्थः ^१ पार्थी ^{११} च ^१
 स्वपतिर्देवानैष्णवः ^{११} ह ^१ सुतमोमान्सहस्रदक्षिणास्सहस्रमसुनोत्स
 ह ^१ देवानाप ^{११} स ^१ एतास्मोमानाहरित्यनुपकल्पयते ^१ शालाः ^{११}
 सहस्रः५ सहस्राणि सहस्रमश्चतरीरथाः५ तदेताः शाला अनु-
 दिशं मापयन्ति दे च गते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः ^१ प्रचरन्ति प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा ^{१०}
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ^१ मध्ये गार्हपत्यो भवति ^१
 मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्मंहन्त्यनुदिशः५ सोमाः
 स्फुरित्येतदेकमेकविंशः५ स्फुरित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति ^{११} ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

यमाभ्याः५ सोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति ^१ स तथा देवय- ^{११}
 जनं जीषयते यथान्तरेण चालाजोत्कराबुदकुसंचारी स्यादिति ^१
 तदेते प्रवाङ्कृ शाले मापयन्ति ^१ स दक्षिणाभ्याः५ शालामध्व-

१ Thus Be; पार्थे and पार्थे the other MSS.

१ Instead of सह Be सन, L सन; सवन the other MSS.

१ Thus my conjecture; सहति एतास्मोमानाहरि० MSS. exc. Be which has only ससोमानाहरि० and L, which has सहति ससोमानाहरि० ।

१ शाला Be; शालाच L; शालाणि the other MSS.

१ Thus L Be; दक्षिणा the other MSS.

- माय मथित्वाग्नीन्विहृत्य दौचणीयामिष्टिं निर्वपत्योत्तरार्धाः
 ग्राहामध्वमाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य^१ दौचणीयामिष्टिं^१ निर्व-
 पति^१ तथेह प्रचर्यायामुच प्रचरतीह दौचाहुतीर्बुहोत्यया-
 मुचेह प्रायशैयामिष्टिं निर्वपत्ययामुच^१ तथेह प्रचर्यायामुच
 १ प्रचरतीह पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोच्चातिथ्यं निर्वपत्यया-
 मुच^१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरतीह प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसद्भ्यां
 प्रचरत्ययामुचेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्यापसद्भ्यां प्रचरत्ययामुचेह
 महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिगृह्णात्ययामुचेहोत्तमाभ्यां प्रवर्ग्याप-
 सद्भ्यां प्रचरत्ययामुचेहाहवनीयं प्रणयत्ययामुचेह सदोहविधाने
 १० संमिनोत्ययामुचेहाग्नीषोमीं प्रणयत्ययामुचेह^२ यूपस्थावृता यूप-
 सुच्छयति स्खर्वन्तं यूपमुत्तृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यया-
 मुच^१ तस्मैह प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरीर्गृह्णात्ययामुचेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्ययामुच^१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरतीहा-
 ग्नीषोमीयेण प्रचरत्ययामुचेह^२ वसतीवरौः परिहृत्य पथाः^३ सि
 ११ विशिष्योपवसन्त्ययामुचेह तेव संविशन्तौह राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्ययामुचेहानुपूर्वः^४ भवनानि^५ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादेवमेवोत्तरस्थाः^६ ग्राह्यायाः^६ भवनानि^५ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादिहावष्टतेन प्रचरत्ययामुचेहोदधनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by * in Be, are given only by L.

२ प्रचरत्य* L Be; प्रचर्यत्य* the other MSS.

३ चरत्य* MSS.

४ Thus L Be; भवनोपानि the other MSS.

निर्वपत्ययामुच^१ तथेह प्रचर्यायामुच प्रचरती^२ हैव मैत्रावरुणौ^३
 वशामुपाकरोत्ययामुच^४ तथेह प्रचर्यायामुच प्रचरति^५ समा-
 न्युदवसनीयेष्टिर^६ य^७ यन्माक्^८ सवनेभ्यो^९ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माद्यमावन्तरुदरे व्यतिषक्तौ सह^{१०} ग्रथाते^{११}
 अथ यदनुपूर्व^{१२} सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वी^{१३} जायेते^{१४} ५
 अथ यदूर्ध्व^{१५} सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्सहाग्रयन्ति सह पाथयन्ति सह चरतो^{१६} ऽथ यत्समा-
 न्यरणिस्तस्मात्समानौ^{१७} योनिर^{१८}ग्निश्च ह वा आदित्यश्च
 समानलोका^{१९} जिगीषमाणावेतं यज्ञकृतुमपश्यतां तमाहरतां
 तेनायजेतां^{२०} ततो वै तौ समानलोकावभवताः समानं^{२१}
 लोकमैतां^{२२} यः कामयेताग्नेश्चादित्यश्च च समानं लोक-
 मियामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेताग्निश्चैवादित्यश्च च
 समानं लोकमेति^{२३} ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

वाजयाजी ह वा अन्यो भवत्यन्य उ वाजपेययाज्येय ह वै
 वाजयाजी यः पेयैरनिद्वाथ वाजेन यजत एष उ वाजपेय- १५
 याजी यः पेयैरिद्वाथ वाजेन यजते^{२४} तस्मादु पेयैरेवेद्वाथ

१ Thus L Be; सामान्योदव. the other MSS.

२ यत् only in L; प्रातः instead of प्राक् L; सवनीयेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be.

४ यदनुपूर्व MSS. exc. and Be.

५ यत् om. L Be; यत्समान्यरणी the other MSS.

६ समानं L Be; समानलोका the other MSS.

७ After येतां L Be have समानलोकावयत्; the other MSS. read
 समानलोकावयवयत् or कावयवयत् ।

- वाजेन यजेत ' पेयैर्यज्यमाणो भवति ' सो ऽनिद्वैव पौर्ण-
मासीं दीचते ' तस्यापरिमिता दीचा द्वादशोपसदः ' स
तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै ' मे यज्ञिये
ऽहस्युत्या संपत्स्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रभिद्धेन
१० कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य पथाऽसि विशि-
थोपवसन्त्यैताः सवनेष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेका-
दशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं ' तथा द्वादशाहानि यजते '
ऽथ चयोदशे ऽङ्गि पौर्णमासेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
भवत्यथ चतुर्दशे ऽहन्यामावास्येन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
१० भवत्यथैतेषां यज्ञकतृणामेकेन यजते ' ऽथ पुनर्दीचते ' स
एवमेव संवत्सरं यजते ' तस्याहानि चितृत्पञ्चदशोः ऽथ
चितृत्सप्तदशो ऽथ चितृदेकविंशो ऽथ चितृत्रिणवोः ऽथ
चितृचतुस्त्रिंशो ऽथ चितृचतुष्टोमोः ' मासानामेव रूपं
पेयाः ' संवत्सरस्य रूपं वाज ' एवमस्यैष संवत्सरः परीष्ट
११ एवमाप्तो भवत्यथाहीनविधिस्तस्याहानि चितृत्पञ्चदशः सप्त-
दशचतुष्टोमस्त्रितृदेवायैकविंशोः ऽथ त्रिणवो ऽथ चतुष्टोम-

१ आमावास्यै Be, मावास्यै L (the other MSS. om. this passage).

२ Thus L Be ; 'पंचदशः सप्तदशः' the other MSS.

३—४ Thus L Be ; the other MSS. have only चितृत्चतुष्टोमोः ।

५ Thus L Be ; रूपमपेयान् or 'पेयान्' the other MSS.

६ Thus L Be ; स एष the other MSS.

७ 'विषस्य' Be.

८ Thus L Be ; 'पंचदशः चतुष्टोमः' the other MSS.

स्त्रिद्विदेवाश्च चयस्त्रिंशो ऽथ चतुष्टोमस्त्रिद्विदेवाश्च^१ चतुश्च-
त्वारिंशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो^२ द्वादश^३ मासाः सप्त-
दश क्रतवो^४ नवसु मासेषु नव क्रतुर्नृपैत्यथातिश्रियन्ते चयश्च
मासा अष्टौ च क्रतवः^५ स द्वौ चिरात्रौ कुरुत एकं च
द्विरात्रं^६ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^७ ५
मासानामेव रूपः स्तुतग्रस्ताणि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो^८
वाज^९ एवमस्यैष^{१०} संवत्सरः परीष्ट एवमाप्नो भवत्यथातो
ऽयुजस्यैव^{११} युग्मास्यैकस्याः स्तुवते ऽथ तिसृष्विति त्र्ययुजो^{१२}
ऽथ युग्मास्यंतस्यु स्तुवते ऽथाष्टास्रिति युग्मा^{१३} त्र्ययुजां चैव^{१४}
युग्मानां चैव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन १०
यन्ति य उ चैनदेवं विदुः ॥ ५१ ॥

अथातो दिशामेव^१ चिह्नप्राच्ये^२ पञ्चदशो दक्षिणायै^३
सप्तदशः प्रतीच्या^४ एकविंश उदीच्ये^५ चिणव इत^६

१-१ Wholly uncertain; चतुष्टोमैर्विंशो च चतुष्टोमस्त्रिद्विदेवाश्च चतु-
श्चत्वारिंशो याष्टाचत्वारिंशो च चतुष्टोमो यातिरात्रो द्वादश L Be; चतुष्टोमस्त्रिद्वि-
देवाश्च चतुश्चत्वारिंशो च चतुष्टोमो यातिरात्रो च द्वादश the other MSS., partly
incomplete.

२ Thus MSS. exc. Be, which reads "होमस्यैव" and L, which
omits वाज ।

३-५ Thus, on the whole, L; युजस्यैकस्यां स्तुवते च तिसृष्विति त्र्ययुजो
च युग्मास्यंतस्यु स्तुवते याष्टास्रिति युग्मा त्र्ययुजां चैव Be; युजस्यैव युग्मां (or वा-)
स्यंतस्यां स्तुवते (ति) च तिसृष्विति त्र्ययुजो च युग्मास्यंतस्यु स्तुवते याष्टास्रित्यथ
युग्मा त्र्ययुजस्यैव the other MSS.

६ Only in Be.

- जध्वायै^१ चयस्त्रिंशोऽमुतोऽवाच्यै^२ सर्वासमेव चतुष्टोमो^३
 दिशामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^४थात ऋतूनामेव^५ चितृदसन्तस्य^६ पञ्च-
 दशो षौणस्य^७ सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिंशवो
 १ हेमन्तस्य^८ चयस्त्रिंशः शिशिरस्य^९ सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१०}
 ऋतूनामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४थात ऋषीणामेव^{११} चितृदसिष्ठस्य^{१२}
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य^{१३} सप्तदशो विश्वामित्रस्यैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिंशवः कश्यपस्य^{१४} चयस्त्रिंशो गौतमस्यगख्यस्य^{१५} चतुष्टोम^{१६}
 १० सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१७} ऋषीणामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४थातो देवताना-
 मेव^{१८} चितृदशेः^{१९} पञ्चदश इन्द्रस्य^{२०} सप्तदशः प्रजापतेरैकविंशो
 ऽमुष्य^{२१} तपतर्क्षिणवत्स्रमसस्यैकविंशो विशेषां देवानाः^{२२}
 सर्वासामेव चतुष्टोमो^{२३} देवतानामेव सायुज्यः सलोकतामाप्नु-
 ११ वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{२४} ॥ ५२ ॥

अथातो दर्शपूर्णमासयोरयनामित्याचक्षते^{२५} सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः^{२६} पौर्णमासेन^{२७} सोमेन यज्यमाणो भवति^{२८}
 दीक्षते^{२९} तस्मापरिमिता दीक्षाः षडुपसदः^{३०} स तथा राजानं

१ कश्च० Be, काश्च० the other MSS.

२ Thus L and Be; all the other MSS. om. चय० ।

३ Instead of मुष्य Be: उप, L सु ।

४ Thus L Be; the other MSS. have एवं after देवानां ।

५ पूर्व० MSS. exc. L.

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संप-
 सृत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाःसि विप्रिथ्योपवसन्त्यथ
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ' तस्याग्नीषोमीय उपालम्भो
 भवति ' तस्य प्रातःसवनौयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवीःषि ' १
 प्रैषवन्तः सवनौया अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हविषामृजुधा
 ज्योतिरुक्थ्यः संतिष्ठत " आमावास्याेन सोमेन यक्ष्यमाणो
 भवति ' दौचते ' तस्यापरिमिता दौचा द्वादशोपसदः ' स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्मुत्या संपसृत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्यथास्येतदहरिन्द्राय वत्सा अपाहता भवन्तेऽर्द्धं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वाहता तूष्णीं वाच वसतीवरीः
 परिहृत्य पयाःसि विप्रिथ्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति ' तस्यैन्द्र ऋषभ उपालम्भो भवति ' तस्य
 प्रातःसवनौयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवीःषि ' प्रैषवन्तः १५
 सवनौया अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हविषामृजुधा ज्योति-
 रतिराचः संतिष्ठते ' सूर्याचन्द्रमसयोरेव तस्यायुज्यः सलो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर्ध
 उ चैनदेवं विदुः " ॥ ५३ ॥ षोडशः ' ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

- सावित्रः स्वर्गकामश्चिन्वीत^१ पशुबन्धे चेच्चैयते षडुतारः
 ऊत्वा यूपोऽङ्गतिः ऊत्वा यूपः स्यजुषं ऊत्वा वेदिं विमि-
 मीते^२ वेदिद्वतौये यजेतेति विज्ञायते^३ तस्याः सौमिकं
 मानमेतावदेव नाना^४ सौमिकात्प्रक्रमान्तृतीयो ऽऽशः प्रक्रमः
 ५ स्यात्तेन वेदिं विमिम्यते^५ ऽपि वा पदाच्छण्या^६ पार्श्वमानी
 पदं तिरः पशुमानेन तयोर्यः कर्णसंमितः प्रक्रमः स इत्यते^७
 पदादा नवमस्तदच्छण्या^८ तयोस्तु यः कर्णसंमितः स प्रक्रमार्थ-
 स्तेन^९ मेया सौमिकी वेदिर्ग्रीनन्वाद्ध्याद्वतमुपेयादिष्ठा-
 बर्हिः संनद्धा^{१०} सत्वयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
 १० चिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थं पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति करणं
 जपत्युद्धन्युद्धतादाग्रीप्रस्तिर्हरति^{११} यदाग्रीप्रस्तिर्हरत्यथैतमग्निं
 प्रत्यङ्गं यूपपावटीयाच्छ्रद्धोर्विमिम्यते^{१२} पचःसंमितश्चेतय इति
 रथचक्रमात्र एवैव उक्तो भवत्युपायुदाहरन्ति झुरजिः^{१३} प्रथमं
 चक्रं द्वौ सार्धौ मध्यमं त्रिभागोनास्तय उत्तममिति^{१४} तेषा-
 १५ मन्यतममाचौः रज्जुमुभयतःपाशां हत्वोत्तरवेदिदेशस्थ मध्ये
 शकुं निहत्य तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य तस्मिन्नन्ते ऽन्यः शकुं

१ Thus MHBU; यद० Be Ben.

२ Thus M Ben.; नवमाप्तस्याच्छण्या U; नवमस्तस्याच्छण्या H; नवमस्तल-
 क्षण्या Be; B om. the whole phrase.

३ Thus MHU; सार्धस्तेन Be Ben.

४ Thus MHUB; संनद्धा Be Ben.

५ रजिं M.

प्रास्य तेनेनं प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्युपोदृत्य सन्धां
 कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्था^२ । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः
 कुर्वन्त्यथ याचत्याज्यस्याकौः स्रुवाः स्थां दर्भस्तम्बमुदपाच-
 मौत्तरवेदिकाः^३ संभारान्दधि मधुमिश्रः हिरण्यं च
 शर्कराः^४ सिकताश्च^५ दर्भानित्येतत्समादायोत्तरार्धं स्रुसादय-
 न्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^६ गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^७ स्वयंच्छितिं जपति यास्ते अग्रे समिधो यानि
 धामेति^८ श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्स्रुवा सौदेत्यथ शङ्कु-
 सुहृहोदपाचमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुपदधाति वाक्त्रा समुद्र^९
 उपदधाति वा तूष्णीं वायैनः स्रुवाङ्गतिभिरभिजुहोति
 स्रुवूरुहो ऽवावभिरिति पञ्चभिस्तयादेवं कृत्वा सूददोहसं
 करोति^{१०} ॥ १ ॥

अथ चालालस्यावृता चालालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतो-
 त्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्साद्य यूपावटं^१ चाला^२ प्रोक्ष्य^३
 व्याघ्रायांलङ्कृत्य सिकता निवपत्यग्रे तव अवो वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ खानयन्त्य० M.

३ च om. M.

४ सिकताः शर्कराश्च M.

५ Thus MHUB; •ख्यनग्निं Be Ben.

६ Om. M Be Ben. ; M om. also प्रोक्ष्य ।

- षड्विंशतुच्छन्दसमर्थोऽर्धचित उपदधाति चित स्त परिचित
 ऊर्ध्वचितः श्रवध्वं तथा देवतयाङ्गिरस्सुहुवाः सौदतेत्यथानु-
 न्यूहत्याषायस्तेति गायत्र्या ब्राह्मणस्य सं ते पथाः सीति
 चिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुहु यथाशर्करमनुन्यूहति^२ तस्यां^३
 १ नव^४ परिमण्डला^५ लेखा लिखत्यथ^६ दध्ना मधुमिश्रेण
 शर्कराः समञ्च सायमग्निहोत्रं^७ ऊताग्नीन्परिस्तीर्योपवसत्यथ
 प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे याचत्युदपाचं भस्म पुरीषमूषान्सिकता
 यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपथ्वा संमितं तावन्माचौः^८ पश्चा-
 ग्नीतिशतं^९ हिरण्येष्टकाः शर्करा वा घृताक्तास्तावत्यो^{१०} लोकं-
 १० पृष्ठा अपरिमिता वा अतस्रः स्वयमावृणाः सहस्रं^{११} हिरण्य-
 शक्लानूर्ध्वं विभ्यो^{१२} ऽपरिमितानित्येक आहुते यदि सहस्रं
 भवन्ति द्वे शते पञ्चमाहोव्योते^{१३} भवतो^{१४} ऽथोदित आदित्ये
 दाभ्यामात्मन्यग्निं^{१५} गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति^{१६} स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 १५ धामेति^{१७} श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवणं जपत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामथोपरार्धं उदपाचमुपदधाति वाक्ता

१ Thus Ben. UH (the last तस्या) ; तस्यां नव मंडला Be ; तस्मिन्नेव परिमं MB.

२ लिखिता MB.

३ माचं M.

४ घृताक्ता M.

५ Thus MHU ; माहोव्ये B ; माहोव्ये Be Ben.

६ Thus MBHU ; अथिदग्नि Be Ben.

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिः रायस्योषवनिं मच्छं यजमाना-
 येति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोत्यथ संभारास्त्रिव-
 त्यग्नेर्भस्माभीति भस्माग्नेः पुरीषमभीति पुरीषः संज्ञानममि
 कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति सिकता ।
 अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि ५
 वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममेत्यथैनान्कल्प-
 यति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः । कल्पन्ता-
 मग्नयः पृथग्गम ज्यैष्ठ्याय सवता इति । ताःस्तथा कल्प-
 यति यथा न लेखाः संलोपयन्ते । सद्यो वा सर्वं क्रियते
 सद्यस्काले ॥ २ ॥ प्रथमः ॥ १०

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपञ्चस्य दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्सहुवा सौदेति पञ्चदश । तामामन्तरालेखेतेषामेव
 दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति चित्रस्तया देवतयाङ्गिरस्स-
 हुवा सौद केतुस्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति पञ्चदश । १५
 सर्वासां पारे सूददोहमः करोत्यथामन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पञ्चस्य चपेष्टका उपदधाति दर्शं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौद दृष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति पञ्चदश ।
 तामामन्तरालेखेतामामेव चपाणां मुहूर्तेष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद प्रदाता तथा देवतयाङ्गि- २०

१ संशोपयन्ते Be Ben.

२ Thus MU ; स्तेषामेव the other MSS.

- रस्वहुवा मीदेति पञ्चदश ' सर्वासां पारे सूददोहमः करो-
त्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचस्य दिनेष्टका उपदधाति
प्रस्तुतं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीद विष्टुतं तथा देवतया-
ङ्गिरस्वहुवा मीदेति पञ्चदश ' तामामन्तरालेध्वेतेषामेव
५ दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरस्व-
हुवा मीद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीदेति पञ्च-
दश ' सर्वासां पारे सूददोहमः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखाया-
मपरपचस्य चपेष्टका उपदधाति सुता तथा देवतयाङ्गिरस्व-
हुवा मीद सुचतौ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीदेति पञ्च-
१० दश ' तामामन्तरालेध्वेतामामेव चपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
दधात्यभिशास्ता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीदानुमन्ता तथा
देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीदेति पञ्चदश ' सर्वासां पारे सूददो-
हमः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपचेष्टका उपदधाति
पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीद पवयिष्यस्तथा देवत-
१५ याङ्गिरस्वहुवा मीदेति द्वादश ' सर्वासां पारे सूददोहमः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचेष्टका उपदधाति सह-
स्त्रास्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीद सहीयास्तथा देवत-
याङ्गिरस्वहुवा मीदेति द्वादश ' सर्वासां पारे सूददोहमः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां मासेष्टका उपदधात्यरणस्तथा
२० देवतयाङ्गिरस्वहुवा मीदारुणरजास्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
मीदेति त्रयोदश ' सर्वासां पारे सूददोहमः करोत्यथाचैके

लेखान्तरालेषु^१ सिकता निवपन्त्येजत्का जोवत्का इत्येवाभ्य-
 न्तरायां लेखायां मुहूर्तानां मुहूर्तैष्टका उपदधातीदानीं तथा
 देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्येवाभ्यन्त-
 रायां लेखायां कलिष्टकाश्चलिष्टकाद्योपदधात्यग्निष्टोमस्तथा ५
 देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदोक्थस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौदेति षष्ठ्यग्निर्हस्तस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद सूर्य ऋतु-
 स्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति तिस्रः^१ सर्वासां पारे
 सूददोहसः करोत्येव मध्ये^१ नाभाश्च संवत्सरेष्टका उपदधाति
 प्रजापतिस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद संवत्सरस्तथा देव- १०
 तयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति चतस्रः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोति ॥ ३ ॥

तदेताश्चतस्रः स्वयमावृणा याचति^१ ता दिव्युपदधाति
 भूराग्निं च पृथिवीं चेति पुरस्ताहुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
 दक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वयन्त्रिमर्षं च १५
 दिग्भ्येत्युत्तरतः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्येव लोक-
 णा उपदधाति लोकं षष्ठ्यग्निं षष्ठ्यग्निं सौद शिवा तम् ।
 इन्द्राग्नी त्वा इहस्यतिरस्मिन्योनावसौषदञ्जिति^१ तथादेवतं
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेत्येव सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben. ; लेखाभ्यन्तरेषु M ; लेखांतरेषु HU ; लेखायां B.

१ मध्ये M.

- ता अथ सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । अन्मन्वेवानां
विशस्त्रिष्वारोचने दिव इति ^१ प्राच्याष लोकं पृथग्यं प्रसौ-
त्यग्निं प्राचौभिः संप्रच्छादयन्ति ^२ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
परिकर्षति लोकं पृथग्यं किद्रं पृथेत्यथानभिष्टुष्टं चितिकुप्या
५ भवत्यथाग्निमभिष्टुष्टति ^३ यत्ते ऽचितं यद् चित्तं ते अग्न इति
दाभ्यामं च चितिकुप्याभिष्टुष्टति चितिमचित्तिं चिनवदि
विद्वानित्यग्ने देवाः इवावहेत्याग्नेय्या गायत्रीतां चितिमभि-
ष्टुष्ट देः अवद्रवणे ^४ अपति ^५ वाक्च आभ्यग्राणदा इत्यथ ^६
हृणमथमभिष्टुष्ट तनुपुरीषमुपदधाति पृष्टो दिवीति ^७
- १० तथादेवं हत्वा सूददोहसं करोत्यथ पाच्यामप आनीय
हिरण्यशक्कान्संप्रकीर्य दाभ्यांदाभ्याः ^८ गताभ्यां प्रोचति सह-
स्रस्य प्रमा असीति पुरस्तात्सहस्रस्य प्रतिमा असीति दक्षि-
णतः सहस्रस्य विमा असीति पश्चात्सहस्रस्योन्मा असीत्युत्त-
रतो ^९ ऽथ मध्यं ^{१०} दाभ्याः गताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽधि
- १५ सहस्राय त्वेत्थोत्तरार्धं तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमा मे
अथ इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्यचित्रे ऽर्कपथेना-
जचीरेण ^{११} चरमायामिष्टकायां जुहति ^{१२} ३० यद्यहैनं ^{१३}

१ परि instead of अभि M.

२ Thus HUB ; द्वे अभिद्रवणे अ० Be Ben ; दाभ्यामभिष्टुष्टति M.

३ अथ instead of अथ M Ben, U.

४ दाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ कं० om. B Be H.—माज्याची० Be Ben.

७ Thus M ; सद्यदुहेमं B ; दुवेदेमं Ben ; सद्यदेमं Be ; सद्यदेमं HU.

करिष्यन्नवत्यथैतस्सार्कपर्णस्य^१ पुटमन्तरवस्त्राविणं कृत्वोदङ्-
 तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाह्वारानयेति^२ । स यच्च धारेष्टकां^३
 प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते त्वमग्रे रुद्र इत्यान्तादनुवाकस्यापैतदर्क-
 पर्णं यं देष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति^४ । यद्यु वै न देष्ट्या-
 खवटे न्यस्यत्यथैनमुपतिष्ठते तमेव त्वां वेत्यथो ऽसि सो ५
 ऽभौत्येतेनानुवाकेनाथ सः हारविहाराभ्यामुपतिष्ठते रुंत्सरो
 ऽसि परिवत्सरो ऽभौत्येतेनानुवाकेनाथाह होतरग्रेऽस्येनाग्नि-
 मनुशः^५ सेति^६ । यदि होता न कामयते यजमान एव जघ-
 नेनाग्निं दणानि सः स्तीर्य तेषूपविश्याग्रेऽस्येनाग्निमनुशः^७ सति^८
 भूर्भुवः स्वरित्येताभ्यामृग्भ्यां^९ चिस्त्रिरेकैकामन्वाह प्रणवे- १०
 नाभिसंधानमेवमन्वचाष्टगुपसंधाने प्रणवेनैवाभिसंधानमव^{११} । ये
 ब्राह्मणा वज्रविदस्तेभ्यो यद्विष्णो न नयेदुरिष्टः स्यादग्निमस्य
 वृञ्जीरन्तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात्त्रिष्टमेवैतत्क्रियते^{१२} । नास्याग्निं
 वृञ्जत इति ब्राह्मणम्^{१३} ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथाभ्याधानप्रसूति पाशुवन्धिकं कर्म तायते^{१४} सिद्ध- १५
 माग्निप्रणयनात्तत्वाग्निं प्रणीयोपसमाधायाध्वराहुतिभिरभि-
 ह्वय^{१६} । नानाचतुर्गृहीतैरेता^{१७} आहुतीर्जुहोति^{१८} । त्वमग्रे रुद्र

१ •त्वथैतदर्कं• Be Ben.

२ •रेष्टकाग्निं M.

३ Before यदि Be HU ins. च ।

४ इत्यान्तां instead of चम्यां M.

५ प्रणवेनैवाभिः M.

६ Thus HU (only •हुतीभिः•); •ध्वराहुतीभिरभिह्वयमानां चतुः M;

•ध्वराहुतीरभिह्वयमानानां चतुः Be Ben; •ध्वराहुतिभिर्जुहोता नानाचतुः H.

इति श्रुतद्वितीयस्य रूपमग्राविष्णु इति वसोर्धाराया । अक्षपत
 इत्यक्षशोमः । सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति विश्व-
 प्रीरित्यथ सुवेणोपघातमेकविंशतिमाहुतीर्जुहोत्यमवे स्वाहा
 वसवे स्वाहेति । ऊत्वाहुतैव सः स्वावान्यजमानस्याञ्जलावा-
 ५ वपति^१ । तैर्यजमानो मुखं विमृष्टे राज्ञी विराज्जीत्येतेनानु-
 वाकेनोत्तरपरिग्राहप्रभृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते । सिद्धमा
 मनोतायाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानानि संमृ-
 श्यौदुम्बरे^२ पाचे^३ युष्णो मृत्युग्रहं गृह्णाति विपश्चिते पव-
 मानाय गायतेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मृत्यवे त्वा जुष्टं
 १० गृह्णामीति । दर्भैः परिमृज्योत्तरवेद्याः सः सादयत्येष^४ ते
 योनिर्मृत्यवे त्वेत्यथ पशुना चरत्यथ वनस्थतिना चरत्यथ
 पुरस्तात्स्त्रिष्टुक्ततो ऽद्यैतं गच्छ होव्यक्षप उपस्पृशति^५ विद्यु-
 दसि विद्य मे पाप्मानमित्यथ जुहोत्यप मृत्युमप बुधमपेतः
 शपथं जहि । अधा नो अग्न आवह रायस्पोषः सहस्रिणम् ॥
 १५ ये ते सहस्रमयुतं पाशा मृत्यो मर्त्याय हन्तवे । तान्वज्रस्य
 मायया सर्वानवयजामहे स्वाहेत्यथ ऊत्तोपस्पृशेद्दृष्टिरसि वृक्ष
 मे पाप्मानमित्यथ स्त्रिष्टुक्ता चरत्युपह्वयमानायामिडायासुप-

१ Thus (आवपति) M Be Ben BU (sec. m.); आनपति HU (pr. m.).

२ Thus all exc. B, which has 'वरेव पाचेव ।

३ स om. HU.

४ Thus M Be Ben; 'स्पृशेद्' BHU.

मृच्छन्ति^१ यक्षमुपहृतं^२ यक्षं यजमानो भवयति भवो ऽस्य मृत-
 भवत्तस्य ते मृत्युपीतलामृतवतः स्वगाहृतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भवयामीति^३ । भवयित्वात्मानं प्रत्यभिष्टुते
 मन्द्राभिभूतिः । केतुर्यज्ञानामित्यान्तादनुवाकस्यानूयाजप्रभृति
 पाशुबन्धिकं कर्म तायते । सिद्धमा दक्षिणानां कालादक्षि-
 णानां काले धेनुस्यभमनद्वाहं दत्तैकविंशतिर्दक्षिणा^४
 ददाति । शतं ददाति । सप्तशं ददात्यन्विष्टकं दक्षिणा
 ददाति । यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनान्वा ।
 पक्षौर्ध्वं तन्तर्वर्ती दद्याद्विरसं ददाति । वासो ददाति ।
 तेनायुः प्रतिरत इति ब्राह्मणं । तं चेत्सौम्ये ऽध्वरे चिन्वीत ।
 प्रथमायामुपसदि चेचकरणं । मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धानं । काले ऽग्निप्रणयनं । दक्षिणानां काले दक्षिणाः । सव-
 नीयस्य दूष्णो मृत्युपहसं चेदहीने सत्ते वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि दूष्णो मृत्युपहो । न सत्ते
 दक्षिणा नीयन्ते । नाचिकेत एव मृत्युपहः स्यादित्येतदपर-
 मग्निं चित्वा शौचामण्या यजेत मैत्रावरुणामिचया वेति ।
 तस्यै सायमग्निहोत्रे ऊते सायंदोहः प्रातरग्निहोत्रे ऊते
 प्रातर्दोहः । पशुपुरोडागेन सह अपणमंसमुदिते चर्या ।
 संतिष्ठते साविचः । ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

^१ उपपश्यन्ति M.

^२ पशमिहोपहृतं M.

^३ ददाति instead of दद्या M.

अथ नाचिकेतस्य^१ । प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैता-
 वदेव नाना^२ । नाच लेखा भवन्त्यथ याजुषीरुपदधाति लोको
 ऽसि स्वर्गो ऽसौत्यञ्जलिनेकविंशतिं यथा निपतन्ति^३ तास्तच-
 तचोपदधाति^४ । तदेतदन्यथापि^५ । प्रकीर्णानामुपधानस्य^६
 निदानं^७ । यदि^८ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
 पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये^९ । ऽथ यदि विवृत्तस्य पुरस्ता-
 त्सि दक्षिणतः सप्त पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये^{१०} । ऽथ
 यदूर्ध्वाः^{११} पश्चात्कोट्याः^{१२} प्रसृत्यूर्ध्वाः^{१३} स्वयमावृणावकाशादथ
 यदि प्राचीः स्वयमावृणावकाशात्प्रसृति^{१४} प्राचीः^{१५} । स्वयमावृ-
 णाभ्यः प्रसृति सिद्धमत ऊर्ध्वं^{१६} । स यदौच्छेत्तेजस्वी यज्ञस्त्री
 ब्रह्मवर्चसे^{१७} स्यामिति प्राडा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेदित्याहवनीय-
 सकाशाद्येयं प्रागाद्यज्ञस्त्रती सा मा प्रोर्णेतु तेजसा यज्ञसा
 ब्रह्मवर्चसेनेति^{१८} । तेजस्येव यज्ञस्त्री ब्रह्मवर्चसे भवतीत्यथ
 यदौच्छेद्भूयिष्ठं मे अद्धीरन्भूयिष्ठा दक्षिणा नवेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Be Ben.

२ निपतन्ति HUB ; निपतति Be ; निवपन्ति M ; निवपति Ben.

३ तैरेतद् M.

४ Thus H Be ; प्रकीर्णानामुपधा० U ; प्रकीर्णानुपधा० Ben ; प्रकीर्णा-
 नुपधा० B ; प्रकीर्णानामुपधा० M.

५ स यदि M.

६ Thus MB ; यदूर्ध्वं H ; या ऊर्ध्वाः Be Ben ; यदूर्ध्वं U.

७ Thus BH ; कोट्याः U ; कोट्या H Ben ; कोटरा Ben ; कोट्य M.

८ ०र्ध्वां वा ।

९ ०काशप्र० M.

दक्षिणासु नीयमानासु प्राच्येहि प्राच्येहीति प्राची जुषाणा
वेत्वाज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहत्याहवनौये जुहुयाद्भूयिष्ठ-
मेवास्मै अद्धते । भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्तीति ब्राह्मणम् ।
संतिष्ठते नाचिकेतः । ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचित्तः^१ । प्रसिद्धं चेचकरणं यथा सावित्रस्यैताव-
देव नाना । नाच लेखा भवन्त्येव पुरस्तादुदौचीर्दशहोत्रेष्टका
उपदधाति चित्तिः सुक्रया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद चित्त-
माज्यं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति दशांश्च हृदयेष्टका-
मुपदधाति सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
मानसौन आत्मा जनानामित्यातो । ऽथ यजुरिष्टके उपदधा- १०
त्यग्निर्यजुर्भिक्षया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद सविता सोमै-
स्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यं पञ्चौष्टके उपदधाति
सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद धेना वृहस्पतेस्तया
देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति । सर्वासां पारे सूददोऽहसः करो-
त्यं दक्षिणतः प्राचीत्यतुर्होत्रेष्टका उपदधाति पृथिवी होता १५
तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद द्यौरध्वर्युस्तया देवतयाङ्गिर-
स्वहुवा सौदेति चतस्रो । ऽथ हृदयेष्टकामुपदधाति ब्रह्मेन्द्र-
मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्होत्राणांमात्मानं कवयो निचि-
कुरित्यातो । ऽथ यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उक्थामदैस्तया
देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद मित्रावरुणावाग्निषा तथा देवत- २०

- याङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पूष्णस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सौदेति ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पञ्चहोत्रेष्टका उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 ५ सौदाश्विनाध्वर्यू तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति चतस्रो
 ऽपि वाश्विनाध्वर्यू इत्येतेनैव मन्त्रेण दे इष्टके समानतयादेवते
 उपदधाति ' तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सौदतमिति ' मन्त्रः
 संनमयत्यथ ' इदयेष्टकामुपदधाति शतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्रुत्य प्राणमुखं तेन कुप्तो ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो ' ऽथ
 १० यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्ण्यैरग्निभिरस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौद मरुतः सदोहविधानाभ्यां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दीचा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद श्रियस्येस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौदेति ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः
 १५ प्राचीः षड्भोत्रेष्टका उपदधाति वाग्वातो तथा देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौद दीचा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति
 षडथ इदयेष्टकामुपदधाति सुवर्णं कोशः रजसा परीवृत-
 मित्यनुद्रुत्येन्द्रस्यात्मानः शतधा चरन्मित्रातो ' ऽथ यजु-
 रिष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिरस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 १० सौदौषधयो बर्हिषा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ

१ इत्यथ संनमयत्य • M ; इति संचं संनमयत्य • H Be Ben. U (pr. m.) ;
 संनमत्य • BU (sec. m.).

पत्नीष्टके उपदधाति वसूनां गायत्री तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौद रुद्राणां त्रिष्टुक्का^१ देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोपरिष्ठात्पाचौः सप्तहोत्रे-
 ष्टका उपदधाति महाहविर्होता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 सौद सत्यहविरध्वर्युस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति षडपि^१
 वानाष्टस्वस्याप्रतिष्ट्व्यस्य यज्ञस्याभिगरावित्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवे सौद-
 तमिति मन्त्रः संनमयत्यथ^२ इद्वेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्वैद्या तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद भोमो दौचया^१
 तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति त्रयोदशाथ पत्नीष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद
 विष्णोरनुष्टुक्का^२ देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेत्यष्टादश^१ सर्वासां
 पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशं गृहेष्टका उपदधाति
 वाचस्पते विधे नामन्निति दशहोतुर्वाचस्पते वाचो वीर्ये-^{१५}
 नेति चतुर्होतुः सोमः सोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 भुवः सुवरिति षड्होतुर्वाचस्पते इद्विधे नामन्निति सप्तहोतुः^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशमेव प्रतिगृहे-
 ष्टका उपदधाति^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यनुष्टुप्तेषां ते

१ त्रिष्टुक्का M.

१ Thus MH; संनमय = the other MSS.

२ अनुष्टुक्का

काम दक्षिणोत्तानस्त्राङ्गिरसः प्रतिगृह्णातित्येकात्रविंशमपि
वा गन्धर्वाप्सराभ्यः स्रगलङ्कारणे इत्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्त्रहुवे सौद-
तमिति मन्त्रः संनमयति^२ स्वयमावृणाभ्यः प्रभृति भिद्भू-

१ मत ऊर्ध्वः^३ संतिष्ठते ब्रह्मचित् ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य^४ प्रभिद्धं चेचकरणं यथा सावित्रस्यैतावदेव
नाना^५ सावित्रो ऽग्निः प्रथमा चित्तिर्लोकं पृणा^६ द्वितीया^७
नाचिकेतस्तृतीया^८ लोकं पृणा^९ चतुर्थी^{१०} ब्रह्मचित्पञ्चमी^{११}
सर्वासु चितिषु स्वयमावृणा^{१२} पुरौषान्नाक्षितयो^{१३} ऽग्रे देवाः
१० इहावहेत्येताभिः पञ्च^{१४} चित्तैरभिष्टुशति^{१५} तं चेत्यौम्ये ऽध्वर
उत्तम^{१६} एव चक्रे चिचौत प्राग्दौचणीयायै दिवः स्नेनौभि-
र्यजेतोद्वसानीयाया^{१७} अपाघाभिः^{१८} स्रक्तप्रयुज्य^{१९} समस्त्यति^{२०}
संतिष्ठते समस्तः ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus U (pr. m.); संनमति the other MSS.; M om. this passage.

२ इवाभिर् (०भिर्) M Be UH, but cp. Ap. xix. 15. 11.

३ इवाः M.

४ Thus H; पंचभिः पंच चित्तैर० U; पंच चित्तयो भिष्टुशति Be Ben;
पंच चित्तयोभिष्टुशतिवे M; पंचभिश्चित्तैरभिष्टुशति B.

५ उत्तमे U; instead of उत्तम एव चक्रे M has उत्तरदेवा ।

६ Thus HU (sec. m.); ०सानौयायाया० M Ben Be U (pr. m.);
०सानायाया० B; cp. Sāyana on T Br., vol. iii, p. 815; अपाघाभिः MU
Be; the other MSS. indistinctly (ष or ष).

७ प्रयुज्यते UH; प्रयुज्य M.

अथ वैश्वसृजस्य^१ प्रसिद्धं चेचकरणं यथा सावित्रस्यैताव-
 देव नाना^२ तिस्रो लेखा भवन्त्ययान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चामृतं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश^३ सर्वासां पारे सूद-
 दोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां^४ लेखायामुपदधाति सर्वां दिशो
 दिक्षिति पञ्चदश^५ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्य-
 न्तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः^६ सर्वान्देवान्दिवीति
 नव^७ सर्वासां पारे सूददोहसः करोति^८ स्वयमावृत्त्याभ्यः
 प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वं^९ तं चेद्यहीने^{१०} मत्ते^{११} वा चिन्वीत
 शतरात्रे^{१२} विद्यजिति सर्वपृष्ठे दक्षिणानां काले ब्रह्मा मद-
 स्थाभौनो वैश्वसृजान्याचष्ट^{१३} च्छचां प्राची महती दिगुच्यत^{१४}
 इति^{१५} पक्षो ऽर्ध्वगो ब्राह्मणे^{१६} वाक्यशक्त्या अध्वर्युः
 प्रतिगृह्णात्यो^{१७} बृहद्भूतं^{१८} बृहत्सत्यं बृहदरात्मा बृहदिति^{१९}
 तस्योत्तमे पर्याये ऽरात्मा^{२०} बृहत्संपद्यते^{२१} संतिष्ठते
 वैश्वसृजः^{२२} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ • यान्तमायां M.

२ चेदुदौचीमाविचे Be Ben.

३ सचशरात्रे ins. M.

४ वैश्वसृजान् Be Ben ; विश्वसृजान् UHB ; वैश्वसृजं M.

५ इत्युत्तु M.

६ ब्राह्मणे B.

७ Thus BUH ; Be Ben have each time ननु after वचन् and M reads everywhere ब्रह्मन् instead of वचन् ।

८ परात्मासंपद M.

- एतेनारुणकेतुको व्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवीष्टका^२ लोक-
 षणश्च स्वयमावृणाश्चाप एव^३ पुष्करपर्णः^४ रुक्मः^५ हिरण्यमं^६
 पुरुषं कूर्ममित्यातपति वर्था इति यथासमाज्जातं^७ पत्न्या
 इत्यविशोभ्या^८ इत्यर्थं^९ उत्तरवेद्यावपनकाले तां तृष्णीं जानु-
 ५ दन्नौ^{१०} खालान्यच नृदं निवपति^{११} विदेरग्निरित्यादि लुप्यते^{१२}
 ध्रुवामौति प्रतिपद्यते^{१३} हस्तपादमवीष्टका उपदध्याद्द्वंद्वं^{१४} कर्णे-
 भिरिति दाभ्याः^{१५} शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदधात्यापमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानास्त्रीभिरुष्णोदकः^{१६} शिवा न शनमेति
 मौषधो^{१७} ऽपो^{१८} ऽध्वर्यवे ददाति^{१९} स ताः प्रतिगृह्य शिवा न
 १० इत्युपदधाति^{२०} सुमृडौकेति भूमिवतीमुपदधादेताः पुरस्ता-
 त्स्थितिः प्रत्यचमित्यष्टौ मध्ये गुरुकं ते चन्द्रादिति च^{२१} साकं-
 जानामित्येकादश पुरस्ताद्दिशिणतो ऽचिदुःखोत्थितस्यैवेति
 षड्विहेह वः स्तपस इति चातितासाणीति चतस्रो मदनौ-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तयोः शान्तिं कृत्वात्यूर्ध्वाच इति त्रीण्यु-
 १५ मण्डलान्यव द्रष्टु इति चारोग इत्यष्टौ^{२२} सूर्यनामभिः^{२३} पदशो

१ यावन्मात्रम् MU.

२ om. MB Be Ben.

३ खाना M.

४ इत्यमोषा MU BH.

५ दन्नं MU (sec. m.).

६ त्र्योषधोपो B; त्र्योषधा अपो UH; त्र्योषध अपो M; त्र्योषधा अपो Be;
 त्र्योषधा अपो Ben.

७ Thus B Ben; इति सप्त सूर्यः Be; इत्यष्टौ सप्त सूर्यः HU; M om.
 सूर्यनामभिः ।

यत्ते शिष्यमिति च । ब्राह्मतीर्जपितापो व इति यजमान
उपतिष्ठत । एवमुत्तरैरुपस्थानं ब्राह्मतीर्जपिता । सप्त सूर्याः
सप्त दिशो नानासूर्या यद् द्यावस्त्रिचं देवानामिति चतस्रः
सौरैः पुरस्तात्कोदमभमित्येकामर्धमासा इत्युपरिष्ठात्काला
अप्सु निविशन्त इति^१ दक्षिणतः । किं स्त्रिदचेति पञ्च
वैष्णवैः^२ । पृच्छामि त्वा परं मृत्युमिति चतस्रो मृत्युमतीः ।
पृच्छामि त्वा पापकृत इति चतस्रो निरयवतीरः^३ यस्मिन्मये
नयेति द्वे । अग्निश्च जातवेदाश्चेत्यष्टौ दिक्षा दिशो व इति
यजमानः । प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः । प्रभ्राजमान्य
इत्येकादश रुद्राण्यः पदशो मध्ये । रूपाणि व इति यज- १०
मानः । स्नानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदशः पश्चाद्भौरौ
मिमावेत्येका^४ । वराहवः स्तपस इति सप्त वाताः पदशः ।
समानमेतदिति वृष्टिमती^५ । यदक्षरमिति लोको । जम-
दग्निरित्याप्यायितस्तृच्योरिति ग्रंथुः । महस्त्वृदित्यष्टौ
संयानौः । स संयाम इति द्वे च^६ । पविचवन्तः पविचं ते ११
ब्रह्मा देवानाममतः सद्यः इति चतस्रः पविचवत्य उत्तरतो ।
ऽमी य ऋचा इति सप्त मध्ये । ऽन्वो मणिमिति पञ्च

१ द्वे ins. M.

२ Thus BHU ; वैष्णवाः M Be Ben.

३ निरयवती. B ; यवमतीर. Ben ; यमवतीर. Be.

४ सर्वा H Be Ben U.

५ ०मी HU ; वृष्टिभिर् M ; Be Ben om. the word.

६ om. B.

- वैश्वदेवौत्तरत ' आ तमग्ने रथमिति तिस्र ' आतनुवति
 चतस्र ' आ मन्त्रैरित्येकां यजमान उपदध्यादणुभिश्चेति द्वे '
 सुब्रह्मण्योमित्येकामरुणाया इति चतस्रो रेवतीर्ब्रह्मण उद-
 रणमसीति चतस्रो ब्रह्मसदना ' अष्टयोनीमित्यष्टौ दिग्धा '
 ५ मिचक्ष वरुणस्येत्यष्टौ दिग्धाः ' पुष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव ' तान्युपधाव हः सः शुचिष-
 दिति द्वे दूरोहणे पुरुषमभितस्तदित्पदमिति द्वे मध्ये '
 वसुनाः रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो ' रश्मयो व इति यजमान '
 आरोगस्येत्यष्टावुपरिष्ठादापो व इति यजमानः ' प्रभाज-
 १० मानानामित्येकादश प्रभाजमानौनामिति चैकादश मध्ये '
 रूपाणि व इति यजमानो ' ज्येः पूर्वदिग्धस्येत्यष्टौ दिग्धा '
 दिग्धो व इति यजमानो ' दक्षिणपूर्वस्यामिति चतस्रो
 नरकवतीर्यथाजिह्वा यस्मिन्निन्द्रियाणि शतकतविति द्वे
 दक्षिणत ' इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिग्धा ' आदित्य
 १५ सर्व इति पञ्च दिग्धा ' एवा ह्येवेति षड् दिग्धा ' आप-
 मापामिति नवोपरिष्ठादपाः रश्ममित्येकां ' कामस्तदथ इति
 संकल्पवतीमापो हि यदित्योषवती ' विधाय लोकानिति
 स्तम्भनवती ' केतव इत्येकामिमा नु कमिति तिस्र ' आप्नव-
 स्तेति सप्तदश क्षपण्डो ' विशीर्णोमिति द्वे ' पर्जन्यायेति

१ Thus H Be; वैश्व B; M Ben U om. एव, but M has एतानि
 instead of the following तानि ।

तिस्रः^१ पुनर्माँमैलिति च तिस्रः^२ । स्वयमादृष्टादि भमान-
 सुत्तरः सावित्रेण^३ स्वयमादृष्टा लोकं प्रणयैता आपः पञ्च
 चितयो भवन्ति^४ प्रतिदिशं चित्तौः^५ पुष्करपर्णादिभिः
 प्रच्छादनं^६ लोकं प्रणयैव द्वितीयामन्याः प्रथमचितिवक्ष
 पुष्करपर्णादयः^७ उत्तरतोऽ^८ लोकं प्रणयापवर्गा^९ दीर्घदारुभि-
 र्मञ्च^{१०} कृत्वा पृष्ठो दिव्येति पुरीषव्यूहनमन्येष्टके^{११} शतरुद्रीय-
 होमो^{१२} ऽनुग्रहसनान्ते ऽग्निप्रणयनः^{१३} ह्यमानायां^{१४} वैश्रवण-
 यज्ञो ब्राह्मणेन^{१५} व्याख्यातो ऽन्नकामस्य सर्वकामस्य^{१६} वा
 पर्वणिपर्वणि वैश्रवणयज्ञः^{१७} सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीतेति
 यथाब्राह्मणं^{१८} तस्यैतद्भूतमिति यथाब्राह्मणं संमिताश्च^{१९} व्रत-
 समुच्चया^{२०} आपो न बीभत्सा यथाब्राह्मणमेककामः^{२१}

१ चतस्रः M ; चतिस्रः the other MSS.

२ चित्तिं H चित्तिः U.

३ उत्तर Be Ben.

४ मञ्चं M.

५ मन्तेष्टकोर्धं MUH.

६ Uncertain reading ; ह्यमानायां U Be BU ; द्विमानायां M ;
 द्विमानायां Ben.

७ Thus Sāyana (comm. on Taitt. Ār.) ; ब्राह्मण MUH ; ब्राह्मणे
 Be Ben ; B om. the word.

८ सन्नं M.

९ चेतयच् ins. M.

१० Uncertain reading ; HU read as given in the text ; संमिन्नं व्रत-
 समुच्चय B ; सममितश्च व्रतसमुच्चय Be Ben ; संमितव्रतसमुच्चय M.

११ यथाब्राह्मणमेककामः Be Ben ; यथाब्राह्मणकामः HBUM.

सर्वकामो वा^१ आपो^२ वा इदं^३ सर्वमिति ब्राह्मणं^४ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^५ उपधीयन्ते ब्रह्म^६ वै^७ तदात्म-
न्वत्ते ब्रह्मणः सायुज्यः^८ सलोकतामाप्नोति य एतमग्निं^९
चितुत इति^१ संतिष्ठत आरुणकेतुकः संतिष्ठत आरुण-
केतुकः^१ ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^१

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ वापो UBH वा आपो Be.

२ om. M.

३ Thus MU (pr. m.); इदं all the other MSS.

४ ब्रह्मैव M.

५ Be Ben ins. चित्वा ।

६ Adhyāya numbers for this prāśna are found only in M.; the MSS. agree all in designing this prāśna as काठकसूत्रम् or काठकम् ।

CORRIGENDA.

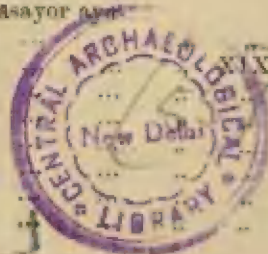
Page	20,	l. 8,	read तद्गः	instead of	तद्ग
"	70,	l. 12	"	"धारयत्	"धारयत्
"	96,	l. 10	"	बोद्धव्यं	"मर्थ
"	187,	l. 4	"	ज्वी	"ज्वी
"	200,	l. 1	"	उदेवै	"उदेवै
"	226,	l. 5	"	सुवर्णमये	
"	336,	note ६	"	"क्षरि	

INDEX.

Agnicayanam	...	...	...	Praśna X.		
Vājapeyah	...	...	...	"	XI.	
Rājasūyah	...	...	...	"	XII.	
Iṣṭikalah	...	...	...	"	XIII.	
Āpānuvākyam	...	...	...	"	XIV.	
Āśvamedhah	...	...	...	"	XV.	
Dvādaśāhah	...	...	...	"	XVI.	1-12 (adhy. 1-3).
Gavām ayanam	...	...	...	"	"	13-23 (" 4-6).
Ahīnāh	...	...	...	"	"	24-5n.
dvirātrah, trirātrah	...	...	...	"	"	24-27 (" 7).
catrātrah	...	...	...	"	"	28
pañcarātrah, sārasvatam aya-	...	...	...	"	"	29
nam	...	...	...	"	"	30
munyayanam	...	...	...	"	"	31
saptarātrah-daśarātrah	...	...	...	"	"	31
ekādaśarātrah-trayodaśarā-	...	...	...	"	"	32
trah	...	...	...	"	"	33
caturdaśarātrah-viṃsatirātrah	...	...	...	"	"	(" 10).
caturviṃsatirātrah-catastriṃ-	...	...	...	"	"	34-35 (" 11).
śadrātrah	...	...	...	"	"	
ṣattriṃśadrātrah-sahasrarā-	...	...	...	"	"	36 (" 12).
trah	...	...	...	"	"	
Uttarā tatih	...	...	...	Praśnas XVII and XVIII.		
atirātrah	...	...	...	Praśna XVII.	1-10 (adhy. 1).	
ekādaśini	...	...	...	"	11-16 (" 2-3).	
punaścitiḥ	...	...	...	"	17 (" 4).	
sarpasattram	...	...	...	"	18 (" 5).	
viśvasrjām sattram	...	...	...	"	19 (" 6).	
kuṇḍapāyinām ayanam	...	...	...	"	20, 21 (" 7).	
utsargiṇām ayanam	...	...	...	"	22 (" 8).	
tapascitām ayanam	...	...	...	"	23	
aharahaścayanam	...	...	...	"	24	
upariṣṭānmāsam	...	...	...	"	25	(" 9).
parastānmāsam	...	...	...	"	26	
brahmaṇo 'yanam	...	...	...	"	27	
kāmyāś cītayah	...	...	...	"	28-30 (" 10).	
śantrāmaṇi	...	...	...	"	31-38 (" 11).	
samāvartanam	...	...	...	"	39-44 (" 12, 13).	
naiṣṭhyayanāni	...	...	...	"	45-46 (" 14).	
kāmyā darśapūrṇamāśah	...	...	...	"	47-54 (" 15).	
cāturmāsyāḥ somāḥ	...	...	...	"	55-58 (" 16).	
ijotirayanam	...	...	...	"	59-60 (" 17).	
mahāyajñah	...	...	...	"	61-62 (" 18).	
Ekāhah	...	...	...	XVIII.		
brhaspatisavah	...	...	...	"	1-2	
sthapatissavah	...	...	...	"	3	(" 1).
sūtasavah	...	...	...	"	4	

somasavah	...	...	Praśna XVII, 5	} (adhy. 2).
prthiasavah	...	...	6	
gosavah	...	...	7	
odanaasavah	...	...	8-10	(" 3).
pañcaśāradyah	...	...	11	} (" 4).
agniśtat	...	...	12-13	
indrastat	...	...	14	
aptoryāmah	...	...	15	} (" 5).
mṛtyosavah	...	...	16-19	
sadyaskri, anukri, parikri, atikri	...	...	20-23	(" 6).
vrātyastomāb	...	...	24-26	} (" 7).
bhāllavistomāb	...	...	27	
upahavyah	...	...	28	
tivrasomah	}	...	29-30	} (" 8).
vighanah		...		
udbhīd, valabhīd	...	...	31	} (" 9).
rapeyah, diśāp catuṣtomah, chaudasām ekatrikah, sto- mānām ekatrikah, indra- gnyo stomah	...	...	32-35	
śyenah, iṣah, indravajrah	...	...	36	
duraśah, durpāśah, apacitib, tyiśib	...	...	37-39	(" 10).
paśūhah, vaniṣṭhasavah, kā- nāndhayañjah	...	...	40-41	} (" 11).
maṇyañjah, vāca stomah	...	...	42	
yamaṣtomah	...	...	43	
śādoṣāśtau				
paorūravasan, prājāpatyan, naidhrvasya kasyapasya	...	...	44	(" 12).
punastoman	...	...	45-47	(" 13).
prapodaḥ, vibādhah, praśino- dah, agner ativyādhaḥ, in- dravajrah, śnaskarnaya- ñah, rāśimarāyan, āñjanā- bhyañjanau, viśūcinaśālāḥ, sarvatomukhaḥ, sahasraśālāḥ	...	...	48-49	(" 14).
yaman stomah, agnyādityayo stomah (?)	...	...	50	(" 15).
peyañi, diśāp stomah, rtūṇam st., rsiṇūm st., devatānām st., darśapūrṇamasayor nam	...	...	51-53	(" 16).
Kāṭhakam	...	...	1-5	(adhy. 1-3).
sāvitrāḥ	...	...	6	(" 4).
nāciketah	...	...	7	(" 5).
brahmaeit	...	...	8	(" 6).
samastah	...	...	9	(" 7).
vaiśvasṛjah	...	...	10	(" 8).
ārūpaketakah	...	...		

W.C.

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.